

Leo Trotskij: Vardagslivets problem

Innehållsförteckning

Redaktionell kommentar.....	4
Inledning, av George Novack.....	5
Människan lever inte av politik allena.....	9
Vana och sed.....	16
Vodka, kyrka och film.....	20
Från den gamla familjen till den nya.....	23
Familjen och ceremonier.....	28
Artighet och hövlighet som ett nödvändigt smörjmedel i det dagliga livet.....	31
Kampen för ett kultiverat tal.....	34
Mot både progressiv och icke progressiv byråkrati.....	37
Hur ska man börja.....	43
Var uppmärksam på småsaker!.....	47
"Ni" och "du" i Röda armén	50
Inledning till den tatariska upplagan.....	51
Termidoren i familjen.....	52
Ack, vi är inte tillräckligt noggranna!.....	59
Ungdomen och småsyslor.....	62
Röda armén, drivbänk för upplysning.....	67
Splittra er inte för mycket!	
Ett brev till kamrater i Kiev.....	68
Uppgifter för den kommunistiska utbildningen.....	68
1. Den ”nya människan” och revolutionären.....	69
2. NEP, imperialistisk omringning och Internationalen.....	70
3. Revolutionären och mysticism.....	71
4. Darwinism och marxism.....	72
5. En teori för revolutionär kamp.....	73
6. Till minne av Sverdlov.....	74
7. Partiet i öst.....	75
8. Sverdlovuniversitetet och Lenin.....	77
Tidningen och dess läsare.....	77
Stort och smått.....	83
Om bibliografi.....	86
Några ord om hur man ska fostra en människa.....	86
Leninismen och biblioteksarbete.....	91
Svar på frågor.....	101
Arbetarkorrespondentens kulturella roll.....	102
Arbetarkorrespondenten som en liten hävstång för att höja den kulturella nivån.....	103
En idé och hur den framställs.....	104
Folklig och tillgänglig stil.....	106
Arbetarkorrespondenten – en del av sovjetsystemet.....	108
Vardagslivets problem.....	108
Frågan om sex.....	110
Skildringar av moral och uppförande och den nya litteraturen.....	111
Angående kritik och avslöjande.....	115

Om stenografi.....	117
Nästa uppgift för arbetarkorrespondenterna.....	118
Vi måste kämpa för att höja den kulturella nivån.....	118
Den första uppgiften – avskaffa analfabetismen.....	118
Kvinnor i kampen mot fylleriet.....	119
Arbetarkorrespondenten i kampen för kvalitet i produktionen.....	119
Frågan om kvalitet är en fråga om konkurrens.....	120
Ingen kommunistisk fåfånga och inga inbilska arbetarkorrespondenter.....	121
Dåliga sidor hos våra tidningar.....	122
Mer uppmärksamhet på den internationella arbetarrörelsen.....	122
För frihet inom utbildningen.....	123
Vetenskapen under uppbygget av socialismen.....	125
Den dialektiska materialismen och vetenskapen.....	130
Inledning.....	130
Det kulturella arvets oavbrutna sammanhang.....	130
Att känna till så att man kan förutse och agera.....	132
Naturvetenskap och marxism.....	134
Mendelejevs filosofi.....	137
Avgörande missbedömningar.....	138
Stora antaganden.....	140
Nyttoinriktad och ”ren” vetenskap.....	142
Kultur och socialism.....	143
1. Teknologi och kultur.....	143
2. Arvet från den andliga kulturen.....	145
3. Motsättningarna i vår kultur.....	149
Stad och land.....	149
Den socialistiska ekonomins ”löpande bands”-princip.....	152
Kulturrevolutionen.....	154
Moralens kultur.....	155
Radio, vetenskap, teknik och samhälle.....	157
En ny tidsålder av vetenskapligt och tekniskt tänkande.....	157
En triumf för den dialektiska materialismen.....	158
Radio–militarism–vidskepelse.....	160
Vi får inte komma på efterkälken.....	161
Stad och landsbygd.....	163
Vart är vi på väg?.....	164
Ungdomen fyller igen luckorna.....	166
Arbete: livets grundval.....	167
Uppmärksamma teorin!.....	168
Den kapitalistiska utvecklingskurvan.....	170
Ungdomar, studera politik!.....	174
Leninismen och arbetarklubbarna.....	178
Skolning före och efter maktövertagandet.....	178
Klubbens plats i skolningsarbetet.....	180
Närvaro på klubben.....	183

Inte ens en antydning om tvång.....	184
Klubbarna och krogen.....	186
Jubileumskampanjer och vardagslivets problem.....	187
Antireligiös propaganda.....	191
Kulturellt arbete och "proletär kultur".....	194
Partiet på konstens och filosofins område.....	198
Den materialistiska dialektikens ABC.....	201
Teoretisk skepticism och eklekticism.....	201
Varning och verifiering.....	203
Den materialistiska dialektikens ABC.....	205
SSSR:s natur.....	207
Evolution och dialektik.....	208
Försvar av SSSR.....	209
Det sovjet-finska kriget.....	210
"Den organisatoriska frågan".....	211

Redaktionell kommentar

Delar av denna bok har funnits översatt tidigare, och översättningarna har publicerats på olika ställen. Där så gäller står översättaren/na sist i kapitlet. Resterande delar samt fotnoter översatta från engelska, av Göran Källqvist.

Inledning, av George Novack¹

"Inget mänskligt är mig främmande." Denna levnadsregel myntades av den romersk-katolska dramatikern Terence, och var en av fransmannen Montaignes och tysken Karl Marx' favoriter. Den är passar också ytterst väl för att beskriva den ryska revolutionären Leo Trotskijs osedvanligt omfattande och varierande intressen.

1935 skrev han att "politik och litteratur utgör i allt väsentligt innehållet i mitt personliga liv." Denna beskrivning av sig själv gör knappast rättvisa åt alla de andra delar av mänsklighetens erfarenheter som han analyserade med hjälp av marxismens metod.

Det tjugonde århundradet har få motsvarigheter till hans dramatiskt vindlande levnadsbana, den plötsliga upphöjelsen från obemärkthet till maktens höjder som följdes av ett lika tvärbrant fall till landsflykt, armod och förföljelser. Betänk bara hans biografi från den ryska revolutionen 1917 till mitten av 20-talet, då större delen av artiklarna i denna samling skrevs. Som ordförande för sovjeten i Petrograd och ledare för den militärrevolutionära kommittén ledde Trotskij oktoberupproret som förde bolsjevikerna till makten och inledde den postkapitalistiska världshistoriska epoken. Han blev den första folkkommissarien för utrikes ärenden, och tog sedan itu med att organisera och leda Röda armén. Han var krigskommissarie mellan 1918 och 1925. Men den oerhörda bördan att tillsammans med Lenin leda arbetarstatens öde verkar bara ha ökat Trotskijs uppmärksamhet för varje detalj i dess utveckling, saker som andra kunde ha tyckt låg så långt från statens ansvar att en ledare av Trotskijs kaliber inte skulle bry sig om dem. Men Trotskijs omsorg om revolutionen berörde varenda aspekt av Rysslands liv.

Den röda tråden i dessa skrifter är det samband som finns mellan kulturen och den socialistiska revolutionen. Trotskij tolkade kultur i mycket bred mening. Han ställde kultur, i egenskap av mänsklighetens samlade gärningar, mot allt som tillhörde den rena naturen. Kulturen omfattar samhällslivets alla delar under dess historiska utveckling, från processen att producera välstånd till seder, moral, lagar, religion, litteratur, konst, vetenskap och filosofi.

Kulturens grund var ekonomin, det sätt på vilket människor producerade och bytte tillvarons nöd- torft och bekvämligheter. Den kulturella verksamhetens mångskiftande sidor och landvinningar växte ur denna materiella grund.

Det finns många missförstånd angående den marxistiska uppfattningen om förhållandet mellan produktionssättet och samhällsstrukturens övriga delar. "Uppfattningen att ekonomin troligtvis direkt och omedelbart bestämmer en kompositörs skaparförmåga eller t.o.m. en domares utslag representerar en föråldrad karikatyr av marxismen, något som det borgerliga professordömet i alla länder satt i omlopp i tid och otid för att maskera sin intellektuella impotens", förkunnade Trotskij (i [Till marxismens försvar](#), på marxistarkiv.se, s 87).

En given samhällsformations ekonomiska grund står i ett organiskt samband med och samverkar

¹ **George Novack**, berömd amerikansk marxistisk forskare som har skrivit flera böcker om filosofi, bl a *Origins of Materialism, och Humanism and Socialism*.

hela tiden med sin politiska och kulturella överbyggnad och avgör *när det kommer till kritan* vilken karaktär och inriktning dess utveckling får. Enligt den historiska materialismen är ekonomin den viktigaste faktorn för att forma ett folks levnadsförhållanden, vanor och medvetande.

Samtidigt kan nedärvda traditioner och institutioner, som hör ihop med den historiska processens ojämna utveckling, orsaka avsevärda olikheter inom olika delar av ett speciellt samhälle eller nation. Dessa motsättningar blir särskilt slående och våldsamma under en revolutionär period, när den gamla regimen välts över ända och bryts sönder, och förhållanden som motsvarar den nya samhällsordningens behov börjar bildas, sakta och under svåra omständigheter.

Det var denna situation bolsjevikerna stod inför under åren omedelbart efter befästandet av den unga sovjetrepubliken när invasionen upphörde 1920. Den första proletära segern i ett underutvecklat land ställde kulturens alla frågor i teorin och i det praktiska livet. De kommunistiska ledarna måste inte bara klara av enorma politiska, militära, diplomatiska och ekonomiska problem, utan också ge svar på frågor angående utbildning, läs- och skrivkunnskap, vetenskaplig utveckling, arkitektur, familjeförhållanden och en mängd andra brännande frågor.

Under hela denna period hade Trotskij många olika uppgifter. Tillsammans med Lenin grundade han Tredje internationalen, där han skrev de viktigaste manifesten och resolutionerna till de fyra första kongresserna. Mot slutet av inbördeskriget rekonstruerade han det förstörda järnvägssystemet.

Efter revolutionen blev han den främsta intellektuella inspiratören och litteraturkritikern i Ryssland. Trots alla sina regeringsuppdrag lyckades han åstadkomma en anmärkningsvärd litterär produktion. På sommaren 1922 och 1923 färdigställde han **Litteratur och revolution**, där han förde fram uppfattningar om kulturpolitiken som han hade gemensamma med Lenin. Efter att ha deltagit i diskussioner med kommunistiska propagandister som möttes i Moskva, skrev han en rad artiklar till *Pravda* angående olika aspekter på seder och moral. De gavs ut under titeln **Vardagslivets problem** och utgör de första 9 kapitlen i denna samling.

På grund av den allt intensivare fraktionskampen befriades han från sitt ansvar som krigskommissarie. Därefter ledde han den elektrotekniska styrelsen och kommittén för industri och teknologi, där han övervakade det sovjetiska vetenskapliga arbetets utveckling. "Jag besökte oförtrutet en hel mängd laboratorier, tittade med stort intresse på experiment, lyssnade till förklaringar från de främsta vetenskapsmännen, studerade på fritiden läroböcker i kemi och hydrodynamik, och kände mig till hälften som administratör och till hälften student", skrev han i **Mitt liv** (s 210, på marxistarkiv.se). Hans funderingar kring dessa frågor uttrycktes 1925 och 1926 i en rad tal om förhållandet mellan vetenskap och samhälle och om den marxistiska synen på vetenskap.

Många av artiklarna och talen från denna intellektuellt fruktbara period finns med i denna samling. Tillsammans med en del andra artiklar samlades de i det 21:a bandet av Trotskijs **Sotjinenja** (Samlade verk), under titeln *Kultur under övergångsepoken* (övergången från kapitalism till socialism). Denna bok gavs ut 1927 och var bland de sista av Trotskijs skrifter som gavs ut med officiellt godkännande i Sovjetunionen.

Tillsammans med Lenin och andra kommunistiska teoretiker föreslog Trotskij den inriktning som borde föras på flera av den kulturella politikens områden – men utan att inta den ståndpunkt av tvingande order som de stalinistiska myndigheterna intog senare. De tidiga kommunistiska ledarna ville lämna stort utrymme för experiment, uppfinningar och tävlan i det helt nya arbetet att forma en kultur av, för och genom arbetarmassorna under revolutionära omständigheter.

"Historien ger er ingenting gratis: den rabatt den medger å ena sidan – i politiken – ser den till att få tillbaka på den andra – i kulturen", noterade Trotskij 1923 i "Människan lever inte av politik alle-

nast". Men vid den tiden kunde han inte förutse det som inte långt efteråt blev alltmer uppenbart: vilket grymt och högt pris Rysslands efterblivenhet skulle utkräva, både inom kulturen och politiken.

På grund av den internationella revolutionens nederlag, den belägrade arbetarstatens långdragna isolering i en fientlig imperialistisk omgivning, och den materiella och kulturella fattigdomen, tog Sovjetunionen en annan väg än vad dess viktigaste upphovsmän hade tänkt sig. Den byråkratiska reaktion som tog över kommunistpartiet, tillskansade sig makten i landet och fördärvade det sovjetiska livets alla aspekter förvanskade, undertryckte och övergav det program, de höga ideal och de strävanden som hade besjälat och väglett revolutionens första år.

Huvuddelen av artiklarna och talen i denna bok skrevs i mitten av 20-talet, under den fraktionskamp inuti det ryska kommunistpartiet som Lenin inledde just innan sin död. Trotskij fortsatte denna kamp i vänsteroppositionen, som försökte upprätthålla partiets revolutionära karaktär mot den stalinistiska konservativa och privilegierade byråkratins tillväxt. Under större delen av denna fyra-åriga kamp var Trotskij förhindrad att uttala sin politiska kritik offentligt. Men i sina diskussioner om kulturella och vetenskapliga frågor behandlade han faran för byråkratism och trångsynthet, konservatism och småaktighet, och påminde sina lyssnare om att försvara och utvidga revolutionens erövringar. Praktiskt taget varje artikel i denna bok innehåller en dold diskussion om kampen mot byråkratin. Det stalinistiska ledarskapet blev rasande på dessa artiklar men kunde inte hindra dem från att publiceras förrän 1927, då det kände sig starkt nog att utesluta Trotskij och andra oppositionella från partiet.

De främsta offren för 20- och 30-talets förfall blev de kulturella framstegen. Genom revolutionens erövringar kunde Sovjetunionen göra avsevärda framsteg när det gällde att ge de breda massorna de första förutsättningar för en modern kultur, som de hade förnekats under tsarismen. Ökad läskunnighet, utvidgade utbildningsmöjligheter, främjande av vetenskap och teknologi, framväxten av en omfattande intelligentsia, ökad utbildning av arbetarklassen, ökade möjligheter för kvinnor, upprättande av statlig socialvård och hälsovård, förde Sovjetunionen närmare de utvecklade kapitalistiska länderna tekniska och kulturella nivå.

Men den nya härskande kastens totalitära praktik fick förödande resultat på det sovjetiska folkets rättigheter och friheter. Denna tillbakagång visade sig till exempel på familjens område, där Stalin istället för att inrätta samhällliga motsvarigheter till familjens hushållsfunktioner för att minska kvinnornas slit, återupplivade kulten av familjen, avskaffade rätten till abort, och uppmuntrade gifta kvinnor att bli avelsdjur. Trotskij uppmärksammade förfallet i frågan om familjen i **Den förrådade revolutionen**, som skrevs 1936. Det kapitlet finns med i denna antologi.

Byråkratins diktatur byggde skolor, universitet och tekniska institut, gav ut tidningar och tidskrifter i miljonupplagor, startade radio- och TV-stationer, gjorde filmer – och påtvingade allt detta en likformighet som personer med avvikande åsikter upplevde alltmer outhärdlig. "Genom att tillåta och uppmuntra utvecklingen av ekonomisk individualism (ackordsarbete, privata jordlotter, premier, dekorationer) undertrycker den samtidigt hänsynslöst individualismens progressiva sida på den andliga kulturens område (kritiska synpunkter, utvecklingen av en personlig åsikt, odlingen av personlig värdighet)", skrev Trotskij i **Den förrådade revolutionen** (på marxistarkiv.se, s 79).

Men stalinismens seger vederlägger inte de synpunkter som Trotskij utvecklar i denna samling. Tvärtom. Det han hade att säga om kulturella frågor framstår ännu mer kraftfullt och positivt i motsats till Stalins och hans efterapares antimarxistiska politik. Trotskij's idéer har kvar hela sitt värde, genom att de förklarar de komplicerade problem som kulturen ställs inför under övergången från kapitalism till socialism.

Trotsky påstod aldrig att hans teoretiska och politiska ståndpunkter var nyskapande. Ända från sin omvändelse till marxismen som ung 1898 fram tills dess han mördades 1940 var han marxist i den klassiska tradition som gick från Marx och Engels till Lenin. Detta förhindrade inte – utan möjliggjorde tvärtom – att han berikade den marxistiska tankeskatten genom att formulera teorin om den permanenta revolutionen och lagen om ojämn och sammansatt utveckling.

I denna samling riktar Trotsky den dialektiska materialismens sökarljus mot de stora och små uppgifter som ingår i uppbygget av ett nytt samhälle på resterna av det gamla. Vilken rikedom av tankar som dessa lysande observationer utvecklar för läsaren! Trotsky tar upp filosofi, vetenskap, teknologi, bibliografi, stenografi, biblioteksarbete, religion, social- och individpsykologi, litteratur, filmens roll, kvinnans ställning och framtidsutsikter, ett rent tal som ett verktyg för klara tankar, mass-initiativ och mycket mer.

Hur ofta anklagas inte marxismens anhängare av sina motståndare för att deras "dogmatiska" uppfattningar har förblindat dem, har trubbat av deras medkänsla och känslighet, och har begränsat deras intressen. Dessa sidor bör hjälpa till att sopa undan dessa påståenden. De visar hur en person som behärskar den marxistiska metoden tar itu med kulturella och vetenskapliga frågor på ett realistiskt och flexibelt sätt, och alltid kommer ihåg att de hänger samman med kampen för socialismen och mot det kapitalistiska styret och de byråkratiska förvrängningarna.

7 november, 1972

Del 1

Vardagslivets problem

Människan lever inte av politik allena

(*Pravda*, 10 juli, 1923)

Denna enkla idé måste alla som talar eller skriver för propagandistiska ändamål grundligt begripa och ha i åtanke. Ändrade tider för med sig ändrade melodier. Vårt partis förrevolutionära historia var en historia i den revolutionära politikens tecken. Partilitteratur, partiorganisationer – allt bestämdes av politiken i detta ords mest direkta, mest omedelbara och snäva innebörd. Den revolutionära krisen har skärpt de politiska intressena och problemen i ännu högre grad. Partiet måste vinna arbetarklassens mest aktiva element. För närvarande är arbetarklassen ganska klar över revolutionens *grundläggande* resultat. Att ständigt bara upprepa historien om dessa resultat är meningslöst. De eggas inte längre arbetarnas sinnen, och kan t o m bidra till att det förgångnas lärdomar utplånas från arbetarnas sinnen. Med erövringen av makten och dess konsolidering som ett resultat av inbördeskriget, har våra huvuduppgifter förskjutits mot kulturens och den ekonomiska återuppbyggnadens behov. De har blivit mer komplicerade, mer detaljerade och på sätt och vis mer prosaiska. Samtidigt måste vi, för att rättfärdiga alla det förgångnas strider och uppoffringar, lära oss att förstå dessa fragmentariska kulturella problem och lösa dem var för sig.

Vad har egentligen arbetarklassen vunnit och säkrat som ett resultat av revolutionen?

1. *Proletariatets diktatur* (representerat av arbetar- och bonderegeringen under det kommunistiska partiets ledning).
2. *Röda armén* – ett starkt stöd för proletariatets diktatur.
3. *Nationaliseringen* av de viktigaste produktionsmedlen, utan vilken proletariatets diktatur skulle ha blivit en form utan innehåll.
4. *Monopolet på utrikeshandeln*, vilket är ett nödvändigt villkor för en socialistisk stat i en kapitalistisk omgivning.

Dessa fyra faktorer, som definitivt tryggats, utgör den rustning som omgärdar allt vårt arbete och varje framgång som vi uppnår ekonomiskt och kulturellt – under förutsättning att det är en verklig framgång och inte bara en skenbar sådan – blir därmed en nödvändig beståndsdel i det socialistiska bygget.

Vari består då vår nuvarande uppgift? Vad måste vi lära oss först? Vad måste vi sträva efter? Vi måste lära oss att arbeta väl, noggrant, ordentligt och ekonomiskt. Vi behöver kultur i arbetet, kultur i livet, kultur i våra levnadsvanor. Efter en lång förberedande period av kamp har vi störtat utsugarnas välde med ett väpnat uppror. Men det finns inga verktyg som gör det möjligt att i ett enda slag skapa kultur. Arbetarklassen måste genomgå en lång process där den utbildar sig själv, och detta gäller även bönderna, antingen tillsammans med arbetarna eller så genom att följa efter dem. Lenin talar om denna ändring av inriktning när det gäller våra målsättningar och ansträngningar i sin artikel "Om Kooperationen":

... vi måste erkänna [säger han] att hela vår uppfattning om socialismen radikalt har förändrats. Denna radikala förändring består i att vi tidigare lade och måste lägga tyngdpunkten på den politiska kampen, på revolutionen, på maktövertagandet osv, medan den idag förskjuts till det fredliga organisatoriska "kulturella" arbetet. Jag vore beredd att säga att tyngdpunkten hos oss förskjutits till upplysningsarbetet, om inte de internationella förhållandena spelade in, om vi inte vore skyldiga att kämpa för vår ståndpunkt i internationell skala. Men lämnar man detta åsido och begränsar sig till de inre ekonomiska förhållandena, så förflyttar sig nu tyngdpunkten i vårt arbete faktiskt till upplysningsverksamheten.

Jag tror att det kan vara av visst intresse att här citera ett avsnitt som rör kulturkampens epok ur min *Ungdomen och småsysslor*:¹

När revolutionen förverkligas i praktiken, så kan man säga att den "bryts upp" i deluppgifter: man måste reparera broar, lära sig att läsa och skriva, minska kostnaderna för att tillverka skor i de sovjetiska fabrikerna, bekämpa smutsen, fånga svindlare, dra kraftledningar till landsbygden, och så vidare. Vissa uppkomlingar från intelligentsian, den sortens personer som har förståndet lite på svaj (av just den anledningen anser de sig vara poeter eller filosofer), har redan börjat tala om revolutionen på ett ytterst nedlåtande sätt: lära sig idka handel, ha, ha! och sy i knappar, he, he! Men låt dessa pratvarnar gläfsa i tomma luften...

Men rent praktiskt vardagsarbete inom det sovjetiska kulturella och ekonomiska uppbygget (till och med i den sovjetiska detaljhandeln!) är inte alls "småsysslor", och handlar inte nödvändigtvis om hårklyveri. Det finns gott om småsysslor, utan samband med stora jobb, i människans liv. Men historien känner inga stora jobb utan småsysslor. Mer exakt kan man säga – under en stor epok upphör småsysslor, det vill säga delar i en stor uppgift, att vara "småsysslor".

... Det är helt uppenbart att vi idag måste inrikta oss på en helt annan sorts lokala krav och delvisa uppgifter. Vi befattar oss med en arbetarklass' konstruktiva arbete som för första gången bygger för sig själv och i enlighet med sin egen plan. Trots att denna historiska plan ännu så länge är ytterst ofullständig och saknar stadga, så måste den ändå omfatta alla delar av detta arbete, alla dess vinklar och vrår, inom ramen för en väldig skapande tanke...

Det socialistiska uppbygget är planerat uppbygge i enorm skala. Och genom alla upp- och nedgångar, misstag och svängar, genom NEP:s² alla krokvägar, fullföljer partiet sin stora plan, skolar ungdomen i planens anda, lär alla att knyta sin speciella funktion till den gemensamma uppgiften. Idag kräver den att man syr i sovjetiska knappar, och imorgon att man är beredd att orädd dö under kommunismens fana...

Vi måste och ska kräva allvarlig och ingående specialistskolning för våra ungdomar, alltså att de befrias från vår generations grundläggande synd – att veta allt och kunna allt – men en specialisering som tjänar

¹ Hela artikeln finns längre fram i denna bok, samt på www.marxistarkiv.se.

² **Nya ekonomiska politiken** (NEP) infördes 1921 och ersatte "krigskommunismen" som hade rått under inbördeskriget, och hade lett till konflikter mellan regeringen och bönderna i och med att industriproduktionen sjönk drastiskt, och spannmål tvångsrekvirerades och konfiskerades från bönderna. NEP antogs som en tillfällig åtgärd för att få fart på ekonomin efter inbördeskriget. Den tillät ett begränsat återinförande av fri handel i Sovjetunionen och utländska koncessioner jämte de nationaliserade delarna av ekonomin. NEP-männen – handelsmän, hantverkare och andra som utnyttjade möjligheterna att göra profiter under NEP – betraktades som en möjlig bas för att återupprätta kapitalismen.

en gemensam plan som alla har förstått och tänkt ut.

Som Lenin säger finns det därför ingenting, förutom problemen med vår internationella position, som avhåller oss från kampen för kulturen. Men som vi snart ska se, är dessa problem inte helt och hållet av olika karaktär. Vår internationella position beror huvudsakligen av vårt självförsvars styrka – dvs. i första hand Röda arméns effektivitet – och när det gäller denna betydelsefulla aspekt av vår statliga existens, består vårt problem nästan helt av vårt kulturella arbete: Vi måste höja arméns nivå och lära varje soldat att läsa och skriva. Männen måste läras att läsa böcker, handböcker och kartor, de måste vänjas vid större ordningsamhet, punktlighet och sparsamhet. Detta kan inte åstadkommas med några undermedel. Efter inbördeskriget och under vårt arbetes övergångsperiod gjordes försök att rädda situationen med en speciellt uppfunnen ”proletär militärdoktrin”, men den led av brist på verklig förståelse av våra aktuella problem. Samma sak skedde när det gällde de ambitiösa planerna på att utarbeta en ”proletär kultur”.¹ Allt detta letande efter filosofens sten kombinerar en förtvivlan över vår efterblivenhet med tron på underverk. Vi har emellertid ingen anledning att förtvivla och det är hög tid att ge upp tron på underverk och barnsliga kvacksalverier i stil med ”proletär kultur” eller ”proletär militärdoktrin”. Vi måste se till att kulturen utvecklas inom ramarna för proletariats diktatur och detta ensamt gör det möjligt att försäkra sig om att de revolutionära erövringarna får ett socialistiskt innehåll. Den som inte inser detta kommer att spela en reaktionär roll i utvecklingen av partiets tänkande och i partiarbetet.

Då kamrat Lenin säger att vårt arbete för närvarande inte så mycket gäller politiken, utan kulturen, då måste vi vara klara över innebörden i de termer han använder, så att vi inte misstolkar hans tanke. I viss bemärkelse är här politiken alltid störst betydelse. Även kamrat Lenins råd att vi skall överflytta vår uppmärksamhet från politiken till kulturen är ett stycke politiskt råd. Om arbetarpartiet i ett visst land beslutar att man vid en viss tidpunkt ska prioritera ekonomiska problem och inte politiska, då är detta beslut i sig politiskt. Det är uppenbart att ordet ”politik” här används i två olika betydelser: först i den breda dialektiska och materialistiska meningen, som totaliteten av alla ledande principer, metoder och system som bestämmer kollektiva aktiviteter i det offentliga livets alla områden; och för det andra i en mer begränsad mening där den specificerar en viss del av den offentliga verksamheten som gäller den direkta maktkampen i motsats till ekonomiskt, kulturellt och annat arbete. Då Lenin talar om att politiken är koncentrerad ekonomi syftar han på politik i den vidare, filosofiska meningen. Men när han säger: ”Låt oss ha mindre politik och mera ekonomi”, syftar han på politiken i den mer begränsade och specifika meningen. Båda sätten att använda ordet sanktioneras av traditionen och är korrekt.

Det kommunistiska partiet är politiskt i ordets vida historiska, eller, om man så vill, filosofiska betydelse. De andra partierna är politiska enbart i ordets begränsade mening. När vårt parti överflyttar sin uppmärksamhet till kampen för kultur innebär det sålunda inte att partiets politiska betydelse inskränks. Partiet kommer att koncentrera sin aktivitet på det kulturella arbetet och spela en ledande roll i detta arbete – detta kommer att utgöra dess historiskt ledande, dvs politiska roll. Det krävs fortfarande många fler år av socialistiskt arbete, som är framgångsrikt på det inre planet och säkrat från hot utifrån, innan partiet kan göra sig av med det skal som dess partistruktur utgör och upplösa sig självt i ett socialistiskt samhälle. Detta är fortfarande så avlägset, så att det är meningslöst att titta så långt framåt. I den omedelbara framtiden måste partiet helt och fullt bevara sina grundläggande karaktärsdrag: enighet när det gäller målsättning, centralisering, disciplin och som ett resultat av det, kampberedskap. Men för att bevara och utveckla dessa ovärderliga dygder hos det kommunistiska partiet krävs under rådande förhållanden en mycket sund ekonomisk grundval. Ekonomiska problem måste därför prioriteras högst i vår politik, och enbart i överens-

¹ Trotskijs resoneringar kring debatten om "en proletär militärdoktrin" i sin **Military Writings** (New York: Pathfinder, 1971), och hans diskussion om "proletär kultur" finns i **Litteratur och revolution**.

stämmelse med dessa kan partiet koncentrera och fördela sina styrkor och utbilda den unga generationen. Med andra ord, politik i den vidare betydelsen kräver att allt arbete med propaganda, fördelning av styrkorna, undervisning och utbildning för närvarande baseras på ekonomins och kulturens problem och inte på politik i ordets snäva och speciella betydelse.

*

Proletariatet utgör en mäktig social enhet som visar sina krafter till fullo i perioder av intensiv revolutionär kamp för att uppnå hela klassens mål. Men inom denna enhet kan vi observera en stor mångfald av typer. Mellan den obildade, illiterate fåraherden och den högt kvalificerade teknikern finns ett stort antal nivåer ifråga om kultur och levnadsvanor. Varje klass, varje yrke, varje grupp består av människor av olika åldrar, med olika temperament och med olika bakgrund. Om inte denna mångfald hade funnits skulle det kommunistiska partiets arbete ha varit enkelt. Hur svårt detta arbete i själva verket är visas av exemplet Västeuropa.

Man skulle kunna säga att ju rikare ett lands och dess arbetarklass' historia är, ju mer den samlat minnen, traditioner och vanor, ju fler gamla grupperingar som den innehåller – desto svårare är det att uppnå arbetarklassens revolutionära enhet. Det ryska proletariatet är fattigt när det gäller historia och klasstraditioner. Detta har otvivelaktigt underlättat den revolutionära skolning som ledde fram till Oktober. Å andra sidan har det också gjort uppbyggnadsarbetet svårare efter Oktober.

Den ryske arbetaren – förutom klassens högsta skikt – saknar vanligen de mest elementära kulturella färdigheter och föreställningar (vad gäller ordningssinne, utbildning, noggrannhet, osv.). Den västeuropeiske arbetaren har dessa egenskaper. Han har förvärvat dessa under en långvarig och långsam process, under den borgerliga regimen. Detta förklarar varför arbetarklassen i Västeuropa – åtminstone dess högre skikt – är så nära lierad med den borgerliga regimen och dess demokrati, med den kapitalistiska pressfriheten och alla andra välsignelser. Vår senkomna borgerliga regim i Ryssland hade däremot inte tid att göra något gott för arbetarklassen och därför kunde det ryska proletariatet desto lättare bryta med borgarklassen och störta den borgerliga regimen utan någon saknad.. Men av samma orsak har det ryska proletariatet bara just börjat att förvärva och ackumulera de enklaste kulturella vanor, detta redan under en socialistisk arbetarstats villkor.

Historien ger ingenting gratis. Den rabatt den ger å ena sidan – i politiken – ser den till att vi får betala desto dyrare på den andra – i kulturen. Ju lättare (relativt sett, förstås) det ryska proletariatet kunde ta sig igenom den revolutionära krisen, desto svårare blir nu det socialistiska uppbyggnadsarbetet. Vårt nya sociala livs ramar, som kännetecknas av de fyra ovannämnda faktorerna, ger å andra sidan alla medvetna och rationellt inriktade ansträngningar på det ekonomiska och kulturella planet ett objektivt socialistiskt innehåll. Under den borgerliga regimen berikade arbetaren, utan någon önskan eller avsikt från hans sida, ständigt borgarklassen, desto mer ju bättre han arbetade. En samvetsgrann och bra arbetare i sovjetstaten åstadkommer, oavsett om han bryr sig om det eller inte (om han inte är med i partiet och avhåller sig från politik), socialistiska resultat och ökar arbetarklassens välstånd. Detta är ett resultat av Oktoberrevolutionen, och den Nya Ekonomiska Politiken har inte ändrat på något i detta avseende.

Det finns många partilösa arbetare som är djupt engagerade i produktionen och de tekniska aspekterna av sitt arbete, men de är inte helt "apolitiska", inte likgiltiga inför politiken. Under revolutionens alla viktiga och svåra ögonblick var de med oss. Den överväldigande majoriteten av dem skrämdes inte av Oktober, de deserterade inte, de var inga förrädare. Under inbördeskriget kämpade många av dem vid fronten, andra arbetade för armén genom att framställa ammunition. De kan beskrivas som "opolitiska", men i den meningen att de under fredliga förhållanden bryr sig mer om sina yrken eller familjer än om politik. De vill alla vara goda arbetare, förkovra sig i sitt

speciella arbete, för att avancera till en högre kategori – delvis för att gynna sina familjer, men också för att tillfredsställa sina yrkesmässiga ambitioner. Som jag tidigare sagt utför alla på det viset ett socialistiskt arbete utan att ens ha det i åtanke. Men vi i det kommunistiska partiet vill att dessa arbetare medvetet ska förknippa sitt individuella produktiva arbete med det socialistiska uppbyggets problem i stort. Socialismens intressen skulle tryggas bättre genom en sådan enhet mellan tanke och handling, och de enskilda byggarna av socialismen skulle också få en djupare moralisk tillfredsställelse av sitt arbete.

Hur kan detta mål uppnås? Att närma sig en sådan arbetare från rent politiska utgångspunkter är mycket svårt. Han har redan hört alla tal och vill inte höra fler. Han har ingen önskan att gå med i partiet. Hans tankar sysselsätter sig med arbetet, och han är inte särskilt nöjd med de förhållanden som råder i verkstaden, i fabriken eller inom industrigrenen. Sådana arbetare vill i allmänhet själva gå till botten med saker och ting, de är inte meddelsamma, och de tillhör den kategori som producerar självlärda uppfinnare. De är inte intresserade av politik – åtminstone inte helhjärtat – men man kan och man bör tala med dem om frågor som gäller produktivitet och teknik.

En av deltagarna vid Moskvakonferensen för masspropagandisterna, kamrat Koltsov, pekade på den extrema bristen på sovjetiska manualer, handböcker och handledningar för att studera olika yrken och hantverk. De gamla böckerna av detta slag är slutsålda, och dessutom är många av dem tekniskt föråldrade, samtidigt som de på det politiska planet genomsyras av en exploaterande kapitalistisk anda. Nya tekniska handböcker finns det få av och de är svåråtkomliga, eftersom de publicerats på måfå av olika förlag eller statliga departement, utan någon allmän plan. Ur teknisk synpunkt är de inte alltid tillfredsställande, en del av dem är för abstrakta, för akademiska och dessutom vanligen politiskt färglösa i sin inriktning, då de egentligen bara är lätt kamouflerade översättningar av utländska böcker. Det vi behöver är en hel rad nya handböcker – för den sovjetiske låsmeden, den sovjetiske möbelsnickaren, den sovjetiske elektrikern osv. Dessa handböcker måste anpassas till vår moderna teknik och ekonomi, måste ta hänsyn till vår fattigdom, och å andra sidan räkna med våra enorma möjligheter. De måste sträva efter att införa nya metoder och arbetssätt i vårt industriella liv. De måste – i alla fall i så stor omfattning som möjligt – öppna socialistiska perspektiv vad angår själva teknikens behov och intressen (detta inkluderar problem som gäller normalisering, elektrifiering och ekonomisk planering). I sådana böcker ska inte socialistiska principer och slutsatser bara ingå som ovidkommande propaganda. De måste utgöra en integrerad del av den praktiska undervisningen. Behovet av sådana böcker är mycket stort med tanke på bristen på kvalificerade arbetare och önskingarna från arbetarna själva att förbättra sin kompetens. Behovet förstärks ytterligare till följd av det avbrott i den industriella erfarenheten som åren av imperialistiskt krig och inbördeskrig medförde. Vi står här inför en extremt tilltalande och viktig uppgift.

Det är givetvis inte enkelt att skapa en sådan serie handböcker. Skickliga praktiska arbetare skriver inte handböcker, och teoretikerna saknar vanligen erfarenheter av arbetets praktiska sida. Dessutom har mycket få av dem socialistiska uppfattningar. Likväl kan problemet lösas – kanske inte med ”enkla”, dvs. rutinmässiga metoder, utan genom förenade ansträngningar. För att skriva en handbok eller för att åtminstone utföra en revidering krävs, låt oss säga gemensam arbete av tre författare. Det behövs en specialist med grundlig teknisk utbildning, en som känner till de aktuella villkoren för produktionen inom det aktuella yrket eller förmår ta reda på nödvändig information. De andra två borde inkludera en högt kvalificerad arbetare som tillhör samma näringsgren och är intresserad av produktionen, och som om möjligt har en uppfinnarens begåvning; och en professionell skribent, en marxist, en politiker med intresse och kunskaper ifråga om produktion och teknik. På detta eller liknande sätt måste vi kunna skapa ett modellbibliotek av tekniska handböcker för industriell produktion. Böckerna måste givetvis vara väl tryckta, väl inbundna, i lämplig storlek och prisbilliga. Ett sådant bibliotek skulle vara användbart på två sätt: det skulle höja arbetets kvalitativa nivå och

därmed bidra till framgången för det socialistiska uppbygget; och det skulle dessutom bidra till att knyta en mycket värdefull grupp industriarbetare till den sovjetiska ekonomin i dess helhet, och därför till det kommunistiska partiet.

Att framta en serie handböcker är naturligtvis inte allt som vi vill åstadkomma. Jag har uppehållit mig vid just denna fråga för att ge ett exempel på de nya metoder som krävs för att lösa dagens nya problem. Det finns mycket mer att göra i de ”opolitiska” arbetarnas intresse. Yrkestidningar bör publiceras och tekniska sällskap bildas. Hälften av vår press bör vända sig till industriarbetare av denna ”opolitiska” men skickliga typ om den vill ha en läsekrets som går utanför fackföreningsfunktionärernas krets. De mest verkningsfulla politiska argumenten för arbetare av detta slag är dock våra praktiska framgångar i industrin – varje verklig förbättring ifråga om förvaltningen av våra fabriker och verkstäder, varje effektiv satsning från partiets sida i sådan riktning.

De politiska åsikterna hos den industriarbetare som är viktigast för oss nu, kan bäst illustreras genom följande försök att ungefärligen formulera hans sällan uttryckta tankar:

”Nåväl”, skulle han kunna säga, ”allt det där som gäller revolutionen och störtandet av borgarklassen är väl OK. Det finns inget att invända mot det. Det är gjort en gång för alla. Vi behöver inte borgarklassen. Inte heller behöver vi mensjevikerna och borgarklassens övriga tjänare. Vad ’pressens frihet’ beträffar – den har ingen större betydelse. Det är inte heller där problemet ligger. Men hur står det till med ekonomin? Ni kommunister har åtagit er att leda allt. Era avsikter och era planer är förträffliga – vi vet detta. Men håll inte på och upprepa dem. Vi känner till allt om det, vi är överens med er och är beredda att stödja er – men hur vill ni i praktiken lösa dessa saker? Hittills – varför inte säga sanningen? – har ni ofta gjort fel saker. Nåväl. Naturligtvis kan man inte göra allt på en gång, det finns mycket att lära och misstag är oundvikliga. Allt detta är sant. Och om vi har hållit stånd mot borgarklassens brott kan vi väl stå ut med revolutionens misstag. Men det finns en gräns för allting. Bland er kommunister finns det också folk av alla slag, precis som bland oss stackars syndare. Vissa lär sina jobb, är ärligt inställda på att arbeta, och anstränger sig för att uppnå praktiska resultat, men många andra kommer bara med tomma fraser. Och dessa gör stor skada, ty i deras fall rinner allt bara genom deras fingrar...”

Så resonerar arbetare av denna typ – skickliga, effektiva låssmeder, eller möbelsnickare, eller gjuteriarbetare, inte hetsiga utan snarare passiva i politiskt avseende, men allvarliga och kritiska, kanske en smula skeptiska men alltid trogna sin klass – proletärer av hög standard. För närvarande måste partiet ägna detta slags arbetare särskilt intresse. I vilken utsträckning – inom ekonomin, i produktionen, i tekniken – vi vinner dessa grupper för vår sak kommer att bli ett mycket avslöjande politiskt mått på vår framgång i det kulturella arbetet i ordets vidare bemärkelse, såsom Lenin använde det.

Vårt speciella intresse för den effektive arbetaren strider inte mot det andra mycket viktiga problem som partiet står inför – det stora intresset för proletariatets unga generation. Den unga generationen växer upp under de villkor som råder vid den givna tidpunkten, den växer i styrka och kraft i enlighet med hur vissa väldefinierade problem löses. Vi vill att vår unga generation framförallt ska utvecklas till skickliga, högt kvalificerade arbetare, som ger sig hän åt sitt arbete. De måste växa upp i den fasta övertygelsen om att dess produktiva arbete samtidigt är ett arbete för socialismen. Intresse för yrkesutbildning, önskan att bli effektiv kommer i de ungas ögon att i hög grad ge stor auktoritet åt de ”gamlingar”, som är experter i sitt yrke och, som vi redan sagt, till sitt flertal vanligen står utanför partiet. Följaktligen ser vi att vårt intresse för den flitige, samvetsgranne och effektive arbetaren samtidigt tjänar målet att ge den unga växande generationen en grundlig utbildning. Det är endast på denna väg som det är möjligt att framåtskrida mot socialismen.

Översättning: Martin Fahlgren och Göran Källqvist

Anm. På engelska finns artikeln i minst två olika översättningar som skiljer sig en hel del från varandra. Den ena av dessa publicerades i november 1923 i den brittiska tidningen *The Labour Monthly*, den andra 1924 som ett kapitel i boken *Problems of Life*. Ovan har vi utgått från den senare versionen.

Vana och sed

(*Pravda* 11 juli 1923)

Vid en studie av livet är det besynnerligt tydligt hur mycket de enskilda människorna formas av sina livsvillkor snarare än själv skapar dem. Ännu mer än ekonomin utvecklas det dagliga livet, det vill säga villkor och vanor, ”bakom ryggen på människorna” (som Marx uttryckte det). På sedernas och vanans område intar det medvetna skapandet en försumbar plats i människans historia. Seder ackumuleras utifrån människans elementära erfarenheter, och förändras på samma elementära sätt under inverkan från tekniska framsteg eller stimuleras tillfälligtvis av den revolutionära kampen. Men i huvudsak återspeglar de det mänskliga samhällets förflutna mer än det nuvarande.

Vårt proletariat är inte gammalt och har inga anor. Det har under de senaste tio åren uppstått ur småstädernas folk och först och främst ur bondeklassen. Vårt proletariats sätt att leva återspeglar helt klart dess sociala ursprung. Vi behöver bara erinra om romanen **Den förlorade gatan** [”Rasterjajevgatans moral” på ryska], av Gleb Uspenskij. Vilka är de viktigaste kännetecknen hos Rasterjajevgatans invånare, det vill säga arbetarna i Tula under slutet av 1800-talet? De är stadsbor eller bönder som har förlorat allt hopp om att bli självständiga människor, och utgör en blandning av obildade småborgare och utblottade människor. Sedan dess har proletariatet tagit jättesteg framåt, men mer inom politiken än i det dagliga livet och moralen. Livet är konservativt. Rasterjajevgatans primitiva sida finns naturligtvis inte längre. Den brutala behandlingen av lärlingar, kryperiet inför arbetsgivarna, det fruktansvärda supandet och gatuvåldet har försvunnit. Men ”rasterjajeveriet” är fortfarande fast förankrat i förhållandet mellan make och hustru, mellan föräldrar och barn, inom familjens hägn, avskilt från övriga världen. Det krävs årtal och decennier av ekonomisk tillväxt och kultur för att fördriva rasterjajeveriet från dess sista utpost – det privata och familjelivet – och omstöpa det uppifrån och ner i kollektivistisk anda.

Under det redan omnämnda mötet med propagandister från Moskva blev familjelivets problem ämne för en speciellt hetsig diskussion. Alla hade något att beklaga sig över. Det kom fram gott om intryck, observationer och i synnerhet frågor, men inga svar, ty frågorna uttrycktes bara till hälften och nådde aldrig fram till pressen och dryftades aldrig under mötena. De vanliga arbetarnas liv och kommunisternas liv, och förbindelselinjen mellan de två utgör ett så stort område för observationer, slutsatser och praktiska tillämpningar!

I detta avseende får vi ingen hjälp av vår litteratur. Konsten är av naturen konservativ, den är avskild från livet och är dålig på att gripa händelserna i flykten, när de sker. **Veckan** av Libedinskij väckte en storm av entusiasm bland vissa av våra kamrater, en entusiasm som enligt min uppfattning var överdriven, och farlig för den unge författaren.¹ Trots den talang som boken vittnar om, kännetecknas **Veckan** till formen av att vara en skolpojkes verk. Det är bara med hjälp av mycket ihärdigt, detaljerat arbete som Libedinskij kan bli en stor konstnär. Jag skulle vilja tro att han kommer att bli

¹ **Jurij N Libedinskij** (1898-1959) var en av ledarna för Ryska förbundet av proletära författare (RAPP). Hans roman **Veckan** (1922) beskriver hur ett kontrarevolutionärt uppror bland bönderna krossas. Libedinskij's arbeten handlar främst om kommunisternas liv under revolutionen, inbördeskriget och det socialistiska uppbygget.

det. Men det är inte detta som intresserar oss nu. **Veckan** gav intryck av att vara något nytt och betydelsefullt, inte på grund av sina konstnärliga prestationer utan på grund av att den behandlar den ”kommunistiska” sidan av livet. Men i synnerhet där är bokens innehåll ytligt. ”Gubkom” framställs alltför artificiellt, framställningen har inget djup och ingen struktur.¹ Därmed blir hela **Veckan** bara en kort utveckling, en roman om revolutionära emigranter som hämtats ur livet. Det är givetvis intressant och lärorikt att skildra ”gubkoms” liv, men svårigheten och betydelsen uppstår när den kommunistiska organisationens liv träder in i folkets vardagsliv. Här krävs ett fast grepp. För närvarande är kommunistpartiet den viktigaste hävstången för varje medveten rörelse framåt. Därmed utgörs grunden för historiska aktioner, reaktion och motstånd av dess enhet med folkmassorna.

Kommunisternas teorier ligger några dussin år före det ryska vardagslivet verklighet – på vissa områden kanske ett sekel i förväg. Annars skulle inte det kommunistiska partiet vara någon mäktig revolutionär historisk kraft. Med hjälp av sin realism och dialektiska skarpsinnighet kan den kommunistiska teorin hitta de politiska metoder som behövs för att säkra partiets inflytande i varje speciell situation. Men politiska teorier är en sak och folkets moralbegrepp en annan. Politiken förändras snabbt, men moralen hänger envist fast i det förflutna.

Det förklarar många av konflikterna inom arbetarklassen, där nya kunskaper kämpar mot traditionerna. Dessa konflikter blir särskilt allvarliga eftersom de inte uttrycks offentligt i det samhälleliga livet. Litteraturen och pressen talar inte om dem. De nya litterära strömningarna är måna om att hålla takten med revolutionen, och bryr sig inte om de seder och vanor som grundar sig på de nuvarande moraluppfattningarna, ty de vill omvandla livet, inte beskriva det! Men en ny moral kan inte skapas från ingenting, den måste uppnås med hjälp av sådana element som redan finns och som kan utvecklas. Man måste därför inse vad dessa element är. Detta gäller inte bara omdaning av moralen, utan varenda form av medveten mänsklig aktivitet. Om vi ska delta i moralens omdaning måste vi alltså första veta vad som redan existerar, och på vilket sätt det förändras.

Först måste vi se vad som verkligen händer på fabrikerna, bland arbetarna, i kooperativet, på klubben, skolan, krogen och på gatan. Allt detta måste vi förstå, vi måste alltså se både resterna av det förflutna och fröna till framtiden. Vi måste uppmana våra författare och journalister att arbeta i denna riktning. De måste beskriva livet för oss såsom det framträder ur revolutionens tumult.

Men man kan förmoda att det inte kommer att räcka med vädjanden till våra författare för att ändra på deras inriktning. I denna fråga krävs en riktig organisation och bra ledarskap. Journalisternas viktigaste uppgift måste först och främst bli att studera och skildra arbetarklassens liv – åtminstone de journalister som har ögon och öron. Vi måste leda in dem på detta arbete på ett organiserat sätt, för att på detta sätt instruera, korrigera, leda och skola dem att bli revolutionära skribenter som skriver om vardagslivet. På samma gång måste vi vidga arbetarkorrespondenternas utblick. Säkert kan nästan allihop av dem åstadkomma intressantare och mer roligare artiklar än idag. För detta ändamål måste vi ställa medvetna frågor, ge lämpliga uppgifter, stimulera diskussioner och hjälpa till att hålla dem vid liv.

För att uppnå en högre kulturell nivå måste arbetarklassen – och framförallt dess förtrupp – studera sitt liv på ett medvetet sätt. För att kunna göra det måste den känna till detta liv. Innan borgarklassen kom till makten hade deras intellektuella till stor del fullgjort denna uppgift. Redan när borgarklassen befann sig i opposition fanns det poeter, konstnärer och författare som tänkte åt den.

I Frankrike var 1700-talet, som har kallats upplysningens århundrade, just den period då borgerliga filosofer förändrade synen på den samhälleliga och privata moralen, och försökte underkasta den under förnuftets makt. De sysslade med politiska frågor, med kyrkan, förhållandet mellan man och

¹ **Gubkom** är förkortning för *gubjerskij komitet*, eller provinskommitté, de lokala partikommittéerna på landsbygden.

kvinnor, utbildning, etc. Utan tvivel bidrog bara det faktum att dessa problem diskuterades, i stor utsträckning till att den kulturella nivån höjdes inom borgarklassen. Men 1700-tals-filosofernas ansträngningar att underordna de samhällliga och privata förhållandena under förnuftets makt stupade på ett faktum – att produktionsmedlen befann sig i privata händer, och att det var på denna grundval som samhället skulle byggas upp enligt förnuftets lära. Det privata ägandet innebär nämligen att de ekonomiska krafter som ingalunda kontrolleras av förnuftet får fritt spelrum. Dessa ekonomiska villkor bestämmer över moralen, och så länge marknadens behov styr samhället är det omöjligt att underställa folkets moral under förnuftet. Det förklarar varför 1700-talets filosofernas idéer uppnådde så ytterst blygsamma praktiska resultat, trots att deras slutsatser var så geniala och djärva.

I Tyskland inleddes upplysningsperioden och kritiken i mitten av förra seklet. Det ”Unga Tyskland” under ledning av Heine och Börne ställde sig i spetsen för rörelsen.¹ Kritiken genomfördes av borgarklassens vänster, som förklarade krig mot kryperiet, mot den småborgerliga upplysningsfientliga utbildningen, och mot krigets fördomar, och försökte upprätta förnuftets makt med ännu större skepsis än sin franska föregångare. Denna rörelse gick senare samman med 1848 års småborgerliga revolution, som långt från att omvandla mänsklighetens liv inte ens förmådde sopa undan de oräkneliga små tyska dynastierna.

I vårt efterblivna Ryssland fick inte upplysningen och kritiken någon större betydelse förrän under 1800-talets andra hälft. Tjernysjevskij, Pissarov och Dobroljubov, som var skolade i Belinskij-skolan, riktade sin kritik mer mot moralens underutveckling och reaktionärt asiatiska karaktär än mot de ekonomiska förhållandena.² Mot den traditionella människotypen ställde de en ny realistisk människa, som hade bestämt sig för att leva på ett förnuftigt sätt, och hade blivit en personlighet beväpnad med ett kritiskt tänkande. Denna rörelse var knuten till de så kallade ”folkliga” evolutionisterna (Narodnikerna) och var av ringa kulturell betydelse.³ Om 1700-talets franska tänkare lyckades få ett litet inflytande över moralen – som styrs av ekonomiska förhållanden och inte av filosofin – och om de tyska samhällskritikernas omedelbara kulturella inflytande var ännu mindre, så var denna ryska folkliga moralrörelse helt utan betydelse. Dessa ryska tänkares, inklusive Narodnikernas, historiska roll bestod av att förbereda bildandet av proletariats parti.

Först i och med arbetarklassens maktövertagande skapas förutsättningarna för en fullständig omdaning av moralen. Moralerna kan inte bli förnuftiga – det vill säga göras förenliga med förnuftets krav – om inte produktionen samtidigt blir förnuftig, ty moralens rötter ligger i produktionen. Socialismen har som mål att underordna all produktion under människans förnuft. Men till och med de mest

¹ **Unga Tyskland** var en litterär rörelse som uppstod i Tyskland på 1830-talet, under stark inverkan av den sociala oron och industrialiseringen.

Heinrich Heine (1797-1856), tysk poet och litteraturkritiker.

Ludwig Börne (1786-1837), politisk skribent och satiriker. Gav ut olika tidskrifter där han kritiserade den tyska teatern och politiken, och drev frågor om samhällsreformer och politisk frihet

² **Vissarion Belinskij** (1811-1848) var en inflytelserik litteraturkritiker, vars stöd till samhällskritiska författare påverkade den ryska litteraturens utveckling. Marxister betraktar hans skrifter som en föregångare till det socialistiska tänkandet i Ryssland.

Nikolaj Tjernysjevskij (1828-1889), författare och kritiker vars roman *Vad bör göras?* påverkade den ryska populistiska rörelsen.

Dimitrij Pissarov (1840-1868), litteraturkritiker som främst sysslade med familje frågor och etiska aspekter på de samhällsekonomiska reformerna.

Nikolaj Dobroljubov (1836-1861), journalist och kritiker och en tidig revolutionär aktivist.

³ **Narodnikerna** (populisterna) var en rörelse bland ryska intellektuella som bedrev arbete bland bönderna från 1876 fram till 1879, då de splittrades i två grupper. Dels en terroristisk grupp som krossades efter mordet på tsar Alexander 1881. Den andra gruppen leddes av Plechanov och splittrades ännu en gång. Plechanovs grupp kom att bli marxister, medan den andra delen utvecklades till det socialistrevolutionära partiet.

avancerade borgerliga tänkarna har begränsat sig till att å ena sidan fundera kring hur tekniken skulle göras förnuftig (genom att tillämpa naturvetenskap, teknologi, kemi, uppfinningar, maskiner), och å den andra hur politiken skulle bli förnuftig (med hjälp av parlamentarismen). Men de har inte försökt göra ekonomin förnuftig, utan den har förblivit offer för en blind konkurrens. Således förblir det borgerliga samhällets moral beroende av ett blint och icke förnuftigt element. När arbetarklassen tar makten ställer den sig uppgiften att ställa samhällsförhållandena och de ekonomiska principerna under kontroll och en medveten styrning. Med hjälp av detta, och endast detta, går det att medvetet omvandla moralen.

Våra framgångar i denna riktning är beroende av våra framgångar på det ekonomiska området. Men redan i vår nuvarande ekonomiska situation skulle vi kunna införa mycket mer kritik, initiativ och förnuft i vår moral än vad vi faktiskt gör. Det är en av vår tids uppgifter. Det är naturligtvis uppenbart att en fullständig omdaning av moralen – kvinnans frigörelse från hushållslaveriet, en social uppfostran av barnen, att äktenskapet befrias från allt ekonomiskt tvång, etc – bara kommer att bli möjlig efter en lång period av utveckling, och i den mån socialismens ekonomiska krafter får överhanden över kapitalismens krafter.

En kritisk omdaning av moralen är nödvändig, så att de konservativa traditionella levnadssätten inte kan fortleva trots de möjligheter till framsteg som våra ekonomiska hjälpresurser redan idag erbjuder oss, eller åtminstone kommer att erbjuda oss imorgon. Genom att höja arbetande mäns och kvinnors kulturella nivå kommer även den minsta framgång på moralens område å andra sidan att förbättra vår förmåga att göra produktionen förnuftigare och gynna den socialistiska ackumulatio- nen. Detta ger oss i sin tur möjlighet att göra nya erövringar på moralens område. Det finns alltså ett dialektiskt samband mellan de två områdena. De ekonomiska förhållandena är historiens grundläggande faktor, men i egenskap av ett kommunistiskt parti och en arbetarstat kan vi påverka ekonomin med hjälp av arbetarklassen, och för att klara av det måste vi oupphörligt arbeta för att gynna arbetarnas tekniska och kulturella förmåga. I en arbetarstat arbetar kulturen för socialismen, som i sin tur ger möjligheter att skapa en ny kultur för mänskligheten, en kultur som inte känner några klasskillnader.

(Nyöversättning 2009, från engelska, Göran Källqvist.)

Vodka, kyrka och film

(*Pravda* 12 juli 1923)

Två stora fakta har satt en ny prägel på arbetarklassens liv. Det ena är införandet av åtta timmars arbetsdag, det andra är förbudet mot försäljning av vodka. Monopolet på försäljning av vodka avskaffades före revolutionen, och gjordes på grund av kriget. Kriget krävde så oerhörda resurser att tsarismen kunde avstå från intäkterna från drickandet eftersom de var försumbara, en miljard rubel mer eller mindre gjorde ingen större skillnad. Revolutionen ärvde det avskaffade monopolet som ett faktum. Den godtog detta faktum men drevs också av principiella överväganden. Det var först i och med att arbetarklassen erövrade makten och medvetet började skapa en ny ekonomisk ordning, som landets kamp mot alkoholismen med hjälp av utbildning och förbud kunde uppnå sin verkliga historiska betydelse. Det förhållande att ”fylleri”-budgeten övergavs under det imperialistiska kriget förändrar inte det grundläggande faktum, att avskaffandet av ett system som uppmuntrar människor att dricka är en av revolutionens mest järnhårda tillgångar.

Åttatimmarsdagen var en av revolutionens direkta erövringar. Åtta timmars arbetsdag har i sig själv inneburit en radikal förändring av arbetarnas liv, genom att frigöra två tredjedelar av dygnet från plikterna på fabriken. Det skapar grunden till en radikal förändring av livet för att utveckla kulturen, samhällelig utbildning, och så vidare, men bara en grund. Oktoberrevolutionens främsta betydelse utgörs av det faktum att en förbättrad ekonomisk situation för de enskilda arbetarna automatiskt höjer hela arbetarklassens materiella välbefinnande och kultur.

”8 timmar arbete, 8 timmar vila, 8 timmar fritid”, lyder arbetarrörelsens gamla formel. Under våra omständigheter får den en ny innebörd. Ju mer givande man utnyttjar de åtta timmarna arbete, desto bättre, renare och mer hygieniskt kan man ordna för de åtta timmarna vila, och ju mer fullständiga och kultiverade kan de åtta timmarna fritid bli.

Frågan om nöjen får i detta sammanhang en avsevärt större betydelse när det gäller kultur och utbildning. Barnets natur visar sig och formas under dess lek. De vuxnas natur visar sig helt klart i deras lek och nöjen. Men när en klass, såsom proletariatet, är ung och på väg framåt så borde nöjen och lek ha en framträdande plats för att forma hela klassens natur. Den store franske utopisten Fourier¹ tillbakavisade den kristna asketismen och undertryckandet av de naturliga instinkterna, och föreställde sig sina *phalansterie* (framtidens kommuner) utifrån att man på ett riktigt och förnuftigt sätt använde och kombinerade de mänskliga instinkterna och begären. Tanken är djuplodande. Arbetarklassen är varken en andlig orden eller ett kloster. Vi tar människor som naturen har skapat dem, och som de delvis har uppfostrats och delvis förvanskats av den gamla samhällsordningen. I detta levande mänskliga material försöker vi skaffa en stödjepunkt för partiets och den revolutionära statens hävstång. Att längta efter nöjen, avkoppling, utflykter och skratt är ett av den mänskliga naturens mest legitima begär. Vi kan och är i själva verket skyldiga att ge tillfredsställelsen av denna längtan en högre konstnärlig kvalitet, och på samma gång göra dessa nöjen till ett vapen för gemensam utbildning, som har befriats från pedagogiskt förmyndarskap och tröttsamt moraliserande.

¹ **Charles Fourier** (1772-1837) var en fransk utopisk socialist. Han tänkte sig en sorts kooperativa experimentsamhäl- len som skulle vara självförsörjande i fråga om industri och jordbruk.

Det i detta avseende för närvarande viktigaste vapnet, ett vapen som överträffar allt annat, är filmen. Denna fantastiskt imponerande uppfinning har trängt in i människans liv snabbare och mer framgångsrikt än vad man någonsin upplevt tidigare. I de kapitalistiska städernas dagliga liv har biografen blivit en lika integrerad del som badhus, ölhallar, kyrkor och andra både lovvärda och mindre lovvärda oundgängliga institutioner. Hänförelsen över filmen har sina rötter i en längtan efter avkoppling, önskan att se något nytt och otroligt, att skratta och gråta, inte åt ditt eget utan åt andras elände. Filmen tillfredsställer dessa behov på ett mycket direkt, visuellt, målande och levande sätt som inte kräver något av publiken. Den kräver inte ens att den ska vara läskunnig. Det är därför publiken är så kärleksfullt tacksam mot filmen, denna outtömliga källa till intryck och känslor. Det ger en punkt, och inte bara en punkt utan ett helt torg, för att tillämpa vårt socialistiska skolande arbete.

Det faktum att vi hittills, det vill säga på nästan sex år, inte har bemäktigat oss filmen visar hur långsamma och obildade vi är, för att inte ärligt talat säga dumma. Detta vapen skriker om att få bli använt, och är det bästa verktyg som finns för propaganda – teknisk, skolande och industriell propaganda, propaganda mot alkohol, hälsopropaganda, vad för sorts propaganda som ni vill, en propaganda som är tillgänglig för alla, som är tilltalande, fastnar i minnet och kan bli en möjlig inkomstkälla.

Biograferna tävlar redan med ölhallar och krogar om att vara mest tilltalande och roliga. Jag vet inte om New York eller Paris idag har fler biografier eller krogar, eller vilket av dessa etablissemang som ger bäst avkastning. Men det är påtagligt att filmen konkurrerar med krogarna när det gäller hur de åtta timmarna fritid ska fyllas. Kan vi skaffa oss detta ojämförliga vapen? Varför inte? Inom loppet av några få år inrättade tsarens regering ett invecklat nät av statliga barer. Denna verksamhet gav en årlig avkastning på nästan en miljard guldrubel. Varför skulle inte arbetarnas regering upprätta ett nät av biografier? Denna apparat för nöje och utbildning skulle mer och mer kunna bli en integrerad del av nationens liv. Den skulle kunna ge inkomster samtidigt som den används för att bekämpa alkoholismen. Är det praktiskt genomförbart? Varför inte? Det är naturligtvis inte enkelt. Det skulle hursomhelst vara mer naturligt och i linje med en arbetarstats arbete och förmåga än, låt oss säga, försöket att återupprätta monopoliet på försäljning av vodka.¹

Filmen konkurrerar inte bara med krogen utan också med kyrkan. Och denna konkurrens kan bli ödesdiger för kyrkan, om vi efter att som en ersättning för att ha skilt kyrkan från den socialistiska staten låter den socialistiska staten och filmen smälta samman.

Det existerar praktiskt taget ingen gudfruktighet inom den ryska arbetarklassen. Den har faktiskt aldrig existerat. Den ortodoxa kyrkan var en daglig sed och en regeringsinstitution. Den lyckades aldrig tränga in särskilt djupt i massornas medvetande, och lyckades inte heller blanda samman sina dogmer och kyrkliga påbud med folkets inre känslor. Orsaken till detta är en och samma – det gamla Rysslands, inklusive hennes kyrkas, okultiverade tillstånd. När de ryska arbetarna har vaknat för kulturen så kastar de därför med lätthet av sig sin rent ytliga relation till kyrkan, en relation som rotades hos dem av ren vana. För bönderna kommer det förvisso att bli svårare, inte på grund av att de på ett djupare och närmare sätt har lärt sig kyrkans läror – det har naturligtvis aldrig varit fallet – utan på grund av att trögheten och enformigheten i deras liv har nära band till de kyrkliga ceremo-

¹ Dessa rader hade skrivits då jag i det senaste nummer av *Pravda* som jag har tillgängligt, daterat den 30 juni, fann följande utdrag ur en artikel som sänts till redaktionen av kamrat I. Gordejev: "Filmindustrin är en ytterst givande kommersiell affär som ger stora förtjänster. Om man tog itu med saken på ett skickligt, rationellt och lämpligt sätt skulle filmmonopolet kunna få en plats i förbättringen av våra finanser som vore jämförbar med den som alkoholmonopolet hade i tsarstatens finanser." Kamrat Gordejev ger sedan praktiska anvisningar på hur man skall "ge filmen" åt det sovjetiska livet. Det är faktiskt en fråga som måste studeras grundligt och med allvar. - Trotskijs anmärkning.

niernas tröghet och enformighet.

Arbetarnas relation till kyrkan (jag talar här om massan av arbetare utanför partiet) hänger främst samman med vana, och det gäller i synnerhet kvinnornas vanor. Det hänger kvar ikoner i hemmen därför att de finns där. Ikonerna pryder väggarna, det vore kalt utan dem, folk skulle inte vara vana vid det. Arbetarna kommer inte att göra sig omakett att köpa nya ikoner, men är inte tillräckligt viljestarka för att göra sig av med de gamla. Hur kan man fira våren om inte med en påskkaka? Och påskkakorna måste välsignas av prästen, annars kommer de att vara så meningslösa. Folk går inte i kyrkan för att de är religiösa. Kyrkan är så vackert upplyst, fylld av människor i sina finaste kläder, sången är vacker – en rad sociala och estetiska sevärdheter som inte finns på fabriken, inom familjen eller på de trista gatorna. Det existerar ingen tro, eller praktiskt taget ingen. Hursomhelst finns det ingen respekt för prästerskapet eller någon tro på ritualernas magiska kraft. Men det finns ingen aktiv vilja att bryta med det hela. Inslagen av avkoppling, välbehag och nöje spelar en stor roll i kyrkans riter. Med hjälp av teatraliska metoder verkar kyrkan på synen, luktsinnet (rökelse) och via dem på fantasin. Människans längtan efter det teatraliska, en längtan att se och höra något ovanligt, något slående, en längtan att bryta med livets vanliga enformighet, är stor och omöjlig att utrota. Den finns kvar från tidig barndom till ålderdomen. För att kunna befria den stora massan från ritualer och de kyrkliga vanorna så räcker det inte med antireligiös propaganda. Givetvis är det nödvändigt med det, men dess direkta praktiska inflytande är begränsat till en liten minoritet med ett mer djärvt sinne. Befolkningsmajoriteten påverkas inte av antireligiös propaganda, men inte på grund av att deras andliga förhållande till religionen är så djupt. Tvärtom finns det inget andligt förhållande överhuvudtaget, det finns bara en formlös, inaktiv, mekanisk relation som inte har gått via medvetandet. En relation som liknar en gatuturists, som då och då inte har något emot att gå med i en procession eller en praktfull ceremoni, eller att lyssna till sången, eller vifta med armarna.

Meningslösa ritualer som ligger på medvetandet som en trög börda går inte att krossa enbart med hjälp av propaganda. De kan ersättas med nya former av liv, nya nöjen, nya och mer kulturella teatrar. Även här går tankarna naturligtvis till teaterns mest kraftfulla verktyg – på grund av att det är mest demokratiskt: filmen. Filmen behöver inga präster i brokad, etc, och uppenbarar på den vita duken praktfulla bilder som griper starkare än till och den allra rikaste kyrka, moské eller synagoga med tusentals års erfarenheter. I kyrkan utspelar sig bara ett sorts drama, och alltid samma, år in och år ut, medan man på biografen här intill kan få se hedningarnas, judarnas eller de kristnas påskhögtider i historisk följd och med sina liknande ritualer. Filmen förnöjer, utbildar, fångar fantasin med sina bilder, och befriar oss från behovet att träda in genom kyrkoporten. Filmen är en stark konkurrent till inte bara krogen utan också till kyrkan. Det är ett verktyg som vi måste skaffa till varje pris!

(Nyöversättning från engelska 2009, Göran Källqvist.)

Från den gamla familjen till den nya

(*Pravda*, 13 juli 1923)

De inre relationerna inom familjen och det som händer där är genom själva sin natur ytterst svåra att undersöka, och har i mycket liten omfattning varit föremål för statistiska undersökningar. Därmed är det svårt att säga hur mycket lättare och oftare familjeband bryts upp nuförtiden (i verkliga livet och inte på pappret) jämfört med tidigare. I stor utsträckning får vi nöja oss med att försöka bedöma med ögonen. Skillnaden mellan perioden före revolutionen och idag är dessutom, att medan arbetarna tidigare själva inte brukade märka bråk och dramatiska konflikter i arbetarfamiljer, så innehar en stor del av arbetarnas övre skikt idag ansvariga poster, deras liv står mycket mer i rampljuset, och varenda familjetragedi i deras liv blir ämne för kommentarer och löst skvaller.

Men med reservation för dessa allvarliga invändningar går det inte att förneka att relationerna inom familjen, även de inom proletariatet, vacklar. Det slogs fast som ett klart etablerat faktum vid parti-propagandisternas konferens i Moskva, och ingen ifrågasatte det. Det gjorde olika intryck på olika personer – alla på sitt eget sätt. En del betraktade det med tvivel, andra med förbehåll, och ytterligare andra verkade förbryllade. Hursomhelst stod det klart för alla att det pågår något stort, som helt kaotiskt antar omväxlande makabra eller motbjudande, absurda eller tragiska former, och som ännu inte har hunnit visa sina dolda möjligheter att inleda en ny och högre ordning i familjelivet.

Det har sipprat ut en del information om familjens sönderfall i pressen, men bara någon enstaka gång, och i mycket diffusa, allmänna ordalag. I en artikel om denna fråga läste jag att arbetarfamiljens sönderfall utgjorde ett fall av "borgerligt inflytande över arbetarklassen".

Det är inte så enkelt. Frågans ursprung ligger djupare än så och är mer komplicerad. Inflytandet från det borgerliga förflutna och det borgerliga nuvarande finns där, men det viktigaste skeendet utgörs av en smärtsam utveckling av själva den proletära familjen, som leder fram till en kris. Vi kan nu bevittna de första kaotiska stegen i denna utveckling.

Krigets förödande effekter på familjen är välbekant. Till att börja med splittrar själva kriget familjen, det skiljer folk åt för långa perioder eller för samman folk slumpmässigt. Inflytandet från kriget fortsatte och förstärktes under revolutionen. Krigsåren bröt ner allt det som stod kvar bara tack vare historiska traditioner. Kriget krossade tsarväldets, klassprivilegiernas, den gamla traditionella familjens makt. Revolutionen började bygga upp den nya staten och hade därmed uppnått sitt enklaste och viktigaste mål.

Den ekonomiska delen av familjens problem visade sig vara mycket mer komplicerad. Kriget skakade om den gamla ekonomiska ordningen och revolutionen störtade den. Nu bygger vi en ny ekonomisk stat – för tillfället i huvudsak med hjälp av de gamla delarna, genom att omorganisera dem på nya sätt. Det är först på senare tid som vi inom ekonomin har gått från den nedbrytande perioden och börjat höja oss. Våra framsteg är ännu så länge mycket långsamma, och det kommer att ta mycket lång tid innan vi kommer att kunna upprätta nya socialistiska ekonomiska former. Men vi har definitivt lämnat perioden av ödeläggelse och förfall. Botten nåddes under åren 1920-21.

I familjens liv är den första nedbrytande perioden långt ifrån över. Upplösningen pågår fortfarande

för fullt. Vi måste komma ihåg det. Familjelivet och livet i hushållet genomgår så att säga sin 1920-21-period och har ännu inte uppnått 1923 års standard. Familjelivet är mycket mer konservativt än det ekonomiska livet, och ett av skälen till det är att det fortfarande är mindre medvetet. Inom politiken och ekonomin agerar arbetarklassen samlat och skjuter fram förtruppen, kommunistpartiet, till främsta ledet. Med hjälp av dess förmedling genomför den proletariats historiska mål. Inom hemmets väggar splittras arbetarklassen upp i celler bestående av familjer. Den förändrade politiska regimen och statens nya ekonomiska ordning – överförandet av fabriker och verkstäder i arbetarnas händer – har förvisso haft en viss påverkan på familjelivet, men bara indirekt och till det yttre, och utan att beröra de familjetraditioner som har ärvts från det förflutna.

En radikal familjereform och överhuvudtaget av hushållen kräver stora ansträngningar från hela arbetarklassen, och det förutsätter att det inom klassen finns en mäktig inre molekylär kraft som strävar efter kultur och utveckling. För att kunna vända upp tunga jordklumpar krävs det en plog som gräver djupt. Att införa politisk jämlikhet mellan kvinnor och män var en sak och det var lätt. Nästa uppgift var mycket svårare – att införa jämlikhet mellan män och kvinnor inom industrin, på fabriker och verkstäder och inom fackföreningarna, på ett sådant sätt att männen inte skulle missgynna kvinnorna. Att uppnå verklig jämlikhet mellan män och kvinnor inom familjen är ett oändligt mycket svårare problem. Innan det kan ske måste alla våra familjeseder omvälvas. Ändå är det helt uppenbart att om det inte blir verklig jämlikhet mellan man och hustru i familjen, i normal mening såväl som i verkliga livet, så kan vi inte på allvar tala om jämlikhet i arbetet eller ens inom politiken. Så länge kvinnan är fastkedjad vid hushållsarbete, omvårdnad av familjen, matlagning och sömnadsarbete, då minskar hennes möjligheter att delta i samhällslivet och det politiska livet enormt.

Att gripa makten var det lättaste. Ändå upptog just denna fråga alla våra krafter under revolutionens första period. Den krävde oändliga uppoffringar. Inbördeskriget gjorde att vi måste vidta ytterst hårda åtgärder. Kalkborgerliga uppkomlingar skrek i högan sky om att moralen hade brutaliserats, att proletariats hade blivit mordiskt och moraliskt fördärvat, och så vidare. Det som egentligen hände var att proletariats använde revolutionära våldsmetoder som hade tvingats på det för att börja kämpa för en ny kultur, för verkliga mänskliga värden.

Under de första fyra eller fem åren har vi genomlidit en period av fruktansvärt ekonomiskt sönderfall. Arbetsproduktiviteten kollapsade, och de produkter som tillverkades var av skrämmande dålig kvalitet. Fienden såg, eller valde att se, denna situation som ett tecken på sovjetregimens ruttenhet. Men i själva verket var det bara ett oundvikligt första steg för att riva ner de gamla ekonomiska formerna och ett första försök att på egen hand skapa nya.

Vad gäller familjeförhållanden och det personliga livet i allmänhet måste det också bli en oundviklig period av sönderfall av de tidigare formerna, av traditioner som har ärvts från det förgångna och inte är medvetet kontrollerade. Men inom detta område av familjelivet börjar perioden av kritik och sönderfall senare och varar längre. Den antar osunda och smärtsamma former, som dock är mångfasetterade och inte alltid går att upptäcka vid en ytlig anblick. Dessa successiva milstolpar av avgörande förändringar inom de statliga förhållandena, inom ekonomin och livet i allmänhet, borde preciseras klart så att vi inte behöver bli förskräckta av de fenomen som vi såg. Vi måste lära oss att bedöma dem i sitt rätta ljus, inse deras rätta plats i arbetarklassens utveckling, och medvetet inrikta de nya förhållandena mot ett liv i socialistisk skepnad.

Varningen är nödvändig, ty vi hör redan oroliga röster. Vid konferensen för partipropagandister i Moskva talade en del kamrater med stor och naturlig ängslan om hur lätt de gamla familjebanden splittras till förmån för nya som är lika flyktiga som de gamla. Det är alltid modern och barnen som blir offren för detta. Vem har å andra sidan inte i privata samtal bland oss hört klagomål, för att inte säga jämmer, om det moraliska "sönderfallet" bland sovjetiska ungdomar, i synnerhet bland ung-

kommunisterna? Dessa klagomål är inte bara överdrifter – det finns också spår av sanning i dem. Vi måste och kommer förvisso att bekämpa den mörka sidan av denna sanning – eftersom det är en kamp för en mer högtstående kultur och utvidgning av den mänskliga personligheten. Men för att kunna inleda vårt arbete, för att kunna ta itu med frågans ABC utan reaktionärt moraliserande eller sentimental modlöshet, måste vi först slå fast fakta och klart se vad som faktiskt händer.

Som vi såg ovan har enorma händelser, krig och revolution, hemsökt den gamla sortens familj. Och efter dem kom den underjordiska mullvaden långsamt krypande – det kritiska tänkandet, medvetna studier och utvärderingar av familjeförhållandena och familjelivet. Det var de stora händelsernas mekaniska krafter som tillsammans med det uppväckta sinnets kritiska kraft orsakade det sönderfall av familjeförhållandena som vi nu bevittnar. Efter makterövringen måste den ryska arbetaren nu ta sina första medvetna steg för att utveckla en kultur för många delar av sitt liv. Under inverkan av enorma sammandrabbningar skakar hans personlighet för första gången av sig de traditionella formerna för livet, alla familjeseder, religiösa bruk och relationer.

Det är inte att undra på att individens protester, hans uppror mot det förflutnas traditioner, till en början antar anarkistiska, eller mer plump uttryckt, liderliga former. Vi har sett det inom politiken, i militära frågor, inom ekonomin. Här antog den anarkistiska individualismen extrema former, klickväsen, offentlig vältalighet. Och det är inte heller att undra på att denna process på ett ytterst nära och därmed smärtsamt sätt påverkar familjeförhållandena. Den nyuppväckta personligheten har befriats från all slentrian och vill omorganisera sig på ett nytt sätt, och tillgriper då "utsvävningar", "gudlöshet" och alla de andra synder som fördömdes under konferensen i Moskva.

I samband med mobiliseringarna rycktes maken upp från sin vanliga omgivning och förvandlades under inbördeskriget till en revolutionär medborgare vid fronten. En omskakande förändring. Hans vyer har vidgats, hans andliga strävanden har blivit mer högflygande och mer sammansatta. Han är en annan man. Och så återvänder han hem och upptäcker att allting är praktiskt taget oförändrat. Det gamla samförståndet och förståelsen med folket hemma i familjen har försvunnit. Det uppstår inget nytt samförstånd. Den ömsesidiga förvåningen övergår i ömsesidigt missnöje, och därefter i groll. Familjen splittras.

Maken är kommunist, hustrun partilös. Maken går upp i sitt arbete, hustrun sköter som tidigare bara om sitt hem. Förhållandena är "fridfulla", men grundas i själva verket på helt olika vanor. Så ger makens kommitté – den kommunistiska "cellen" - order om att han ska ta bort alla [religiösa] ikoner som hänger i hemmet. Han är villig att åtlyda ordern, och ser den bara som naturlig. För hans hustru är den en katastrof. Denna lilla händelse avslöjar den avgrund som skiljer makens och hustruns tänkesätt. Relationerna blir förstörda. Familjen splittras.

En gammal familj. De har levt 10-15 år tillsammans. Maken är en god arbetare, hängiven sin familj. Hustrun lever också för sitt hem och ägnar det all sin energi. Men av en slump kommer hon i kontakt med en kommunistisk kvinnoorganisation. En ny värld öppnar sig inför hennes ögon. Hon hittar ett nytt och mer omfattande mål för sin energi. Hon försummar familjen. Maken blir irriterad. Hustrun blir sårad i sin nyvagnade medborgerliga medvetenhet. Familjen splittras.

Det går att räkna upp sådana familjetragedier i all oändlighet, och de leder till ett enda resultat – familjen bryts sönder. Vi har pekat på typfallen. I alla dessa exempel beror tragedin på att en kommunist kolliderar med en partilös. Men splittringen av familjen, det vill säga den gamla sortens familj, är inte bara begränsad till den översta delen av klassen som är mest utsatt för påverkan av de nya förhållandena. Upplösningen av familjebanden tränger djupare än så. Den kommunistiska förtruppen genomgår bara snabbare och mer våldsamt det som kommer att bli oundvikligt för hela klassen. Den kritiska och fördömande inställningen till de gamla förhållandena, de nya kraven på

familjen, sträcker sig avsevärt längre än till gränsen mellan kommunisterna och arbetarklassen i sin helhet.

Redan införandet av borgerliga bröllop var ett hårt slag mot den traditionella heliga familjen som till stor del bara fanns till för att upprätthålla skenet. Ju mindre personliga band som fanns i de gamla bröllopsbanden, ju hårdare var de yttre krafternas sammanhållande kraft, de sociala traditionerna och i all synnerhet de religiösa riterna. Slaget mot kyrkans makt var också ett slag mot familjen. Riter som saknar bindande betydelse och inte erkänns av staten används fortfarande av gammal vana, och de är en av den vacklande familjens stöd. Men när familjen saknar inre band, när bara gammal vana skyddar familjen från fullständigt sammanbrott, då är det troligt att varje knuff utifrån kommer att slå den i bitar, på samma gång som det slår mot troheten mot de kyrkliga riterna. Och det är oändligt mycket mer sannolikt att knuffar utifrån kommer nu än någonsin tidigare. Det är därför familjen vacklar och inte repar sig och sedan faller omkull igen. Livet sitter till doms över sina villkor genom att grymt och smärtsamt fördöma familjen. Historien hugger ner de gamla träden – och flisorna yr i vinden.

Men kommer livet att utveckla element till en ny sorts familj? Otvivelaktigt. Vi måste bara klart förstå karaktären hos dessa element och hur de uppstår. Precis som i andra fall måste vi skilja de fysiska förhållandena från de psykologiska, det allmänna från det enskilda. Psykologiskt innebär utvecklingen av den nya familjen, av nya relationer mellan människor överhuvudtaget, för oss ett framsteg i arbetarklassens kultur, en utveckling av individen, en högre nivå på hans anspråk och inre disciplin. I detta hänseende har revolutionen i sig själv naturligtvis inneburit ett stort steg framåt, och de värsta exemplen på familjens sönderfall utgör bara ett smärtsamt tecken på klassens uppvaknande och individens uppvaknande i klassen. Allt vårt arbete som rör kulturen, det arbete vi gör och det vi borde göra, blir ur denna synvinkel en förberedelse av de nya relationerna och den nya familjen. Om vi inte höjer den enskilda arbetande mannen och kvinnans kulturella nivå, så kan det inte uppstå en ny, högre sorts familj, ty på detta område kan vi givetvis bara tala om inre disciplin och inte yttre tvång. Hur stark inre disciplin individerna i familjen har beror alltså på det inre livets innehåll, på hur omfattande och starka banden mellan man och hustru är.

Följaktligen kan inte de fysiska förberedelserna för det nya livet och den nya familjen i grund och botten inte skiljas från det övergripande socialistiska uppbygget. Arbetarstaten måste bli rikare för att den på allvar ska kunna ta itu med offentlig uppfostran av barn och befria familjen från bördorna av matlagning och tvätt. Utan en avsevärd förbättring av hela vår ekonomi är det otänkbart med ett förstatligande av hushållsarbetet och offentlig uppfostran av barn. Vi behöver mer socialistiskt ekonomiska former. Bara under dessa förhållanden kan vi befria familjen från de funktioner och bekymmer som nu förtrycker och bryter sönder den. Tvätten måste kunna skötas i offentliga tvättinrättningar, matlagningen i offentliga restauranger, sömnadsarbete i offentliga verkstäder. Barnen måste undervisas av bra offentliga lärare som har en verklig fallenhet för arbetet. Då skulle banden mellan man och hustru befrias från allt yttre och alla bisaker, och den ena skulle sluta att suga upp den andres liv. Äntligen skulle verklig jämlikhet uppstå. Banden skulle vara beroende av ömsesidig tillgivenhet. Och speciellt av det skälet skulle de få en inre stabilitet, givetvis inte samma för alla men inte tvingande för någon.

Således är vägen till den nya familjen tvåfaldig: (a) höja nivån på kulturen och skola arbetarklassen och de enskilda individerna i denna klass; (b) med statens försorg förbättra de materiella förhållandena för klassen. Dessa två processer är intimt sammanlänkade med varandra.

Det ovan sagda innebär givetvis inte att framtidens familj vid en viss punkt av de materiella förbättringarna genast kommer att ta sin rätt i besittning. Nej. Redan nu går det att ta vissa steg framåt mot den nya familjen. Visserligen kan staten ännu så länge inte klara av vare sig att uppfostra barnen

eller inrätta offentliga kök som skulle vara bättre än familjens kök, eller upprätta offentliga tvätt-inrättningar där kläderna inte skulle gå sönder eller bli stulna. Men det betyder inte att mer företag-samma och progressiva familjer redan nu själva kan gå samman i kollektiva hushållsenheter. Den sortens experiment måste naturligtvis ske noggrant. Den kollektiva enhetens tekniska utrustning måste svara mot gruppens intressen och behov, och den ska ge tydliga fördelar för alla dess medlem-mar, även om de till en början är blygsamma.

"Denna uppgift", skrev kamrat Semasjko¹ nyligen angående behovet att omdana vårt familjeliv,

genomförs bäst i praktiken. Påbud och moraliserande kommer ensamma inte att ha särskilt mycket effekt. Men ett exempel, en illustration av nya former, kommer att göra mer än tusentals utmärkta pamfletter. Denna praktiska propaganda utförs bäst med hjälp av de metoder som kirurgerna kallar transplantation. När ett stort hudområde har försvunnit som resultatet av ett sår eller brännskador, och det inte finns något hopp om att huden kommer att kunna växa över detta område, så skär man bort bitar av hud från friska ställen på kroppen och sätter fast som små öar på det tomma området. Dessa öar fastnar och växer tills hela området är täckt av hud.

Samma sak händer med praktisk propaganda. När en fabrik eller verkstad anammar kommunistiska metoder, så kommer andra fabriker att följa efter. (N Semasjko, "De döda håller fast vid de levande", *Izvestija*, nr 81, 14 april 1923.)

Erfarenheterna av sådana hushållskollektiv utgör ett första, ännu ytterst ofullständigt närmande till en kommunistisk livsstil, och de bör studeras och tänkas igenom noga. Privata initiativ som ges statligt stöd – framförallt från lokala sovjeter och ekonomiska organ – bör prioriteras. Byggandet av nya hus – och vi kommer trots allt att bygga hus! - måste styras utifrån behoven hos grupper av familjer. De första och odiskutabla framgångarna i denna riktning, oavsett hur små och begränsade, kommer oundvikligen att leda till att större grupper strävar efter att organisera sitt liv efter liknande linjer. Tiden är ännu inte mogen, varken utifrån statens materiella resurser eller utifrån förberedelserna av proletariatet, för ett uppifrån beslutat schema. Vi kan bara ta oss ur det nuvarande dödläget genom att skapa modellsamhällen. Marken mellan våra fötter måste stärkas steg för steg. Vi kan inte rusa alltför långt fram eller förfalla till byråkratiska fantasifulla experiment. I ett givet ögonblick kommer staten, med hjälp av lokala sovjeter, kooperativa enheter och så vidare, att förstatliga det arbete som utförs, att utvidga och fördjupa det. På så sätt kommer människans familj, med Engels ord, att "plötsligt stiga från nödvändighetens till frihetens sfär."

¹ **Nikolaj Semasjko** (1874-1949), gammal bolsjevik som 1923 blev folkkommissarie i sjukvårdsärenden.

Familjen och ceremonier

(*Pravda*, 14 juli 1923)

Vid tre tillfällen i livet förslavar kyrkliga ceremonier även de arbetare som är bara lite eller inte alls religiösa – födelse, bröllop och död. Arbetarstaten har förkastat de kyrkliga ceremonierna, och har upplyst dess invånare att de har rätt att födas, gifta sig och dö utan att behöva utsättas för mystiska gester och förmaningar från personer klädda i prästrockar, kappor och andra kyrkliga ämbetsdräkter. Men det är svårare för vanan att göra sig av med ceremonier än för staten. Arbetarklassens familjeliv är enahanda, och enformigheten sliter på nerverna. Därifrån kommer behovet av alkohol – en liten flaska som innehåller en hel värld av bilder. Därav kommer också behovet av kyrkan och dess ritualer. Hur ska familjen fira ett bröllop, eller ett barns födelse? Hur ska man hylla och visa tillgivenhet för en älskad avliden? De kyrkliga ritualerna står och faller med dessa behov att markera och utsmycka de viktigaste punkterna längs livets väg.

Vad kan vi ställa upp mot dem? Den vidskepelse som ligger bakom ritualerna måste givetvis bemötas med rationell kritik, med en ateistisk, realistisk syn på naturen och hennes krafter. Men denna vetenskapliga, kritiska propaganda löser inte problemet. För det första tilltalar den bara en minoritet, och samtidigt känner även denna minoritet behov av att berika, förbättra och förädla sitt eget liv, åtminstone de viktigaste delarna.

Arbetarstaten har redan festivaler, festtåg, tidskrifter och parader, symboliska skådespel – statens nya teaterceremonier. Förvisso är de på det hela taget alltför lika de gamla formerna, och försöker imitera och vidmakthålla dem. Men i det stora hela är arbetarstatens revolutionära symbolism ny, tydlig och effektiv – den röda fanan, röda stjärnan, arbetaren, bonden, kamraten, Internationalen. Men det nya har inte trängt innanför familjens stängda dörrar, eller i alla fall bara lite, samtidigt som det egna livet är nära knutet till familjen. Det förklarar varför ikoner, dop, kyrkliga begravningar, etc gynnas av traditionerna. Familjernas revolutionära medlemmar har inget att erbjuda i deras ställe. Teoretiska argument biter bara på hjärnan. Praktfulla ceremonier påverkar alla sinnen och fantasin. Följaktligen är deras inflytande mycket mera utbrett. I de flesta kommunistiska kretsar har det uppstått ett behov att ställa nya former och nya symboler mot de gamla vanorna, inte bara på det statliga området, där det redan har gjorts i stor utsträckning, utan också på familjens område.

Arbetarna har en benägenhet att fira födelsedagar istället för skyddshelgon, och ge nyfödda namn som symboliserar nya och innerliga händelser och idéer istället för namn efter helgon. Under propagandisternas överläggningar i Moskva fick jag för första gången höra att det nya flicknamnet Oktobrina har associerats till rätten till medborgarskap.

Vi har namnen Ninel (Lenin baklänges) och Rem (Revolution, Elektrifiering, *Mir* – fred). Barn döps också till Vladimir, Iljitj och till och med Lenin, samt även Rosa (som en hyllning till Rosa Luxemburg) och så vidare. Allt detta visar en strävan att knyta an till revolutionen

Det har funnits exempel där ett barns födsel har firats med en låtsas "inspektion" av *fabzavkom*, med ett speciellt protokoll som påbjöd att barnets namn ska läggas till listan av medborgare i RSFSR.¹

¹ **Fabzavkom** är en förkortning av *fabritjno-zadovskoj komitet* eller fabriks-verkstadskommittén.

Det följdes av en fest. I arbetarfamiljer firas också pojkars lärlingskap med en fest. Det är en verkligt viktig händelse, eftersom den inte bara har betydelse för valet av yrke utan för hela livet. Det är ett lämpligt tillfälle för fackföreningarna att agera. Fackföreningarna borde överhuvudtaget spela en större roll i att skapa formerna för det nya livet. Medeltidens gillen var mycket mäktiga, eftersom de omslöt alla sidor av lärlingarnas, arbetarnas och mekanikernas liv. De välkomnade barnet när det föddes, ledde det till skolan, och till kyrkan när det gifte sig, och begravde det när det hade uppfyllt sitt skrås plikter. Gillena var inte bara handelsförbund. De var samhällets organiserade liv. Det är längs dessa linjer våra industrifackföreningar till stor del utvecklas, dock med den skillnaden att de nya formerna för livet i motsats till medeltidens liv kommer att vara fria från kyrkan och dess vidskepelse och besjålas av en strävan att utnyttja varje framsteg inom vetenskapen och tekniken för att berika livet och göra det vackrare.

Bröllop kan om man så vill klara sig lättare utan ceremonier. Men hur många "missförstånd" och uteslutningar ur partiet har det inte även i detta avseende skett på grund av kyrkobröllop? Av sedvana vägrar man att nöja sig med bara giftermålet, utan att det smyckas ut med en praktfull ceremoni.

Frågan om begravningar är oändligt mycket svårare. Att grävas ner i marken utan en vederbörlig begravningsceremoni är lika ovanligt, skamligt och avskryvärt som att växa upp utan att döpas. I de fall där den dödes ställning har påkallat en politisk begravning har det varit upplagt för en ny effektfull ceremoni, som genomsyras av revolutionens symboler – den röda fanan, en revolutionär begravningsmarsch, en avskedssalut med gevär. Vissa av deltagarna i Moskvakonferensen betonade behovet att snabbt anta seden att kremera, och föreslog att vi skulle sätta ett exempel genom att kremera kropparna efter framstående revolutionära arbetare. De betraktade med rätta detta som ett kraftfullt vapen i den antikyrliga och antireligiösa propagandan. Det är hög tid att vi antar kremering, men det innebär inte att vi ska frångå begravningståg, tal, marscher, gevärssalut. Behovet att få visa känslor är starkt och berättigat. Om det praktfulla förr i världen har varit knutet till kyrkan, så finns det som vi redan har sagt ingen anledning varför det inte kan skiljas från den. Teatern skiljde sig från staten före kyrkan. I sina tidiga dagar kämpade kyrkan hårt mot den "världsliga" teatern, och insåg helt och fullt att den var en farlig motståndare när det gällde en effektfull åsyn. Teatern försvann utom som ett speciellt skådespel instängd mellan fyra väggar. Men de dagliga sederna och bruken med effektfulla former var avgörande för att upprätthålla kyrkan. Kyrkan hade fler rivaler på detta område, i form av hemliga sällskap som frimurarna. Men dessa var fullständigt genomsyrade av ett världsligt prästerskap. Det går att skapa revolutionära "ceremonier" och seder (vi använder ordet "ceremonier" i brist på bättre) och ställa dem mot kyrkans "ceremonier" inte bara vid offentliga eller statliga tilldragelser, utan också inom familjelivet. Redan nu tävlar de band som spelar begravningsmarscher framgångsrikt mot kyrkans begravningsmusik. Vi måste naturligtvis göra dessa band till allierade i kampen mot kyrkans ritualer, som grundas på en slavisk tro på en annan värld där man kommer att betalas hundrafalt tillbaka för eländet och plågorna i denna värld. En ännu mäktigare allierad är filmen.

När utbildningen breder ut sig och den ekonomiska tryggheten ökar kommer skapandet av nya former för livet och nya praktfulla seder att gå snabbt. Vi har all anledning att övervaka denna utveckling med största noggrannhet. Det kan givetvis inte bli frågan om tvång uppifrån, alltså en byråkratisering av de nya sederna och vanorna. Det är bara med hjälp av de stora befolkningmassornas kreativitet, skapande fantasi och konstnärliga initiativ som vi under de kommande åren och decennierna kan påbörja vägen mot förändligade, förädlade former för livet. Vi ska inte styra denna skapande process men måste ändå hjälpa den på alla sätt. För detta ändamål måste först av

allt tendensen till blindhet ersättas av förutseende. Vi måste i detta avseende noga betrakta allt som händer i arbetarfamiljerna och överhuvudtaget de sovjetiska familjerna. Varje ny form, vare sig det är ett misslyckat försök eller bara ett utkast, måste beskrivas i pressen och komma till allmänhetens kännedom, för att stimulera fantasin och intresset, och ge impulser till fler gemensamma initiativ till nya seder.

Det kommunistiska ungdomsförbundet har en ärofull roll i detta arbete. Alla uppfinningar lyckas inte, alla projekt slår inte igenom. Vad gör det? Det rätta alternativet uppstår vad det lider. Det nya livet kommer främst att anta former efter sitt eget huvud. Som ett resultat av det kommer livet att bli rikare, mer vidsynt färgrikare och mer harmoniskt. Det är frågans kärnpunkt.

Artighet och hövlighet som ett nödvändigt smörjmedel i det dagliga livet

(*Pravda*, 4 april 1923)

Under de många diskussionerna i frågan om vår statsapparat lade kamrat Kiselev, ordförande för folkkommissariernas biträdande råd, fram eller påminde åtminstone om en ytterst viktig sida av frågan. Hur beter sig statsapparaten när den kommer i direkt kontakt med befolkningen? Hur "hanterar" den befolkningen? Hur behandlar den en besökare, en person med klagomål, gamla tiders "kärande"? Hur ser den på individen? Hur tilltalar den honom, om den alls tilltalar honom? Detta är också en viktig beståndsdel av "livet".

Men i denna fråga måste vi skilja på två sidor – form och innehåll.

I alla civiliserade demokratiska länder "tjänar" byråkratin givetvis folket. Det förhindrar inte att den höjer sig över folket som en tätt förenad yrkeskast. Den tjänar i själva verket de kapitalistiska magnaterna, det vill säga den kryper inför dem, men behandlar arbetare och bönder på ett överlägset sätt, vare sig det är i Frankrike, Schweiz eller USA. Men i de civiliserade "demokratierna" döljs detta faktum av en viss sorts artighet och hövlighet, i lägre eller högre grad i olika länder. Men när det behövs (och det behovet uppstår dagligen) så knuffas denna täckmantel av artighet med lätthet åt sidan av polisens knytnävar. Strejkande misshandlas på polisstationer i Paris, New York och andra världsstäder. Men i huvudsak är byråkratins "demokratiska" artighet gentemot befolkningen ett resultat och ett arv från de borgerliga revolutionerna. Människans utsugning av människa kvarstår, men formen är annorlunda, mindre "brutal", utsmyckad med en täckmantel av jämlikhet och belevad artighet.

Vår sovjetiska byråkratiska apparat är unik och komplicerad, eftersom den består av traditioner från olika epoker tillsammans med frön till framtida förhållanden. Hos oss existerar för det mesta ingen artighet. Men ohövlighet, som vi har ärvt från det förflutna, finns det hur mycket som helst av. Men vår ohövlighet är inte homogen. Det finns den enkla ohövligheten av bondeursprung, som förvisso är osympatisk men inte förnedrande. Den blir outhärdlig och objektivt reaktionär först när våra romanförfattare skryter om den som ett ytterst "konstnärligt" tillskott. Arbetarnas mest framstående delar betraktar sådana felaktiga förenklingar med instinktiv fientlighet, ty de ser med rätta grovt tal och simpelt uppträdande som ett spår från det gamla slaveriet, och strävar efter att skaffa sig ett kultiverat och disciplinerat tal. Men det här ligger utanför frågan...

Jämsides med denna enkla, rutinmässigt passiva ohövlighet finns en speciell sort – den revolutionära: ledarnas ohövlighet, som beror på otålighet, en alltför nitisk önskan att förbättra saker och ting, irritation över vår likgiltighet, en hedrande nervös anspänning. Även denna ohövlighet är i sig själv naturligtvis inte tilltalande, och vi tar själva avstånd från den. Men i grund och botten får den oftast sin näring från samma revolutionära moraliska källa, som under de senaste åren vid mer än ett tillfälle har lyckats förflytta berg. I detta fall är det inte innehållet, som på det hela taget är hälsosamt, skapande och progressivt, som ska förändras utan den förvrängda formen...

Men vi har fortfarande kvar – och det är den viktigaste stötestenen – den gamla aristokratins ohövlighet, med sina spår av feodalism. Denna sort är helt igenom avskyvärd och förkastlig.

På departementen i Moskva, speciellt de viktigaste av dem, visar sig inte denna aristokratiska ohövlighet på ett aggressivt sätt i form av att man skriker och skakar knytnäven under de klagandes näsa. Den visar sig oftare i form av hjärtlös formalism. Det är givetvis inte den enda orsaken till "byråkratismen". En helt avgörande orsak är den fullständiga ligkiltigheten för levande människor och deras levande arbete. Om vi skulle kunna göra avtryck på en känslig platta av det uppträdande, de svar, förklaringar, order och underskrifter som görs inom den byråkratiska organismens olika celler bara under en dag i Moskva, så skulle resultatet bli ytterst förvirrande. Och det är ännu värre på landsbygden, speciellt i gränsområdet mellan stad och land, det allra viktigaste gränsområdet.

"Byråkratismen" är ett komplicerat och ingalunda enhetligt fenomen. Det är snarare en grupp fenomen och processer med olika historiskt ursprung. De principer som bibehåller och ger näring åt "byråkratismen" är också olika. Den främsta av dem är kulturens tillstånd – att en stor del av vår befolkning är underutvecklad och icke läskunnig. Den allmänna röra som beror på att statsapparaten genomgår en ständig omdaningsprocess är oundvikligt under perioder av revolution, och är i sig själv orsak till många onödiga motsättningar, vilka spelar en viktig roll för uppkomsten av "byråkratism". Det är sovjetapparatusens klassolikheter – blandningen av aristokratiska, borgerliga och sovjetiska traditioner – som är ansvarig för dess mer motbjudande former.

Följaktligen måste kampen mot "byråkratismen" anta en mångskiftande karaktär. I botten har vi kampen mot bristerna inom kulturen, analfabetism, smuts och fattigdom. Tekniska förbättringar av apparaten, personalminskningar, införandet av bättre ordning, grundlighet och noggrannhet i arbetet, och andra liknande åtgärder löser naturligtvis inte det historiska problemet, men de hjälper till att minska "byråkratismens" mer negativa sidor. Det läggs stor vikt vid att utbilda en ny sorts sovjetisk byråkrat – de nya "spets" [specialisterna]. Men inte heller här får vi lura oss själva. Det är inte lätt att utbilda tusentals nya arbetare i ett nytt beteende, det vill säga i serviceanda, anspråkslöshet och mänsklighet, under övergångsförhållanden och med lärare som vi har ärvt från det förgångna. Det är svårt, men inte oöverstigligt. Det går inte lösa direkt, utan bara gradvis, genom att det uppstår en ny och förbättrad "upplaga" av den sovjetiska ungdomen.

De åtgärder som nämndes kommer att ta relativt många år att genomföra, men de utesluter inte på något sätt att man genast inleder en skoningslös kamp mot "byråkratismen", mot tjänstemännens förakt mot levande människor och deras angelägenheter, den i sanning moraliskt fördärvliga nihilism som döljer ett fullständigt ointresse för allting på jorden, en feg hjälplöshet som vägrar inse sitt eget beroende, ett medvetet sabotage, eller den avsatta aristokratins instinktiva hat mot den klass som avsatte den. Detta är de viktiga orsaker till ohövligheten mot vilka de revolutionära påtryckningsmedlen ska börja användas.

Vi måste nå dithän att arbetarmassornas vanliga färglösa individ inte längre skrämmer de regeringsdepartement som han kommer i kontakt med. Ju mer hjälplös han är, det vill säga ju mer okunnig och icke läskunnig han är, ju mer uppmärksamhet ska han få. Det är en avgörande princip att man verkligen ska hjälpa honom och inte bara göra sig av med honom. Utöver de andra åtgärderna är det för detta syfte väsentligt att vår sovjetiska allmänhet ständigt ska hålla denna fråga i förgrunden, och betrakta den ur en så bred synvinkel som möjligt, i synnerhet de verkligt sovjetiska, revolutionära, kommunistiska, känsliga element som det tack och lov finns gott om i statsapparaten. Ty det är de som upprätthåller den och för den framåt.

I detta avseende kan pressen spela en avgörande roll.

Tyvärr innehåller våra tidningar i allmänhet inte särskilt mycket lärorikt material om vardagslivet.

Om det överhuvudtaget publiceras sådant material så är det ofta klichéartade artiklar, som "Vi har en fabrik som heter så och så. På fabriken finns det en fabrikskommitté och en direktör. Fabrikskommittén gör si och så och direktören leder." Samtidigt är vårt liv färgrikt och fullt av lärorika händelser, i synnerhet på de ställen där statsapparaten kommer i kontakt med befolkningsmassorna. Ni behöver bara rulla upp skjortärmarna...

En belysande, instruktiv uppgift som denna måste naturligtvis sjufalt ge akt på intriger, måste göra sig av med alla floskler och demagogi.

Ett exemplariskt "kalenderprogram" vore att välja ut ett hundratal tjänstemän – välja ut dem noggrant och opartiskt – ett hundratal som har uppvisat ett rotat förakt under sitt arbete för arbetarmassorna, och offentligt, kanske inför domstol, kasta ut dem från statsapparaten, så att de aldrig mer kan komma tillbaka. Det vore en bra början. Man får inte förvänta sig mirakel av det. Men en liten förändring från det gamla till det nya är ett praktiskt framsteg som är mer värdefullt än de största ord.

Kampen för ett kultiverat tal

(*Pravda* 16 maj 1923)

Jag läste nyligen i en av våra tidningar att arbetarna i stövelfabriken "Pariskommunen" vid ett allmänt möte, författat en resolution som förbjöd svordomar och utdömde böter för ett fult språk osv.

Detta är en bagatell i nutidens tumult – men en mycket tänkvärd bagatell. Dess vikt beror emellertid på den respons som detta initiativ kommer att möta hos hela arbetarklassen.

Ovettigt språk och svordomar är ett arv från slavtiden, från den mänskliga värdighetens förnedring och missaktning – både ens egen och andra människors. Detta gäller särskilt svordomarna i Ryssland. Jag skulle vilja att våra filologer, lingvister och folklivsexperter förklarade om de känner till något annat språk som har så många slappa, klibbiga och låga skymford som det ryska. Såvitt jag vet finns det ingenting, eller nästan ingenting, utanför Ryssland som motsvarar detta. Ryska svordomar "på botten" var resultatet av förtvivlan, förbittring och framför allt en trädedom utan hopp, utan flyktmöjligheter. De högre klassernas svordomar å andra sidan, de svordomar som kom ur adelns, myndigheternas strupar var ett resultat av klassväldet, slavägarens stolthet, hans orubbliga makt. Ordspråk antas innehålla massornas vishet – men de ryska ordspråken visar också massornas okunniga och vidskepliga sinnen, liksom den slavmentalitet som vidlåder dem. "Ovett fastnar inte i kragen" säger ett gammalt ryskt ordspråk, där slaveri inte bara accepteras som ett faktum, utan där underkastelsen under förödmjukelsen också är total. Två strömningar i de ryska skymforden – herrarnas, tjänstemännens, polisens mätta och feta svordomar, och den andra, massornas hungriga, desperata, plågade svordomar – har färgat hela det ryska livet med föraktliga mönster av skymford. Sådant var revolutionens arv, bland annat, från det förflutna.

Men revolutionen är i första hand den mänskliga personlighetens uppvaknande hos massan – som antogs inte ha någon personlighet. Trots tillfälliga grymheter och en blodig obarmhärtighet i dess metoder, är revolutionen först och främst mänsklighetens uppvaknande, dess framåtskridande, och detta visas genom en växande respekt för varje individs personliga värdighet, genom en allt större omsorg om de svaga. En revolution förtjänar inte sitt namn om den inte med all makt och med alla medel som står till dess förfogande, hjälper kvinnan – tvåfalt och trefalt förslavad som hon varit i det förflutna – att komma in på det individuella och sociala framstegets väg. En revolution förtjänar inte sitt namn om den inte tar största tänkbara hänsyn till barnen – det framtida släkte för vars välfärd revolutionen har gjorts. Och hur skulle man dag för dag – om än bara steg för steg – kunna skapa ett nytt liv som baseras på ömsesidig hänsyn, på självrespekt, på kvinnans verkliga jämställdhet som arbetskamrat, på en effektiv omsorg om barnen – i en atmosfär som förgiftats av herrarnas och slavarnas rytande, mullrande, skallande och ekande svordomar, svordomar som inte sparar någon, som inte hejdas av något? Kampen emot "fult språk" är en fråga om intellektuell hygien, liksom kampen emot smuts och ohyra är en fråga om fysisk hygien.

Att radikalt rensa bort skymford är ingen lätt sak, med tanke på att det otyglade talet har psykologiska rötter och är ett resultat av en ociviliserad omgivning. Vi välkomnar förvisso stövelarbetarnas initiativ, och framför allt önskar vi den nya rörelsens förespråkare mycken uthållighet. Psykologiska

vanor som ärvs från generation till generation och som genomtränger hela livets atmosfär är mycket sega, och dessutom händer det ofta med oss i Ryssland att vi gör ett våldsamt kliv framåt, spänner våra krafter – och sedan bara låter saker och ting fortsätta i de gamla hjulspåren.

Låt oss hoppas att arbetarkvinnorna – främst de inom de kommunistiska leden – kommer att stödja "Pariskommunens" initiativ. I regel – men det finns naturligtvis undantag – föraktar män som använder svordomar, sina kvinnor och de struntar i barnen. Detta gäller inte bara de okultiverade massorna, utan också de avancerade och till och med de s.k. "ansvariga" elementen i den nuvarande sociala ordningen. Det finns ingen anledning att förneka att de gamla förrevolutionära formerna för "fult språk" fortfarande – sex år efter Oktober – är i bruk, och till och med en vana i "toppen". När de är borta från staden, särskilt från Moskva, anser våra dignitärer på sätt och vis det vara en plikt att använda ett kraftfullt språk. De tror uppenbarligen att det är ett sätt att nå kontakt med bönderna.

Vårt liv i Ryssland består av de värsta kontraster – både inom ekonomin och allting annat. I själva landets centrum, nära Moskva, finns det miltals av kärr och ofarbara vägar – och i närheten kan man plötsligt finna en fabrik som på grund av sin tekniska utrustning skulle kunna imponera på en europeisk eller amerikansk ingenjör. Liknande kontraster florerar också i vårt nationella liv. Sida vid sida med någon gammaldags dominerande, rovgirig profitör som vaknat till liv igen i den nuvarande generationen, som har genomlevt revolutionen och expropriationen, och som är engagerad i svindel och maskerad eller legal profitjakt, och likafullt intakt bevarar sin lantliga vulgaritet och girighet – ser vi arbetarklassens bästa kommunister, som dag efter dag uppoffrar sina liv för världsproletariatets intressen och som är redo att i vilket ögonblick som helst kämpa för revolutionens sak i vilket land som helst, till och med i länder som de kanske inte ens vet var de ligger.

Förutom dessa sociala kontraster – trög bestialitet och den högsta revolutionära idealism – kan vi ofta se psykologiska kontraster i samma medvetande. En man kan vara en sund kommunist, helt hängiven saken, men kvinnor är för honom bara "fruntimmer" som inte skall tas allvarligt. Eller det händer att en mycket förtjänstfull kommunist som diskuterar nationella minoriteter plötsligt börjar tala hopplöst reaktionär smörja. För att förstå detta måste vi minnas att olika delar av det mänskliga medvetandet inte förändras och utvecklas samtidigt och jämsides. Det finns en viss "ekonomi" i processen. Det mänskliga psyket är mycket konservativt till sin natur, och de förändringar som sker i takt med de krav som livet ställer, påverkar i första hand de delar av sinnet som direkt har att göra med fallet.

I Ryssland skedde de senaste decenniernas sociala och politiska utveckling på ett mycket ovanligt sätt, genom häpnadsväckande hopp och skutt och härav beror vår nuvarande desorganisation och förvirring, som inte bara härskar inom ekonomin och politiken. Samma defekter visar sig i många människors sinnen vilket resulterar i en mänsklig blandning av avancerade, välöverlagda politiska åsikter och strömningar, vanor och i en viss utsträckning idéer som är ett direkt arv från uråldriga familjelagar. För att undanröja detta måste vi ordna upp den intellektuella fronten, dvs. vi måste genom marxistiska metoder pröva hela komplexet av människans tänkande – och detta måste vara den allmänna inriktningen för utbildningen och omskolningen i vårt parti, med början från toppen. Men än en gång blir problemet enormt komplicerat, och det kan inte bara lösas genom skolböcker och skollärare: motsättningarna och de psykologiska omkastningarna har sina rötter i den desorganisation och förvirring som råder i folkets levnadsvillkor. Psykologin bestäms när allt kommer omkring av livet. Men detta beroende är inte mekaniskt och automatiskt: det är aktivt och ömsesidigt. Man måste således närma sig problemet på många olika sätt – "Pariskommunens" sätt är ett av dem. Låt oss önska dem all tänkbar framgång.

Kampen emot ett fult språk är också en del av kampen för det ryska språkets renhet, klarhet och skönhet.

Reaktionära tjockskallar hävdar att Revolutionen, även om den inte helt igenom har ruinerat språket, likväl håller på att fördärva det. Det finns förvisso en enorm mängd ord som nu är i bruk vilka har uppstått genom tillfälligheter; många av dem är helt onödiga, provinsiella uttryck som är emot själva andan i vårt språk. Men likafullt har de reaktionära tjockskallarna fel om det ryska språkets framtid – liksom om allting annat. Vårt språk kommer att ur det revolutionära tumultet stiga fram stärkt, föryngrat, med en ökad flexibilitet och känslighet. Vårt förrevolutionära, uppenbart mumifierade byråkratiska och liberala tidningspråk har redan berikats med nya berättarformer, med nya, mer precisa och dynamiska uttryck. Men under alla dessa stormiga år har vårt språk förvisso blivit obstruerat och en del av vårt framåtskridande inom kulturen kommer bl.a. att leda till att vårt språk rensas från alla onödiga ord och uttryck, som inte hör samman med dess anda, medan vi behåller de odiskutabla och ovärderliga lingvistiska nyförvärven från vår revolutionära epok.

Språket är tankens instrument. Talets precision och korrekthet är oundgängliga villkor för ett korrekt och precist tänkande. Den politiska makten har för första gången i historien nu hamnat i arbetarklassens händer. Denna klass äger ett rikt förråd av arbetar- och livserfarenheter och ett språk som baseras på dessa erfarenheter. Men vårt proletariat har inte fått tillräcklig skolning i elementär läsning och skrivning, och ännu mindre en litterär uppfostran. Och detta är orsaken till att den härskande arbetarklassen, som i sig och genom sin sociala karaktär är en mäktig garanti för det framtida ryska språkets integritet och storhet, likväl inte nu med tillräcklig energi kan ingripa mot de onödiga, korrumpierande och ibland avskyvärda nya ordens och uttryckens intrång i vårt språk... Kampen för bildning och kultur kommer att förse arbetarklassens avancerade element med alla de resurser som finns i det ryska språket, med all dess enorma rikedom, skärpa och förfining. För att bevara språkets storhet, måste alla fula ord och uttryck rensas ut ur det dagliga talet. Talet är också i behov av hygien. Och arbetarklassen behöver ett friskt språk ännu mer än andra klasser: ty för första gången i historien börjar den nu självständigt att tänka på naturen, på livet och dess grundvalar – och för att kunna tänka, behöver den ett klart, skarpt språks instrument.

(Översättning, Kenth-Åke Andersson)

Mot både progressiv och icke progressiv byråkrati

(*Pravda* 14 augusti 1924)

Jag måste ännu en gång, och troligen inte för sista gången, tala om frågan om arbetarklassens liv. Mitt syfte är att försvara massornas allt större och enligt min uppfattning viktiga intresse för dessa frågor mot angreppen från kritiker som är mer byråkratiska än progressiva.

Den progressiva byråkratin ogillar alla diskussioner om livets problem i pressen, vid möten och på klubbar. Vad är det för mening, säger de, att slösa tid på diskussioner? Låt myndigheterna börja driva kollektiva kök, daghem, tvättinrättningar, studenthem, etc. Byråkratiska tjockskallar lägger vanligtvis till (eller snarare antyder, eller viskar – de föredrar att inte tala öppet): "Det är bara ord, och inget annat." Byråkraten hoppas (jag undrar om han har någon lysande ekonomisk plan till hands) att vi när vi blir rika, utan att behöva säga något, kommer att ge proletariatet kulturella levnadsvillkor som en sorts födelsedagspresent.

Det är märkligt att kamrater som ena ögonblicket går emot sådana stelt mekaniska svar, nästa gång kan göra sig skyldiga till den motsatta försyndelsen. Det hände i fallet kamrat Vinogradskaja, när hon i *Pravda* nr 164 svarade på min artikel om vardagslivet. Författaren angriper "ledningen" - den tröga sovjetiska byråkratin – med argument från den upplysta byråkratin. Det är nödvändigt att dröja ett tag vid Vinogradskajas artikel, eftersom hennes misstag ger vatten på kvarnen till just den tröga sektor som hennes artikel riktar sig mot. Tröghetens respektabla och ansvariga "mjölnare" kunde inte önska sig en bättre kritik.

Vinogradskajas övergripande argument låter så här:

- 1) Det är inte vår uppgift att lyfta upp vår livsstil i ljuset, ty "som vi vet (?) är vår livsstil i allmänhet fortfarande till ungefär nio tiondelar densamma som den var på våra förfäders tid". Istället är uppgiften att förändra vardagslivet med hjälp av lämpliga åtgärder från myndigheternas sida.
- 2) Det går inte att kräva av romanförfattare att de återger livet i sina verk, "i så måtto som vår livsstil fortfarande är i vardande, det vill säga att allt är i rörelse, fyllt av motsättningar, brokigt och olikartat."
- 3) Och detta [krav] vore hursomhelst onödigt: "För vårt parti löste dessa problem teoretiskt och programmatiskt för länge sedan. Vad gäller de proletära massorna, så finns det inget behov av att agitera bland dem. Organiseringen av arbetsprocessen kommer i sig själv att skapa en anda av kamratskap och gemenskap bland arbetarna."
- 4) Bekymret är att "vi" mycket väl vet vad som behöver göras, men inte gör det på grund av trögheten hos sovjetorganen och dess ledare.
- 5) Men vi måste så snabbt som möjligt omorganisera de dagliga vanorna och sederna. Annars kommer NEP att krossa oss: "Den småborgerliga och byråkratiska livsstilen kommer att gynna förfallet av den härskande klassen och dess parti."

Artikelns teser står som vi ser helt i motsättning till varandra. Först konstaterar de att det absolut inte krävs någon medveten kunskap om de dagliga vanorna och sederna eftersom *nio tiondelar* av dem är desamma som på våra förfäders tid. Därefter får vi höra att vi inte kan kräva att våra romanförfattare ska beskriva livet, eftersom "allt är i rörelse, fyllt av motsättningar, brokigt och olikartat." Och slutligen får vi veta att NEP hotar att ingjuta en småborgerlig livsstil i arbetarklassen, det vill säga samma livsstil som redan härskar över "nio tiondelar" av vårt nuvarande dagliga liv.

Artikelförfattaren tänker alltför schematiskt, och hamnar därmed i motsättningar. De materiella grundvalar som vi har ärvt från det förgångna är en del av vår livsstil, men det är även den nya psykologiska inställningen. Matlagning och hushållsarbete är en del av tanken med familjen, men det är också de ömsesidiga förhållandena mellan man, hustru och barn när de tar form under sovjet-samhällets villkor – med nya uppgifter, mål, rättigheter och plikter för makarna och barnen.

Hela problemet ligger i motsättningen mellan vardagslivets grundval i den materiella produktionen och de nya uppgifterna, behoven och funktionerna som också har blivit en del av vardagslivet och spelar en stor roll i det, åtminstone för den proletära förtruppen. Syftet med att erövra en medveten kunskap om vardagslivet är just att vi på ett åskådligt, konkret och övertygande sätt ska kunna visa för arbetarmassorna själva de motsättningar som finns mellan livsstilens utlevade materiella skal och de nya förhållanden och behov som har uppstått.

Men "vi" vet mycket väl detta, upprepar kamrat Vinogradskaja flera gånger. Vi löste dessa "teoretiska och programmatiska" problem för länge sedan. Är det någon som föreslår att vi ska ändra våra teoretiska och programmatiska beslut i dessa frågor? Nej, men med hjälp av arbetarnas förtrupp måste vi hjälpa massorna att titta på sin livsstil, tänka på den kritiskt, *inse* behovet av förändringar och beslutsamt *vilja ha* förändringar. När de säger att det inte finns något behov av att "agitera" bland arbetarmassorna, eftersom organiseringen av arbetsprocessen själv skapar en känsla av gemenskap bland dem, så kan vi bara sträcka upp händerna i förtvivlan. Om den "känsla av gemenskap" som skapas av organiseringen av arbetsprocessen räcker för att lösa socialismens problem, vad behöver vi då kommunistpartiet till? Saken är den att det ligger en oerhört lång väg mellan denna vaga känsla av gemenskap och en beslutsamhet att medvetet omdana livsstilen. Och det är just på denna väg som vårt partis verksamhet har en plats att fylla.

Om "vi" mycket väl vet detta, om dessa frågor har blivit lösta teoretiskt och programmatiskt, om det inte finns något behov av att agitera bland massorna eftersom produktionsprocessen kommer att skapa deras känsla av gemenskap, varför i all världen är då *nio tiondelar* av vårt liv fortfarande detsamma som våra förfäders?

Vinogradskajas svar är mycket enkelt: "Det är sovjetinstitutionernas tröga, konservativa 'ledare' *som ska klandras*."

Jag lutar inte på något sätt åt att försvara dem i denna fråga. Men varför är sovjetinstitutionerna tröga? Varför *tilläts* de att bli tröga? De existerar inte i ett tomrum: det finns ett parti, det finns fackföreningar. Utöver de "översta kretsarna", det vill säga de centrala härskande organen, finns det slutligen de lokala, regionala och städernas sovjet, som har nära band till massorna, Hur kommer det sig att "vi vet vad som behöver göras men inte ens har tagit ett första steg framåt?"

Det stämmer inte att "vi" mycket väl känner till alla dessa problem. Hur skulle vi kunna det? De har aldrig analyserats. I vårt program kanske? Men programmet skrevs 1919 på grundval av allmänna historiska överväganden och förutsägelser. Det förutsade inte och kunde inte förutsäga vardagslivets särdrag 1923.

"Men känner inte arbetarna själva till sin egen livsstil?", kan man invända. Det är samma sak som att säga: "Även utan Marx visste arbetarna själva att de blev utsugna." De visste om det erfarenhets-

mässigt, men de behövde fundera igenom det och dra teoretiska slutsatser om utsugningen. Samma sak gäller deras vardagsliv.

Har detta arbete blivit genomfört? Inte det minsta. Jag minns en ytterst intressant anmärkning från kamrat Osipov under ett möte i Moskva:

Vi kommunister känner inte våra egna familjer. Hur kan vi då tala om någon annans? Vi åker hemifrån tidigt och kommer hem sent. Vi träffar sällan vår hustru och nästan aldrig våra barn. Och först nu, när familjens problem blir ämne för en partidiskussion börjar vi vagt minnas, knyta samman och länka ihop det ena eller det andra om den för att kunna uttrycka en uppfattning.

Jag citerar ur minnet.

Marx sa en gång – och han uttryckte det mycket bra – att världen har tolkats tillräckligt mycket, och att det äntligen var dags att förändra den. Men jag tror inte att kamrat Vinogradskaja tolkade Marx' ord som ett argument mot "en idealistisk tolkning" av vardagslivets problem. Marx' tanke är i själva verket att de filosofiska eller programmatiska lösningarna på universums problem – även de "tröga ledarnas" - absolut inte räcker till. Massorna måste ta dessa problem i sina egna händer mot deras faktiska bakgrund. Om massornas innersta medvetande fångas av en kritisk tanke, så kommer det att bli en revolutionär kraft som inte ens de allra mest tröga ledare kan motstå. Det som särskiljde Marx' metod var just att radikalt påvisa motsättningarna i vardagslivet.

”Men är det inte uppenbart att vi behöver bygga gemensamma matsalar, tvättnrättningar och daghem?”, svarar Vinogradskaja.

”Men varför har de inte redan blivit byggda?”, frågar vi.

Just därför att den vaga känsla av gemensamhet som arbetarmassorna har är helt otillräcklig för att fungera som grundval för en systematisk omvandling av livsstilen. Uppfattningen att hela problemet beror på de övre sovjetkretsarnas tröghet är en byråkratisk uppfattning – men omvänt.

Inte ens den mesta aktiva och företagsamma regering kan omvandla livet utan hjälp av omfattande initiativkraft från massornas sida. Staten kan organisera livsvillkoren ända ner till samhällets minsta cell, familjen, men om inte dessa celler frivilligt och av eget fritt val sluter sig samman, så går det inte att få till stånd några verkliga och radikala förändringar i de ekonomiska förhållandena och hemmets liv.

Problemen för vår del består inte *bara* på att det saknas nya institutioner för livet, som offentliga kök, daghem och hus som drivs som kollektiv. Vi känner mycket väl till att många kvinnor har vägrat att låta sina barn skötas om på daghemmen. Inte heller skulle de göra det nu, insnärjda i fördomar som de är mot alla nymodigheter. Många av de hus som tilldelades till familjer för att bo i kollektiv blev smutsiga och omöjliga att bo i. Folk som bodde i kollektivhusen betraktade dem inte som inledningen på nya villkor – utan såg sina bostäder som baracker som staten hade tillhållit. Beroende på dåliga förberedelser, förhastade metoder, bristande självdisciplin och brist på kultur har kollektiven mycket ofta blivit totala misslyckanden. Vi måste göra en grundlig undersökning av livets problem, och det krävs väl genomtänkta, noggranna metoder för att ta itu med dem. Framåtskridandet behöver en välbefäst grundval *av ökad medvetenhet om hemförhållandena och ökade krav på det kulturella livet från arbetarklassen mäns och kvinnors sida – i synnerhet kvinnorna.*

Låt mig peka på några aktuella fall, som illustrerar förhållandet mellan statens och massornas initiativ i frågan om livets problem. För närvarande, och tack vare kamrat Kerzjentsevs¹ ansträngningar,

¹ **Platon M Kerzjentsev** (1881-1940) anslöt sig till bolsjevikerna 1904. Innehade olika litterära och kulturella poster i sovjetstaten, bland annat en framstående post inom den sovjetiska radion och i regeringskommissionen för de sköna

har en mycket viktig del av livet – *punktlighet* – blivit föremål för organiserad uppmärksamhet. Om man tittar på denna fråga ur byråkratisk synvinkel, så kan man säga: ”Varför alls bry sig om att diskutera den? Vad är det för mening att genomföra propaganda, bilda ett förbund med emblem för medlemmarna, etc? Låt myndigheterna genomdriva punktlighet med hjälp av ett dekret och straffa dem som bryter mot det.”

Men det finns redan sådana dekret. För ungefär tre år sedan genomdrev jag – med kamrat Lenins starka stöd – en bestämmelse om punktlig närvaro vid affärsmöten, kommittéer, etc, och den bekräftades i laga ordning av partiet och sovjeterna. Det utmättes också en del straff mot överträdelser av denna bestämmelse. Denna föreskrift *ledde* till en del bra resultat, men tyvärr alltför lite. Än idag kommer även ansvarsfulla arbetare en halv timme eller mer försent till kommittémöten. De tror ärligt att det beror på att de har alltför många uppgifter, men i verkligheten beror det faktum att de inte passar tiden på att de är slarviga och tar för dålig hänsyn till tiden – sin egen och andras. En person som alltid kommer försent på grund av att han är ”fruktansvärt upptagen” arbetar i allmänhet mindre och inte lika effektivt som en som kommer i tid när han ska. Det är märkligt att folk under diskussionen om ”tidsförbundet” helt enkelt verkade ha glömt att det fanns en sådan bestämmelse. Jag har själv aldrig sett den nämnas i pressen. Det ovan nämnda påbudet bör förvisso räddas från glömskan och användas som stöd för ”tidsförbundet”. Men om vi inte får hjälp från utvecklade arbetargrupper för att uppnå punktlighet och effektivitet, då kommer inte administrativa åtgärder att leda särskilt långt. De ”ansvarsfulla” arbetarna borde utsättas speciellt för offentlig kontroll – så kanske de skulle vara försiktiga med att inte stjäla tid från hundratals och tusentals arbetare.

Ta ett annat fall. ”Myndigheterna” har sedan flera år kämpat mot dåligt tryckta, korrekturlästa, häftade och falsade böcker och tidningar. Det har blivit lite bättre men inte mycket. Och denna bristande tryckeri- och förlagsverksamhet beror förvisso inte på tekniska brister. Felet ligger hos läsarna som inte är tillräckligt krävande, inte tillräckligt kultiverade. *Rabotjaja Gazeta* – för att bara ta ett exempel – är vikt – vem vet varför? – på bredden och inte längden. Innan läsaren kan börja läsa måste han vika upp tidningen åt rätt håll och sätta tillbaka den inåtvända sidan på rätt plats. Att göra det i en spårvagn, till exempel, är inte lätt. En borgerlig tidningsutgivare skulle aldrig våga ge ut en sådan tidning. *Rabotjaja Moskva* ges ut med sina åtta sidor oskurna. Läsarna är tvungna att skilja sidorna åt med vad de råkar ha till hands, oftast handen, och i allmänhet river de sönder texten. Tidningen blir skrynklig och kan inte skickas vidare till nästa läsare när den första är klar.

Varför ska vi tåla ett sådant slarv? Den progressiva byråkratin skulle naturligtvis skylla på utgivarernas tröghet. Deras tröghet *är* förvisso dålig. Vi bekämpar den – om nödvändigt med hjälp av resolutioner vid partikonferenserna. Men läsarnas passivitet är ännu värre, att de åsidosätter sin egen bekvämlighet – att de saknar kulturell vana. Om de bara hade slagit näven i utgivarens bord en eller två gånger (på ett kulturellt sätt naturligtvis), så skulle han aldrig våga ge ut tidningen oskuren. Det är därför även sådana småsaker som att få tidningar skurna och böcker häftade bör analyseras noga och diskuteras vitt och brett. Det är ett lärorikt sätt att höja massornas kulturella nivå.

Och det gäller ännu mer det komplicerade nätet av relationer i det personliga och familjelivet. Ingen tänker sig egentligen att sovjetregeringen kommer att skapa förträffligt möblerade hus – kollektiv med all möjlig bekvämlighet – och bjuda in proletariatet att lämna de ställen de bor i nu och flytta in i helt nya förhållanden. Även om vi skulle kunna genomföra ett så enormt företag (och det är givetvis helt uteslutet) – så skulle det egentligen inte hjälpa. Man kan inte tvinga folk att flytta in i nya levnadsvanor – de måste växa in i dem efterhand, på samma sätt som de växte in i sin gamla

konsterna. Var mellan 1923 och 1924 ordförande för *Rabkrins* (arbetar- och bondeinspektionens) råd för vetenskaplig organisering av arbetet. Grundade 1923 ett ”tidsförbund” med en tidning, *Vremja*, som med hjälp av tidsstudier skulle främja rationaliseringen av arbetet.

livsstil. Eller så måste de avsiktligt och medvetet skapa ett nytt liv – som de kommer att göra i framtiden. Omdaning av livet kan och bör inledas med de medel som redan finns tillgängliga med de löner som betalas under våra sovjetiska förhållanden. Oavsett vilken lönen är, så är det mer praktiskt med gemensamma hushåll än med varje familj för sig. Ett kök i ett stort rum, som har utvidgats på bekostnad av ett eller två intilliggande rum, är ett mer fördelaktigt arrangemang än fem, för att inte tala om tio, olika kök.

Men om förändringarna ska uppstå med hjälp av massornas initiativkraft – med myndigheternas stöd – så är det uppenbart att det inte räcker med bara en vag ”känsla av gemenskap”. Det måste finnas en klar förståelse av hur saker och ting är och hur de borde vara. Vi vet hur oerhört mycket arbetarklassens utveckling har gynnats av övergången från enskilda till gemensamma förhandlingar, och vilket noggrant arbete som fackföreningarna måste göra, hur noga frågan och alla dess tekniska detaljer måste diskuteras och beslutas om under oändliga medlems- och andra möten. Övergången från enskilda hushåll till gemensam hushållning för flera familjer är mycket mer komplicerad och ännu mycket viktigare. Det gamla slutna familjelivet har utvecklats bakom folks rygg, medan det nya kollektiva livet inte kan komma till stånd annat än med hjälp av medvetna ansträngningar från alla de som deltar i förändringen. Det första steget mot en ny ordning måste följaktligen bli att visa på motsättningarna mellan det nya livets krav och de gamla vanorna – en motsättning som blir alltmer outhärdlig.

Det är vad det revolutionära partiet måste göra. Arbetarklassen måste bli medveten om de motsättningar som finns i deras hemliv, och fullt medvetet tränga in i problemets kärna. När det är gjort, om än bara av klassens mest utvecklade delar, så kan ingen som helst tröghet hos sovjetbyråkraterna stå emot proletariats upplysta vilja.

Låt mig sammanfatta min polemik mot den byråkratiska synen på livets problem med en ytterst belysande historia från kamrat Kartjevskij, som hade försökt lösa frågan om att reformera hushållen med hjälp av kollektiva metoder. ”På den internationella kooperativedagen”, skriver kamrat Kartjevskij (jag citerar ur hans brev till mig), ”hade jag ett samtal med mina närmaste grannar – fattiga människor ur arbetarklassen.”

Det såg till en början inte så lovande ut. ”Förbaskade kooperativ”, sa de. ”Vad är det för mening med dem? De tar högre priser än marknaden – och man måste gå flera kilometer för att komma till kooperations affärer.” Och så vidare.

Jag försökte med en annan vinkling. ”Nå”, sa jag, ”anta att vårt kooperativa system är till 90% fel. Men låt oss analysera kooperations tanke och syfte, och för att bättre förstå och ta hänsyn till det sätt vi är vana att äga på, låt oss först av allt betrakta våra egna intressen och behov.” De höll naturligtvis med om att vi vill ha en klubb, ett daghem, ett gemensamt kök, en skola, en tvättinrättning, en lekplats för barnen, etc. Låt oss se hur vi ska klara av att skaffa allt det.

Då ropade en av dem irriterat: ”Ni sa att vi skulle få ett kollektiv ordnat, men vi ser inget av det ännu.” Jag hejdade honom, ”Vilka är *ni*? Alla här har kommit överens om att det var nödvändigt att organisera dessa institutioner. Klagade du inte på hur barnen led av fukten i källarvåningen, och att din hustru är fast som en slav i köket? Det ligger i allas vårt gemensamma intresse att förändra dessa villkor. Låt oss sköta saker och ting på ett bättre sätt. Hur ska vi göra? Det finns åtta lägenheter i vårt hus. Innergården är liten. Där finns inte plats för särskilt mycket, och vad vi än kan ordna så kommer det att bli dyrt.” Vi började diskutera frågan. Jag föreslog: ”Varför inte se till att ett större samhälle, distriktet, förenar sig med oss i vårt projekt?”

Efter det började förslagen ramla in, och allehanda möjligheter diskuterades. Ett typiskt erbjudande kom från en man med en ganska borgerlig när det gällde egendom: ”Det privata ägandet av hus [bör] tas bort”, sa han. ”Låt oss riva ner staketen och bygga en avloppsbrunn för hela distriktet och förhindra att luften förgiftas.” Och en annan tillade: ”Låt oss ha en lekplats för barnen i mitten.” Så kom en tredje med ett förslag: ”Låt oss be sovjetmyndigheterna om ett stort hus i vårt distrikt, eller låt oss åtminstone byta till

oss ett rum för en klubb och en skola." Fler och fler krav och förslag kom: "Ett gemensamt kök då? Och ett daghem? Ni karlar tänker bara på er själva" - kom det från kvinnorna - "ni tänker inte på oss." Varje gång jag träffar dem nu frågar jag – speciellt kvinnorna: "Hur blir det med planerna? Låt oss komma igång med det. Vore inte det trevligt?" De föreslår att vi ska sammankalla ett distriktsmöte i frågan. Alla distrikt har tio eller tjugo kommunister, och jag hoppas att vi med stöd från partiet och de sovjetiska institutionerna ska kunna göra någonting...

Detta fall passar in i de allmänna tankegångar som jag har utvecklat, och visar helt klart att det är viktigt att få frågor om livet gnuggade genom det kollektiva proletära tänkandet. Den kvarnen är kraftfull och kommer att klara av allt den får att mala.

Och det finns ytterligare en lärdom från denna historia.

"Ni tänker bara på er själva", sa kvinnorna till kamrat Kartjevskij, "ni tänker inte på oss." Det är sant att det inte finns några gränser för den manliga egoismen i vardagslivet. För att kunna förändra levnadsvillkoren måste vi lära oss att se på dem genom kvinnornas ögon. Men det är en helt annan historia, och jag hoppas få tillfälle att tala om den någon annan gång.

Hur ska man börja

(*Pravda*, 17 augusti 1923)

Frågor om arbetarklassens liv, i synnerhet familjelivet, har börjat intressera, vi skulle kunna säga uppsluka, arbetarnas nyhetsreportrar. I stor utsträckning har detta intresse kommit helt oväntat.

Under försöken att beskriva livet stöter den vanliga arbetarkorrespondenten på stora svårigheter. Hur ska man tackla frågan? Hur ska man börja? Vad ska man uppmärksamma? Det handlar inte om den litterära stilen – det är ett problem i sig själv – utan det faktum att partiet ännu inte speciellt har beaktat frågan om arbetarmassornas dagliga liv. Vi har aldrig diskuterat igenom dessa frågor på det konkreta sätt som vi ibland har tröskat igenom frågan om löner, böter, arbetsdagens längd, statens konstitution, ägandet av jord, och så vidare. Vi har fortfarande inte gjort något liknande när det gäller familjen och den enskilda arbetarens privata liv i allmänhet. Samtidigt är inte problemet obetydligt, om inte annat därför att det berör två tredjedelar av livet – 16 av dygnets 24 timmar. Vi har i detta avseende redan påpekat faran av att på ett klumpigt, nästan brutalt sätt, lägga sig i den enskildes privata liv. Ibland – lyckligtvis sällan – behandlar arbetarkorrespondenter frågan om familjelivet på samma sätt som de behandlar frågor om produktionen i fabriker, det vill säga när de skriver om den ena eller andra familjens liv så nämns alla familjemedlemmar vid namn. Denna vana är felaktig, farlig och oförlåtlig. En arbetardirektör fyller en offentlig funktion. Det gör också en medlem i arbetarkommittén. De som innehar dessa tjänster befinner sig ständigt i blickfånget och dem står det fritt att kritisera. Det är en helt annan sak med familjelivet.

Familjen fullföljer naturligtvis också en offentlig funktion. Den garanterar befolkningens fortbestånd och uppfostrar delvis den nya generationen. Ur denna synvinkel har arbetarstaten fullständig rätt att hålla i tyglarna vad gäller kontroll och föreskrifter i familjens liv när det gäller frågor om hygien och utbildning. Men staten måste vara mycket försiktig när den inkräktar på familjens liv, den måste vara taktfull och återhållsam, dess inblandning får bara handla om att se till att familjen får mer normala och värdiga livsvillkor, den måste garantera arbetarnas sanitära och andra intressen, och på så sätt lägga grunden för friskare och lyckligare generationer.

Vad gäller pressen så är det helt oacceptabelt att slumpvis och godtyckligt inkräkta på familjens liv när inte familjen visar intresse för det.

Utan noggranna förklaringar kan pressens klumpiga, olägliga inblandning i folks privata familjeliv bara öka förvirringen och göra stor skada. Med tanke på att familjelivet är så extremt privat går denna sorts upplysningar dessutom praktiskt taget inte att kontrollera. Därmed kan tidningsrapporter om denna fråga i skrupellösa händer bli ett sätt att göra upp privata räkningar, ett medel för förlöjligande, utpressning, hämnd och så vidare.

I en del av de många artiklar som på senare tid har publicerats i frågan om familjens liv, har jag stött på en ofta upprepad tankegång, att inte bara en enskild medlems offentliga aktivitet utan också hans privata liv är viktigt för partiet. Det är ett obestridligt faktum. Än mer som tillståndet hos personens enskilda liv återspeglas i hans offentliga aktivitet. Frågan är hur man ska reagera i det enskilda livet. Om de materiella villkoren, den kulturella nivån, de internationella uppgörelserna förhindrar att

livet förändras radikalt, då kommer ett offentligt avslöjande av vissa familjer, föräldrar, makar, hustrur och så vidare inte att leda till några praktiska resultat, utan riskerar bara att dränka partiet i floskler – en sjukdom som är farlig och smittsam. Sjukdomen floskler har, precis som tyfus, olika former. Ibland uppstår den ur ädla motiv och en uppriktig men missriktad omsorg om partiets intressen. Men ibland används partiets intressen som täckmantel för andra intressen – gruppintressen, departementsintressen och personliga intressen. Att använda predikningar för att väcka ett allmänt intresse i frågan om familjelivet skulle definitivt förgifta rörelsen med flosklernas farliga gift. Syftet med en noggrann analys av familjesfären måste vara att upplysa partiet. Analysen måste utveckla individen psykologiskt och bidra till en ny inriktning inom statens institutioner, fackföreningar och kooperativ. Under inga villkor får den uppmuntra till floskler.

Hur ska vi under dessa omständigheter upplysa familjen? Hur ska vi börja?

I grund och botten finns det två sätt. Det första är med hjälp av lättfattliga artiklar och historier. Varje mogen och tänkande arbetare har ett antal minnen av familjelivet, som friskas upp av de dagliga erfarenheterna. Med detta material som grund kan vi producera artiklar som behandlar familjelivet i stort och dess förändringar och speciella sidor, och ge slående exempel utan att nämna namnet på en enda familj eller person. Om man måste nämna familjer och platser, så måste de vara påhittade, så att det inte går att knyta en speciell person eller familj till dem. Med detta som mönster har det på senare tid publicerats många intressanta och värdefulla artiklar i *Pravda* och andra publikationer på landsbygden.

Den andra metoden består av att ta en verklig familj, denna gång namngiven, i enlighet med dess roll i den allmänna opinionen. Den allmänna opinionen blir intresserad av en familj och dömer den på grund av familjekatastrofer, med andra ord mord, självmord och rättsfall, som beror på svartsjuka, grymhet, tyranniska föräldrar och så vidare. Precis som olika marklager syns bäst efter ett jordskred, så leder en familjekatastrof till att kännetecknen som är gemensamma för tusentals familjer avtecknar sig skarpt. Vi har redan i förbigående nämnt att vår press inte har rätt att bortse från de händelser som på goda grunder skakar om vår mänskliga bikupa. När en övergiven hustru väddar till rätten att tvinga hennes make att bidra till underhållet av barnen, när en hustru söker skydd från det offentliga mot sin makes våld och grymhet, när föräldrarnas våld mot sina barn blir en fråga för det offentliga att ta under övervägande, eller om krassliga föräldrar tvärtom klagat på sina barns grymhet, så har pressen inte bara rätt utan skyldighet att ta upp ärendet och belysa det från sidor som rätten eller andra offentliga institutioner inte uppmärksammar tillräckligt. Fakta som kommer fram som ett resultat av rättegångar har inte använts tillräckligt mycket för att gripa sig an livets problem. Ändå förtjänar de en viktig plats. Under perioder av omvälvning och omdaning i de dagliga levnadsförhållandena borde sovjetdomstolarna bli en viktig faktor för att organisera de nya formerna för livet, för att utveckla nya uppfattningar av rätt och fel, falskt och sant. Pressen bör följa rättens arbete, den bör belysa och komplettera dess arbete, och i viss mening leda det. Det utgör ett omfattande område för skolning. Våra bästa journalister borde tillhandahålla en sorts sammanfattning av domstolsförhandlingarna.

De vanliga journalistiska metoderna är naturligtvis helt uteslutna. Vi vill ha fantasi och samvete. En kommunistisk, med andra ord vidsynt och revolutionärt offentlig behandling av frågor om familjen, utesluter på intet vis psykologi och beaktande av individen och hans inre liv.

Jag ska här återberätta ett exempel från landsbygden som nyligen kom till min kännedom. I Pjatagorsk sköt sig en flicka på 17 år, eftersom hennes mamma vägrade låta henne gifta sig med en befälhavare i Röda armén. I en kommentar till händelsen slutade den lokala tidningen, *Terek*, oväntat sina anmärkningar med att klandra befälhavaren i Röda armén för att han – O kära läsare! – kunde tänka sig att ha ihop det med en flicka från en så enkel familj! Jag tänkte skriva ett brev till redaktören och

protestera, inte bara å befälhavarens vägnar, som jag inte kände, utan för att kräva en riktig redogörelse för saken. Det visade sig att jag inte behövde skicka något brev, eftersom det två eller tre dagar senare i samma tidning fanns en artikel som behandlade frågan på ett bättre sätt.

Den nya verkligheten måste byggas med det människomaterial som vi har till hand. Befälhavare i Röd armén tillhör också detta material. Föräldrarna har naturligtvis rätt att bry sig om sina barns öden och påverka deras öde med hjälp av sina erfarenheter och råd. Men ungdomarna är inte tvungna att underkasta sig sina föräldrar, i synnerhet inte när det handlar om att välja en vän eller livspartner. Föräldrarnas tyranni ska inte bekämpas med hjälp av självmord, utan genom att samla de unga, med hjälp av ömsesidigt stöd, och så vidare. Det är mycket grundläggande men också alldeles sant. En sådan artikel, som kom efter en gripande händelse som upprörde den lilla staden, skulle utan tvivel göra mer för att stimulera läsarnas, speciellt de unga läsarnas, tankar och känslor än irriterande fraser om småborgerliga element etc.

De kamrater som hävdar att det är oväsentligt att "belysa" frågor om familjelivet, eftersom vi känner till och redan för länge sedan har löst dessa frågor, misstar sig grovt. De glömmer helt enkelt att vi politiskt har massor av mark kvar att bruka! Den gamla generationen, som försvinner alltmer, lärde sig kommunismen under klasskampens gång, men den nya generationen måste lära sig den under uppbyggets villkor, under uppbygget av vardagslivet. Vår programförklaring är förvisso i princip riktig. Men vi måste hela tiden förnya den, göra den konkret med hjälp av levande erfarenheter, och sprida den i större skala.

Det kommer att ta lång tid att lägga en ny grund för vanor och seder, och det kommer att kräva att vi blir mer konkreta och specialiserade. Precis som vi har arméagitatorer, industriagitatorer, antireligiösa propagandister, så måste vi när också det gäller sedvänjor utbilda propagandister och agitatorer. Eftersom kvinnorna drabbas hårdast av sina nuvarande begränsningar, och sedvänjorna lägger större börda på deras axlar och ryggar, så kan vi anta att de bästa agitatorerna i denna fråga kommer att komma från kvinnornas led. Vi vill ha entusiaster, fanatiker, folk med tillräckligt bred horisont, som vet hur man ska göra upp räkningen med sega vanor, som har en kreativ inställning till alla egenheter, varje småsak och detalj i familjesedernas bojar, som är osynliga för blotta ögat. Sådana personer måste träda fram, eftersom behoven och de aktuella spörsmålen är så brännande. Det betyder inte att bergen kommer att kunna flyttas på en gång. Nej, man kan inte komma undan de materiella förhållandena. Det som går att uppnå under nuvarande begränsade villkor kommer hursomhelst att komma till stånd när vi kan bryta oss ur den fängelselika tystnad som omger dagens sedvänjor.

Vi måste påskynda utbildningen av agitatorer mot seder och bruk och underlätta deras arbete. Vi måste inrätta ett bibliotek där vi samlar allt vi känner till angående vardagslivets sedvänjor – klassiska verk om familjens utveckling och lättfattliga skrifter om sedernas historia – och göra en analys av olika sidor av vårt dagliga liv. Vi borde översätta allt av värde som under de senaste åren har kommit ut på främmande språk. Senare kan vi utveckla och inrätta motsvarande avdelningar i våra tidningar. Vem vet? Kanske vi om ett år eller två tvingas sätta igång kurser i frågor rörande vardagslivets sedvänjor.

Men allt detta berör bara skolning, propaganda, pressen och litteraturen. Vad ska vi göra i praktiskt hänseende? Vissa kamrater förespråkar att vi omedelbart ska bilda ett förbund för att införa nya former för livet. Denna tanke verkar förhastad. Vi har inte förberett marken tillräckligt, de övergripande förhållandena är inte tillräckligt gynnsamma. Allmänt sett är det oundvikligt att vi någon gång måste bilda ett sådant organisatoriskt verktyg. Vi har inte råd att vänta på att allting ska komma uppifrån, som resultatet av regeringens initiativ. Den nya samhällsstrukturen måste agera samtidigt på alla kanter. Den proletära staten är byggnadsstommen, inte byggnaden själv. Under

övergångsperioden är den revolutionära regeringens betydelse oändlig. Som ett resultat av våra erfarenheter har även den internationella anarkismens bästa delar börjat förstå det. Det betyder inte att staten kommer att utföra allt byggnadsarbete. Det anstår inte oss marxister att göra staten till en fetisch. Till och med på krigsmaktens område, som är ett av statens klart avgränsade verksamhetsfält, tvingades vi (på ett framgångsrikt sätt) tillgripa arbetarnas och böndernas frivilliga initiativ.

Det inledande arbetet att utveckla flyget har också genomförts på denna grundval. Utan tvekan har "Förbundet för flygvapnets vänner" en lysande framtid framför sig. De lokala och regionala frivilliga grupperna och föreningarna på industrins, den nationella ekonomins, och i synnerhet på de dagliga sedvänjornas område, är förutbestämda att spela en lika viktig roll. Vi kan redan se tendenser till frivilligt samarbete mellan röda direktörer, arbetarkorrespondenter, proletära och bondeförfattare, etc. Det har nyligen bildats ett förbund i syfte att studera Sovjetunionen, med en framtida avsikt att påverka det vi kallar nationalkaraktären. Det förväntas exempelvis att det statliga biografdepartementet förr eller senare – hellre förr än senare – kommer att få hjälp från en nyligen inrättad "Förening för den röda bions vänner", som definitivt kommer att bli en mäktig revolutionär institution.

Denna sortens frivilligorganisationer kan inte annat än välkomnas. De visar att aktiviteten inom olika delar av samhället har vaknat. Samhällsstrukturen är naturligtvis framförallt en byggnad som uppförs enligt en plan. Inte en på förhand, allseende, förutfattad plan där alla detaljer har utarbetats innan verksamheten inleds, utan i stället en plan som visserligen i allt väsentligt är förberedd, men som bekräftas och förbättras under arbetets gång, blir alltmer vital och konkret i den mån de folkliga initiativen utvecklar och utarbetar den. Inom ramen för den statliga planens allmänna inriktning finns det ett enormt fält för aktivitet från de frivilliga föreningarnas och kooperativens sida. Bland befolkningsmiljonerna finns det ett oräkneligt antal intressen, krafter, energi, som staten bara kan utnyttja en hundradel av, men som om de får nödvändiga organisatoriska former kan utföra ett utmärkt arbete, sida vid sida med staten. Ett verkligt kreativt organiserande ledarskap måste, i synnerhet under vår "kulturperiod", syfta till att hitta lämpliga sätt att använda de enskilda gruppernas, personernas och kooperativa enheternas konstruktiva energi, och det måste luta sig på massornas alltmer självständiga aktivitet. Många av frivilligorganisationerna kommer att falla sönder eller förändras, men i det stora hela kommer deras antal att öka allteftersom vårt arbete fördjupas och utvidgas. Bland dem kommer utan tvekan ett förbund för att införa nya former för livet att inta en framstående plats, och arbeta tillsammans med staten, lokala sovjeter, fackföreningar och speciellt kooperativa enheter. Men för tillfället är det förhastat att bilda en sådan organisation. Det vore mycket bättre att bilda lokalgrupper på fabrikerna för att studera frågor rörande arbetarklassens liv. Dessa gruppers verksamhet skulle ha en ren frivillig karaktär.

Vi måste ägna större uppmärksamhet åt vardagslivets fakta. Vi måste genomföra centrala experiment, och deras framgång måste garanteras av fulländade materiella förhållanden. Om gränserna för ett kvarter av lägenheter, en grupp hus, ett distrikt utvidgas, så kommer det att leda till praktiska framsteg. De första föreningarna bör ha lokal karaktär. De bör sätta upp klart avgränsade uppgifter, som att inrätta daghem, tvättinrättningar, gemensamma kök för grupper av hus. Med ökade erfarenheter och förbättrade materiella villkor kommer det att följa en utvidgad verksamhet. Sammanfattningsvis vill vi ha initiativ, konkurrens, effektivitet!

Den främsta, mest överhängande och brådskande uppgiften, är att bryta tystnaden kring frågan om det dagliga livet.

Var uppmärksam på småsaker!

(*Pravda*, 1 oktober 1921)

[Band 21 av Trotskijs *Samlade verk* på ryska – med titeln "Kulturen under övergångsperioden" - gavs ut 1927, och blev den sista bok som gavs ut av Trotskij i Sovjetunionen. Det kapitel av band 21 som kallades "Vardagslivets problem" innehöll de nio föregående artiklarna samt de två följande, "Var uppmärksam på småsaker!" och "'Ni' och 'du' i Röda armén".]

Vi måste återuppbygga den ödelagda ekonomin. Vi måste bygga, producera, lappa ihop och reparera. Vi leder ekonomin på en ny grundval som kommer att garantera alla arbetandes välbefinnande. Men i grund och botten är ekonomisk produktion mänsklighetens kamp mot naturens fientliga krafter, och ett rationellt användande av naturens tillgångar för att tjäna mänsklighetens egna syften. Politikens allmänna inriktning, påbud och föreskrifter kan bara styra den ekonomiska verksamheten. Men det går bara att tillfredsställa de mänskliga behoven genom att producera materiella värden med hjälp av systematiska, orubbliga och envisa ansträngningar.

De ekonomiska processerna är ett komplicerat resultat av ett otal faktorer och delar, ett oräkneligt antal enskildheter, detaljer och småsaker. För att kunna återuppbygga ekonomin måste vi ägna den största uppmärksamhet åt sådana småsaker. Det har vi inte gjort, eller i bästa fall gjort mycket, mycket lite. Den centrala uppgiften för utbildningen och vår egen utbildning i ekonomi är att väcka, stimulera och skärpa omsorgen om dessa små, triviala, vardagliga ekonomiska behov. Missa ingenting, lägg märke till allting, vidtag lämpliga åtgärder i rätt tid och kräv att andra gör detsamma. Denna uppgift står vi inför inom all vår regeringsverksamhet och vårt ekonomiska arbete.

Det är ingen lätt uppgift att under nuvarande förhållanden förse armén med kängor och uniformer. Vår distributionsapparat drabbas ofta av långvariga förseningar. Samtidigt är det nästan ingen som bryr sig om att vara rädd om de uniformer och kängor som finns eller reparera dem i tid. Våra kängor blir nästan aldrig putsade. När man frågar varför, får man de mest varierande svar: ibland saknas det skokräm, ibland kom den inte fram i tid, ibland är kängorna gula och skokrämen svart, och så vidare, och så vidare. Men den viktigaste orsaken är bristen på metodisk inställning till saker och ting bland både bland de meniga soldaterna i Röda armén och bland befälen och kommissarierna.

Kängor som inte putsas torkar och slits ut på några veckor, speciellt när de blir våta. Fabrikerna ligger på efterkälken och börjar slarva, speciellt med sömmarna. De nya kängorna slits ut snabbare än någonsin. Det är en ond cirkel. Samtidigt finns det en enkel lösning: kängorna bör putsas regelbundet, och de ska snöras ordentligt, annars kommer de att tappa formen och spricka eller slitas ännu snabbare. Vi förstör ofta utmärkta amerikanska kängor bara därför att vi inte har snören till dem. Det går att få tag på snören om man är envis, och om det inte finns snören så beror det på att ingen tar notis om sådana ekonomiska småsaker. Men det är från dessa småsaker som helheten skapas.

Samma sak gäller våra gevär, till och med i ännu högre grad. De är svåra att tillverka, men enkla att förstöra. De bör skötas – rengöras och oljas in. Och det kräver en outtröttlig och orubblig uppmärksamhet.

samhet. Det kräver träning och skolning.

Småsaker som samlas och slås samman kan bli något stort – eller förstöra något stort. Om små trasiga stycken av en väg inte repareras i tid, blir de större, små hål blir djupa hjulspår och diken. De gör det svårare att köra längs vägen. De skadar vagnar, skakar bilar och lastbilar i stycken och förstör däck. En dålig väg ger upphov till utgifter som är tio gånger större än vad det kostar att reparera vägen själv. Just på detta sätt leder till små detaljer att maskiner, fabriksbyggnader och hus blir förstörda. Att underhålla dem kräver outtröttlig, daglig uppmärksamhet åt småsaker och detaljer. Eftersom vi inte har tillräcklig ekonomisk och kulturell skolning saknar vi denna aktiva vaksamhet. Vi måste skaffa oss en mycket klar uppfattning om denna vår värsta brist.

Ofta blandar vi ihop omsorg om detaljer och småsaker med byråkratism. Det är en allvarlig blunder. Byråkratism är att inrikta sig på en tom form på bekostnad av innehållet och uppgiften. Byråkratismen frossar i formalism, hårklyverier, men inte i praktiska detaljer. Tvärtom åsidosätter den oftast verksamhetens detaljer, de delar som verksamheten består av, och är bara intresserad av att se till att allting stämmer på papper.

Förbudet mot att spotta eller slänga cigarettfimpar i offentliga korridorer och trappor är en ”småsak”, en futtig regel. Icke desto mindre har den stor kulturell och ekonomisk betydelse. Den som i förbigående spottar på golvet eller i trappan är en riktig tölp. Vi kan aldrig återuppliva ekonomin med hjälp av sådana typer. En sådan person slår sönder glas av ren oaktsamhet, putsar aldrig kängorna, och bär säkert på löss med tyfus...

Jag upprepar: för vissa kan orubblig uppmärksamhet på dessa saker verka tjatigt, ”byråkratism”. De använder kampen mot byråkratismen som ett hafsigt och utsvävande sätt att skylla sig själva. ”Vem bryr sig om att det lämnas cigarettfimpar i trapporna?”, säger de. Denna inställning är rent struntprat. Att slänga cigarettfimpar på golvet utan hänsyn till ordning och reda tyder på bristande respekt för andras arbete. De som inte har respekt för andras arbete slarvar med sitt eget arbete. Om vi verkligen tänker utveckla institutioner som grundas på gemensam boende, så är det helt nödvändigt att varenda man och kvinna ägnar fullständig uppmärksamhet åt ordning och reda och husets angelägenheter i sin helhet. Annars står vi där (vilket händer alltför ofta) med en motbjudande, nerlusad avgrundshåla istället för en gemensam bostad.

Vi måste föra en outtröttlig och skoningslös kamp mot detta slarv och denna brist på kultur – i ord och handling, med hjälp av propaganda och högre standard, med hjälp av förmaningar och genom att kalla personer till ordningen när de betar sig illa. De som stillatigande har överseende med saker som att spotta i trappan eller låta en gård eller ett hus se ut som en svinstia är dåliga medborgare och ovärdiga att bygga det nya samhället.

Positiva och negativa drag hos en nations liv samverkar på ett ytterst intensivt sätt i armén. Det gäller även i förhållande till problemet att utbilda folk att bli ekonomiska. Oavsett allt annat måste armén bättra sig åtminstone delvis i detta avseende. Det kan man göra med hjälp av ömsesidiga ansträngningar från arméns alla ledande delar, uppifrån och ner, i samarbete med arbetarnas och böndernas bästa delar i sin helhet.

När den sovjetiska statsapparaten höll på att ta form uppfylldes armén av gerillakrigföringens anda och praktik. Vi förde en envis och kompromisslös kamp mot gerillamentaliteten, och åstadkom otvivelaktigt betydande resultat. Vi skapade inte bara en centraliserad ledning och administrativ apparat, utan – vilket är ännu viktigare – själva tanken på partisankrigföring blev allvarligt komprometterad i arbetarklassens ögon.

Framför oss har vi nu en inte mindre allvarlig kamp: kampen mot all form av slarv, slapphet, likgiltighet, inexakthet, vårdslöshet, brist på individuell disciplin, överdrifter och slöseri. Allt detta är

bara olika grader och nyanser av samma åkomma. I den ena ytterligheten har vi bristande uppmärksamhet, i den andra medvetet dåligt uppförande. Det krävs en daglig, orubblig, outtröttlig kampanj med alla medel, på samma sätt som under kampanjen mot gerillakrigföring: agitation, exempel, förmaningar och bestraffningar.

Utan omsorg om detaljer och småsaker är även den mest lysande plan bara ett rent fuskverk. Vad är det till exempel för mening med den mest noggrant genomtänkta stridsplan om den på grund av slarv anländer försent, eller kopieras felaktigt, eller läses igenom slarvigt? Det som gäller småsaker gäller också i det stora.

Vi är fattiga men slösar. Vi är slarviga. Vi är hafsiga. Dessa brister har djupa rötter i vårt slaviska förflutna och kan bara raderas ut gradvis med hjälp av envis propaganda i handling, genom exempel och förtydliganden – och med hjälp av noggrann kontroll, vaksamhet och orubblig precision.

För att kunna genomföra stora planer måste man ägna stor uppmärksamhet åt mycket små saker! Det måste bli mottot för alla medvetna element i vårt land när vi slår in på den nya återuppbyggnadsfasen och kulturella uppgången.

"Ni" och "du" i Röda armén

(*Izvestija*, 19 juli 1922)

[*Precis som på svenska används inom ryskan andra person pluralis, vy (ni), som den artiga tilltalsformen, medan andra person singularis, ty (du), uttrycker ett mer kamratligt förhållande. Men ty kan också användas ohövligen, för att uttrycka bristande respekt. Vuxna eller äldre personer kan använda det gentemot yngre, och under den tsaristiska regimen brukade adeln använda det gentemot bönder, tjänare eller andra "undersåtar", som förväntades svara på ett artig sätt. Jämför franskans tu och vous, spanskans tu och Usted och tyskans du och Sie. - öa.]*

I söndagens *Izvestija* fanns en artikel om två män i Röda armén, Sjtjekotjichin och Tjernisjov, som hade uppvisat hjältemod i samband med en brand och explosion i Kolomna. Enligt artikeln gick befälhavaren vid den lokala garnisonen fram till soldaten Sjtjekotjichin och frågade:

"Vet du (**ty**) vem jag är?"

"Ja, ni (**vy**) är garnisonens befälhavare."

Jag betvivlar att samtalet har återgivits på ett riktigt sätt. Annars måste man dra slutsatsen att garnisonens befälhavare inte använder en lämplig samtalston mot soldater i Röda armén. Givetvis kan Röda arméns personal använda den familjära formen i samtal kamrater emellan, men just *som kamrater* och bara som kamrater. En överordnad officer i Röda armén får inte använda den familjära formen för att tilltala en underordnad om den underordnade förväntas svara med den artiga formen. I annat fall skulle det uttrycka ojämlikhet mellan dem, inte en lägre tjänsteställning.

Naturligtvis är den artiga och familjära formen bara frågan om skick och bruk. Men denna sed uttrycker bestämda förhållanden mellan människor. I vissa fall kan den familjära formen användas för att uttrycka nära kamratliga relationer. Men i vilka fall? I de fall där förhållandet är ömsesidigt. I övriga fall kommer den familjära formen att uttrycka förakt, ringaktning, bristande respekt och en tendens till högdragen överlägsenhet i förhållandet till andra. En sådan ton är helt otillätlig i Röda armén.

Vissa kan tycka att detta är en bagatell. Men det är det inte! Röda arméns soldater måste respektera både sig själva och andra. Respekt för mänsklig värdighet är ett mycket viktigt element för Röda arméns moraliska sammanhållning. I tjänsten underkastar sig Röda arméns soldater sina överordnade. Kraven på disciplin är orubbliga. Men samtidigt är soldaterna medvetna om att de är ansvarskännande medborgare som har ålagts uppgifter av högsta rang. Militärt underordnande måste åtföljas av en känsla för allas samhällliga och moraliska jämlikhet, och denna känsla av jämlikhet kan inte överleva om man bryter mot den personliga värdigheten.

Inledning till den tatariska upplagan

[Brev till Centralförlaget för österns folk, 29 oktober 1924.]

Kära kamrater!

Jag kommer givetvis att bli mycket glad när min bok **Vardagslivets problem** ges ut på tatariska. När jag skrev denna bok utgick jag huvudsakligen från ryska erfarenheter, och jag har följaktligen inte berört de speciella särdrag som finns hos de muslimska folkens levnadssätt. Men eftersom boken bara berör *grundläggande* och *allmängiltiga* frågor i vardagslivet, är jag övertygad om att mycket av det som sägs även gäller de tatariska arbetarmassornas dagliga erfarenheter. Självfallet är inte diskussionen om vardagslivets problem uttömd i och med min bok. Snarare har frågorna bara blivit ställda och delvis skisserade.

Den centrala uppgiften under omvandlingen av vardagslivet är att frigöra kvinnan, som av de gamla familje-, hushålls- och ekonomiska förhållandena påtvingats rollen av ett rent lastdjur. I östern, i de islamska länderna, är denna uppgift ännu mer brännande än någon annanstans i världen. Om denna bok lyckas väcka eller intensifiera ett kritiskt intresse för vardagslivets problem bland de mer avancerade tatariska arbetarna och bönderna, så kommer översättningen av den att helt och fullt ha rättfärdigats.

Med kommunistiska hälsningar,

L Trotskij

Termidoren i familjen.

(1936, ur **Förrådada revolutionen**)

Oktoberrevolutionen uppfyllde hederligt sina förpliktelser gentemot kvinnan. Den nya regeringen gav henne inte bara alla politiska och juridiska rättigheter som likställd med mannen, utan, och det är viktigare, gjorde allt vad den kunde och i varje fall oändligt mer än någon annan regering, för att reellt garantera henne tillgång till alla former av ekonomiskt och kulturellt arbete. Men den djärvaste revolution, liksom det "allsmäktiga" engelska parlamentet, förmår inte förvandla en kvinna till man – eller snarare kan inte dela upp bördorna jämt mellan könen i fråga om graviditet, förlossning, skötsel och uppfostran av barn. Revolutionen gjorde ett tappert försök att förrinta den så kallade "familjehärden" – denna arkaiska, kvävande och förstelnade institution i vilken de slitande massornas kvinnor utför slavarbete från födsel till död. Familjens plats, som ett i sig själv inneslutet småföretag, skulle enligt planerna omformas och utvidgas genom ett fulländat system av socialt omhändertagande och praktiska lättnader: moderskapshus, barnkrubbor, barnträdgårdar, skolor, offentliga matsalar, offentliga tvättinrättningar, sjukstugor, sjukhus, sanatorier, sportinstitutioner, biografer, etc. När de socialistiska samhällsinstitutionerna helt hade övertagit familjens hushållsfunktioner och förenat alla generationer i solidaritet och ömsesidigt bistånd, skulle detta för kvinnan, och därmed för det äkta paret, medföra en befrielse från tusenåriga fjättrar. Hittills har detta problemets problem inte lösts. Fyrtio millioner sovjetiska familjer befinner sig till allra största delen fortfarande i medeltida bon, med kvinnoslaveri och hysteri, dagligt nedtryckande av barnen och med kvinnlig och barnslig vidskepelse. Vi får inte tillåta oss några illusioner på denna punkt. Av just detta skäl kommer de på varandra följande ändringarna i inställning till familjeproblemet i Sovjetunionen mest av allt att karaktärisera sovjetsamhällets verkliga natur och utvecklingen av dess härskande skikt.

Det visade sig omöjligt att ta den gamla familjen med storm – inte för att viljan saknades och inte på grund av att satta så fast rotad i människornas hjärtan. Tvärtom, efter en kort period av misstro mot regeringen och dess barnkrubbor, barnträdgårdar och liknande institutioner satte de arbetande kvinnorna och efter dem de mer avancerade bönderna stort värde på de omätliga fördelar som låg i kollektiv barnskötsel och socialisering av hela familjeekonomin. Olyckligtvis visade sig samhället alltför fattigt och kulturellt outvecklat. Statens faktiska resurser motsvarade inte kommunistpartiets planer och intentioner. Man kan inte "avskaffa" familjen; man måste ersätta den. Kvinnornas verkliga befrielse är orealiserbar när "generell nöd" råder. Erfarenheten bevisade snart denna bittra sanning, som Marx hade formulerat åttio år tidigare.

Under de magra åren åt arbetarna och till en del deras familjer där det var möjligt, i fabriker och offentliga matsalar och detta faktum betraktades officiellt som en övergång till en socialistisk livsform. Det finns ingen anledning att återigen stanna inför särdragen i de olika perioderna; militära kommunismen, NEP och första femårsplanen.¹ Faktum är att från det ögonblick matkorts-systemet

¹ Den första **femårsplanen** för ekonomisk utveckling påbörjades 1928, efter en lång debatt där stalinisterna gick emot Trotskij och vänsteroppositionens krav på en snabbare industrialisering och kollektivisering av jorden. Men efter att Trotskij hade utslutits ur partiet gick byråkratin över till den andra ytterligheten och inledde en forcerad industrialisering och tvångskollektivisering av jorden. Det ledde till en period av ekonomiskt kaos och svåra vedermödor för befolkningen.

upphävdes 1935 började alla bättre ställda arbetare återvända till hemmets middagsbord. Det vore oriktigt att betrakta denna återgång som ett förkastande av det socialistiska systemet, som generellt sett aldrig prövades. Men desto mer förintande var arbetarnas och deras fruars fördömande av den "sociala utspisningen", som var organiserad av byråkratin. Samma slutsats måste utsträckas till de offentliga tvättinrättningarna, där tyg förstörs och stjäls mer än tvättas. Tillbaka till familjehärden! Men matlagning och tvätt i hemmen, som nu halvt skamfullt lovprisas av talare och journalister, betyder arbetar-kvinnornas återgång till grytor och pannor – d.v.s. det gamla slaveriet. Det är tveksamt om Kominterns resolution om "fullständig och oåterkallelig seger för socialismen i Sovjetunionen" låter särskilt övertygande för kvinnorna i fabriksdistrikten!

Landsbygdsfamiljen, som inte bara är bunden av hemindustri, utan av jordbruk, är oändligt mer stabil och konservativ än stadsfamiljen. Endast ett fåtal vanligtvis utfattiga jordbruks-kommuner införde offentliga matsalar och barnkrubbor under den första tiden. Kollektiviseringen skulle enligt de första tillkännagivandena inleda en avgörande förändring av familjens levnadssätt. Inte för inte exproprierade man böndernas kycklingar och kor. Åtminstone saknades inte bebådelse om de offentliga matsalarnas segerrika marsch genom landet. Men när tillbakagången började dök verkligheten upp ur detta skryts skugga. Bönderna får vanligtvis endast bröd för sig själv och foder till sin boskap från kolchosen. Kött, mjölk-produkter och grönsaker får han nästan uteslutande från de anslutande privatbruken. Och när en gång livets viktigaste förnödenheter förvärfvas genom familjens privata ansträngningar, kan det inte längre bli tal om offentliga matsalar. På så sätt lägger småbruken en dubbel börda på kvinnan genom att skapa en ny grundval för hemmets härd. Det totala antalet fasta platser i barnkrubborna uppgick 1932 till 600.000 och under tiden för arbetet på fälten endast 4.000.000. 1935 var antalet sängar 5.600.000 men de fasta utgjorde fortfarande enbart en obetydlig del av det totala. Dessutom är de existerande barnkrubborna, t.o.m. i Moskva och Leningrad och andra centra, som regel inte tillfredsställande för de minst kräsna krav. "En barnkrubba där barnet har det sämre än i sitt hem är inte en barnkrubba utan ett dåligt hem för föräldralösa barn," klagar en ledande sovjettidning. Det är inte konstigt att de bättre ställda arbetarfamiljerna undviker barnkrubbor. Men för den stora massan är t.o.m. antalet av dessa "dåliga barnhem" alltför ringa. Helt nyligen antog centrala exekutivkommittén en resolution att hittebarn och föräldralösa skulle placeras ut i privatfamiljer för uppfostran. Genom sitt högsta organ erkände den byråkratiska regeringen sitt misslyckande med hänsyn till den viktigaste socialistiska funktionen. Antalet barn i barnträdgårdar steg under tiden 1930-35 från 370.000 till 181.000. Den låga siffran för 1930 är slående, men även siffran för 1935 verkar endast vara en droppe i havet av sovjetiska familjer. En vidare undersökning skulle utan tvekan visa att huvuddelen, och i varje fall merparten av dessa barnträdgårdar, beslagtas av ämbetsfamiljer, den tekniska personalen, stachanoviter,¹ etc .

Samma centrala exekutivkommitté tvingades för inte så länge sedan att öppna tillstå att "beslutet om omhändertagande av hemlösa och vanskötta barn följs mycket dåligt." Vad döljer sig bakom denna lakoniska bekännelse? Endast av en tillfällighet, genom tidningsnotiser med liten stil, vet vi att i Moskva lever mer än tusen barn under "utomordentligt svåra familjeförhållanden"; att i huvudstadens så kallade barnhem finns det ungefär 1.500 barn, som inte har någonstans att ta vägen och som hänvisas till gatan; att under de två höstmånaderna 1935 ställdes i Moskva och Leningrad "7.500 föräldrar inför rätta för att de lämnat sina barn utan tillsyn". Vad hjälpte det att ställa dem inför rätta? Hur många tusentals föräldrar har undgått rättegång? Hur många barn med "utomordentligt svåra förhållanden" är ännu inte inräknade? På vad sätt skiljer sig utomordentligt svåra förhållanden från rätt och slätt svåra förhållanden? Dessa frågor har lämnats obesvarade. Ett stort antal

¹ **Stachanovit**-rörelsen var ett särskilt system för att skynda på produktionen som infördes i Sovjetunionen 1935. Det ledde till stora löneskillnader och utbrett missnöje bland arbetarna.

fall med hemlösa barn, både iögonenfallande och erkända liksom dolda, är ett direkt resultat av den stora sociala kris genom vilken den gamla familjen fortsätter att upplösas mycket snabbare än de nya institutionerna är i stånd att ersätta den.

Från samma tidningsnotiser och från episoder ur brottmålsprotokollen kan läsaren finna ut existensen av prostitution i Sovjetunionen – d.v.s. den värsta förnedringen av kvinnan i de mäns intresse, som kan betala för det. På hösten förra året [1935] upplyste *Izvestija* plötsligt sina läsare om att det i Moskva hade arresterats "upp till tusen kvinnor, som i hemlighet sålde sig själva på den proletära huvudstadens gator." Av de arresterade befanns 177 vara arbetar-kvinnor, 92 kontorister, 5 universitetsstudenter, etc. Vad drev [dem] till trottoarerna? Otillräckliga löner, nöd, behovet av "litet extra för att kunna köpa en klänning eller skor." Förgäves söker vi detta sociala missförhållandes rätta dimensioner. Den sedesamma byråkratin befaller dock statistikerna att hålla tyst. Denna påtvingade tystnad vittnar dock i sig själv ofelbart om att de prostituerade "klass" är talrik i Sovjetunionen. Här kan det bli fråga om "lämningar från det förgångna"; de prostituerade rekryteras från den yngre generationen. Ingen vettig människa skulle naturligtvis komma på tanken att ge sovjetregimen skulden för detta missförhållande, som är lika gammalt som civilisationen. Men det är oförlåtligt att tala om socialismens seger, där det finns prostitution. Tidningarna försäkrar naturligtvis – så långt de nu tillåts att vidröra detta känsliga ämne – att "prostitutionen är i avtagande." Det är möjligt att detta faktiskt är sant jämfört med hunger- och nedgångsåren (1931 – 1933). Men återinförandet av penningtransaktioner, som därefter ägt rum, med upphävandet av all direkt ransonering, kommer oundvikligen att leda till en ny ökning av prostitutionen liksom av antalet hemlösa barn. Där det finns privilegierade, finns det parias!

Mängden av hemlösa barn är utan tvekan det mest påtagliga och tragiska symptomet på moderns svåra situation. Härvidlag är t.o.m. de optimistiska *Pravda* ibland tvingad att göra bittra bekännelser: "Barnafödelse är för många kvinnor ett allvarligt hot mot deras ställning." Just därför gav revolutionsmakten kvinnan rätt till abort, som i situationer av nöd och trångmål, är en av hennes viktigaste medborgerliga, och politiska och kulturella rättigheter, vad som än må sägas i denna fråga av eunucker och gamla ungmör av båda könen. Men även denna rättighet för kvinnor, i sig själv dyster nog, håller under den rådande bristen på social jämlikhet på att förvandlas till ett privilegium. De glimtar av information om abortfall, som smyger sig in i pressen, är bokstavligen chockartade. Således passerade det 1935 genom ett enda lantsjukhus i ett distrikt i Uralområdet "195 kvinnor som vanställts av barnmorskor" – av dessa var 33 arbetarkvinnor, 28 kontorister, 65 kolchoskvinnor, 58 husmödrar, etc. Detta Uraldistrikt skiljer sig från majoriteten andra distrikt endast i det avseendet att information om det råkade komma in i pressen. Hur många kvinnor vanställs dagligen i hela det vida Sovjetunionen?

Efter att ha avslöjat sin oförmåga att bistå kvinnor, som tvingas söka abort, med nödvändig medicinsk hjälp och hygien, så gör staten naturligtvis en tvär vändning och slår in på förbudsvägen. Och liksom i andra situationer gör byråkratin en dygd av nödvändigheten. En av medlemmarna i Sovjets högsta domstol, Soltz, en specialist på äktenskapsproblem, grundar det kommande abortförbudet på att i ett socialistiskt samhälle där det inte finns någon arbetslöshet, etc., etc., har en kvinna ingen rättighet att avstå från "moderskapets glädje." Filosofin hos en präst, som också utrustats med gendarmens makt. Vi fick just veta av det härskande partiets huvudorgan att barnsbörd för många kvinnor, och det vore riktigare att säga för den överväldigande majoriteten, är "ett hot mot deras ställning." Vi har just hört den högsta sovjetinstitutionen säga att "omhändertagandet av hemlösa och vanskötta barn genomförs dåligt," vilket otvivelaktigt betyder en ny ökning av hemlösa barn. Men på denna punkt talar högsta sovjetdomaren om för oss i ett land där "livet är lyckligt" borde abort bestraffas med fängelse – på exakt samma sätt som i kapitalistiska länder där livet är eländigt. Det är i förväg tydligt att de som i både Sovjetunionen och västländerna främst kommer att hamna i

fångvaktarnas klor är arbetande kvinnor, tjänstekvinnor och bondfruar, som finner det svårt att dölja sina besvär. Vad angår "våra kvinnor", som står för efterfrågan på fina parfymmer och andra angenäma ting, så kommer de, som tidigare, att göra det de finner nödvändigt rakt under näsan på en överseende domarkår. "Vi behöver folk," förklarar Soltz, och blundar för de hemlösa. "Var då vänlig och föd dem själv," skulle miljoner slitande kvinnor kunna svara den höge domaren, om inte byråkratin hade förseglat deras läppar med tystnadens sigill. Dessa herrar tycks ha glömt totalt att socialismen skulle avlägsna de orsaker, som driver kvinnorna till abort, och inte tvinga dem till "moderskapets glädje" med hjälp av polisens snuskiga ingripande i det som för varje kvinna utgör livets intimaste område.

Utkastet till lagförbudet mot abort underställdes så kallad allmän folkdiskussion, och även genom sovjetpressens fina stil framkom många bittra klagomål och halvkvävda protester. Diskussionen avbröts lika plötsligt som den tillkännagivits, och den 27 juni förvandlade centrala exekutivkommittén det skamliga utkastet till en tredubbelt skamlig lag. T.o.m. några av byråkratins officiella försvarare blev förlägna. Louis Fischer¹ förklarade detta stycke lagstiftning som någonting liknande ett beklagligt missförstånd. I själva verket är den nya lagen mot kvinnorna – med undantag för de fina damerna – den naturliga och logiska frukten av en termidoriansk reaktion.

Den segerrika rehabiliteringen av familjen, som ägde rum samtidigt – vilket förunderligt sammanträffande! – med rehabiliteringen av rubeln, är orsakad av statens materiella och kulturella bankrutt. Istället för att öppet säga; "Det har visat sig att vi ännu är alltför fattiga och okunniga för att skapa socialistiska förhållanden mellan människor; våra barn och barn-barn kommer att förverkliga detta mål", tvingar ledarna folket att limma ihop den brutna familjens snäcka igen, och inte bara det, utan att betrakta den, under hot av hårda straff, som den segerrika socialismens heliga kärna. Det är svårt att med blotta ögat mäta denna reträtts omfattning.

Alla och envar dras in på den nya banan: lagstiftare och författare, rättsväsen och militär, tidningar och skolor. När en naiv och ärlig ungtkommunist är djärv nog att i sin tidning skriva: "Det vore bättre om ni sysselsatte er med att lösa problemet hur kvinnan skall ta sig ur familjens klor", får han till svar några ordentliga smällar och – är tyst. Kommunismens ABC förklaras vara en "vänsteravvikelse". De okultiverade kälkborgarnas dumma och härskna fördomar tas åter upp i en ny morals namn. Och vad händer egentligen i vardagslivet i alla vrår och hörn av detta omåttliga land? Pressen speglar endast till liten del den termidorianska reaktionens djup på familjeområdet.

Eftersom evangeliets ädla passion växer med syndens växande, börjar sjunde budet bli riktigt populärt inom det härskande skiktet. De sovjetiska moralisterna behöver bara ändra fraseologin något. En kampanj inleds mot alltför många och lätta skilsmässor. Lagstiftarnas skapande tankar har redan funnit på en sådan "socialistisk" åtgärd som att ta betalt för registrering av skilsmässor, och lägga på summan vid andra skilsmässan. Inte för inte anmärkte vi ovan att familjens återuppståndelse går hand i hand med ökandet av rubelns uppfostrande roll. En skatt gör otvivelaktigt registrering svår för dem som har svårt att betala. För de övre kretsarna kommer betalningen inte att erbjuda några svårigheter. För övrigt arrangerar folk med fina lägenheter, bilar och andra värdefulla ting sina personliga affärer utan onödig publicitet och följaktligen utan registrering. Det är endast på samhällets botten, som prostitution har en tung och förnedrande karaktär. På sovjetsamhällets topp, där makt förenas med vällevnad, tar prostitutionen den eleganta formen av ömsesidiga tjänster, och antar t.o.m. utseendet av den "socialistiska familjen." Vi har redan från Sosnovskij² hört om vikten

¹ **Louis Fischer** (1896-1970) var journalist och europeisk korrespondent för *The Nation*. Han anklagades av Trotskij för att ursäktat stalinismen under Moskvarättegångarna.

² **Leo S Sosnovskij** (1886-1937), en av vänsteroppositionens tidiga ledare, och en av de sista som kapitulerade för stalinismen i Sovjetunionen. Tidigare i *Den förrådada revolutionen* skriver Trotskij: "Den välkände sovjetiske journalisten Sosnovskij pekade på den speciella roll, som "bil-harem-faktorn" spelade vid utformningen av sovjet-

av "bil-harem-faktorn" i det härskande skiktets degeneration.

Lyriska, akademiska och andra "Sovjetunionens värmer" har ögon för att inte se någonting. De äktenskaps- och familjelagar, som fastställdes av Oktoberrevolutionen, och en gång föremål för dess legitima stolthet, håller på att göras om och förvanskas genom omfattande lån från de borgerliga ländernas juridiska skattkammare. Och som för att med flit ge förräderiet en prägel av löje, upprepas nu samma argument, som tidigare fördes fram som skäl för villkorslös frihet till skilsmässa och abort – "kvinnans befrielse, "försvar för personlighetens rättigheter, "beskydd av moderskapet" – till förmån för dessas begränsning och fullständigt förbud mot dem.

Reträtten antar inte bara former av avskyvärt hyckleri, utan går också oändligt längre än den hårda järnekonomi nödvändigtvis kräver. Till de objektiva orsakerna för denna återgång till sådana borgerliga former som betalning av understödsbidrag, kan fogas de härskande kretsarnas sociala intresse av att fördjupa den borgerliga lagen. Det mest förhärskande motivet till den nuvarande familjekulten är utan tvekan byråkratins behov av stabila relationer inom hierarkin, och av disciplinering av ungdomen med hjälp av 40.000.000 stödjepunkter för auktoritet och makt.

Medan man ännu hade hopp om att koncentrera den nya generationens utbildning i statens händer, var regeringen inte bara ointresserad av att understödja de "gamlas" auktoritet, särskilt moderns och faderns, utan gjorde tvärtom sitt bästa för att skilja barnen från familjen, för att på det viset skydda dem från ett stagnerat levnadssätts traditioner. Endast för ett litet tag sedan, under den första femårsplanen, använde skolorna och den kommunistiska ungdomen barnen till att visa fram, skämma ut och allmänt "återuppfostra" sina alkoholiserade fäder eller religiösa mödrar – med vad framgång är en annan fråga. Hur som helst betydde denna metod att föräldraauktoriteten skakades i sina grundvalar. På detta inte oväsentliga område har det nu också skett häftiga förändringar. Jämte det sjunde har också det femte budet återupprättats i sin fulla tyngd – ännu naturligtvis utan att Gud blandas in. Men även de franska skolorna klarar sig utan detta tillägg, och det hindrar dem inte från att framgångsrikt präglas av konservatism och rutin.

Omsorg om den äldre generationens auktoritet har förresten redan lett till en ändring av politiken gentemot religionen. Förnekelsen av Gud, hans hjälp och hans mirakler var den skarpaste kilen av dem som den revolutionära makten drev in mellan föräldrar och barn. Utan hänsyn till kulturutvecklingen, till allvarlig propaganda och vetenskaplig utbildning urartade ofta kampen mot kyrkorna, under ledning av folk av Jaroslavskijs¹ typ, till gyckel och fula spratt. Stormangreppet mot himlen har nu liksom stormangreppet mot familjen bringats att upphöra. Byråkratin, som bekymrar sig om sitt respektabilitetsrykte, har gett de unga "gudlösa" order om att lägga av sig sina stridsrustningar och sätta sig ned vid sina böcker. I förhållandet till religionen håller det gradvis på att etableras ett tillstånd av ironisk neutralitet. Men det är bara det första stadiet. Det torde inte vara svårt att förutsäga det andra och tredje, om händelseutvecklingen endast berodde på dem som sitter vid makten.

Hyckleriet i den förhärskande opinionen utvecklar sig överallt och alltid som kvadraten av eller kubiken på de sociala motsättningarna. Sådan är ungefär ideologins historiska lag översatt till matematikens språk. Om socialismen skall vara värt sitt namn, betyder den mänskliga förhållanden utan snikenhet, vänskap utan avund och intriger, kärlek utan låga beräkningar. Den officiella doktrinen gör gällande att dess ideala normer redan är förverkligade – och ju mer detta hävdas desto

byråkratins moral... Sosnovskijs gamla artiklar... vimlade av oförlömliga episoder från det nya härskarskiktets liv, som klart visade i vilken hög utsträckning erövrarna tagit upp de erövrades moral."

¹ **Emilian Jaroslavskij** (1878-1943) var en av ledarna för "De gudlösas samfund", en organisation som skulle bedriva antireligiös propaganda. Satt i den centrala kontrollkommissionens presidium, och var medförfattare till de officiella anklagelserna som detta organ riktade mot Trotskij 1927. 1931 fördömdes han av Stalin för att ha tillåtit "trotskistiska uppfattningar" smyga sig in i hans lärobok om bolsjevismens historia, eftersom den visserligen sjöng stalinismens lov men inte lovprisade Stalin tillräckligt mycket.

högre protesterar verkligheten mot sådana deklarationer. "På basis av verklig jämlikhet mellan män och kvinnor," säger t. ex. den kommunistiska ungdomens nya program, som antogs i april 1936, "håller en ny familj på att förverkligas, vars välgång kommer att bli en angelägenhet för sovjetstaten." En officiell kommentar fogar till programmet: "När vår ungdom står i begrepp att välja en vän för livet – hustru eller man – känner den enbart ett motiv, en impuls: kärlek. Den ekonomiska bekvämlighetsaspekten i de borgerliga äktenskapen existerar inte för vår uppväxande generation." (*Pravda*, 4 april, 1936.) Vad de vanliga arbetande männen och kvinnorna beträffar, är detta mer eller mindre sant. Men "äktenskap för pengar" är jämförelsevis okänt också för de kapitalistiska ländernas arbetare. Förhållandet är helt annorlunda i medel- och överklassen. Nya sociala grupperingar sätter automatiskt sin stämpel på personliga relationer. De oarter, som makt och pengar skapar i sexuella förhållanden, blomstrar lika yppigt inom den sovjetiska byråkratin, som om den hade satt som mål att överträffa den västerländska bourgeoisin i detta hänseende.

I fullständig motsägelse till de nyss citerade försäkringarna i *Pravda*, har nu "resonemangs-äktenskap", som sovjetpressen i ett anfall av tillfällig eller oundviklig uppriktighet medger, helt återupprättats. Kvalifikationer, löner, anställning, och gradbeteckningar på militära uniformer får allt större betydelse, för därmed är sådana saker förbundna som skor, pälsar, lägenheter, badrum och – den slutliga drömmen – bilar. Blotta kampen för ett rum förenar och skiljer ett stort antal par varje år i Moskva. Frågan om släktingar har fått en exceptionell betydelse. Det är nyttigt att som svärfar ha en hög officer eller en inflytelserik kommunist och som svärmor ha en syster till en storpamp. Kan vi undra över detta? Kunde det vara annorlunda?

Ett av de mycket dramatiska kapitlen i den stora boken om sovjeterna kommer att bli berättelsen om upplösningen och nedbrytandet av de sovjetiska familjer där maken som partimedlem, fackföreningsman, hög officer eller administratör odlade och utvecklade och förvärvade ny smak på livet, och hustrun, krossad av familjen, blev kvar på det gamla planet. Vägen för två generationer sovjetisk byråkrati är tätt beströdd med tragedier för fruar som förskjutits och lämnats därhän. Samma fenomen kan nu iaktas inom den nya generationen. De största råheterna och brutaliteterna hittar man kanske på själva toppen av byråkratin, där en mycket stor procent är uppkomlingar med ringa kultur, som anser att allting är tillåtet för dem. Arkiv och memoarer kommer en dag att ligga i dagen rena förbrytelser i förhållande till hustrur och kvinnor i allmänhet fria de evangelisters sida, som predikar familjemoral och tvångsmässig "moderskapsglädje", och som på grund av ställning är immuna mot åtal.

Nej, den sovjetiska kvinnan är inte fri ännu. Absolut likhet inför lagen har hittills givit oändligt mer åt det övre skiktens kvinnor, åt representanter för byråkratisk, teknisk, pedagogisk och allmänt intellektuellt arbete, än åt de arbetande kvinnorna och särskilt bondekvinnorna. Så länge samhället är oförmöget att ta på sig familjens materiella angelägenheter, kan modern endast framgångsrikt fullgöra en social funktion på villkor att hon i sin tjänst har en vit slav: barnsköterska, tjänsteflicka, kokerska, etc. Av de 40.000.000 familjer, som utgör Sovjetunionens befolkning, bygger 5 eller kanske 10 procent sin "hemmets härd" direkt eller indirekt på husslavars arbete. En korrekt beräkning av Sovjets tjänstefolk skulle ha lika stor betydelse för den socialistiska värderingen av kvinnornas ställning i Sovjetunionen som hela den sovjetiska lagapparaten, oavsett hur progressiv den än här. Men av detta skäl gömmer de sovjetiska statistikerna tjänstefolk under namn som "arbetande kvinna" eller "och andra"! Situationen för den husmoder, som är en ansedd kommunist, har en kokerska, en telefon att ringa efter varor, en bil för ärenden, etc., har litet gemensamt med situationen för den arbetande kvinnan, som tvingas springa alla ärenden, själv laga middagen och till fots släpa hem barnen från barnträdgården – om nu en barnträdgård finns tillgänglig. Inga socialistiska etiketter kan dölja denna sociala kontrast, som inte är mindre slående än kontrasten mellan den borgerliga damen och den proletära kvinnan i något västerländskt land.

Den genuint socialistiska familjen, som samhället kommer att befria från den dagliga förtreten med svåruthärdliga och förödmjukande bekymmer, kommer att klara sig utan kommenderingar, och blotta idén med skilsmäso- och abortlagar kommer att låta föga bättre inom dess väggar än minnet av bordeller eller människooffer. Oktoberlagstiftningen tog ett djärvt steg i riktning mot en sådan familj. Ekonomisk och kulturell efterblivenhet frambringade en grym reaktion. Den termidorienska lagstiftningen vänder tillbaka till borgerliga mönster och täcker reträtten med falska tal om den "nya" familjens helighet. Även i denna fråga skyddar den socialistiska bankrutten sig med hycklande respektabilitet.

Det finns uppriktiga observatörer som, särskilt i fråga om barnen, är skakade av kontrasten mellan höga principer och grym verklighet. Det enkla faktum att oförsvarliga kriminella åtgärder vidtagits mot hemlösa barn är tillräckligt för att låta ana att den socialistiska lagstiftningen till kvinnornas och barnens försvar inte är någonting annat än krasst hyckleri. Det finns observatörer av det motsatta slaget som låter sig luras av bredden och storslagenheten i de idéer, som klätts upp i form av lagar och administrativa institutioner. När de ser utfattiga mödrar, prostituerade och hemlösa barn, säger dessa optimister till sig själva att en ytterligare tillväxt av materiellt välstånd kommer att fylla de socialistiska lagarna med kött och blod. Det är inte lätt att avgöra vilket av dessa två sätt att iakttas, som misstagit sig mest eller gör mest skada. Endast folk, som drabbats av historisk blindhet kan undgå att se det storslagna och djärva i den sociala planen, betydelsen av de första stadierna i dess utveckling, och de enorma möjligheter som öppnades genom den. Men å andra sidan är det omöjligt att inte bli indignerad över den passiva och i grunden likgiltiga optimism hos dem som blundar för de växande sociala motsättningarna och tröstar sig med att skåda in i en framtid, vars öde de respektfullt lämnar i byråkratins händer. Som om lika rättigheter för kvinnor och män inte redan hade förvandlats till ett lika berövande på deras rättigheter av samma byråkrati! Och som om det i någon visdomsbok fullt och fast hade lovats att den sovjetiska byråkratin inte skulle införa ett nytt förtryck istället för frihet.

Hur mannen förslavade kvinnan, hur exploatören underkuvade dem båda, hur det arbetande folket med sitt blod försökte befria sig självt från slaveri och enbart bytt ut en boja mot en annan – om detta berättar historien mycket för oss. I grunden har den ingenting annat att berätta. Men hur skall man då befria barnet, kvinnan och människoväsendet? Därtill har vi ännu inga pålitliga modeller. All tidigare historisk erfarenhet, som i stort är helt negativ, kräver att arbetarna åtminstone och främst av allt hyser en oförsonlig misstro mot alla privilegierade och okontrollerade förmyndare.

(Översättning: Martin Peterson.)

Del 2

Utbildning och kultur

Ack, vi är inte tillräckligt noggranna!

(Izvestija, 23 december 1921.)

Noggrannhet eller exakthet är en egenskap som man skaffar sig gradvis, och den går att använda som måttstock på ett folks, en klass' eller till och med en persons ekonomiska och kulturella utveckling. Det vi framförallt saknar är precision. Hela vår nations förflutna var sådant att vi inte lärde oss noggrannhet Utan att överdriva kan man säga att alla våra katastrofer, misslyckanden och sociala motgångar blir värre än förväntat just på grund av att verksamheten inte är samordnad, och det är i sig själv omöjligt utan precision. Av just denna orsak ger alla våra gemensamma ansträngningar ett mycket sämre resultat än förväntat.

En noggrann person förhastar sig inte. Stressade personer, folk som alltid kommer försent till allting – sådana har vi nog av. Men noggranna personer, det vill säga personer som vet vad en timme innebär, vad en minut innebär, som kan organisera sitt arbete och varken slösa med sin egen eller andras tid – sådana har vi alltför få av. Deras antal ökar, men bara långsamt. Och det är den största stötestenen både i vårt ekonomiska och militära arbete.

Allt praktiskt arbete kräver inriktning både vad gäller tid och rum. Men vårt förflutna har inte lärt oss att inse värdet av tid och rum. Det har alltid verkat som om vi har tillräckligt av det. Vi är urusla på att mäta.

Fråga vilken bonde som helst på en landsbygdsväg hur många *verst*¹ det är till byn Ivansjkov. Han kommer att svara: tre verst. Av erfarenhet vet vi att det kan visa sig vara sju eller åtta verst till Ivansjkov. Om man är petig och påstridig och börjar fråga ut honom om det är exakt tre verst, inte mer, inte fem eller sju, då kommer er sagesman i de flesta fall att svara: "Vem vet hur många verst det är?" Och vi har faktiskt inte mätt upp våra avstånd. Det finns till och med talessätt om det: "Den gamla gumman mätte med kryckan och vinkade med handen", och så vidare.

Under resorna vid fronten stötte vi dagligen på en ytterst nonchalant inställning till avstånd och tid hos de lokala bönder som fungerade som vägvisare, och inte sällan även hos kommissarierna och befälhavarna i armén.

Det går att sammanställa en stor anteckningsbok med minnen och anmärkningar i frågan om militära vägvisare. Varje ny vägvisare prövades genom att vi frågade ut honom. Kände han verkligen till vägen? Hur många gånger hade han färdats på den? Denna metod visade sig vara mycket viktig för att så småningom komma på att samma vägvisare hade lett oss fel igår eller för tre dagar sedan, på grund av att han inte alls kände till vägen. Efter att ett hårt korsförhör ha intagit sin plats, tittade han

¹ **Verst** – ryskt längdmått, cirka 1067 m.

sig inom en halvtimme oroligt krig och mumlade att han bara hade rest den här vägen en gång tidigare, och det var på natten.

Det är utan tvivel den ryska landsbygdens karaktär som ligger bakom denna inställning till sin egen och andras tid. Det hårda vädret och storgodsens omänskliga slavsystem var en skola i passivitet, tålmod och därmed en likgiltig inställning till tid. Det är ett uråldrigt drag hos den ryske bonden att i timmar kunna sitta och vänta vid någons dörr – tyst, tålmodigt, passivt. "Var inte orolig, han väntar" är ett vanligt "uttryck" för adelns förakt för bondens tid och den lika föraktfulla övertygelsen att bonden tål allt eftersom han inte är van att värdera sin tid.

Idag när 1921 går mot sitt slut är inte bönderna desamma som före 1961, eller före 1914, eller före 1917. Det har ägt rum väldiga förändringar i deras levnadsförhållanden och medvetande. Men dessa förändringar har ännu bara gjort små inbrytningar i deras världsbilds grundläggande kärna. De har fortfarande inte lyckats forma om denna bild, det vill säga omvandla inrotade seder och bruk.

Industri- och fabriksarbetets själva karaktär kräver noggrannhet På ett eller annat sätt gräver en tråplog upp jorden. Men om två kugghjul inte passar exakt så stannar eller förstörs hela maskinen. Proletärens arbete börjar och slutar med fabriksvisslans tjut, och det gör honom mycket mer skickad att värdera tid och rum än bonden. Men vår arbetarklass ersätts från dessa bondesakror, och därmed förs deras egenskaper in i fabrikena.

Den moderna armén är mekaniserad. Den kräver precision i tid och rum. Utan det går det inte att uppnå den nödvändiga kombinationen av vapensystem, teknisk styrka och teknisk kapacitet. På detta område är vi mycket dåliga. När det gäller tid räknar vi väldigt ofta fel. Att lösa ett problem som till exempel att flytta artilleriet till en viss plats vid en viss tidpunkt är mycket, mycket svårt. Och inte bara därför att vägarna är dåliga (det går att räkna med reparationer av dåliga vägar i den övergripande planen), utan därför att ordern kommer på fel tid eller inte läses i tid. Vi tar inte heller itu med förberedelsearbetets olika delar på ett samordnat eller parallellt sätt, utan gör den ena saken efter den andra. Efter att ha skaffat fram foder kommer man ihåg att det inte fanns tillräckligt med seldon, senare gissar man att det kanske var nödvändigt att rekvirera kikare eller kartor, och så vidare.

"Bortkastad tid är lika oåterkallelig som döden, skrev Peter en gång – han som ständigt stötte på de skäggiga bojarernas slöhet, tröghet och vårdslöshet.¹ På sitt eget sätt återspeglar den privilegierade klassen den ryska landsbygdens allmänna kännetecken. Peter gjorde sitt bästa för att lära den militära klassen att se på tid som tyskarna eller holländarna. Den tsaristiska apparatens ytliga, formella, byråkratiska exakthet växte otvivelaktigt fram ur Peters reformer, Men denna rituella noggrannhet var bara en täckmantel för en senfärdighet som vi ärvde från vårt avskyvärda förflutna, tillsammans med fattigdom och analfabetism.

Först en omfattande utveckling av en mekaniserad ekonomi med korrekt arbetsdelning och organisation kan gynna uppkomsten av precisa och noggranna vanor. Men å andra sidan går det inte att tänka sig en korrekt organisering av dagens ekonomi utan precision och noggrannhet Det ena är avhängigt det andra. Det ena kan antingen gynna eller motverka det andra.

I detta avseende spelar vår politiska propaganda en roll. Det går naturligtvis inte att avskaffa slapphet och ansvarslöshet genom att ständigt upprepa ordet "noggrannhet". Enbart upprepningar blir irriterande och ibland outhärdligt, och till slut går de inte bara förbi ens medvetande, utan också in

¹ **Peter Aleksjevitj**, även kallad Peter den store (1672-1725) var tsar från 1682 fram till sin död. Är mest känd för att ha infört element av europeisk civilisation i Ryssland.

Bojare var medlemmar i en rysk aristokratisk orden som stod strax under de härskande prinsarna i rang. De hade många privilegier, som avskaffades av Peter den store.

genom ena örat och ut genom det andra. Men om ständiga upprepningar anpassas till de levande erfarenheterna i fabriker, verkstäder, statliga jordbruk, förläggningar, skolor och kontor, då slår de steg för steg (ack, så sakta!) rot i folkets medvetande och bidrar till att förbättra arbetets praktiska organisering. Ett långsamt allt bättre praktiskt arbete på våra institutioner underlättar i sin tur en ytterligare skolning i exakthet och noggrannhet, två av de viktigaste kännetecknen hos en medveten, självständig och kultiverad individ.

Detta är flygets, elektricitetens, telefonens och telegrafens tidevarv, den socialistiska revolutionens tidsålder, som måste omvandla hela ekonomin till en enda samverkande fabrik där samtliga kuggar griper i varandra med precisionen hos ett urverk – och under denna tidsålder går vi upp till knäna, och ibland ännu högre, kring i dyngan från vårt gamla, barbariska förflutna. I alla frågor, små som stora, måste man flera gånger om dagen säga till sig själv: "Ack, vi är förvisso inte tillräckligt noggranna." Men i detta utrop finns det inte och kan det inte finnas någon klang av förtvivlan.

Exakthet är något som kommer med tiden. Vi kommer att lära oss det. Vi kommer att bemästra dess hemlighet, och därmed kommer vi att bli rikare, starkare och klokare, ty det ena följer av det andra.

Ungdomen och småsysslor

(*Pravda*, 14 mars 1923)

[Denna artikel skrevs i samband med 25-årsminnet av det Ryska Socialdemokratiska Arbetarpartiets första kongress, och som ett bidrag till diskussionen inför det ryska kommunistpartiets tolfte kongress i april 1923.]

På sätt och vis har 25 år gått väldigt snabbt. Och ändå är inte ett kvarts sekel någon kort tidsperiod... Initiativtagarna till partiets första kongress hade, efter vad jag förstår, tänkt bjuda in vår organisation i Nikolajev till kongressen men tvekade – vi i Nikolajev var ju ungdomar.¹ Men frågan löste sig av sig själv: organisationen i Nikolajev bröts nästan fullständigt ner i januari 1897², och kongressen hölls i mars. Vi hörde om den i maj när vi satt i fängelset i Odessa. Nyheten spreds med rop från cellfönster till cellfönster. Och nu har 25 år gått, och vilka år sedan! Krig, revolutioner, omvälvningar av ett slag som aldrig tidigare har skådats i mänsklighetens historia. Och det verkar som om 1897 var igår. Vad svårt det är att på ett ögonblick förstå denna 25-åriga historia, vars innehåll är rikare än det föregående årtusendet. Vore det inte bättre att ägna framtiden en tanke?

Det första man tänker på då är ungdomen, ty de är också framtiden. Den generation som nu leder partiet förkroppsligar de senaste 25 åren ovärderliga erfarenheter, men vår revolutionära ungdom är ett våldsamt uppbrusande resultat av utbrottet i oktober. Även om revolutionen i Europa och i mindre grad världen har börjat snabbt, så kommer de inte att slutföras inför ögonen på den äldre generationen. Desto viktigare och mer djupgående är då frågan om att skola upp det skift som står redo att avsluta arbetet.

Den ryska revolutionen har stimulerat det europeiska proletariats unga generation, men den lever fortfarande under den kapitalistiska regimens villkor. Tillsammans ger dessa förutsättningar – det ryska revolutionära exemplet och imperialismens hårda förtryck – den europeiska revolutionära ungdomen en revolutionär hårdhet som saknades under det imperialistiska kriget.

Vår ungdom utvecklas under exceptionella förhållanden. Den har vuxit upp och växer upp under förhållanden av en segerrik revolution som inte har och inte kommer att låta sig knäckas. För vår ungdom är revolutionen inte längre ett mål utan deras livsstil. Leder inte det till nya faror? När revolutionen förverkligas i praktiken, så kan man säga att den "bryts upp" i deluppgifter: man måste reparera broar, lära sig att läsa och skriva, minska kostnaderna för att tillverka skor i de sovjetiska fabrikerna, bekämpa smutsen, fånga svindlare, dra kraftledningar till landsbygden, och så vidare. Vissa uppkomlingar från intelligentsian, den sortens personer som har förståndet lite på svaj (av just den anledningen anser de sig vara poeter eller filosofer), har redan börjat tala om revolutionen på ett ytterst nedlåtande sätt: lära sig idka handel, ha, ha! och sy i knappar, he, he! Men låt dessa prat-

¹ Det ryska socialdemokratiska arbetarpartiets första kongress hölls illegalt i mars 1898. Men den nya organisationen slogs snart sönder av polisens förtryck, och den andra kongressen hölls inte förrän 1903 i London. Vid den kongressen splittrades partiet i bolsjevikfraktionen, under ledning av Lenin, och mensjevikfraktionen under ledning av Martov. Efter oktoberrevolutionen tog bolsjevikerna namnet ryska kommunistpartiet.

Nikolajev i Ukraina var den ort där Trotskij 1898 arbetade för att bygga upp den revolutionära rörelsen.

² Ett misstag, ska vara 1898.

kvarnar gläfsa i tomma luften.

Själva ställer vi frågan kritiskt – finns det inte en reell risk att vår ungdom utan att märka det formas och stelnar i en atmosfär av sovjetiska "småsyslor" - utan revolutionära vyer, utan en bred historisk utblick – och att det en dyster dag visar sig att vi inte längre talar samma språk?

Vi kan inte helt bortse från denna risk. Men de villkor som ger upphov till den motverkas av lika kraftfulla villkor, och framförallt av vårt lands och därmed vårt partis internationella läge. Vi har gått från vår redan genomförda stora uppgift, maktövertagandet, till "små" uppgifter. Inte direkt, utan via ett långt inbördeskrig, och inte för gott utan bara för en period, som vi har börjat kalla för andrum. Bara det faktum att Röda armén existerar vittnar först och främst om detta. Vi är inte de enda på jorden. Vi är bara den yttersta vänsterflygeln på en mycket lång och vindlande front som sträcker sig tvärs över alla de fem kontinenterna. De senaste fem åren har vi i grunden krossat den avdelning av fiendens styrkor som stod ansikte mot ansikte med oss - "på allvar och för lång tid".

Men fortfarande pågår kampen världen över. Och den kan närsomhelst föras in på vårt territorium. Eller det kan hända att vi, i namn av vårt eget försvar, behöver hjälpa till i andra länder. Insikten om denna våra uppgifters internationella karaktär måste vara en kärnpunkt i skolningen av vår ungdom. Om vi nu genomlever en sorts småsyslornas period, då är Röda armén den viktigaste länken till de revolutionära uppgifter som fortfarande inte är genomförda i världsskala. Därför uttrycker ungdomens inställning till Röda armén grunden i deras inställning till revolutionen i praktiken, som en heroisk insats. Igår såg vi vad ungdomen har för inställning till Röda flottan, imorgon ska vi se deras inställning till flygvapnet. Å andra sidan är det som ibland kallas demobiliseringsstämningar i grund och botten likvidationistiska stämningar. Under våra förhållanden ersätts det underjordiska arbetets praktiska revolutionära skolning i osjälviskhet och vapenbrödraskap, i första hand av Röda armén.

Jag upprepar: för detta ändamål måste vi ge vår ungdom en förståelse för sambandet mellan vårt arbete här hemma och den kamp som världens arbetare för. Och det går bara att uppnå genom att vi får världens arbetarrörelse att närma sig oss i mycket större utsträckning än tidigare. Hur? Med hjälp av en korrekt presenterad, seriös, noggrant genomtänkt information. Epoken av svepande paroller om att kommunismens spöke hemsöker Europa är redan förbi – och har samtidigt ännu inte kommit. Genom tidningar, tidskrifter och föredrag måste vår avancerade ungdom kunna följa den revolutionära rörelsens konkreta framsteg från dag till dag, så att de känner dess styrka och svagheter, svårigheter och misstag, framgångar och nederlag, organisationer och ledare. Den äldre generationen fick dessa internationella kunskaper genom fängelsevistelser, landsflykt och emigration. På så sätt skolades de in i den och införlivade de den. Det är dess styrka, och det är därför som den idag har den ledande rollen i Kommunistiska internationalen. Den yngre generationen behöver inte hamna i fängelse eller emigrera för att få denna styrka. Det kan och måste lösas med hjälp av en plan, med parti- och statliga medel. Framförallt måste vår press lära sig att ge systematisk, konkret, levande, ständig information om arbetarklassens kamp över hela världen. Nu får det räcka med osammanhängande, enstaka, ofullständiga, pladdrande skrytartiklar! Läsaren måste organiskt kunna härleda arbetarrörelsens dagsläge ur dess förflutna. Vi behöver välskrivna rapporter från utlandet. Vi måste noggrant följa den europeiska pressen och ge våra läsare utdrag ur den.

Det är inte frågan om att predika, vädja och förmana – det finns det redan för mycket av, och det är tröttsamt. Ungdomar som växer upp i en atmosfär av paroller, apeller, rop och plakat riskerar att sluta att reagera på dem. Ungdomen måste få fakta i rätt proportioner och med rätt perspektiv. De måste få grunderna och metoderna för att på egen hand orientera sig i världsrevolutionens utveckling. På samma sätt som en yrkessoldat flyttar flaggor på sin karta och intensivt koncentrerar sig på de villkor och möjligheter som uppstår under krig på andra sidan jordklotet, måste vår ungdom lära

sig att självständigt flytta klassfrontens flaggor på världens politiska karta, bedöma vilka styrkor och resurser som existerar i kampen, värdera de metoder som används och bedöma vad ledarna är värda. Det finns inga bättre sätt för att ideologiskt skola sig mot nedvärderande hårklyveri, NEP-demoralisering och alla andra faror.

Men rent praktiskt vardagsarbete inom det sovjetiska kulturella och ekonomiska uppbygget (till och med i den sovjetiska detaljhandeln!) är inte alls "småsysslor", och handlar inte nödvändigtvis om hårklyveri. Det finns gott om småsysslor, utan samband med stora jobb, i människans liv. Men historien känner inga stora jobb utan småsysslor. Mer exakt kan man säga – under en stor epok upphör småsysslor, det vill säga delar i en stor uppgift, att vara "småsysslor". Efter *Narodnaja Voljas*¹ misslyckande försökte den apatiska och vanmäktiga intelligentsian slå sig på kulturella och filantropiska "småsysslor". Så uppstod 1880-talets typiska representant, förespråkaren för kooperativfabriker och vegetarianism. Efter nederlaget för revolutionen 1905 förkastade den ryska mensjevismen en gång för alla det revolutionära programmet i namn av "dagskrav", det vill säga småsysslor. Så skapades urtypen för en likvidator, som var genompyrd av borgerliga idéer och inom kort förvandlades till patriot. Under perioden mellan det fransk-preussiska kriget (1871) och den stora imperialistiska slakten (1914) drog sig den europeiska socialdemokratiska och fackliga byråkratin alltmer tillbaka till dagligt, rent reformistiskt detaljarbete. De förkastade i praktiken den revolutionära kampen mot kapitalismen och bugade sig till marken inför dess makt. Så skapades opportunisten, nationalisten, scheidemanniten.² Alla dessa exempel innehåller en politisk och moralisk kapitulation inför fienden. "Småsysslor" ställs öppet eller förtäckt i motsättning till en stor historisk uppgift. De ska genomföras i sprickorna på den regim som klassfienden har upprättat.

Det är helt uppenbart att vi idag måste inrikta oss på en helt annan sorts lokala krav och delvisa uppgifter. Vi befattar oss med en arbetarklass' konstruktiva arbete som för första gången bygger för sig själv och i enlighet med sin egen plan. Trots att denna historiska plan ännu så länge är ytterst ofullständig och saknar stadga, så måste den ändå omfatta alla delar av detta arbete, alla dess vinklar och vrår, inom ramen för en väldig skapande tanke. Reformisterna hårklyverier är inte att de bryr sig om delvisa reformer, utan att dessa reformer redan på förhand begränsas inom de ramar som fienden har satt upp. Våra sovjetiska reformer har snäva gränser, men de beror på gränserna hos vår egen ekonomiska styrka, eller svaghet. När det kommer till kritan kan även vår hjältemodiga kamp på barriaderna delas upp i detaljer som att samla timmer, välta kärror, resa hinder, och så vidare. Men dessa handlingar knöts ihop av kämparnas revolutionära anspänning i namn av ett stort revolutionärt mål. Människor som hålls samman av ett stort mål tvingas också bort från småborgerligt hårklyveri, det höjer dem ovanför de små vardagsbekymren, ger deras liv inspiration även om deras personliga del i den gemensamma uppgiften är mycket blygsam.

Det socialistiska uppbygget är planerat uppbygge i enorm skala. Och genom alla upp- och nedgångar, misstag och svängar, genom NEP:s³ alla krokvägar, fullföljer partiet sin stora plan, skolar ungdomen i planens anda, lär alla att knyta sin speciella funktion till den gemensamma uppgiften. Idag kräver den att man syr i sovjetiska knappar, och imorgon att man är beredd att orädd dö under

¹ **Narodnaja Volja** (Folkets Vilja) var en terroristisk organisation på 1870-talet.

² **Philip Scheidemann** (1865-1939) var en av den tyska socialdemokratiska högerens ledare, och satt med i den ministär som krossade revolutionen i november 1918.

³ **Nya ekonomiska politiken** (NEP) infördes 1921 och ersatte "krigskommunismen" som hade rått under inbördeskriget, och hade lett till konflikter mellan regeringen och bönderna i och med att industriproduktionen sjönk drastiskt, och spannmål tvångsrekvirerades och konfiskerades från bönderna. NEP antogs som en tillfällig åtgärd för att få fart på ekonomin efter inbördeskriget. Den tillät ett begränsat återinförande av fri handel i Sovjetunionen och utländska koncessioner jämte de nationaliserade delarna av ekonomin. NEP-männen – handelsmän, hantverkare och andra som utnyttjade möjligheterna att göra profiter under NEP – betraktades som en möjlig bas för att återupprätta kapitalismen.

kommunismens fana.

Den sovjetiska teknologin höjs till den revolutionära politikens nivå. Mekaniker, vävare, arbetsledare och tekniker deltar medvetet i en gemensam ekonomisk plan, eller måste börja göra det. Den tekniska skolningen av ungdomen består inte bara av specialisering, utan också av förberedelser för att delta i ett planerat uppbygge, i socialistisk arkitektur, i revolutionära bedrifter.

Sovjetryssland ger teknologin ett gränslöst område. Och om saker och ting läggs fram på rätt sätt så kommer de proletära studenterna att studera agronomi, termodynamik och elektroteknik med samma entusiasm som vår organisation studerade organiseringen av strejker, diskussionsgrupper och underjordiska tryckerier (de studerar faktiskt redan på detta sätt). Specialisering behövs, är fruktbar och välgörande som en grundläggande förutsättning för alla framsteg. Men i en arbetarstat får inte specialisering leda till att individen får fördelar, till isolerad ensidighet. Vi måste och ska kräva allvarlig och ingående specialistskolning för våra ungdomar, alltså att de befrias från vår generations grundläggande synd – att veta allt och kunna allt – men en specialisering som tjänar en gemensam plan som alla har förstått och tänkt ut. Under de närmaste åren måste partiet skola upp en stark vetenskaplig och teknisk kader. Den sovjetiska tekniken måste ställas på samma höga nivå som kommunistpartiets idéer.

Men frågan är inte uttömd med dessa allmänna historiska begrepp, ty de är bara avgörande i ett historiskt perspektiv. I praktiken är förhållandet mellan specialisering och partiets teorier mer komplicerat och brännande än så.

Även före oktober var bolsjevikerna naturligtvis mer än bara bolsjevik. De hade egna jobb, egna yrken som de var anställda i. Men skillnaden mellan nu och perioden före revolutionen är enorm. För det första var partiledarna på den tiden nästan helt och hållet upptagna av partiarbete. De var vad man kallade yrkesrevolutionärer, och de var ganska många. De partimedlemmar som var kvar på verkstadsgolvet eller i sitt kontorsarbete gav dessutom bara sina krafter till fabriken och kontoret, men inte sin själ. De levde sitt aktiva, medvetna liv utanför sitt arbete.

Och nu? Med få undantag utgörs både de centrala och lokala partiledarna av kamrater som har anförtrodd mycket ansvarsfulla statliga tjänster, nästan alltid specialiserade sådana. Samma sak gäller ett stort antal partimedlemmar som formellt inte är partiledare, men som är partiets viktigaste kadrer. Nu lägger kommunisterna ner hela sin själ i administrativt, ekonomiskt, militärt, diplomatiskt och allt möjligt annat arbete, för nu är det inte bara frågan om ett jobb utan om socialistiskt uppbygge. Och ju mer specialiserade partimedlemmarna blir desto mer får de smak för specialisering – och så måste det vara, ty utan specialisering går det inte att få något verkligt och praktiskt gjort i ett så enormt stort "företag" som uppbygget av en ny stat och en ny ekonomi. Men det ger också upphov till en stor fara – om man stirrar för envist på träden kan man tappa skogen ur sikte.

För tre år sedan fick jag tillfälle att säga att det skulle vara ett stort fränsteg för partiet om vi istället för partiströmningar och -fraktioner av gammal sort bildar grupper av elektrifierare, torvphantaster, personer som kan skiffer, etc. I stora drag är denna tanke sund även idag. Men eftersom revolutionen har försenats i världsskala så har också vår ekonomiska utveckling försenats, vilket i sin tur betyder att rent politiska frågor – förhållandet mellan arbetare och bönder, mellan partiet och massorna – kommer att vara av avgörande vikt under lång tid framåt. Om partiet skulle skingras och helt uppslukas av specialiserat arbete och därmed förlorar sin förmåga att känna av förändringar på det politiska området och sin förmåga att snabbt orientera sig i dessa frågor, då skulle det hotas av mycket stora faror. Att försöka motverka denna tendens genom att förfalla till den primitiva metoden att lösa varje sovjetfråga "genom partiet" vore verkligen reaktionärt donquijoteri.¹ En sådan metod skulle

¹ **Donquijoteri**, ungefär bristande verklighetsförankring. Enligt Nordisk familjebok: "äventyrligt företag, som har sin

bara överanstränga partiet, tvinga det att med sina bara händer genomföra ett arbete för vilket vi redan har verktyg, om än inte särskilt exakta. Partiets uppsplittring på olika departement och all annan sorts urartning, kan bara motverkas med hjälp av en kombination av metoder som stärker och samlar partiet, utvidgar dess bas, förbättrar de sovjetiska "verktygen" och lär partiet, det vill säga oss själva, att hantera dem bättre.

Först och främst måste vi systematiskt öka antalet medlemmar som arbetar på verkstadsgolvet. Industrin är nu mycket stabilare än under revolutionens första år, och vi hoppas att den ska bli ännu stabilare. Rekryteringen av partimedlemmar från fabriker kan och måste bli strikt systematisk och samtidigt individualiserad. Vi måste vinna varje arbetare som är värd att vinna. Arbetarungdomen måste bli vår till sista man. Det är uppgifternas uppgift, nyckeln till alla lås. Ju mer näring vi ger till partiets källådror, desto mindre risk är det att utkristalliseringen av specialister och departementsgrupper i partiets övre skikt leder till en byråkratisk förstening av partiet.

Vi måste höja partiets politiska och teoretiska nivå. Som ett mycket viktigt bidrag för detta ändamål måste vi förbättra partipressen, som måste ge bättre information, bli intressantare, mer uttömmande, och i synnerhet göra sig av med departementstrivialiteter och monotona proklamationer som varken lär eller livar upp, utan tvärtom söver. I denna fråga måste man vara utförlig – konkret och enträgen.

Ett mycket viktigt och angeläget instrument är slutligen att intensifiera och förbättra partiets övervakning av både sitt eget och sovjeternas arbete. Departementeri, byråkratism, marknadens påverkan och förvrängning av förhållandet mellan människorna, allt detta är en mycket stark kraft som tvingar sig på folk, slingrar sig runt dem och fördärvar dem. Vårt parti är mycket mer medvetet om detta än de som kritiserar det från åskådarpåls. Det tar itu med dessa tendenser, det arbetar medvetet mot dem på ett vaksamt, obevekligt och planerat sätt. Inte bara genom sitt övergripande arbete, utan också med speciella övervakningsorgan som har anpassats till de särskilda former som dagens parti- och sovjetarbete antar. Om en partimedlem har blivit så "specialiserad" i sitt departementsarbete att han har förlorat sina moraliska band till partiet, så finns det ingen anledning för honom att stanna kvar i partiet. Han kanske är en användbar sovjetjänsteman, men han ska inte få möjlighet att avgöra partiets övergripande politik. En kommunist som riskerar att drabbas av ett sådant förfall måste i god tid knuffas till så att han bättrar sig. Det är en mycket viktig uppgift, som inte automatiskt kan komma till stånd genom sovjetapparatusens försorg. Som parti betraktat är vårt parti mycket välorganiserat. Men partiets medlemmar dras in i sovjetapparaten efter en helt annan princip. Där står de i ett helt annat förhållande till varandra och där finns det en helt annan hierarki. Partiets och sovjeternas organisationer är sammanblandade på ett mycket komplicerat sätt, men detta ömsesidiga genomträngande är från partiets sida alltför dåligt organiserat. Härur härstammar behovet av ett självständigt övervakningsorgan, som har till uppgift att fullfölja partilinjen inte bara i partiarbetet utan även i sovjetarbetet – ett myndigt, flexibelt, kamratligt men om nödvändigt också skoningslöst organ. Som vi alla minns var denna fråga ett av huvudtemana i kamrat Lenins två sista artiklar.¹

grund i en överspänd fantasi." - öa.

¹ "Hur vi bör omorganisera arbetar- och bondeinspektionen", *Valda verk i 10 band*, bd 10, s 546, samt "Hellre mindre än bättre", *ibid*, s 551.

Röda armén, drivbänk för upplysning

(*Pravda*, 27 maj 1923)

[Order till Röda armén och Röda flottan från dåvarande ordförande i republikens militära revolutionsråd, L Trotskij.]

Den elfte allryska kongressen för analfabetismens avskaffande hölls för några dagar sedan, och den tog med gillande och värme upp Röda arméns arbete mot analfabetismen. De hälsningar vi fick från arbetarlärarna är oss kära, men de får inte förleda oss till självbedrägeri.

Analfabetismen i Röda armén har bara avskaffats i stora drag. De flesta av Röda arméns soldater återvänder till den icke läs- och skrivkunniga landsbygden, där risken är uppenbar att de som inte lärt sig läsa på ett ordentligt sätt kommer att glömma allt de har lärt sig. Men vi måste se till att varje soldat ur Röda armén som kommer hem till sin by blir en aktiv kämpe mot analfabetismen. För att lyckas med det krävs det både ett korrekt, organiserat, planerat arbete från hela militärapparatusens sida, och att de mer läs- och skrivkunniga, de mer medvetna, de mer utbildade soldaterna i Röda armén ständigt påverkar de mindre bildade. I Röda armén måste analfabetism och halv-analfabetism betraktas som en vanära som alla försöker avskaffa så snabbt som möjligt.

Kampen mot analfabetismen är bara det första steget i den stora kampen mot fattigdom, smuts, torftighet och alla andra arv från slaveriet. Låt oss inte glömma det!

Splittra er inte för mycket! ***Ett brev till kamrater i Kiev.***

(Pravda, 31 maj 1923.)

Kära kamrater:

Ni beklagar er över att ni inte har hunnit läsa ens en tiondel av de böcker som intresserar er, och undrar hur ni ska fördela er tid på ett förståndigt sätt. Det är en mycket svår fråga, eftersom var och en i det långa loppet själv måste ta ett sådant beslut utifrån sina egna speciella behov och intressen. Men det bör också påpekas, att det inte bara beror på hur noga man fördelar sin tid om man lyckas hålla sig à jour med den senaste litteraturen, vare sig det gäller vetenskaplig, politisk eller annan litteratur, utan också på den enskildes tidigare skolning.

Vad gäller er speciella hänvisning till "partiets ungdom", så kan jag bara råda dem att inte ha för bråttom, inte splittra sig för mycket, inte hoppa från ett ämne till ett annat, och inte övergå till nästa bok förrän de har läst igenom den första ordentligt, tänkt igenom den och behärskar den. Jag minns när jag själv tillhörde "ungdomen", då tyckte inte heller jag att tiden räckte till. Inte ens i fängelset, där jag inte gjorde annat än läste, kändes det som om man fick gjort tillräckligt mycket på en dag. Precis som på det ekonomiska området, är även inom den ideologiska sfären perioden av primitiv ackumulation den svåraste och mest mödosamma. Och först sedan man helt och fullt behärskar vissa baskunskaper och i synnerhet en viss grundläggande teoretisk skicklighet (metod), och så att säga har inlemmat dem som en del av sin intellektuella verksamhet, då blir det lättare att hänga med i litteraturen, inte bara på de områden man är bekant med utan även på närliggande och till och med avlägsna områden, ty när det kommer till kritan är metoden allmängiltig.

Det är bättre att läsa en bok och läsa den ordentligt. Det är bättre att behärska en liten bit i taget och behärska den grundligt. Bara på så sätt kommer er förståelse att på ett naturligt sätt utvidgas och bli starkare. Tänkandet kommer successivt att få större självförtroende och bli mer produktivt. Med dessa förberedelser i minnet så kommer det inte att bli så svårt att fördela er tid på ett förståndigt sätt. Och då kommer övergången från en uppgift till en annan att i viss mån bli behaglig.

Med kamratliga hälsningar

L Trotskij

Uppgifter för den kommunistiska utbildningen

(18 juni 1923)¹

¹ Tal till Kommunistiska universitetets (Sverdlovuniversitetets) femårsminne.

1. Den ”nya människan” och revolutionären

Kamrater! Hela Sovjetunionen – och vi måste bestämt hålla i minnet att vi är en union¹ - vimlar nu av femårsfirande. Jag måste erkänna att jag efter min fyrtioårsdag har tappat lusten för firande lite grann. Men om något av våra femårsminnen förtjänar att uppmärksammas, och faktiskt kan liva upp glädjeandarna, så är det detta, årsdagen för det Kommunistiska universitetet, eller med Sverdlovs² ord, leverantören av partiungdom...

Kamrater, det påstås ofta att målet för en kommunistisk utbildning är att fostra en ny människa. Dessa ord är lite för allmänna, för sentimentala. Det är sant att känslor inte bara är tillåtna på åminnelse dagar, utan till och med uppmuntras. Men på denna årsdag har vi inte något behov av en diffus humanitär tolkning av begreppet ”ny människa”, eller av syftet med den kommunistiska utbildningen. Det finns inga som helst tvivel att framtidens människa, kommunens³ medborgare, kommer att bli en utomordentligt intressant och tilltalande varelse med en psykologi – futuristerna får ursäkta mig, men jag är benägen att tro att framtidens människa kommer att ha en psykologi [skratt] – som jag sa, med en helt annan psykologi än vår. Vår nuvarande uppgift – tyvärr, om ni så önskar – är inte att skola framtidens människa. Enligt den utopiska humanitært-psykologiska uppfattningen måste vi först utbilda de ”nya människorna”, som sedan kommer att skapa de nya förhållandena.

Vi tror inte det. Vi vet att människan är ett resultat av sociala villkor, som hon inte på något sätt kan hoppa ur. Men vi vet också något annat: nämligen att det finns ett komplicerat, ömsesidigt växelverkande förhållande mellan dessa villkor och människorna. Individerna är själva verktyg för den historiska utvecklingen, och heller inte de minst viktiga. Så inom denna komplicerade historiska sammanflätning mellan miljön och de aktivt verkande människorna skapar vi nu själva (och med Sverdlovuniversitetet som ett av våra verktyg) inte en abstrakt harmonisk och perfekt medborgare i kommunen – oh nej. Vi skapar vår tids verkliga människor, som fortfarande har att kämpa för att skapa de villkor ur vilka kommunens harmoniska medborgare kan uppstå. Detta är naturligtvis något helt annat, av den enkla anledningen att våra barnbarn, kommunens medborgare, inte kommer att vara några revolutionärer.

Vid första anblick kan det verka fel, det låter nästan som en förolämpning. Men det är sant. I vår uppfattning av en ”revolutionär” har vi samlat vårt tänkande, vår styrka, summan av alla våra största lidelser. Därför är ordet ”revolutionär” genomsyrat av de höga ideal och moral som hela den föregående periodens kulturella utveckling har låtit gå i arv till oss. Det verkar alltså som om vi baktalar framtida generationer när vi inte tänker oss att de består av revolutionärer. Men vi får inte glömma att revolutionären är ett resultat av vissa historiska omständigheter, en produkt av klassamhället. Revolutionären är inte någon abstrakt princip. Revolutionen är i sig själv inte någon abstrakt princip, utan ett materiellt historiskt faktum som härrör ur de klassmotsättningar, som växer fram ur en klass’ våldsamma underkastande av en annan. Alltså är revolutionären en konkret historisk individ – och följaktligen bara tillfällig. Vi är med rätta stolta över att tillhöra denna art. Men vårt arbete skapar villkor för en samhällsordning där det inte kommer att finnas några klassmotsättningar, inga

¹ Beslutet att bilda en union av de ryska, ukrainska, georgiska, armeniska, azerbajdzjanska och vitryska socialistiska sovjetrepublikerna togs 30 december 1922. Under diskussionen om vilken karaktär denna union skulle få betonade majoriteten under Lenins och Trotskijns ledning att den måste vara frivillig, grundas på verkliga militära och ekonomiska fördelar för de mindre eller mindre utvecklade eller tidigare förtryckta nationerna, och att *rätten till avskiljande* skulle kvarstå för att skydda mot övergrepp mot jämlikheten mellan nationerna.

² **Jakov M Sverdlov** (1885-1919) var efter 1917 ordförande för sovjetkongressens centrala exekutivkommitté och sekreterare i bolsjevikpartiets centralkommitté. Var också den ryska sovjetrepublikens första president.

³ Här anspelar Trotskij både på Pariskommunen 1871 och dess medborgare, kommunarderna, och på det framtida kommunistiska samhället – öa.

revolutioner, och således inga revolutionärer. Man skulle givetvis kunna utvidga ordet ”revolutionär” till att omfatta all medveten mänsklig aktivitet – såsom att tämja naturen, utvidga de tekniska och kulturella landvinningarna eller till och med bygga broar till andra universum som vi inte kan känna till eller ens tänka oss. Men kamrater, vi har inte rätt att göra någon sådan abstraktion, en så obegränsad utvidgning av termen ”revolutionär”, ty vi har på intet vis fullföljt vår egen konkreta historiska, politiska, revolutionära uppgift – att störta klassamhället.

Vårt samhälle har tagit ett stort steg ur det kapitalistiska slaveriet, men vi kan ännu inte ens skymta tröskeln till det harmoniska kommunistiska samhället. Följaktligen – och jag tror att det kan vara på sin plats att betona det särskilt starkt i samband med Sverdlovuniversitetets årsdag – bör vi inte på något sätt anse att målet för vår utbildning är att under laboratoriemässiga förhållanden skapa en harmonisk kommunmedborgare under denna ytterst disharmoniska övergångsfas i samhället. Ett sådant mål vore en ömklig och barnslig utopi. Vi vill skapa kämpar och revolutionärer som kommer att förvalta och ta över de historiskt revolutionära traditioner som vi ännu inte har fullbordat.

2. NEP, imperialistisk omringning och Internationalen

När vi närmar oss frågan på detta riktiga, konkreta och historiska sätt försvinner på så sätt vissa farhågor som man till och med kan höra från vissa kamrater (de med – hur ska man beskriva det? - en överdrivet humanitär sinnesstämning), vissa av dessa tvivel försvinner av sig själv. Man oroar sig för farorna med NEP. Är det inte – säger de till oss – otänkbart att skola denna nya individ under NEP? Låt mig fråga så här: under vilka förhållanden skolades vi? Vår generation, som redan har firat sin fyrtioårsdag, skolades under kapitalismen. Och vårt parti skulle inte ha vuxit upp som ett revolutionärt parti med sin särskilda och unika prägel om det inte hade varit en produkt av den borgerliga regimens villkor multiplicerade med den tsaristiska regimens villkor. Och om vi nu har NEP, det vill säga marknadsförhållanden, i vårt land och om det därmed också är möjligt – ja, det finns en teoretisk möjlighet! - att kapitalismen kan återupprättas (om vi som parti förråder eller gör några historiskt avgörande misstag) – nå, om denna fara existerar hur motsvarar det ert mål att fostra en harmonisk medborgare i kommunen?

Om problemet istället är att skola kommunistiska kämpar, tillåt mig då fråga hur de marknadsförhållanden som kampens förlopp tvingar på oss kan hindra den unga generationen att utveckla en anda av kompromisslös kamp? Invånarna i Sparta brukade visa ungdomen berusade trälarna och slavar för att få dem att avsky drickande. Jag tror inte att Sverdlov-studenterna behöver så målande metoder i detta avseende. [*Skratt*] Men när det gäller sociala frågor, och för att inte ge oss intryck av att vi faktiskt redan har fullbordat och definitivt har gått över till socialismen, så visar oss historien ibland nyktra, och ibland berusade, NEP-män, marknadens slavar. Idag är det en halv illusion, säger oss historien, men imorgon kan återupprättandet av kapitalismen bli verklighet om vårt parti kapitulerar inför den historiska utvecklingens svårigheter.

På vilket sätt, undrar jag, skulle NEP kunna hämma utvecklingen av revolutionära kämpar? Det gör den inte. I själva verket gör den våra historiska uppgifter ännu tydligare, och genom att utgöra ett negativt exempel fungerar den idag som en ytterst viktig metod för att skola revolutionära arbetar- och bondeungdomar.

Men NEP är inte det enda som påminner oss att vi fortfarande inte har uppnått kommunens fredliga och lyckliga värld. En ytterligare påminnelse är de mycket högt uppsatta trälarna utomlands. Från tid till annan gör historien dem berusade, och de skickar oss noter för att påminna om att borgarklassen, privategendomen och kapitalet fortfarande är mäktiga fakta och faktorer.

I anslutning till dessa högt uppsatta trälarna, som jag av fullt förståeliga skäl och av internationell

artighet inte kommer att namnge, finns det i dagens nummer av *Junosjekaja Pravda* [Ungdomens sanning] en ledarartikel med en ytterst uttrycksfull rubrik, som jag inte heller tänker upprepa. (Ni som är nyfikna uppmanas att titta i den aktuella tidningen.)¹ Här påminner oss dessa onämnbare herrar med sina handlingar att klasskampen har tagit både diplomatiska och militära former, på grund av att vi – för att använda Engels' ord – är ett proletariat organiserat i en stat och omgivet av borgarklassen organiserad i ett antal stater, och våra relationer med andra stater är inget annat än klasskampen i andra former: det vill säga ibland med öppet revolutionära eller militära former, och andra gånger reformistiska eller diplomatiska former. Detta är inte bara ett bildligt uttryck eller en liknelse, utan ett levande och obestriddigt historiskt faktum! Vi för en oavbruten klasskamp med hjälp av diplomati, utrikeshandel och militärt försvar. Det är en klasskamp som sträcker sig längs hela vår gräns, det vill säga längs en 50.000 verst lång frontlinje, betydligt längre än ekvatorn. Det är inte den minst viktiga faktorn, och å ena sidan utesluter den humanitära abstraktioner om den nya människan och å den andra knyter den oss ännu fastare till den revolutionära kämpens hårda verklighet.

När vi var indragna i kampen på inbördeskrigets frontlinjer, så hade vi vänner på båda sidor om alla fronter – arbetare och bönder. Och på den internationella arenan har vi idag vänner på andra sidan av denna 50.000 verst långa gräns längs land och vatten, vänner som angriper fienden i ryggen – världens arbetarrörelse. För vår revolutionära ungdom är banden till dem en grundläggande del av en verkligt kommunistisk utbildning. Naturligtvis är Marx, Engels, Lenin teorins bas, grund, hörnsten. Men med enbart böcker kommer man bara att skola bokmalar!

Revolutionära kämpar kan bara skolas under förhållanden där de på samma gång grundar sig på en hörnsten av teori, samtidigt som de är nära och olösligt knutna till den revolutionära klasskampens praktiska verklighet över hela världen. De främsta villkoren för att skola unga revolutionärer i vår tidsålder, då all politik och kultur, ända ner till deras mest förfärliga och blodiga motsättningar, blir alltmer internationella, är att ytterst uppmärksamt iakttä denna världsomfattande kamp och tränga in i dess logik, förstå dess innersta lagar.

3. Revolutionären och mysticism

Sverdlovuniversitetet måste skola revolutionärer. Vad är revolutionärer? Vilka är deras viktigaste kännetecken? Det måste understrykas att vi inte har någon som helst rätt, inte ens som en tanke, att skilja revolutionärerna från den klassbas på vilken de har utvecklats och utan vilken de inte kan existera. Vår tids revolutionärer kan bara vara knutna till arbetarklassen, och de har sina egna speciella psykologiska särdrag, intellektuella kvalitéer och vilja. Om det är nödvändigt och möjligt, så bryter revolutionärer med våld ner de historiska hindren. Om det inte är möjligt tar de en omväg. Om det inte går att ta en omväg så skrapar och naggar de tålmodigt och envist i kanten. De är revolutionärer eftersom de inte är rädda för att riva ner hinder eller använda skoningslöst våld. De känner till det historiska värdet på sådana saker. De strävar ständigt efter att ge sitt nedbrytande och skapande arbete full kraft, det vill säga få ut det mesta möjliga ur den givna historiska situationen för att gynna den revolutionära klassens framåtskridande.

I sitt arbete begränsas revolutionärer bara av yttre och inte inre hinder. De måste alltså lära sig att värdera situationen, hela sin verksamhets materiella och konkreta verklighet, både dess positiva och negativa sidor, och dra de riktiga politiska balansräkningarna. Men om revolutionärerna har inre hinder som gör att deras handlingar hämmas, om de saknar förståelse eller vilja, om de förlamas av inre oenighet, av religiösa, nationella, etniska eller yrkesfördomar, då är de i bästa fall bara halva revolutionärer.

¹ Ledaren i detta nummer hade rubriken *Merzartsij* (Skurkar).

Kamrater, det finns redan alltför många hinder i de objektiva förhållandena för att revolutionärer ska kunna tillåta sig lyxen att öka de objektiva hindren och motsättningarna med subjektiva. Därför måste utbildningen av revolutionärer framför allt innebära att de befrias från alla rester av okunskap och vidskeplighet, som ofta finns kvar till och med i mycket ”känsliga” medvetanden. Därför är vi oförsonliga motståndare till alla som vågar föreslå att mysticism eller religiösa känslor och sinnestämningar kan vara förenliga med kommunismen.

Ni känner till att framstående svenska kamrater för inte så länge sedan skrev att religion inte bara var förenligt med medlemskap i kommunistpartiet, utan också med en marxistisk världssyn.¹ Vi anser att ateismen, som är en oskiljaktig del av en materialistisk livsåskådning, är en nödvändig förutsättning för den teoretiska skolningen av revolutionärer. De som tror på en annan värld kan inte koncentrera hela sin glöd på att omvandla den nuvarande.

4. Darwinism och marxism

Det är därför naturvetenskapen har en sådan oerhörd betydelse på Sverdlövuniversitetet. Utan Darwin skulle vi inte befinna oss där vi är nu. Kamrater, jag minns hur jag för många år sedan... hur många kan det vara? Nästan ett kvarts sekel, medan jag satt i fängelset i Odessa, plockade jag för första gången upp Darwins **Om arternas uppkomst genom naturligt urval**. Jag minns tydligt vilken enorm chock det var att läsa dessa böcker. Jag minns inte var i **Om arternas uppkomst...** Darwin beskrev fjäderns utveckling hos påfågeln eller någon annan vackert utsmyckad hönsfågel, och visade hur det ur de första obetydliga färgavvikelserna utvecklades de mest komplicerade förfiningar. Jag måste säga att det var först då, när jag betraktade påfågeln från ett teoretiskt perspektiv och i Darwins tolkning som jag kände att jag borde bli ateist. För om naturen kan utföra ett så raffinerat och fantastiskt arbete med hjälp av sina ”blinda” metoder, varför skulle det då behövas ingripande från yttre krafter? När jag flera månader senare läste Darwins självbiografi – allt detta är fast rotat i minnet! – där det finns en mening som lyder ungefär så här: ”Även om jag Darwin har förkastat bibelns skapelseteori, så bevarar jag fortfarande min tro på Gud” – så blev jag illa berörd, inte för egen del utan för Darwins. Och jag vet fortfarande inte om det var en vanlig lögn eller en diplomatisk hyllning till den engelska borgarklassens samhällsuppfattning, världens mest hycklande, eller om det i hjärnan på denne gamle man – en av de mest geniala hjärnorna i mänsklighetens historia – ännu fanns kvar några celler som inte var påverkade av darwinismen, där en religiös tro hade slagit rot i hans barndom när han studerade till präst? Jag bestämde mig för att inte gräva ner mig i denna psykologiska fråga, kamrater. Men har det någon betydelse? Även om Charles Darwin som han själv påstår inte förlorade tron på Gud, så är icke desto mindre darwinismen själv fullkomligt oförenlig med en sådan tro.

I detta såväl som andra avseenden är darwinismen en föregångare till marxismen. I friare materialistisk och dialektisk mening är marxismen en tillämpning av darwinismen på det mänskliga samhället. Manchesterskolans liberaler har försökt att på ett mekaniskt sätt passa in darwinismen i sociologin. Sådana försök har bara lett till barnsliga jämförelser för att dölja ondsinta borgerliga ursäkten: konkurrensen på marknaden förklarades med den ”eviga” lagen om kampen för existensen. Det är ingen idé att dröja vid sådana barnsligheter. Bara det inre sambandet mellan darwinismen och marxismen gör det möjligt att förstå tillvarons levande flöde: dess första band till den oorganiska naturen, dess fortsatta specialisering och utveckling, dynamik, differentieringen av livets nödortf bland de första grundläggande arterna i växt- och djurriket, deras kamp, förändringar, tillväxt allt

¹ 1923 skrev **Seth Höglund** (1884-1956) en artikel i det svenska kommunistpartiets tidning där han försökte bevisa att man kunde vara både kommunist och religiös på samma gång. För att bli medlem i kommunistpartiet, hävdade han, räckte det att hålla med om dess program och underkasta sig dess disciplin. Mellan 1923-24 ledde han en kamp mot Kominterns exekutivkommitté kring denna och andra frågor. Han uteslöts i augusti 1924.

eftersom de blev mer sofistikerade, uppkomsten av den ”första” mänskliga eller humanoida varelsen som tog upp det första verktygsliknande föremålet, utvecklingen av ett primitivt samarbete bland dessa varelser när de började använda verktygen, en vidare uppskiktning av samhället på grundval av produktionsmedlens utveckling, det vill säga medel för att underkasta sig naturen, klasskrig, och till sist kampen för att avskaffa klasserna.

Att förstå världen utifrån en sådan bred materialistisk ståndpunkt betyder att man för första gången har befriat sitt medvetande från mysticismens arv och tryggt har satt båda fötterna på marken. Det innebär att man vet att man hädanefter inte har några inre subjektiva hinder för kampen, utan att motståndet och oppositionen bara finns utanför, och ibland måste undergrävas, andra gånger undvikas och ytterligare andra gånger krossas – beroende på kampens villkor.

5. En teori för revolutionär kamp

Hur ofta har vi inte sagt att ”praktiken vinner till slut”. Det är rätt i den meningen att en klass’ och hela mänsklighetens gemensamma erfarenheter gradvis sopar undan de illusioner och felaktiga teorier som grundas på förhastade generaliseringar. Men det kan lika sanningsenligt sägas att ”teorin vinner till slut”, om vi med detta förstår att teorin i själva verket utgör mänsklighetens samlade erfarenheter. Ur denna synvinkel kan man inte längre ställa teori och praktik i motsättning till varandra, ty teorin är inget annat än en riktigt analyserad och generaliserad praktik. Teorin övervinner inte praktiken, utan snarare de tanklösa, rent ovetenskapliga, grova sätten att gripa sig an den. Vi har all rätt att säga ”bevärma er med teorin eftersom det när det kommer till kritan är den som segrar till sist”. För att på ett riktigt sätt kunna värdera kampens villkor, inklusive situationen för sin egen klass, behöver man en tillförlitlig metod för att orientera sig i politiken och historien. Det är marxismen, eller vad gäller den senaste tidsperioden leninismen.

Marx och Lenin är våra två största vägvisare på den samhällsliga teorins område. Dessa två personers tänkande utgör grundvalen för Sverdlovs kommunistiska universitets program, Marx – Lenin! Denna kombination utesluter all ”akademism”. Jag tänker då på de diskussioner om akademismen som fördes på våra skolor, och senare hittade vägen till partipressen sidor.¹ För oss är akademism i meningen att man tror på teorins självständiga betydelse dubbelt absurd. Teorin tjänar hela den samlade mänskligheten, den tjänar revolutionens sak.

Det är sant att det under vissa perioder av vår utveckling gjordes försök att skilja marxismen från revolutionära aktioner. Det hände under den så kallade legala marxismens period på 1890-talet.² De ryska marxisterna delades upp i två läger: de legala marxisterna från de journalistiska salongerna i Moskva och Petersburg, och det underjordiska brödraskapet – fängslade, i straffarbete, landsflykt, illegala.

Legalisterna var på den tiden i allmänhet bättre utbildade än vår grupp av unga marxister. Det är sant att det bland oss fanns en grupp brett utbildade revolutionära marxister, men de var bara en handfull. Om vi ska vara ärliga så var vi unga till den överväldigande majoriteten ganska okunniga. Ibland blev en del av oss chockade av en del av Darwins idéer. Men inte alla av oss hade möjlighet att komma så långt att vi kunde läsa honom. Icke desto mindre kan jag med säkerhet säga att när en av oss underjordiska, unga 19-20-åriga marxister råkade möta och drabba samman med en legal marxist, så fick vi unga ändå alltid känslan att vi var intelligenta. Det var inte bara rent barnslig

¹ I slutet av 1921 fördes i *Pravda* en debatt som försökte förklara varför ungdomen övergått till akademism eller abstrakt teoretiserande. - öa.

² **Legala marxister** var en grupp i Ryssland före revolutionen som utvecklade en sorts marxism som var så abstrakt och icke-revolutionär att de kunde verka lagligt under tsarismen. Gruppen leddes av **Peter Struve** (1870-1944). Efter oktoberrevolutionen blev huvuddelen av de legala marxisterna bittra fiender till den bolsjevikiska regimen.

arrogans. Nej. Nyckeln till denna känsla är att det är omöjligt att verkligen behärska marxismen om man inte har en vilja till revolutionär handling. Bara när den marxistiska teorin kombineras med en sådan vilja och inriktas på att störta de existerande förhållandena kan den bli ett riktigt genomborrande verktyg. Och om denna aktiva revolutionära vilja saknas, då är marxismen en falsk marxism, en träkniv som varken hugger eller skär. Och det är vad den var under de legala marxisterna. De omvandlades gradvis till liberaler.

För att kunna behärska den marxistiska dialektiken måste det finnas en vilja till revolutionär handling. Det ena kan inte leva utan det andra. Om marxismen är akademism så upphör den att vara marxism, det vill säga ett teoretiskt verktyg för revolutionär handling. Sverdlovuniversitetet är skyddat från ett akademiskt förfall eftersom det är en partiinstitution, och kommer att fortsätta att vara en garnison i det belägrade revolutionära fortet.

6. Till minne av Sverdlov

Det finns en anledning, kamrater, till varför ert universitet är döpt efter Sverdlov. Vi minns inte Jakov Michailov med tillgivenhet som teoretiker – det var han inte – utan som en revolutionär som behärskade den marxistiska metoden tillräckligt bra för de revolutionära handlingarnas behov. Precis som den övervägande majoriteten av oss utvecklade han aldrig någon egen marxistisk teori, och han gjorde inga vetenskapliga erövringar, men tillämpade å andra sidan den marxistiska metoden med fullständig tillförsikt för att utdela materiella slag mot det borgerliga samhället. Det är så vi kände honom och det är så han var fram till sin död. Det som kännetecknade honom var hans verkliga tapperhet. Utan denna egenskap, kamrater, är man inte och kan man inte vara en revolutionär. Inte i den meningen att en revolutionär inte kan vara någon fegis. Det är alltför elementärt och enkelt att tala om mod i fysisk mening. En revolutionär måste ha något mer, nämligen ideologiskt mod, djärvhet i handling, beslutsamhet i frågor som historien aldrig tidigare upplevt, som erfarenheterna fortfarande har att bekräfta och som därför verkar vara obegripliga. Tanken på oktoberupproret efter att det hade ägt rum är en sak, men att tänka sig oktoberupproret innan det ägde rum – det är en helt annan sak. Varje stor händelse tar i viss mening folk med överraskning. På randen till upproret – verkade trots allt inte tanken på oktoberupproret vara fullständigt omöjligt, något som inte gick att förverkliga, och ryggade inte mer än en marxist tillbaka i fasa, trots att det hela tiden såg ut som om de marscherade framåt för att möta det öga mot öga? Och oktobers betydelse visade sig i det faktum att historien på den tiden vägde klasser, partier och individer i sin hand och kastade bort skräpet.

Sverdlovs kasserades inte. Han var en verklig kämpe, gjord av bra material, och han hade lärt sig behärska marxismens vapen tillräckligt bra för att gå genom oktoberdagarna bestämt och med tillit. Jag träffade honom under olika förhållanden: vid enorma massmöten, under spända möten i centralkommittén, under arbetet i kommissioner, i den militära revolutionskommittén, och under möten vid de allryska sovjetkongresserna. Mer än en gång hörde jag hans basunerande röst som talare och hans ”mötesalls”-röst som medlem i centralkommittén. Och, kamrater, jag kan inte för ett ögonblick tänka mig ett uttryck av förvirring eller osäkerhet i hans ansikte, för att inte tala om rädsla. Under de allra mest hotfulla timmarna var han ständigt densamma: med sin lädermössa på huvudet, en cigarett i mungipan, leende, spenslig, liten, alltid i rörelse och framförallt trygg och lugn... Det var sådan han var i juli 1917, under vitgardisternas rumlande i Petrograd.¹ Han var på likadan under de mest oroliga timmarna innan oktoberupproret, under den tyska invasionen efter att fredsfördraget i Brest-Litovsk hade undertecknats,² och under vänstersocialistrevolutionärernas

¹ **Julidagarna 1917** startade utan någon ledning och ledde till blodiga sammandrabbningar. Ansvaret lades på bolsjevikerna, och deras ledare arresterades och deras tidningar stängdes.

² **Brest-Litovsk** var en stad på gränsen mellan Ryssland och Polen, där den sovjetiska delegationen den 3 mars 1918

uppror i juli, när en del av folkkommissariernas råd – vänstersocialistrevolutionärernas minoritet – sköt från en av Moskvas gator mot den andra delen av folkkommissariernas råd – den bolsjevikiska majoriteten – i Kreml.¹ Jag minns hur Jakov Michailov, med sin ständigt närvarande lädermössa på huvudet, log och frågade, ”Tja, det verkar uppenbarligen vara tid att flytta från folkkommissariernas råd till den militära revolutionskommittén igen, eller hur?” Inte ens vid denna tidpunkt, när tjecko-slovakerna hotade Niznij Novgorod, och kamrat Lenin låg sårad av en SR-kula, vacklade Sverdlov. Hans lugn och fasta tillförsikt lämnade honom aldrig. Och detta, kamrater, är en ovärderlig, verklig, i sanning dyrbar egenskap hos en riktig revolutionär.

Vi vet inte vilka sorts dagar och timmar som väntar oss, vilka strider vi måste föra, vilka sorts barrikader vi måste inta och till och med tillfälligt överge. Vi har redan intagit dem mer än en gång, förlorat dem och intagit dem igen. Den revolutionära utvecklingens kurva är en mycket komplicerad linje. Vi måste vara beredda på allt. Sverdlovs modiga anda måste inspirera Sverdlovuniversitetets studenter. Då kan vi vara säkra på att vårt partis militära traditioner förs vidare.

7. Partiet i öst

Kamrater, tidigare konstaterade jag att mysticism och religion inte är förenliga med medlemskap i kommunistpartiet. Detta sätt att framställa det var ofullständigt, och jag vill korrigera det – inte på grund av några sorts abstrakta bilder, utan därför att för oss, sovjetrepublikens kommunistiska parti, är denna fråga av oerhörd praktisk betydelse.

Moskva är unionens odiskutabla centrum, men i unionen finns det stora avlägset belägna områden som är bebodda av nationaliteter som tidigare var förtryckta och av folk som är underutvecklade av orsaker som inte är deras fel. Frågan om att upprätta kommunistiska partier som kan utvecklas i dessa områden är idag en av våra viktigaste och mest komplicerade frågor. Och ansvaret för att hitta en lösning på den kommer att ligga på Sverdlovuniversitetets unga studenters axlar under loppet av deras kommande arbete.

Vi gränsar mot den utanför liggande världen, och först och främst den kolossalt befolkade Östern, som gränsar till dessa underutvecklade sovjetrepubliker. I enlighet med den revolutionära diktaturens lagar och logik kommer vi inte att låta ett enda parti som öppet eller förtäckt verkar som de borgerliga staternas agenter att uppstå i något av unionens länder. Med andra ord kommer vi under den revolutionära övergångsperioden bara att erkänna kommunistpartiets rätt att härska. Av samma skäl kommer vi i Turkestan, Azerbajdzjan, Georgien och Armenien, precis som i alla andra områden i unionen, bara att ge ett lokalt kommunistparti, med stöd från arbetarnas fattigaste skikt, rätten att kontrollera folkets öde under övergångsperioden.

Men i dessa områden är den sociala basen – proletariatet – utifrån vilken vårt parti uppstod i städerna och senare härdades i strid, i dessa områden är den alltför svag. Proletariatet är svagt där.

undertecknade fredsfördraget som gjorde slut på fientligheterna mellan Ryssland och Tyskland. Villkoren var ytterst ogynnsamma för Sovjetunionen, men den nya sovjetregeringen såg sig tvingad att skriva under eftersom de vid denna tidpunkt ansåg att de inte kunde kämpa mot. Mindre än två veckor efter undertecknandet invaderade tyskarna Ukraina.

¹ **Det socialistrevolutionära partiet** (SR-arna) bildades år 1900, och blev snart språkrör för de ryska populistiska strömningarna. Före revolutionen 1917 hade de sitt starkaste fäste bland bönderna. Högerflygeln leddes av Kerenskij. Efter oktoberrevolutionen deltog vänsterflygeln i en koalitionsregering tillsammans med bolsjevikerna. På grund av missnöje med fredsfördraget i Brest-Litovsk och ovilja att acceptera bolsjevikernas linje att sluta fred med Tyskland, organiserade SR-vänstern ett uppror i juli 1918. De övertog några regeringskontor precis så länge att de hann tillkännage störtandet av Lenins regering. De mördade några offentliga personer, inklusive den tyska ambassadören, i hopp om att det skulle provocera fram en ny konflikt med Tyskland. Revolten krossades snabbt. Två månader senare utförde en vänstersocialistrevolutionär ett misslyckat mordförsök på Lenin och sårade honom svårt.

Det finns inte ens den blygsamma förrevolutionära historia som kännetecknade proletariatet i Petrograd. Först oktoberrevolutionen väckte de underutvecklade och tidigare hårt förtryckta bonde-massorna till ett medvetet eller halvt medvetet politiskt liv. Och efter att ha vaknat rör de sig mot kommunistpartiet, som deras befriare. Deras mest utvecklade delar försöker röra sig framåt i partiets led – de som är uppriktiga, revolutionära, men som tidigare inte har haft tillgång till klasskampens skola, erfarenhet av strejker, uppror, barrikadstrider, studiecirkelns propaganda, en press på sitt eget språk eller andra språk, etc. Det är de delar som just har rest sig ur ett barbari som till hälften nomader, från lamaism, shamanism eller islams värld, och nu knackar på kommunistpartiets dörr. Vi öppnar vårt partis dörr för de underutvecklade folkens avancerade delar, och det är inte förvånande om vi i Turkestan och vissa andra nationella republiker ser att det finns en betydande del troende i vårt parti – i vissa partier så mycket som 15%.

Har detta någonting gemensamt med den teori som andra ”ledare” har utarbetat, att religionen går att förlika med marxismen? Nej, de har ingenting gemensamt. Det är en sak om en utbildad intellektuell herre som av ödet har kastats in i kommunistpartiet, men känner sig missnöjd, eller lider av ideologiska uppstötningar eller halsbränna av teoretiska matsmältningsbesvär, om denne herre från tid till annan tycker att han behöver en dos mystisk medicin – för att motverka den ideologiska halsbrännan eller något annat illamående. Istället för att vara något förfinat är denna ideologiska lättja, detta vulgära snobberi, i själva verket en aristokratisk banalitet.

Men de obearbetade revolutionära rekryter från Turkestan eller Azerbajdzjanska republiken – ofördärvade, oprövade av historien – som knackar på vår dörr är något helt annat. Vi måste ta med dem och skola dem. Det hade naturligtvis varit bättre om vi hade ett proletariat där som redan hade erfarenheter av strejker och duster med kyrkan, som hade förkastat de gamla fördomarna och först därefter hade närmast sig kommunismen. Det är så det är i Europa, och i viss mån har det varit och är fortfarande så i vårt lands centrum. Men i öst saknas all denna tidigare skolning. Där är vårt parti grundskolan och det måste fullgöra sitt ansvar i enlighet med det. Vi kommer att släppa in kamrater som ännu inte har brutit med religionen i våra led, inte för att förlika marxismen med islam, utan istället för att taktfullt men envist befria de efterblivna medlemmarnas sinnen från vidskepelse, som genom själva sitt innersta väsen är en dödlig fiende till kommunismen.

Med alla medel som står till partiets förfogande måste vi hjälpa dem att omarbota varenda del av sitt medvetande, höja sin nivå tills de verkligen har en helt aktiv materialistisk världsåskådning. En av era viktigaste uppdrag, kamrater i Sverdlovuniversitetet, kommer att bli att utvidga och stärka banden mellan öst och väst. Kom ihåg: vi är källan för och bäraren av kulturen för hela den enorma asiatiska kontinenten. Först av allt måste vi förstå och utveckla vårt uppdrag i förhållande till öst i vårt eget Sovjetunionen. Även om det är svårt att skola om gamla eller mogna turkar, basjkirer eller kirgizer ideologiskt, så är det fullt möjligt när det gäller inhemska ungdomar. Det är den första uppgiften för våra ungtkommunisterna vid Sverdlovuniversitetet.

Revolutionen sträcker sig över flera år, många år. Den kommer att breda ut sig och fullbordas först efter årtionden. Ni kommer att bli de som fortsätter den. Jag vet inte om alla av er kommer att fullborda den. Men det kommer att vara en källa till stor lycka, kamrater, att ni kommer att delta, att ni inte kommer att bryta med ert revolutionära ideologiska sammanhang, och att ni genom att behärska kampens teoretiska verktyg kommer att tillämpa dem på en ännu större arena. Sverdlovuniversitetets viktigaste uppgift är att utbilda vårt mest tillförlitliga försvarsmedel, den unga generationens företrädare. Låt oss aldrig glömma: till slut segrar teorin!

8. Sverdlovuniversitetet och Lenin

Jag har inga som helst tvivel om att banden mellan å ena sidan Sverdlovuniversitetet och å den andra

Leninistitutet och Marxinstitutet, under de kommande åren kommer att stärkas. För den yngre generationen går vägen till Marx via Lenin. Det blir allt svårare att gå direkt, ty det skiljer en allt längre period mellan den uppväxande generationen och de genier som grundade den vetenskapliga socialismen, Marx och Engels. Leninismen är det yttersta förkroppsligandet och en koncentration av marxismen för revolutionär handling under det borgerliga samhällets imperialistiska dödsstrid. Leninistitutet i Moskva måste bli en akademi för revolutionär strategi. Banden mellan Sverdlov-universitetet och institutet måste knytas redan från början, för att sedan bara utvecklas och stärkas alltmer.

Kamrater! Vid detta vårt femårsjubileum sörjer vi mest av allt att vår vördade ordförande Iljitj [Lenin] inte sitter här ibland oss. Tanken på hans långa och allvarliga sjukdom finns alltid i våra tankar. Men jämte denna sorg, och som en tröst, finns en känsla av stark förtröstan att Lenins mäktiga anda på ett pålitligt och bestämt sätt har genomsyrat vårt kommunistiska parti, liksom en av partiets värdefullaste allierade, Sverdlovuniversitetet. Och i denna mening kan vi säga, att även om vår ledare och lärare inte sitter med oss här idag, så är hans revolutionära geni med oss. Det är med oss under Sverdlovuniversitetets jubileum. Våra revolutionära lungor andas en bättre och högre läras luft, som det mänskliga tänkandets tidigare utveckling har skapat. Det är därför vi är så djupt övertygade om att morgondagen är vår.

Jag kan inte avsluta dessa hälsningar från partiets centralkommitté, kamrater, på något annat sätt än att sända våra kamratliga hälsningar och studenternas entusiastiska kärlek till vår lärare Iljitj! [Applåder. *Internationalen sjunges.*]

Tidningen och dess läsare

(ur *Pravda*, 1 juli 1923)

Stärkandet av vårt parti – inte så mycket i antal som i å ena sidan dess inflytande över folk utanför partiet och å den andra den nya period i revolutionen som vi har inlett – ställer partiet inför delvis nya uppgifter och delvis gamla uppgifter i ny form, såsom på agitationens och propagandans område. Vi måste noga och uppmärksamt analysera våra vapen och propagandamedel. Är de tillräckligt innehållsrika, det vill säga omfattar de alla frågor som behöver belysas? Har de hittat en lämplig uttrycksform, som är tillgänglig för läsarna och intresserar dem?

Denna, och en rad andra frågor var ämne för diskussioner bland en grupp med 25 agitatorer och massorganisatörer i Moskva. Deras uppfattningar, åsikter och bedömningar stenograferades ner. Jag hoppas att inom kort kunna använda detta material i pressen. Kamrater journalister kommer att hitta många bittra förebråelser där, och jag måste ärligt säga att huvuddelen av dessa förebråelser enligt min uppfattning är berättigade. Frågan om hur vår skriftliga propaganda organiseras, framför allt i tidningarna, är alltför viktig för att vi ska kunna tillåta oss att tysta ner den. Vi måste tala öppet.

Som man säger, ”det yttre är viktigt.”¹ Låt oss alltså börja med tidningarnas teknik. Den har naturligtvis blivit bättre än 1920-21, men den är fortfarande extremt dålig. Den slarviga layouten och det suddiga trycket gör det mycket svårt att läsa tidningen, även för en fullt läskunnig läsare, och än mer för en halvt analfabet. Tidningar som är ämnade för en omfattande försäljning bland arbetarna, som

¹ Ordagrant lyder det ryska ordspråket: ”Kläderna avgör vilka man träffar, men åsikterna avgör med vem man förenas”.

Rabotjaja Moskva och *Rabotjaja Gazeta*¹ har ytterst dåligt tryck. Skillnaden mellan olika nummer är väldigt stor: ibland går det att läsa nästan hela tidningen och ibland går det inte att förstå ens hälften. Det gör att det är ett rent lotteri att köpa tidningen. Jag har slumpmässigt plockat ut ett av *Rabotjaja Gazetas* senaste nummer. Jag tittade på ”Barnens hörna”: ”Sagan om den kloka katten...” Texten är så suddig att den är helt omöjlig att läsa, och det för barn! Det måste sägas rent ut: våra tidningars teknik är en skam. Trots vår fattigdom och behovet av utbildning ställer vi till det så att vi slarvar bort en fjärdedel eller till och med halva tidningssidan genom att smeta ut trycksvärtan. De mindre utvecklade läsarna blir trötta och likgiltiga, och de mer bildade och krävande – gnisslar tänderna och rentav föraktar de som tillåter sig att göra honom till åtlöje. Någon skriver dessa artiklar, någon sätter dem, någon trycker dem – och som slutresultat kan läsaren som följer raderna med sitt finger förstå mellan en femtedel och en tiondel. Det är skamligt och en vanära! Vår senaste partikongress lade särskild uppmärksamhet vid frågan om typografi. Frågan är: hur mycket längre ska vi få stå ut med detta?

”Det yttre är viktigt, men det viktiga är det som finns innanför.” Vi har redan sett att ett dåligt typografiskt yttre ibland gör det svårt att tränga in till insidan. Än mer som det dessemellan finns layouten, förpackningen, och redigeringen. Låt oss dröja något vid redigeringen, eftersom den är särskilt dålig. Inte bara i tidningarna utan även i vetenskapliga tidskrifter – speciellt i tidskriften *Pod Znamenjen Marxizma* (Under marxismens fana) – där det ofta finns de mest häpnadsväckande tryckfel och förvrängningar. Leo Tolstoj sa en gång att boktryckande är ett vapen för att sprida okunnighet. Detta arroganta, aristokratiska påstående är naturligtvis i grunden fel. Men – tyvärr! - är det ofta berättigat... när man tittar på korrekturläsningen av vår press. Det kan vi inte heller tolerera! Om tryckerierna inte har tillgång till kadrer som är tillräckligt läskunniga för att korrekturläsa, inte är kunniga i sitt arbete, då måste dessa kadrer specialutbildas. Det krävs specialkurser för de nuvarande korrekturläsarna, inklusive politisk utbildning. Korrekturläsaren måste förstå texten han redigerar, annars är han ingen korrekturläsare utan sprider bara ofrivilligt okunnighet. Och trots Tolstojs påstående är pressen ett vapen för upplysning – det måste den vara.

Låt oss nu närma oss textens innehåll.

Tidningen finns framför allt till för att knyta samman folk genom att informera dem om vad som händer var. Således är ny, fyllig, intressant *information* tidningens själ. I vår tid spelar telegrafan och radion en ytterst viktig roll för tidningarnas information. Så läsarna, som är van vid tidningen och känner till dess betydelse, tittar först av allt på telegramsidorna. För att telegrammen verkligen ska hamna på första plats i de sovjetiska tidningarna måste de ge information om viktiga och intressanta fakta, och i en form som de läsande massorna förstår. Men vi har inte detta. Telegrammen i våra tidningar uttrycks och trycks på ett sätt som är vanligt i de ”stora” borgerliga tidningarna. Om man följer telegrammen från dag till dag i några av våra tidningar får man intryck av att de kamrater som har ansvar för denna avdelning fullkomligt har glömt vad de satte in igår. Det finns ingen som helst metod från dag till dag i deras arbete. Varje telegram ser ut som en sorts slumpmässigt stycke. De bifogade förklaringarna har en slumpmässig och till stor del oövertänkt karaktär. Som mest sätter redaktören inom parentes bredvid namnet på någon utländsk borgerlig politiker ”lib” eller ”kons”. Det ska betyda ”liberal” eller ”konservativ”. Men eftersom tre fjärdedelar av läsarna inte förstår de redaktionella förkortningarna, så blir de oftast bara ännu mer förvirrade av förklaringarna. Telegram med information om händelser i låt oss säga Bulgarien eller Rumänien kommer ofta till oss via Wien, Berlin eller Warszawa. Namnet på dessa städer i rubriken på telegrammet förvirrar fullständigt *massan* av läsare, som är mycket dåliga i geografi som det är.

¹ Varför är *Rabotjaja Gazeta* förresten vikt på längden istället för på tvären? Det kanske passar någon, men definitivt inte läsaren. - Trotskijs anmärkning.

Varför tar jag upp dessa detaljer? Av ett och samma skäl: de visar på bästa sätt hur lite vi tänker på de mindre kunniga läsarnas ställning, deras behov, deras hjälplöshet när vi gör våra tidningar. *Att omarbete telegrammen i en arbetartidning är en mycket svår och ansvarsfull fråga.* Det kräver ett omsorgsfullt, noggrant arbete. Ett viktigt telegram måste tänkas igenom ur alla vinklar och ges en form som knyter det direkt till vad läsarna redan mer eller mindre känner till. Det måste finnas nödvändiga förklaringar före telegrammen, som knyter ihop dem i grupper eller slår samman dem.

Vad är det för vits med en stor rubrik på tre rader eller mer, om den bara upprepar det som står i själva telegrammet? Sådana rubriker förvirrar oftast bara läsaren. En enkel redogörelse för en inte så viktig strejk får ofta rubriken ”Den har börjat!” eller ”Upplösningen närmar sig”, medan telegrammet kort talar om en rörelse bland järnvägsarbetarna, utan att ta upp orsaker eller mål. Nästa dag finns ingenting om denna händelse, och inte heller påföljande dag. Nästa gång läsaren ser rubriken ”Den har börjat!” ovanför ett telegram, betraktar han det som en lättsinnig inställning till frågan, billigt sensationsmakeri, och han tappar intresset för telegram och för tidningen. Om redaktören för telegramavdelningen klart minns vad han tryckte igår och i förrgår, och själv försöker inse sambandet mellan händelserna och fakta, för att på så sätt klargöra detta samband för läsarna, då kommer även inexacta telegram att ha ett ovärderligt skolande värde. Successivt sjunker hårda fakta in i läsarnas medvetande. Det blir allt enklare för dem att förstå nya fakta, och de lär sig att först av allt leta efter och hitta den viktigaste informationen i tidningen. De läsare som lär sig detta tar samtidigt ett stort steg på vägen mot kulturell utveckling. Våra tidningar måste lägga all kraft på telegramavdelningen och säkerställa att den iordningställs som den borde vara. Bara på detta sätt – genom påtryckningar och exempel från tidningarna själva – kan Rostas korrespondenter också gradvis läras upp.¹

En gång i veckan – givetvis helst i söndagsnumret, alltså på arbetarnas lediga dag – bör det göras kortfattade *återblickar* på de viktigaste händelserna under veckan. På samma gång skulle detta arbete vare ett fantastiskt sätt att skola tidningarnas avdelningschefer. De skulle lära sig att bli noggrannare att hitta sambanden mellan olika händelser, vilket i sin tur skulle ha en mycket välgörande effekt på den dagliga skötseln av avdelningen.

Det går inte att förstå tidningarnas internationella nyheter utan åtminstone grundläggande geografiska kunskaper. De skissartade kartor som tidningarna ibland trycker är – även i de fall då de faktiskt går att tyda – till föga hjälp för de läsare som inte känner till hur jordens olika delar och länder ligger i förhållande till varandra. I den situation vi befinner oss – det vill säga omringade av imperialisterna och i en situation där världsrevolutionen växer – är frågan om kartor en mycket viktig fråga för den övergripande skolningen. I alla eller åtminstone de viktigaste lokaler där det hålls lektioner eller möten borde det finnas speciellt förberedda kartor med klart utmärkta gränser och andra geografiska tecken för ekonomisk och politisk utveckling. Möjligen skulle sådana kartor kunna sättas upp på en del gator eller torg, som under inbördeskriget. Det går troligen att hitta medel för det. Under det senaste året har vi tillverkat en oerhörd mängd banderoller av alla möjliga orsaker. Vore det inte bättre att använda dessa tillgångar för att utrusta fabriker och verkstäder, och även byar, med politiska kartor? När en föreläsare, talare, propagandist etc nämner England och dess kolonier, så kan han omedelbart peka ut dem på kartorna. Samma sak med Ruhr. Det kommer också att underlätta framförallt för talaren. Han kommer på ett klarare och mer beslutsamt sätt att veta vad han talar om, eftersom han själv på förhand kan kontrollera var allting finns. Och om frågan intresserar åhörarna så kommer de helt säkert att märka vad de får se – om inte första gången, så åtminstone den femte eller tionde. Och när orden Ruhr, London eller Indien slutar att vara bara tomma ord för läsaren, så kommer de att börja att få en helt annan inställning till telegrammen. Det kommer

¹ **Rosta** var den ryska telegrambyrån, föregångare till TASS.

att bli ett nöje att hitta Indien i tidningen när de vet var det ligger. De kommer att få en bättre grund och förstå telegrammen och de politiska artiklarna bättre. De kommer att bli och känna sig mer utbildade. Kartor att visa på blir på så sätt en första del i den allmänna politiska skolningen. Gosizdat borde allvarligt uppmärksamma detta problem.¹

Men låt oss återvända till tidningen. Samma allmänna fel som vi hittar i de internationella nyhetsartiklarna kan även ses i de inhemska nyheterna, i synnerhet när det gäller nyheter om sovjeternas, akademikernas, kooperativens och andra institutioners verksamhet. Även här uttrycks en slarvig, hafsigt, tanklös inställning till läsaren i ”detaljer”, men av den sort som gör alltihopa till en enda röra. De sovjetiska och andra institutioner har förkortade namn, och anges ibland med bara initialer. Inom institutionerna eller närliggande institutioner ger detta vissa fördelar i den mening att det sparar tid och papper. Men de breda läsarmassorna kan inte känna till dessa godtyckliga förkortningar.

Våra journalister, reportrar och krönikörer bollar med alla möjliga obegripliga sovjetiska ord, som jonglerande clownen. På en framträdande plats återges ett samtal med kamrat det ena eller andra, ”ordförande för KEA”. Dessa bokstäver upprepas dussintals gånger utan någon förklaring. Man måste vara en fullfjädrad sovjetisk byråkrat för att gissa att det hela handlar om Kommunala Ekonomiavdelningen. Läsarmassorna kommer aldrig att gissa det, och slutar givetvis att läsa artikeln, och kanske hela tidningen, av ilska. Det ska vara hugget i sten för våra tidningsarbetare att förkortningar och godtyckliga namn är bra och godtagbara inom de gränser där man med säkerhet kan förstå dem. Men när de bara förvirrar folk är det brottsligt och meningslöst att tillgripa dem.

Vi sa tidigare att en tidning först och främst ska vara en bra informatör. Den kan bara lära ut med hjälp av bra, intressanta, ordentligt organiserade nyheter. Framförallt ska man förklara fakta klart, sakligt, och kraftfullt, var, vad och hur. I vårt land utgår man ofta från att händelser och fakta är kända för läsarna själva, eller att de kan förstå dem bara med hjälp av en antydning, eller att de inte har någon som helst mening, och att tidningens uppgift så att säga består av att ”i samband” med detta faktum berätta ett antal (för läsarna okända eller obegripliga) instruktiva saker som sedan länge har varit en plåga. Ofta händer detta också på grund av att artikelförfattaren själv inte riktigt vet, och ärligt talat inte ids kolla upp, ta reda på, läsa in sig på, lyfta telefonen för att skaffa information. Och han försöker tala runt frågan och säger ”i samband” med detta, att borgarklassen är borgarklassen och proletariatet är proletariatet. Kamrater journalister, läsaren vill inte att ni tillrättavisar honom, inte predikar, inte uppmanar, inte kräver, utan klart och sakligt berättar, förklarar, klargör – var, vad och hur! Lärdomarna och varningarna kommer att komma av sig själva.

Speciellt på en tidning får inte författaren utgå från sig själv, utan från läsaren. Det är en mycket viktig skillnad, och visar sig både i hur varje enskild artikel är uppbyggd och av numret i sin helhet. I det ena fallet för en oskicklig författare som inte förstår sitt arbete bara fram sig själv, sina uppfattningar, tankar eller ofta – inget annat än fraser. I det andra leder en författare som närmar sig sin uppgift på ett riktigt sätt läsaren själv fram till de nödvändiga slutsatserna, och använder i detta massornas erfarenheter från det dagliga livet.

Vi ska förklara vad vi menar med ett exempel som kom upp under Moskvapropagandisternas diskussioner. Som bekant härjar det i år en våldsam malariaepidemi i vårt land. Medan våra traditionella epidemier – tyfus, kolera, etc – har minskat betydligt på senare tid, och till och med fallit under nivåerna från före kriget, så har malaria ökat i en aldrig tidigare omfattning. Den har drabbat städer, regioner och fabriker. Eftersom den uppträder så plötsligt, faller och stiger, och dess angrepp är så hemska, så påverkar den inte bara hälsan utan också fantasin. Men vår press har visat och visar fortfarande i allmänhet alltför dåligt intresse för detta faktum. Som kamraterna från

¹ **Gosizdat** var en förkortning för *Gosudarstvennoe Izdatelstvo*, det statliga förlaget i Sovjetunionen.

Moskva berättade, var varenda artikel som handlade om malaria föremål för stort intresse: tidningen gick från hand till hand, artikeln lästes upp högt, etc.

Det är helt uppenbart att vår press inte bör begränsa sig till Narkomzdravs hygien- och propagandaverksamhet¹ utan borde utveckla ett mer självständigt arbete på detta område. Den borde börja med hur epidemin utvecklas, i vilka regioner den finns, och räkna upp vilka fabriker, verkstäder etc som har påverkats mest av den. Det kommer att skapa ett levande band till massornas mest efterblivna delar och visa dem att folk känner till dem, intresserar sig för dem, att de inte är bortglömda. Vidare borde malaria förklaras ur vetenskaplig och social synvinkel, med dussintals exempel visa hur den sprids i samband med vissa livs- och arbetsvillkor, Man bör belysa vilka åtgärder som vederbörande statliga organ har vidtagit, nödvändiga råd bör ges och ständigt upprepas i nummer efter nummer, etc. Det är på denna konkreta grundval som propagandan kan och måste utvecklas – till exempel mot religiösa fördomar. Om epidemier och överhuvudtaget sjukdomar är ett straff för synder, varför är då malaria vanligare inom vissa verksamheter än i andra, eller vanligare på fuktiga ställen än torra? Den verkliga bilden av malarians spridning med nödvändiga förklaringar är ett underbart vapen för den antireligiösa propagandan. Detta vapen är särskilt kraftfullt eftersom frågan berör breda arbetarkretsar, och dessutom på ett mycket hårt sätt.

En tidning har inte rätt att vara ointresserad av det som massorna, folket på gatan, är intresserade av. Naturligtvis kan och måste vår tidning belysa fakta, eftersom den har till uppgift att skola, höja, utveckla. Men den kan bara uppnå detta mål om den utgår från fakta, tankar och stämningar som verkligen berör massan av läsare.

Det finns till exempel inget tvivel om att rättegångar och så kallade ”händelser” – olyckor, självmord, mord, svartsjukedraman etc – väcker tankar och känslor hos breda befolkningslager. Det är inte förvånande, de är lysande bitar av det levande livet. Men i allmänhet visar vår press inget intresse för detta, och kommenterar i bästa fall det hela på några rader med små bokstäver. Som ett resultat får folket på gatan sina nyheter från källor av sämre kvalitet, och tillsammans med nyheterna förklaringar av dålig kvalitet. Ett familjedrama, ett självmord, ett mord, en rättegång med hårda straff, fångar och fortsätter att fånga fantasin. ”Under en period överskuggade Komarovrättegången till och med Curzon”,² skriver kamraterna Lagutin och Kazanskij (tobaksfabriken ”Röda stjärnan”). Vår press måste närma sig dessa fakta med största uppmärksamhet, förklara dem, belysa dem och klargöra dem.

Här krävs det både ett psykologiskt, enskilt och socialt sätt att närma sig frågan. Dussintals och hundratals abstrakta artiklar som upprepar banala påpekanden om hur medelklassig borgarklassen är eller om hur tråkig den småborgerliga familjestrukturen är berör inte läsarens medvetande, de är bara som att vanligt, tröttsamt höstregn. Men en rättegång om ett familjedrama, som beskrivs och belyses på ett kunnigt sätt i en rad artiklar, kan fångsla tusentals läsare och väcka dem till nya, friskare och bredare tankar och känslor. Efter det kanske någon av läsarna känner att de skulle vilja ha en övergripande artikel om familjen också.

Den borgerliga gula pressen över hela världen använder mord och förgiftningar som objekt för ett lönsamt sensationsmakeri, och spelar på en ohälsosam nyfikenhet och överhuvudtaget på de lägsta mänskliga instinkterna. Men av det följer ingalunda att vi bara ska vända ryggen åt människans

¹ **Narkomzdrav** var en förkortning av *Narodnij Kommissariat Zdravootjpranjenja*, folkkommissariatet för sjukvårdsfrågor.

² **George Curzon** (1859-1925) var brittisk utrikesminister mellan 1919-1923. Var en av de viktigaste organisatörerna av den utländska militära invasionen av Sovjetryssland. Under konflikten mellan Polen och Sovjetunionen i juli 1920 skickade han en not till sovjetregeringen och krävde att Röda arméns offensiv skulle upphöra vid Polens östgräns, som därefter blev känd som Curzonlinjen.

nyfikenhet och mänskliga instinkter i allmänhet. Det vore rent hyckleri och trångsynt. Vi är massornas parti. Vi är en revolutionär stat och inte en helig orden eller ett kloster. Våra tidningar bör inte bara tillfredsställa längtan efter den högsta kunskap utan även den naturliga nyfikenheten: det enda som krävs är att de ska lyfta och förädla den genom att göra ett lämpligt urval av materialet och genom att belysa frågan. Den sortens artiklar eller anmärkningar blir alltid lästa i breda kretsar. Men de är nästan helt frånvarande i den sovjetiska pressen.

De kommer att säga att den litterära förmågan till detta inte existerar. Det är bara delvis sant. Arbetare kommer att träda fram när frågan ställs rätt och klart. Framförallt behöver vi en klar förändring av vart vi riktar uppmärksamheten. Vart? Mot den levande läsaren, massan av läsare som har väckts av revolutionen, men som inte är särskilt läskunniga, dåligt utbildade, och strävar efter att lära sig mycket men ofta är hjälplösa och alltid är levande personer för vilken inget mänskligt är främmande. Dessa läsare kräver envist vår uppmärksamhet, även om de inte alltid förmår uttrycka det. Men vårt partis Moskvakommittés 25 propagandister och massorganisatörer uttryckte det klart åt dem.

Långt ifrån alla våra unga skribenter och propagandister kan skriva på ett begripligt sätt. Kanske det beror på att de inte behövde bryta igenom det första skalet av mörker och bristande förståelse. De kom med i partiet och den agitatoriska litteraturen under en period då en viss sorts idéer, arbeten och uttryck fick en varaktig spridning bland ganska breda arbetarkretsar. Risken för att det kan uppstå en spricka mellan partiet och massorna utanför partiet på agitationens område visar sig genom att agitationens innehåll och form är av alltför exklusiv karaktär, i att det har skapats ett nästan godtyckligt språk i partiet, som inte är tillgängligt för nio tiondelar av inte bara bönderna utan till och med arbetarna.

Men livet stannar inte av för ett ögonblick, nya generationer uppstår, den ena efter den andra. Idag avgörs sovjetrepublikens öde i avsevärd omfattning av de som var 15, 16 eller 17 år under det imperialistiska kriget och därefter under februari- och oktoberrevolutionen.¹ Dessa ungdomars ”dominans” som ersätter oss kommer att visa sig alltmer ju mer vi går framåt.

Man kan inte tala med dessa unga människor med färdiga formuleringar, fraser, uttryck och ord som betyder en viss sak för oss ”gamlingar” eftersom de härrör ur våra erfarenheter, men för dem bara är tomma ord. Vi måste lära oss att tala med dem på deras språk, det vill säga utifrån deras egna erfarenheter.

För oss är kampen mot tsarismen, revolutionen 1905, det imperialistiska kriget, och båda revolutionerna 1917 personliga erfarenheter, minnen, levande fakta. Vi talar om dem med antydningar, minns och fyller mentalt i det som vi inte säger fullt ut. Men de unga? De förstår inte dessa antydningar eftersom de inte känner till fakta, inte har genomlevt dem, och inte kan lära sig dem i böcker eller välskrivna berättelser eftersom det inte finns några. För den äldre generationen räcker det med anspelningar, men de unga behöver en abc-bok. Det har blivit dags att förbereda en rad sådana läroböcker och abc-böcker i revolutionär politisk skolning för unga.

Stort och smått

(18 oktober 1923)²

¹ **Februarirevolutionen** i Ryssland 1917 störtade tsarismen och förde den borgerliga provisoriska regeringen till makten. Den regerade fram till oktober, då sovjeterna under bolsjevikernas ledning kom till makten.

² Ur förordet till *Oktobergenerationen*. Tryckt i *Pravda* 18 oktober 1923.

Den franska invasionen av Ruhr 1923 (som genomfördes därför att tyskarna inte hade betalat krigsskadestånd i tid)

Både de stora händelser som utvecklar sig i Tyskland och de ännu större händelser som kan utvecklas ur den tyska revolutionen påverkar Sovjetunionens intressen på ett ytterst direkt och omedelbart sätt. Vad med våra nuvarande dagliga uppgifter, hamnar de inte på andra plats? Kommer de inte att helt försvinna? Nej, de försvinner inte. Tvärtom, i och med de nya perspektiven får de en ny, oerhört ökad betydelse.

Precis som enskilda personer visar partier vad de går för först i tider av stora prövningar. Och om Tolstojs officer hade rätt i att en djärv person är en som gör det man måste, så gäller det ännu mer för ett parti: ett verkligt revolutionärt parti är ett parti som använder metoder som är anpassade till situationen för att dra största möjliga fördelar för världsrevolutionen ur den.

Vi närmar oss utan tvekan en av de historiska vändpunkter som avgör den framtida utvecklingen för flera år, och med all sannolikhet till och med för decennier framåt. Tyskland står i centrum för de europeiska och världsfrågorna. Vi har ett djupgående och ytterst direkt intresse för Tysklands öde. Om den franska imperialismens rövare, de mest reaktionära, giriga och lågt stående rövare som historien känt, under längre tid skulle lyckas knäcka det tyska folkets livsvilja och strävan efter självständighet, så skulle Sovjetunionen bli oändligt mycket svagare. Det är först och främst den inhemska kampen mellan Tysklands klasser som avgör landets öde, och det är onödigt att påpeka att alla som medvetet är med oss försöker förstå det tyska folkets inre utveckling, och förutsäga de kommande stadierna i det tyska proletariats kamp. För vår förtrupp hamnar givetvis allt annat politiskt intresse på andra plats.

Men frågan är inte begränsad till förtruppen. Den överväldigande majoriteten av vårt lands folk har inte lärt sig och kan inte ha lärt sig att tänka på saker och ting i världsskala. Men även om vi inskränker oss till bara förtruppen, så finns det inte ens här ett tillräckligt stort intresse och politisk sympati för de tyska arbetarnas kamp och det tyska folkets öde. Vi är inte åskådare utan deltagare i den historiska processen. Och här måste vi fråga oss: finns det inte en motsättning mellan det nuvarande dagliga arbetet under NEP, mellan vårt ekonomiska och kulturella uppbygge å ena sidan och de annalkande händelsernas omfattning å den andra? Om vi inte svarar på denna fråga kommer det att finnas en ofrånkomlig oklarhet i sinnet hos varje tänkande arbetare, och det finns inget värre än oklarheter som kan förlama viljan.

Låt oss försöka närma oss frågans kärnpunkt med hjälp av ett enkelt exempel. När jag frågade en ung student hur det gick med hans studier, svarade han halvt på skämt och halvt på allvar: "Vilka studier? Revolutionen närmar ju sig i Tyskland!" Inte bara unga studenter utan till och med många mogna arbetare verkar känna sig lite i gungning. Inför de annalkande stora händelserna verkar vårt dagliga arbete, som kamrat Lenin i sin artikel om Kooperationen i brist på bättre kallade "kulturellt arbete", förlora sin betydelse och mening.

Exempelvis läste jag i en av partiets regionala tidningar en mycket lång artikel som ville visa att vi inte kan syssla med vardagsfrågor eftersom den tyska revolutionen redan knackar på historiens dörr. Som ett alternativ till detta uppmuntrades man att skaffa sig exempel "genom att titta på de äldre, oss till exempel, eller er bortgångna farbror" som uppvisade en spartanskt hårdhet, förmåga till osjälviskhet, etc. Många av oss har mer än en gång tvingats tala om för de yngre att de bör anamma de bästa delarna av vårt revolutionära förflutna. Men att förvandla tanken på mottaglighet till att direkt predika om spartanerna som levde på enbart tankar, utan att bekymra sig om "vardagslivet"

sammanföll med en djup ekonomisk kris, och orsakade revolutionär situation, med det tyska kommunistpartiet i ledningen. När Trotskij skrev denna artikel visste man inte hur det skulle gå. Men bolsjevikerna satte sitt hopp till en segerrik revolution i Tyskland som skulle underlätta det socialistiska uppbygget i Sovjetunionen och öppna möjligheter för revolutioner i resten av den industrialiserade världen, och riktade under denna period hela sin uppmärksamhet på händelserna i Tyskland.

och andra dagsfrågor, är att förvränga historien, att omvandla en levande revolutionär tradition till ett abstrakt påbud, och hänvisa de unga till främmande källor för att hitta svar.

Intelligenstians tidigare, förrevolutionära generationer, och så småningom även de avancerade arbetarna, utvecklade sig genom att intressera sig för allting, inklusive det personliga och familjelivet. Den framtida revolutionären började ofta med att tänka på att förbättra sig personligen, och tillbringade många sömnlösa nätter med att hetsigt diskutera äktenskapsrelationerna hos Tjernijsjevskijs hjältar etc, etc. Dagens ungdom formas ännu mer i en miljö av stora förändringar av alla sociala och hemförhållanden, även bortsett från den utvecklade klasskampen. De kan inte bli verkliga revolutionärer om de inte har tänkt igenom sitt eget privata liv och sina familje- och hemförhållanden ur alla möjliga vinklar, med sina obrytbara förbindelser med de sociala förhållandena, det vill säga med villkoren och perspektiven under en socialt revolutionär epok. Om de inte på detta sätt tänker igenom saker och ting och funderar ut dem i syfte att uppnå praktisk handling och en omvandling av sig själv, så kommer de i bästa fall att bli skolboks-marxister, eller mest troligt inte ens det, eftersom livets motgångar skulle få ungdomen att leta efter svar på livets omedelbara frågor i icke marxistiska teorier.

Att sätta den snart förväntade tyska revolutionen i motsatsställning till våra nuvarande praktiska uppgifter är att vara en pratmakare och inte en revolutionär. Att säga att man inte behöver studera algebra nu, när en våldsam förändring av Europas öde närmar sig, kan bara betraktas som ett skämt, eller i värsta fall som ett uttryck för en snabbt övergående nyck hos en ung kamrat som blivit snurrig av de första nyheterna om de annalkande händelserna. Men partiet, och än mer arbetarklassen, kan givetvis inte ställa sitt dagliga praktiska arbete i motsättning till de nya, oerhörda uppgifter som vi måste ställas inför inom en relativt nära framtid.

De skikt bland arbetarna – och i synnerhet unga arbetare – som redan har lärt sig att förstå händelserna i världsskala ger omedelbart ett politiskt svar på de tyska händelserna. Men vi upprepar: detta skikt är tunt. Vårt kulturella arbete består nu av att locka folk till kommunismens tankar, inte bara med propaganda och agitation, utan även med hjälp av praktiskt arbete på det ekonomiska och privata området, som är knutet till de arbetande massornas liv. Det är meningslöst att försöka tala om den tyska revolutionen med en arbetande kvinna som inte har lärt sig att tänka kritiskt om sitt eget och sina närståendes liv. Men om vi har berört henne eller kan beröra henne med vårt kulturella och familjearbete, då kan vi skapa en andlig bro för henne från det enskilda till det sociala, och då kommer den tyska revolutionen att bli en närliggande och besläktad sak för henne.

Det gäller ännu mer för de unga. Här har vi en verklig tillämpning av evangeliets ord: "Var och en som är sann i små frågor kommer också att vara sann i stora." Varhelst stora händelser utvecklar sig, oavsett vilken form de kan ha från början, så kommer de denna gång att kräva oerhört mycket större förberedelser av oss, mer speciella kvalifikationer på alla områden än alla de uppgifter vi hittills har behövt genomföra. Det skulle därför vara barnsligt naivt att tro att de kommande händelserna kräver att vi tar ett steg bakåt från vårt nuvarande arbete: studier, ekonomi, speciell kulturell verksamhet, etc, etc. Det enda de nya omständigheterna kräver är att vi på alla områden arbetar dubbelt så hårt och dubbelt så bra som tidigare.

Men händelserna är inte bara ett test för partier och folk, utan också för samhällssystemet i sin helhet. I denna mening blir de praktiska slutsatser man drar av förutsägelseerna om stora händelser ett avgörande test för regimen, för dess ledande parti och i synnerhet för dess medvetna ungdom. Historien ställer frågan så här: i vilken utsträckning kommer vi att visa oss förmögna att omvandla förutsägelseerna om morgondagens stora händelser till intensivt förberedelsearbete idag? 90% av detta förberedelsearbete handlar inte om något speciellt, ingenting utöver det vanliga. Det handlar om att fortsätta med samma arbete, samma uppbygge, samma organiserande, samma lärande – det är

bara takten som måste bli annorlunda. Nu måste vi arbeta med samma koncentration som en arbetarstudent som har hamnat efter men har tagit sig samman i tid, några veckor innan examen. Detta koncentrerade arbete måste – framförallt under denna period – i sin större exakthet och klarhet, i sin större medvetenhet om ansvar, uttrycka våra inre band till de händelser vars centrum nu befinner sig i centrala Europa.

”Men det spelar ingen roll hur viktigt och livsnödvärdigt vårt kulturbyggande än må vara”, skrev vi i en artikel om proletär kultur,¹ ”det domineras helt av den förestående europeiska revolutionen och världsrevolutionen. Vi är som förut bara soldater i ett fälttåg. Vi slår bivack för en dag. Vår skjorta måste tvättas, håret klippas och kammats och, viktigast av allt, geväret måste rengöras och oljas. Hela vårt nuvarande ekonomiska och sociala arbete är ingenting annat än att bringa oss själva i ordning mellan två slag och två fälttåg. De viktigaste slagen ligger framför oss och är kanske inte så långt borta.” Vilket är viktigast: slaget eller att rengöra och olja geväret, eller att hitta en draghäst, eller att förklara för en bondkvinna varför Röda armén är där, eller lära sig Tysklands geografi och historia, eller hur man tillverkar hästfiltar, etc, etc? Det är löjligt och fullkomligt absurt att ställa frågan så. Just därför att vi kan stå inför stora framtida prövningar måste vi bygga plogar så bra och så billigt som möjligt, väva hästfiltar, flitigt studera Tysklands och alla de andra ländernas geografi och historia, uppmärksamma de mest underutvecklade arbetande männen och kvinnorna på vardagslivets villkor, och på så sätt öppna deras sinnen för den breda revolutionära vägen. Varje ny kommunal matsal är ett utmärkt materiellt argument för den internationella revolutionen.

Jag har hittat denna korrekta bild av sambandet mellan stora och små saker i ”Sången om tio rubel” av den unga kommunistiska poeten Aleksandr Zjarov.² Till de som är benägna att ställa stora omvälvningar mot frågor om vardagslivet och oro för pengar, svarar den unga poeten:

Hallå där!
Till kamp mot smuts och lukt
och inte med kulor eller skarpa svärd!
Behåll locket på, broder!
Du kommer att ge allt du har!
Och – inga heliga kor!

Nå, och om det genomträngande vinandet
av fiendens granater börjar högt där uppe -
så kommer jag att kunna vara tålmodig
och gå
ut i den kamp vi känner så väl!

Stora händelser formar en ny generation. Vi talade ofta om att förbereda efterträdarna. Sakta och omärkligt förbereds våra efterträdare i det dagliga lärandet och arbetet. De stora händelserna kommer att på samma gång höja dem och avslöja dem. De kommer att få den nödvändiga hårdheten och självförtroendet av erfarenheter tillsammans med den teoretiska skolningen. Pojkar blir ungdomar och ungdomar blir – män.

¹ [Litteratur och revolution](#), på marxistarkiv.se, s 74. Detta kapitel, ”Proletär kultur och proletär konst”, publicerades första gången i *Pravda*, 14 och 15 september 1923.

² **Aleksandr Zjarov** (1904- ?) anslöt sig senare till ”Oktobergruppen”, som bestod av unga författare som krävde att man skulle bekämpa ”borgerliga värderingar” inom poesin och prosan.

Om bibliografi

(18 maj 1924)¹

Vi är i mycket stort behov av en bra bibliografisk tidskrift. Att starta den är en ytterst svår uppgift. En sådan tidskrift måste vara en källa till anvisningar och information om litteratur för de läsare som behöver råd – och det gör de flesta.

Recensioner är den mest ansvarsfulla sortens litteratur. En bra recension förutsätter att författaren har god kännedom om ämnet och förstår den aktuella bokens plats inom en rad andra böcker – och har plikt känsla. Vi behöver inte två eller tre förhastade tankar ”om” boken, utan en recension som gör oss bekanta med boken själv. Ibland är det bättre att ge en detaljerad beskrivning av bokens innehåll och två eller tre citat än en hastig, dilettantmässig och inte övertygande bedömning. Det vore ytterst önskvärt om er tidskrift skulle bli *utbildare* av recensenter, och skoningslöst bekämpa ytlighet, slarv och det speciella gunstlingsystem som tyvärr är alltför vanligt i recensioner.

Låt mig med dessa få ord uttrycka mitt stöd till ert företag och önska det all framgång!

Några ord om hur man ska fostra en människa

(24 juni 1924)²

När jag blev inbjuden att tala till detta möte som ska fira det första årets utbildning på Karl Liebknecht-institutet, hamnade jag i bryderi. Arbetet i vår sovjetrepublik håller på att bli utomordentligt specialiserat, ett allt större antal olika regioner bildas, och det blir allt svårare att hålla sig à jour med en tiondel eller hundradel, för att inte tala om allt, av detta arbete på ett någorlunda uppmärksamt och samvetsgrant sätt. När man ska tala om en inrättning som ert institut, som har förbindelser med en fabrik och en verkstadsskola, en utomordentligt viktig inrättning, då hamnar man naturligtvis i svårigheter. Jag ber er därför på förhand att inte förvänta er en rapport om ert instituts betydelse och roll. Jag kommer att begränsa mig till några principiella överväganden, eller mer exakt de tankar om principiella frågor som väcks när man börjar tänka på ert instituts uppgifter, och överhuvudtaget på vilken uppgift den utbildning har som vill knyta obrytbara band mellan handens och hjärnans arbete.

Under socialismens förberedande skola lärde vi oss redan för länge sedan att det kapitalistiska samhällets främsta gissel består av uppdelningen i intellektuellt och fysiskt arbete. Denna uppdelning inleddes före kapitalismen, i och med den första framväxten av klassamhällen och kultur. Sedan den tiden har uppgiften att förvalta alltmer knutits till intellektuellt arbete och den genomförs via olika sorters intellektuellt arbete. Det intellektuella arbetet sköter produktionen och blir därmed åtskilt från den materiella produktionen. Denna process fortsätter under hela kulturens utveckling. Kapitalismen ställer hjärnans och handens arbete i skarp motsättning till varandra, och skärper uppdelningen till det yttersta. Kapitalismen förvandlar det fysiska arbetet till motbjudande, automatiskt arbete och höjer, om man generaliserar kraftigt, det intellektuella arbetet till en idealistisk abstraktion och mystisk skolastik.

Detta kan verka vara en motsättning. Ni känner till att skolastiken uppstod inom medeltidens kyrka. Då började naturvetenskapen, som ännu befann sig djupt ner i det feodala samhället, utveckla och berika produktionen. Det borgerliga samhällets utveckling är alltså nära knuten till naturvetenska-

¹ Ur *Kniga o knigach* [En bok om böcker], maj 1924.

² Tal inför ett möte till årsminnet av Karl Liebknecht-institutet.

pens utveckling, och följaktligen med kampen mot kyrkans skolastik. Men ju mer borgarklassen växte, desto mer fruktade den samtidigt att vetenskapens metoder skulle tillämpas på historia, sociologi och psykologi. På dessa områden förrirade sig det borgerliga tänkandet allt högre upp mot idealismen, abstraktioner och en ny skolastik. Och för att sopa undan sina spår började den införa element av idealism och skolastik även inom naturvetenskapen.

Vetenskapen är en del av människans historiska praktik. Under sin utveckling strävar den efter att förstå världen ur alla synvinklar, och ge den skapande människan en allomfattande inriktning. Uppdelningen i teori och praktik kan inte undvika att slå mot det intellektuella arbetet med ena ändan av en bruten kedja och mot fysiskt arbete med den andra ändan. Detta lärde vi oss redan i de första böckerna om socialismen. Där fick vi också lära oss att kapitalismen skärper denna motsättning till det yttersta, och därmed i själva verket bereder vägen för att försona handens och hjärnans arbete och förena dem på kollektivismens grund.

Vårt socialistiska land strävar efter att försona handens och hjärnans arbete, som är det enda som kan leda till en harmonisk utveckling av människan. Sådant är vårt program. Programmet pekar bara ut den allmänna inriktningen: det pekar med ett finger och säger "Däråt går er väg!" Men programmet säger inte hur man ska uppnå denna förening i praktiken. Det kan inte säga det, eftersom ingen kunde eller ens nu kan förutsäga under vilka villkor, längs vilka linjer, socialismen kommer att byggas i alla länder och i varje enskilt land, i vilket tillstånd ekonomin kommer att befinna sig, eller med hjälp av vilka metoder den unga generationen kommer att utbildas – exakt – i den meningen att kombinera fysiskt och intellektuellt arbete. På detta precis som så många andra områden kommer vi att röra oss och rör oss redan med hjälp av erfarenheter, forskning och experiment, och vi känner bara till vägens övergripande riktning mot målet: en så riktig kombination som möjligt av handens och hjärnans arbete.

Denna fabrik och verkstadsskola är intressant i så måtto som den är ett av de praktiska försöken till en delvis lösning av denna kolossala sociala och utbildningsfråga. Jag vill inte med detta säga att problemet redan är löst eller att lösningen är nära. Tvärtom är jag övertygad om att vi för att nå målet har avsevärt mycket längre att gå än det korta stycke vi redan har gått. Om vi skulle kunna säga att vi med hjälp av fabriken och verkstadsskolan faktiskt närmade oss en kombination av det fysiska och intellektuella arbetet, så skulle det innebära att vi redan hade gått kanske tre fjärdedelar eller till och med mer av vägen mot att upprätta socialismen. Men det är fortfarande en lång, lång väg kvar för att komma dit. En förutsättning för att kunna kombinera fysiskt och intellektuellt arbete är att klassamhället har krossats. I grova drag har vi gjort det, hos oss ligger makten i arbetarnas händer. Men det var först när arbetarklassen hade gripit makten som den för första gången förstod hur fattiga och efterblivna vi fortfarande är, eller som den ryska kritikern Pissarov en gång sa, hur "fattiga och dumma" vi är. Ordet dumhet måste vi här helt enkelt förstå som kulturell efterblivenhet, ty av naturen är vi inte alls dumma, och när vi har haft tid att lära oss kommer vi att helt och hållet klara oss själva.

Arbetarklassen måste ta makten så att det inte skulle finnas några politiska hinder att bygga det nya samhället. Men när den hade erövrat makten fann den att den stod inför ett annat hinder: fattigdom och brist på kultur. Det är skillnaden mellan vår ställning och proletariats ställning i de utvecklade kapitalistiska länderna. På deras väg finns ett direkt hinder: den borgerliga staten som bara tillåter en viss begränsad proletär aktivitet, i den omfattning som den härskande klassen anser tillåtligt. Den första uppgiften i väst är att störta klassamhället, den borgerliga staten. Där är det mycket svårare att lösa den frågan än här, ty den borgerliga staten är starkare där än här. Men när proletariatet i väst har störtat klassamhället kommer det att befinna sig i en mycket mer gynnsam position med avseende på den kulturella världen än vad vi gör.

Även om vi nu har ett försprång på några år, så betyder det inte att vi kommer att nå socialismens rike tidigare än det engelska eller tyska proletariatet. Nej, det finns det inga bevis för. På vägen mot socialismens rike finns ett antal skyttegravar och barrikader. Vi klarade den första barrikaden – den politiska – tidigare, men det är helt möjligt att européerna kommer att komma ikapp oss vid den andra eller tredje barrikaden. Ekonomin, produktionen, är den svåraste barrikaden, och först när vi har klarat av den, när vi höjer socialismens produktivkrafter, kommer den förbannade åtskillnaden mellan ”arbetare” och ”intellektuell”, som beror på det faktum att hjärnans arbete åtskiljs från hjärnans arbete, att försvinna. Det är inte alls omöjligt – tvärtom är det ytterst sannolikt – att det tyska proletariatet, om det skulle gripa makten under de kommande tre åren (jag talar ungefärligt), med två eller tre hopp inte bara kommer att komma ikapp oss, utan till och med gå förbi oss, eftersom den kulturella världens materiella bas som de har ”ärvt” är betydligt mycket rikare än här. Idag marscherar den tyska arbetarklassen på stenlagda vägar, men dess händer och fötter är bundna av klasslaveri. Vi går i hjulspår, längs raviner, men våra händer och fötter är fria. Och det, kamrater, är ett typiskt exempel på skillnaden mellan oss och proletariatet i Europa. Under kapitalismens ok har det inte ens kraft att ens börja lösa frågan om hjärnans och handens arbete. Det har inte makten.

Statsmakten är den materiella förmågan och formella rättigheten att säga till den underordnade klassen: sådär, ni har rätt att komma fram till denna linje, men inte längre – som vi, den härskande klassen i vårt land, säger till NEP-männen. Vi är vår egen makt, men så fort vi tittar under våra fötter finns det dy, gropar, alla möjliga sorters diken, och vi stapplar och snubblar fram, vi rör oss sakta. Men när det europeiska proletariatet befriar sina fjättrade händer och fötter, så kommer det att hinna upp oss. Vi kommer givetvis att välkomna detta, ty de kommer även att hjälpa oss att avsluta ärendet.

Jag säger detta för att peka på att vi inte fullständigt kan lösa den grundläggande frågan om den socialistiska utbildningen och sammansmältningen mellan fysiskt och intellektuellt arbete bara med hjälp av våra egna pedagogiska åtgärder. Men om vi gör en rad experiment i denna riktning och når delvisa framgångar, då kommer redan det att vara en oerhörd fördel både för oss och för det europeiska proletariatet, som kommer att kunna utveckla dessa delvisa framgångar i bredare skala. Alltså måste vi jobba ännu mer energiskt, envist och tålmodigt längs denna väg.

På pedagogikens område, det vill säga den medvetna utvecklingen av människan, kanske folk har lärt sig ännu blindare än på andra områden. Som ni känner till var människans sociala liv av en grundläggande karaktär: det mänskliga förnuftet började inte omedelbart att tränga igenom, tänka igenom, det sociala livet. Jordbruksproduktion, bondefamiljen, det kyrkliga livet, de ”patriarkaliska” monarkistiska statsformerna uppstod omärkligt bakom folks rygg, under hundratals och tusentals år. Först efter att ha uppnått en viss nivå, och i synnerhet i och med framväxten av naturvetenskaperna, började folket organisera produktionen medvetet, inte enligt traditioner utan enligt en upprättad plan (givetvis inte i samhällelig skala, utan i privat skala). Sedan började de kritisera klasstrukturerna och kungamakten, och kräva jämlikhet och demokrati. Demokratin är den unga och fortfarande fräscha borgarklassens tillämpning av förnuftet på hur staten byggs upp. På så sätt övergick det kritiska tänkandet från naturvetenskapens och teknologins område till frågor om staten. Men under borgarklassens styre fortsatte de bredare sociala relationerna att utvecklas spontant. Proletariatet reste sig spontant mot den kapitalistiska spontaniteten. Därefter uppstod den medvetna kritiken. På denna grundval byggdes socialismen.

Vad är socialistiskt uppbygge? Det är förnuftigt ekonomiskt uppbygge, inte längre inom ramen för företag eller truster, som när borgarklassen styr, utan inom ramen för först samhället och sedan hela mänskligheten. Under socialismen tillämpas det vetenskapliga tänkandet på uppbygget av det mänskliga samhället. Precis som borgarklassen tidigare byggde fabriker ”på ett förnuftigt sätt”, och

byggde sin stat enligt (det borgerliga) förnuftet, så säger arbetarklassen: ”Jag ska bygga upp hela det sociala livet uppifrån och ner i enlighet med förnuftet.”

Men människan är själv ett grundläggande ting. Hon tillämpar bara gradvis det kritiska förnuftet på sig själv. Som vi sa gick det inte att se resultatet av människans fostran. Först i det socialistiska samhället kommer det att bli möjligt att närma sig människan vetenskapligt. Och man måste närma sig människan på ett sådant sätt. Ty vad är människan? Inte alls någon färdig och harmonisk varelse. Nej, hennes väsen är fortfarande mycket osammanhängande. Hon innehåller inte bara rudiment av ett bihang,¹ som hon inte har någon nytta av – det ger bara blindtarmsinflammation – utan om man betraktar hennes psyke, så finns det även där lika många onödiga ”rudiment”, som orsakar alla möjliga sjukdomar, alla möjliga själsliga blindtarmsinflammationer.

Eftersom människan är ett sorts djur, så utvecklades hon inte enligt någon plan utan spontant, och samlade därför på sig många inre motsättningar. En av dessa, inte bara sociala utan även psykologiska, allvarliga motsättningar återspeglas i sexualprocessen, som har en störande inverkan på unga. Frågan om hur man ska utveckla och korrigera, förbättra och ”fullborda” människans fysiska och själsliga natur är en enorm fråga, och det går bara att tänka sig att få utfört seriöst arbete kring denna fråga under socialismens villkor. Vi kan bygga en järnväg tvärs över Sahara, bygga Eiffeltornet och tala med New York i radio, men kan vi verkligen inte förbättra människan? Jo, det kommer vi att kunna!

Att bygga en ”bättre upplaga” av människan – det är kommunismens avlägsna uppgift. Men för att det ska lyckas måste man till att börja med känna människans alla sidor, hennes anatomi, fysiologi, och den del av fysiologin som kallas psykologi.

Vulgära brackor säger att socialismen är en fullständigt stagnerande struktur. Struntprat, idiotiskt struntprat! Det är först i och med socialismen som de verkliga framstegen börjar. För första gången kommer människan att betrakta sig själv som ett råmaterial, eller i bästa fall en halvfärdig produkt, och säga: ”Jag har kommit fram till dig till sist, min kära homo sapiens, nu kan jag börja jobba med dig, gamle vän!” Att med hjälp av yttersta varierade metoder och kombinationer av metoder fullända den mänskliga organismen, reglera blodcirkulationen, förfina nervsystemet samtidigt som man härdar och stärker det, gör det mer flexibelt och mer motståndskraftigt – vilken enorm och fascinerande uppgift!

Men detta är naturligtvis framtidens musik. Vår uppgift är att lägga de första stenarna i det socialistiska samhällets grundvalar. Och hörnstenen är att öka arbetsproduktiviteten. Först på denna grund kan socialismen utvecklas. Ty varje ny samhällsstruktur segrar därför att den ökar det mänskliga arbetets produktivitet. Vi kan tala om socialismens verkliga, fullständiga och oöverbinnliga seger först när människans krafter ger oss fler produkter än under privategendomens styre. Ett av de viktigaste medlen för detta är att utbilda kultiverade, kvalificerade arbetare. Denna utbildning äger rum på denna fabrik och i denna verkstadsskola. I vilken utsträckning kommer dessa skolor att lösa frågan om att förbereda en ”förändring” av produktionen? Jag tänker inte gå in på den frågan. Den kräver verkliga erfarenheter. Men låt oss inpränta in i minnet att vår ekonomis, och därmed vår stats, öde beror på att denna fråga blir löst.

Att utbilda kvalificerade arbetare är en sida av frågan, att utbilda medborgare en annan. Den socialistiska republiken behöver inte fysiskt arbetande robotar, utan medvetna byggare. En utbildad människa i arbetarnas och böndernas land, måste, oavsett vilket yrke han eller hon har, med en smal eller bred specialisering, också vara kunnig på ett annat område. Det är det samhällseliga området. Inget skyddar mot specialiseringens förnedrande effekter bättre än den marxistiska metoden, än

¹ Trotskij syftar på ”blindtarmen”, eller snarare dess maskformiga bihang – öa.

leninismen, det vill säga att förstå villkoren i det samhälle man lever i, och hur man ska handla utifrån dessa villkor. Och när vi försöker förstå relationerna mellan olika stater har vi återigen nytta av samma marxist-leninistiska metod. Utan en förståelse av sambanden mellan det privata och det sociala kan man inte tala om en utbildad människa.

Det i grund och botten speciella med det småborgerliga tänkandet är att det är inriktat på sin egen begränsade sfär, är inlåst i sin egen lilla kammare. Det finns lärda borgerliga intellektuella, som trots att de skriver tjocka böcker på tusen sidor ändå betraktar varje fråga separat, var och en för sig, utan samband, och därmed förblir inskränkt småborgerliga. Man måste kunna se varje fråga i dess utveckling och i anknytning till andra frågor, då är det så mycket större garanti att slutsatserna blir de rätta. Bara den marxistiska skolan kan de denna garanti. Och oavsett specialisering är därför den leninistiska skolan outhärlig för varje skolad arbetare, och i synnerhet för varje framtida lärare.

Leninismens skola är den revolutionära handlingens skola. ”Jag är medborgare i världens första arbetar- och bonderepublik”: denna medvetenhet är en förutsättning för alla de andra. Och för oss är denna medvetenhet en självbevarelsedrift. Vi vore utopiker, hopplösa drömmare, eller drömmande stackare om vi började tro att vi för all framtid har säkrat en fredlig utveckling av socialismen. Inte alls! I internationell mening har saker och ting blivit lättare för oss, det är obestridligt. Men tror ni, kamrater, att vi kommer att vara säkrare från krigets faror ju mer den kommunistiska rörelsen utvecklas i Europa? Den som tror det har fel. Det krävs ett dialektiskt sätt att närma sig detta. Så länge kommunistpartiet är mer eller mindre farligt, men ännu inte skrämmande, kommer borgarklassen, som aktar sig för att ge det näring, att söka vapenvila med oss. Men när kommunistpartiet i ett visst land blir ett hot, när vattnet börjar nå borgarklassen till halsen, då kommer faran att öka även för oss.

Det var inte för inte som Vladimir Iljitj varnade för att vi fortfarande står inför risken att tvingas gå igenom en ny explosion av det våldsamma hat som världskapitalet hyser mot oss. Om vi vore en isolerad stat, eller den enda staten i världen, då hade vi kunnat bygga socialismen på fredligt sätt efter erövrandet av makten. Men vi är bara en del av världen, och den omgivande världen är fortfarande starkare än oss. Borgarklassen kommer inte att ge upp sin ställning utan hård kamp, betydligt hårdare än de strider vi redan har gått igenom. När kommunistpartierna börjar växa över huvudet på borgarklassen kommer deras angrepp att bli våldsammare. Det vore alltså en oförlätlig tanklöshet att anta att vi skulle kunna övergå till socialismen utan krig och omvälvningar. Nej, de kommer inte att låta oss göra det. Vi kommer att bli tvungna att kämpa. Och för det behöver vi hårdhet, utbildning i en anda av revolutionärt mod. Namnet som står på väggen till ert institut – Karl Liebknecht – får inte ha skrivits dit förgäves.¹

Jag hade lyckan att vara bekant med Liebknecht under en period på 20 år. Han är en av de finaste människorna som jag minns. Liebknecht var i sanning en revolutionär pliktrogen riddare. Han kände inga andra lagar i livet än kampen för socialismen. De bästa av Tysklands ungdom har sedan länge knutit sina största förhoppningar, tankar och känslor till personen Karl Liebknecht, den proletära revolutionens orädda riddare. En utbildning i revolutionär plikt är utbildning i Karl Liebknechts anda. Vi måste komma ihåg att vi fortfarande har stora svårigheter att gå igenom. Och för detta krävs att var och en av er när ni lämnar institutets väggar bakom er har rätt att säga till er själva: Karl Liebknecht-institutet har inte bara gjort mig till lärare, utan också en revolutionär kämpe! [Applåder.]

¹ **Karl Liebknecht** (1871-1919) var tillsammans med Rosa Luxemburg en av de tyska socialdemokratiska ledare som gick mot det Första världskriget. De arresterades för sin antikrigsaktivitet. De befriades efter novemberupproret 1918 i Tyskland, men mördades i januari 1919 av tyska socialdemokratiska regeringstjänstemän.

Leninismen och biblioteksarbete

(3 juli 1924)¹

Kamrater, låt mig först av allt framföra min välkomsthälsning till er kongress, den första sovjetkongressen för biblioteksarbetare. Denna kongress har sammankallats av Glavpolitprosvet,² och har en speciell innebörd för vårt land. Som alla som har läst Lenins anmärkningar i detta ämne vet, är våra bibliotekarier inte tjänstemän som sysslar med böcker, utan de är istället, de måste vara, kulturella kämpar, Röda armé-soldater som kämpar för en socialistisk kultur. En sådan kongress för den socialistiska kulturens trupper välkomnar jag av hela mitt hjärta! [*Applåder.*]

Kamrater, jag har knappt hunnit börja men har redan använt ordet ”kultur” två eller tre gånger. Exakt vad är då kultur? Kultur är den totala summan av all kunskap och färdigheter som mänskligheten har samlat på sig under hela sin tidigare historia. Kunskap *för* färdigheter! Kunskap om allt som omger oss, så att vi kan förändra allt som omger oss – förändra det i mänsklighetens intresse. Det finns naturligtvis helt andra definitioner av vetenskap och kultur – idealistiska, abstrakta, högtravande, helt igenom felaktiga, knutna till de ”eviga sanningarna” och annat sådant struntprat. Vi förkastar allt detta. Vi godtar den konkreta, historiska, materialistiska definition som marxismen-leninismen lär oss. Kulturen är en kombination av den historiska mänsklighetens kunskap och färdigheter, mänskligheten som består av nationer och klasser. Kunskapen utvecklas ur människans aktivitet, ur hennes kamp mot naturkrafterna. Kunskapen har till uppgift att förbättra denna aktivitet, sprida hur man ska kämpa mot varje hinder, och öka mänsklighetens makt.

Om vi analyserar kulturens betydelse på detta sätt så har vi lättare att förstå leninismens betydelse. Ty även leninismen är kunskap och färdigheter – men inte heller den kunskap för kunskapens egen skull utan kunskap för färdigheter. I denna, men inte bara denna mening, utgör leninismen en produkt och fulländning av människans hela tidigare kultur. Leninismen är kunskapen och förmågan att inrikta kulturen, det vill säga den kunskap och de färdigheter som samlats ihop under de tidigare århundradena, i de arbetande massornas intresse. Däri ligger leninismens väsen.

Människan har gjort stora landvinningar på många områden. Om det inte vore så skulle vi inte ens kunna tala om kommunismen. Den mest grundläggande av dessa landvinningar är att ha uppnått tekniker – återigen kunskap och färdigheter – som är anpassade till den direkta kampen mot naturkrafterna, att underkasta dem under människan. Ur denna tekniska bas växte det fram klasser, staten, lagar, vetenskap, konst, filosofi, osv, osv – en hel hierarki av metodologiska kunskaper och färdigheter. Många av dessa områden och metoder inom kulturen är användbara för människan i så måtto som de underkastar naturen under henne. Men det finns viss kunskap och vissa färdigheter – och inte så få – som bara är till nytta för den utsugande klassen, med andra ord har det uttalade syftet att understöda utsugningen, försköna den, dölja och maskera den – och som följaktligen måste förkastas när människan utvecklas vidare. Som jag redan har sagt så förkastar vi i synnerhet den idealistiska, högtravande, halvt religiösa tolkning av kulturen som också uppstår ur klassmakten och har till funktion att dölja det faktum att de egendomsägande klasserna har monopol på kulturen, och

¹ Tal till den första allryska fackföreningskongressen för bibliotekarier. Ur *Pravda*, 10 juli 1924.

² **Glavpolitprosvet** var en förkortning för *Glavnij Politiko-Prosvetitel'nyi Komitet*, huvudavdelningen för politisk skolning, som hade bildats 1920. Den ledde den kommunistiska skolningen av vuxna, och framförallt kampen mot analfabetism. Under revolutionens första år gav den stöd åt sovjetiska skolor, klubbar, bibliotek och så kallade läsestugor (se senare not). I juli 1930 gick den upp i folkundervisningskommissariatets ”sektor för massarbete”. Under hela Glavpolitprosvets existens hette dess ordförande N K Krupskaja.

att den först och främst finns till för deras nöje.

Leninismen har en djärvt revolutionär och på samma gång helt igenom affärsmässig syn på kultur: ur kulturens enorma förråd lär den arbetarklassen att plocka det som är allra viktigast för dess sociala frigörelse idag och för att bygga upp samhället längs nya linjer. Leninismen är kunskapen hur man bygger och utvecklar samhället och hur man orienterar sig rätt i en viss historisk situation, så att man på ett riktigt och skickligt och så djupgående sätt som möjligt kan påverka sin egen miljö, samhällslivet, i den proletära revolutionens intressen i de kapitalistiska länderna, och det socialistiska uppbyggets intressen här.

Sådan är leninismens innersta väsen. Den som vill bli mer än bara en sovjetisk statstjänsteman, och istället en medveten kulturarbetare som med böcker, artiklar och tidningar tränger in allt djupare i massornas sinnen, på samma sätt som en gruvarbetare med sin hacka tränger in allt djupare i lagren av kol, så måste varje lärare, varje arbetarkorrespondent, var och en som utrotar analfabetismen, varje bibliotekarie förstå detta väsen och förverkliga det i sig själv.

I samband härmed måste det sägas att allt arbete som genomförs på det ekonomiska området och inom utbildningen, oavsett hur ofullständigt det än må vara, kan och måste vara en del av den leninistiska metoden att orientera sig utifrån de givna förhållandena och påverka dessa förhållanden. I vår stat sitter arbetarklassen vid makten med stöd av medvetna och tänkande element bland våra miljontals bönder, och här är den grundläggande frågan hur man ska använda alla kulturella framsteg för att höja massornas materiella och kulturella nivå. Vårt land utgör idag en statligt organiserad leninism. Det är ett genomförande av det första enorma experimentet i sitt slag – inte i förtäckta ordalag, inte underjordiskt som vi tvingades kämpa på vår tid, och inte med hjälp av revolutionära partier som kämpar om makten, såsom fallet idag är i de kapitalistiska länderna – utan genom att den statliga organisationen tillämpar den marxist-leninistiska metoden att använda alla kulturella framsteg i syfte att återuppbygga samhället på socialistisk grundval.

När vi skapade vår stat under Vladimir Iljitjs ledning och med hjälp av våra ansträngningar, när vi skapade den i grov form – först då insåg vi egentligen för första gången hur mycket vi ligger efter, hur lite kultur vi har. Och de mest grundläggande problemen stod framför oss i sin konkreta väldiga omfattning.

Man kan fråga sig – och jag fick nyligen denna fråga – hur det går att förklara att det kommunistiska partiet sitter vid makten i vårt kulturellt efterblivna land, medan det i kulturellt högtstående länder som till exempel England fortfarande är mycket svagt. Jag besvarade denna fråga uttömmande i en annan rapport.¹ Här nämner jag bara de viktigaste punkterna. Vid en ytlig, hastig blick på detta problem kan man få intrycket att kommunismen på något sätt står i direkt motsatt förhållande till landets kulturella nivå, alltså att kommunismen är svagare ju högre den kulturella nivån och vice versa. Om denna slutsats vore riktig, så skulle det givetvis utgöra en kommunismens dödsdom, eftersom den alltid har stått i oförsonlig motsättning till tolstojanernas och alla andra förnekanden av kulturen. Dess öde är direkt knutet till kulturens öde. ”Denna fråga plågar oss”, sa en lärare till mig, och det går att förstå psykologin hos en intellektuell som gradvis, tveksamt och med tvivel närmar sig kommunismen, och som besväras av frågan om förhållandet mellan kommunismen och kulturen. Men även här, kamrater, ger leninismen, som är en teoretisk generalisering av och praktisk metod för just denna kommunism, oss nyckeln till en förståelse av denna motsättning.

Varför tog vi kommunister makten tidigare i Ryssland? På grund av att vi hade en svagare fiende – borgarklassen. På vilket sätt var den svag? Den var inte lika rik och kultiverad som den engelska

¹ Syftar på Trotskijs tal vid medicin- och veterinärarbetarnas femte allryska kongress 21 juni 1924, under rubriken ”Vilket skede befinner vi oss i?”

borgarklassen, som förfogar över enorma tillgångar, både pengar och kultur, och även stor erfarenhet av att ta itu med massorna och underkasta dem politiskt. Som erfarenheterna har visat gjorde det att de kunde bromsa uppvaknandet för proletariatets politiska självbestämmande. Om vi under en period visade oss vara mer framsynta, starka och intelligenta än arbetarpartierna i de utvecklade länderna – och det kan vi säga utan att skryta – så berodde det inte bara på vår rent ryska läggning, utan på världens alla arbetares erfarenheter, såsom de har utkristalliserats i den marxistiska teorin, i leninismens teori och praktik. Men varför var vi de enda som gav form åt denna teori och använde den i handling? Därför att vi inte var hypnotiserade av en mäktig borgerlig kultur. Däri låg vår revolutionära fördel.

Vår borgarklass var en så bedrövlig historisk epigon¹ att allt som var stort och viktigt inom alla klasser under de senaste årtiondena drogs till arbetarna istället för till borgarklassen. Tjernysjevskij stod inte med borgarklassen utan med bönderna och arbetarklassen, i så måtto som den skilde sig från bönderna. Hos oss ledde en mycket stor man som hade skapats av en ny sorts historia – Lenin – inte de småborgerliga jakobinerna, som han hade gjort om han hade fötts i 1700-talets Frankrike, utan det revolutionära proletariatet. Tack vare vår borgarklass' historiskt efterblivna, eländiga karaktär fick arbetarklassens förtrupp ett avsevärt oberoende och tapperhet, ett betydande spelrum. Men när vi tack vare detta kom först till makten och betraktade arvet som tsarismen och den besegrade borgarklassen hade lämnat till oss, då visade det sig att detta arv var minst sagt magert. Vi visste naturligtvis redan tidigare, innan revolutionen, att vårt land var underutvecklat, men vi insåg de praktiska resultaten av detta först efter maktövertagandet, efter Oktober.

Och hur står det i detta avseende till i Europa? Där kommer det att bli ojämeförlikt mycket svårare för proletariatet att komma till makten, ty fienden är starkare. Men när det verkligen kommer till makten kommer det att ha ojämeförlikt mycket lättare att bygga socialismen, ty det kommer att få ett mycket större arv. Mer kultur, en mer utvecklad teknologi – detta kommer till sist och slutligen att ha sin inverkan. Om vi kom till makten tidigare än det engelska proletariatet så betyder det inte i sig själv att vi kommer att uppnå en fullständig socialism, och än mindre kommunism, före dem. Nej: tack vare säregenheterna hos vår historiska utveckling så har vi gått före alla andra länders arbetarklasser. Men å andra sidan ställs vi nu inför vår kulturella efterblivenhet och tvingas gå sakta framåt, en liten bit i taget.

När kommer det engelska proletariatet att gripa den verkliga makten, inte på det sätt som MacDonalds mensjevnikiska regering har gripit den, utan en proletariatets diktatur?² Det är svårt att förutsäga, kanske om fem eller tio år. Nå, hur lång tid kommer vi att behöva för att göra hela befolkningen läskunnig och förse den med böcker och tidningar? I unionens europeiska del är betydligt mer än halva den vuxna befolkningen analfabeter, omkring 57%. Jag läste nyligen att 20%, alltså en femtedel, av den vuxna befolkningen i Moskva är analfabeter. Vi kommer att lägga detta på minnet! Just nu äger Kominterns femte kongress rum just här i Moskva – och vi är mycket stolta över det.³ Världens bästa kämpar har kommit till oss för att lära sig – och det finns mycket att lära i

¹ Ungefär "falsk lärjunge" - öa.

² **Ramsay MacDonald** (1866-1937) var pacifistisk socialist under Första världskriget. Blev premiärminister i den första brittiska Labour-regeringen 1924. Han gick mot den brittiska generalstrejken 1926. Under sin andra period som premiärminister (1929-31) hoppade han av Labour-partiet för att bilda en "nationell enhets"-regering tillsammans med Tories (1931-35).

³ **Komintern** (eller Kommunistiska internationalen) organiserades som revolutionär efterföljare till Andra internationalen. Trots inbördeskriget i Sovjetunionen och landets osäkra läge höll den under de första åren kongress en gång om året – den första 1919, den andra 1920, den tredje 1921, den fjärde 1922. Trotskij betraktade teserna från Kominterns första fyra kongresser som hörnstenar i Vänsteroppositionens och senare Fjärde internationalens program. Kominterns femte kongress genomfördes 1924, när Stalins apparat redan hade tagit makten. Den sjätte kongressen ägde inte rum förrän 1928, och den sjunde inte förrän 1935. Trotskij kallade den sjunde kongressen för

Lenins skola! – men gå längs en gata i Moskva och se fem personer gå förbi, så kommer ni att säga till er själva: i genomsnitt är en av dem analfabet. Sådan är vår revolution med alla sina motsättningar!

Vi kan beskriva det på ett åskådligt sätt så här: det europeiska proletariatet har kulturen stadigt under sina fötter – låt oss kalla det stabil asfalt. Men de som äger gatorna i Europa är borgarklassen, som ritar en linje på asfalten (borgerlig legalitet!) och säger: ni kan gå här men inte där. Och den del ni inte kan gå på är nittio eller nittionio gånger större än den del ni kan gå på. Ni kan inte göra någonting. Borgarklassen har makten, den är enväldig. Dessutom är arbetarklassens fötter ganska hårt bundna i de kapitalistiska länderna (polis, domstolar, fängelser), så att den inte ska korsa dem förbjudna linjen. Så den har asfalt under fötterna, men fötterna är bundna och vägen är avstängd.

I den meningen är vi fria. Hos oss ligger makten i händerna på arbetarklassen. Det finns inga åtgärder som vi inte skulle våga att vidta i arbetarnas intresse, vare sig på ekonomins eller kulturens område. Vi vågar allt. Vi har inga chefer. Vi kämpar bara mot underutveckling och otillräckliga resurser. Våra fötter är fria och inte bundna, ingen ritar en linje på vägen framför oss, men vi har inte asfalt under fötterna utan en landsbygdsväg som genomkorsas av klyftor och pölar. Det är helt klart att vår resa inte kommer att bli så trevlig de första åren. Vi måste arbeta mycket ihärdigt. Och under tiden, förstår ni, kommer till och med det engelska proletariatet att ha befriat sina fötter. När det väl har störtat borgarklassen så ligger vägen vidöppen framför det. Och under fötterna har det asfalt. Om ungefär 15-20 år – denna siffra är givetvis bara ett exempel – kommer därför detta engelska proletariat, vars konservatism vi idag med rätta ofta klandrar, att leda oss under uppbygget av socialismen. Vi kommer naturligtvis inte att ta illa upp av det. Gör er plikt, vägled oss, vi har väntat länge på det, tillsammans med er ska vi segra! [*Skratt och applåder*]

Kamrater, jag talar inte om detta för att göra er och mig själv modfällda inför de enorma uppgifter som ligger framför oss, utan för att på ett leninistiskt sätt förklara motsättningarna mellan vad vi har uppnått politiskt och våra nuvarande kulturella och ekonomiska möjligheter. När man förstår dessa motsättningar så kan man hitta ett sätt att röja undan dem. Vi ska komma ihåg att för leninismen är kunskap alltid den kortaste vägen för att ställa saker till rätta.

Hela tiden, vid varje steg, kommer vi att hitta motsättningar mellan våra paroller och våra verkliga möjligheter. Men lösningen är inte att förkasta parollerna, det vill säga vända ryggen åt de viktiga problem som oktoberrevolutionen har skapat, utan att systematiskt, envist och outtröttligt öka våra ekonomiska och kulturella resurser. På det kulturella området tvingar vår fattigdom oss att inta en ytterst affärsmässig, ekonomisk, återhållsam, nästan spartansk hållning: sparsamhet, noggrant urval, effektivitet.

Först och främst gäller detta tidningar och böcker. Ta exempelvis Gosizdats jubileumsutställning. När jag besökte den, kunde jag fullständigt uppriktigt säga: här har vi något som är värt att hylla, vi har gjort stora framsteg på fem år! Om man tar en bok från 1918, så verkar innehållet ofta vara på en höft, slarvigt skriven, tryckt lite hursomhelst på grått papper, med massor av tryckfel, inte inbunden och inte häftad, osv. Ta sedan som jämförelse på måfå en av dagens böcker. Den har en mer omsorgsfull utformning, omslaget är mer tilltalande, helt och hållet litograferad och inte maskinskriven (kanske redan detta är en lyx!). Då verkar vi ha gjort stora framsteg. Men vi kan ändå säga att detta bara är övningar och skalträning, inte som en riktig melodi på det instrument som bokutgivningen utgör. Och vi hoppas att Gosizdat själva inser det. Upplagorna är fortfarande obetydliga i jämförelse med vad landet behöver. Vi har fortfarande inte lyckats välja ut de böcker som är definitivt och absolut nödvändiga för oss. Vi måste hålla kvar vid vår huvudinriktning, att inte ge ut så många

Kominterns "likvideringskongress", och det blev faktiskt den sista innan Stalin upplöste Komintern 1943, som en gest mot sina imperialistiska allierade.

titlar utan istället ett stort antal exemplar av det minsta antal titlar som är absolut nödvändiga för de läsare vi har i åtanke. Antingen måste vi börja trycka dessa titlar, eller också välja ut dem bland de som redan har givits ut. Att göra detta urval är en enorm uppgift som bara kan genomföras tillsammans, genom att lita till erfarenheterna från skolor, kurser och bibliotek, genom att rätta till och förbättra de titlar som finns tillgängliga, genom att kräva sådana förbättringar och tillägg... Upp-
lagen på de grundläggande böckerna, det vill säga de böcker som är speciellt nödvändiga i arbetarnas och böndernas republik, måste ligga i storleksordningen 100.000, 500.000, 1 miljon eller ännu större. Antalet exemplar kommer att vara den bästa måttstocken på framgångarna för vårt kulturella arbete.

Om jag inte missminner mig, så trycker vi idag allt som allt bara 3 miljoner tidningsexemplar. Det är ett helt otillräckligt antal, både med tanke på våra enorma problem och till och med landets aktuella behov. Här skulle ett statligt, centraliserat synsätt som grundar sig på verksamheten i alla regioner kunna vara till stor hjälp, för att på ett riktigt sätt välja ut och sprida de böcker och tidningar som är oumbärliga för arbetarna. Under detta arbete får vi inte för ett ögonblick glömma de egenskaper som den stora massan av våra läsare har: de har ännu inte kunskaper och färdigheter när det gäller läsning, de känner inte till vilka böcker de ska läsa och har inte förmågan att hitta dem. Och eftersom våra läsare inte kan hitta böckerna, så måste böckerna hitta läsarna. Det är bibliotekariens uppgift! Under detta upplysningsarbete kommer vi under lång tid framåt att vara tvungna att tillhandahålla tidningar, ty vi kommer inte att kunna bortse från behovet av politisk skolning, eftersom vi är omgivna av kapitalistiska länder och den proletära revolutionen fortfarande helt och hållet ligger i framtiden. I den nuvarande situationen, under den aktuella kulturella situationen, med de tillgängliga resurserna, är tidningen dessutom det mest allsidiga verktyget för att upplysa, och det verktyg som når flest människor.

Kring tidningen kan och måste vi bygga upp ett helt system av kulturell och politisk information och utbildningsverksamhet. Vi får inte betrakta tidningen som bara ett organ som berättar ditt och datt för oss, utan som arbetarnas utbildningsverktyg, som ett vapen för kunskap och färdigheter, som ett direkt, dagligt, praktiskt uttryck för leninismen på den politiska och ekonomiska skolningens område. Våra tidningar strävar efter bli detta, men de kommer att ta lång tid innan de är det. De måste bli det, och kan bara bli det genom att lita till tiotusentals, och så småningom hundratusentals bibliotek, "läsestugor"¹ och andra kulturella och undervisningsceller överallt, som inte bara förstår en tidning som kommer uppifrån, utan också kan sätta press på den underifrån. Det är en mycket stor och viktig uppgift. Men för att kunna genomföra den måste vi tillhandahålla tidningar som verkligen är ett vapen för veckans eller kanske (inom en nära framtid) den dagliga verksamheten, som är ett verktyg för att samordna våra utbildningsansträngningar.

Låt oss analysera frågan närmare. De som nu träder i förgrunden på kulturens och undervisningens område – jag talar här om landsbygden – är läsaren i stugorna. Om det finns en tidning mitt i stugan, så bör det finnas en politisk karta på väggen. Utan den är tidningen ingen tidning.

För en tid sedan propagerade jag för geopolitiska kartor, men hittills utan någon större framgång. Kanske denna kongress kommer att stöda mitt initiativ i denna riktning, [Applåder.] Kamrater, tidningen är inte bara till för bonden utan även för arbetaren som blir blind när geografiska termer bara bli namn för honom, när han inte känner till och inte kan tänka sig hur stora Frankrike, England, Amerika och Tyskland är och var de ligger. Det är klart att vi kan uppmuntra byns ung-

¹ "Läsestugorna" stod i centrum för det politiska, skolande och kulturella arbetet i de sovjetiska byarna på 1920-talet. De utvecklades ur de "folkhem" som liberalerna hade inrättat under tsarismen. Stugorna stöddes finansiellt av sovjetregeringen, och stod under Glavpolitprosvets ledning. Varje stuga innehöll ett bibliotek och där hölls föreläsningar, kurser och kulturföreläsningar. 1922 fick de som var ansvariga för stugorna beteckningen *izbatj*. Stugorna fungerade främst som vapen i kampen mot analfabetismen.

kommunister eller möten på landsbygden att sjunga *Internationalen* och skicka en hälsning till Kominterns femte kongress. Det gör vi på ett storartat sätt, nästan automatiskt. [*Skratt.*] Men kamrater, de arbetare och bönder som skickar hälsningar måste så långt det är möjligt konkret kunna föreställa sig vad Komintern är, från vilka länder den kommer, var dessa länder är belägna – om än bara lite, med ögonen. När de läser eller hör en nyhetsrapport måste de kunna göra sig en bild av vilken levande del av vår planet den handlar om. Om bibliotekarien eller *izbatj* (när nu detta förunderliga ord har börjat användas så kan vi inte annat än acceptera det och skriva in det i våra ordböcker) varje dag, eller kanske en gång i veckan, medan de läser eller tolkar en tidning i läsestugan, om de pekar på kartan medan de förklarar ett telegram, så kommer de med enbart denna handling att göra en verklig kulturgärning, ty när åhöraren har tittat på kartan så kommer han att hålla rapporten i minnet på ett helt annat, rejälare och säkrare sätt. För i en läsares personliga utveckling är det helt epokgörande när han börjar kunna göra sig en klar bild av vad England är – detta, kommer han att säga, är en ö som är åtskild från Europa – och de politiska och handelsförhållandena i England som avgör hennes ställning i världen kommer genast att bli klarare för honom. Men jag ber om ursäkt, jag behöver inte förklara för er hur man använder geografi, men jag måste säga att det kanske är värt mödan att upprepa det för en del av våra institutioner. [*Skratt.*] Här behöver vi påtryckningar och ännu mer påtryckningar. Men jag vill inte bli missförstådd. Jag vill inte på något sätt lägga hela ansvaret på Gosizdat. Gosizdat och alla de övriga förlagen drivs på självfinansierad basis – deras utgivning äger rum under vissa villkor, och de måste ge ut sådant som det är efterfrågan på. Här spelar kundens uttryckliga vilja en avgörande roll, och kunden är biblioteken och läsesalarna.

Man kan mycket väl avvisa dussintals böcker som med olika ord, men ändå på ett ganska slarvigt sätt säger en och samma sak. Vi har ett okänt antal sådana slarviga böcker om dagens tema. Strängt taget kan vi helt och hållet förkasta dem till förmån för geografikartor, eftersom de hängs upp på väggen, kommer att hänga kvar där och lära ut saker i månader, kanske årtal. Inför denna rapport gjorde jag till exempel förfrågningar för att se om det fanns ett referensverk för tidningar, en referensbok som kan hjälpa en att ta reda på saker om en tidning. Uppenbarligen existerar inget sådant. Jag vet inte om ni diskuterade detta under kongressen eller ej, men frågan förtjänar att uppmärksammas.

Jag fick en imponerande samling tidskrifter där det fanns artiklar om hur man använder tidningar. En del av dem var mycket användbara för personer som håller på med denna sortens arbete. Men de var inte riktigt vad jag hade tänkt mig, för de innehöll övergripande metodologisk information, medan jag hade tänkt mig en praktisk referensbok som kunde läggas på bordet under kartan i "läsestugan" eller på biblioteket, på samma bord där tidningarna ligger kunde man lägga en almanacka som ger klara och tydliga geografiska, ekonomiska, statistiska och andra uppgifter, som alla läsare kan tillägna sig – men det finns ingen sådan referensbok. Vad tyder det på? Det, kamrater bibliotekarier, tyder på att ni fortfarande inte har organiserat läsarnas tryck underifrån mot författarna och förläggarna.

Kamrater, staten och dess ledare, kommunistpartiet, har på egen hand tagit hand om vårt utbildningsarbete. Skulle det kunna vara på annat sätt? Under revolutionens och den proletära diktaturens förhållanden skulle varje avsteg från de arbetande massornas monopol över utbildningen bli ödesdiger. [*Applåder.*] I en tid då borgarklassen, som förfogar över hela världens kolossala resurser, skoningslöst avskedar varenda kommunistisk lärare, så vore vi, ledarna för världens enda arbetarstat, omringade av fiender som vi är, vi vore fullständigt blinda eller galna om vi skulle öppna dörrarna till arbete inom undervisningsväsendet för företrädare med en borgerlig syn på världen. Vi kommer att stärka vårt monopol på undervisningens område fullkomligt och ovillkorligt ända till den dag då arbetarklassen och bönderna, tillsammans med sin ledare kommunistpartiet, uppgår i en socialistisk

gemenskap som en del av den internationella sovjetrepubliken – vilket inte kommer att ske imorgon utan i övermorgon eller dagen därpå. Och fram tills dess måste monopolet över makten och undervisningen (vilken är maktens ideologiska grund) tillhöra arbetarstaten och dess representanter, kommunistpartiet. [Applåder.]

Men samtidigt är vi, kamrater, tillräckligt sansade politiker för att inse och veta att ett monopol över utbildningen har sina avigsidor, sina negativa sidor och faror. I fel omgivning kan ett monopol över utbildningen ge upphov till byråkrati och formalism. Vilka är symptomen på byråkratism? Form utan innehåll. Vilken är faran? Att livet kommer att vända sig bort och söka sig andra vägar. Hur undviker vi faran för byråkratism? Med hjälp av ett organiserat och ständigt levande tryck från de som vill ha utbildning, det vill säga underifrån. Och det kan vara bibliotekariens eller ”stugföreståndarens” roll. I det stora hela är de lägre kulturarbetarnas roll avgörande. Här uppifrån propagerar vi för geografikartor, men lämnar inte ut några. Varför? Därför att ingen frågar efter dem. Men om ropen ljuder underifrån, från tusen, tvåusen, tretusen bibliotek och läsestugor: ”Ge oss kartor!” - då kommer Gosizdat att lämna ut dem [applåder] och till ett passande pris.

Detta gäller även böcker. Är alla de böcker som vi publicerar lika nödvändiga och outhärliga som bröd? Jag har redan talat om det: bara en tiondel av dem är absolut nödvändiga. Varför är det så? Därför att vårt förlagsarbete till stor del fortsätter i samma gamla tröga spår, i enlighet med gamla intressen, gammal vana, de gamla läsarna, och vi berör knappast massan av moderna läsare. Utifrån vår ofullständiga statistik verkar det återigen som om biblioteken för varje läskunnig bonde (om jag misstar mig så får de som vet bättre rätta mig) har – nästan tre fjärdedels bok – tre fjärdedels bok i biblioteken för varje läskunnig bonde!

[Här anger protokollet att N K Krupskaja inflikar: ”Mindre än det.” Trotskij svarar:]

I så fall ber jag om ursäkt för min överoptimistiska statistik. Det är helt uppenbart, att det under sådana omständigheter i sig själv vore en stor kulturell seger att av tio böcker, där nio är mer eller mindre användbara – kanske mindre än mer – att av dessa välja den bästa och mest nödvändiga och ge ut den i tio gånger större upplaga. Varför? Därför att tio böcker som är mer eller mindre lika varandra eller bara utgör rätt oväsentliga åsiktsskillnader kommer att läsas eller bläddras igenom av en och samma läsare. Den sortens litteratur kommer denna läsare att, om jag så får säga, proppa i sig. Men om vi istället för dessa tio böcker ger ut en enda, men i tio gånger större upplaga, då kommer den att nå läsare som är verkligen läshungriga och verkligen törstar efter kunskap.

Men också i denna fråga följer döden på livet, som man brukar säga. Det är mycket svårt att lyfta sig själv i håret ur denna tröga förlagsverksamhet. Att lyssna på massorna, lyssna på hur de tänker, vad de vill, att förstå allt detta och mentalt hoppa över alla de som på ett byråkratiskt sätt tänker åt massorna men inte lyssnar på dem – för det krävs Lenins huvud. Nu har ni möjlighet att läsa allt som Lenin skrev. Jag råder er – det är mycket användbart! - att speciellt uppmärksamma de delar i böckerna där han lyssnade på massorna, på vad de ville, vad de behövde – inte bara vad de ville utan vad de ännu inte hade blivit undervisade att vilja... Förmågan att med ett unikt sinne kunna lyssna på allting är en gåva som folk får bara en gång per århundrade. Men med hjälp av en stor, vitt förgrenad, flexibel och levande apparat som på ett aktivt sätt kommer att betjäna massornas materiella och andliga behov, kan man höra massorna på ett organiserat och kollektivt sätt. Och den biblioteksarbetare som bara tar som sin uppgift att ansvara för bokhyllor är inte biblioteksarbetare i ett socialistiskt land. Han måste kunna lyssna på sina läsares önskemål och föra vidare vad han har hört till högre organ – för att sätta tryck på författare och förläggare. Det är den nya sovjetiska socialistiska biblioteksarbetarens viktigaste uppgift. [Applåder.]

Det finns naturligtvis en hel mängd andra problem som hänger ihop med dem vi har nämnt. Den

grundläggande motsättningen i vår situation är följande: makten befinner sig i arbetarnas händer, men arbetarna befinner sig fortfarande långt från att ha lagt sig till med en grundläggande kultur. Det växer fram motsättningar ur detta förhållande. Hos oss har vi fullständig jämlikhet mellan män och kvinnor. Men för att en kvinna verkligen ska få de möjligheter som en man har redan under vår nuvarande fattigdom, så måste hon vara jämbördig med männen i fråga om läskunnighet. Hos oss är alltså "kvinnofrågan" först och främst en fråga om att bekämpa analfabetismen bland kvinnor. På grund av den låga kulturella nivån stannar många påbud kvar på pappret. Finns det förtryck i vårt land? Ja, i allra högsta grad. Var beror det på? Det beror inte på att vi har en situation där en klass befinner sig i ledarställning, utan på kulturell svaghet, analfabetism, en känsla av försvarslöshet som har sina rötter i en oförmåga att granska saker och ting, läsa vitt och brett, klaga och rådfråga rätt källor. Och här har vi återigen en av läsestugornas och bibliotekens grundläggande uppgifter i byarna, nämligen att föra en skoningslös kamp mot denna känsla av försvarslöshet. Man kan och måste framföra klagomål till bibliotekarien.

Jag hittade ett intressant citat av Vladimir Iljitj om detta: han föreslog att det skulle införas kontor för klagomål i biblioteken. Vid ett första påseende kan detta se ut som en paradox och malplacerat, men även här har han förstått de arbetande massornas psykologi. För de personer bland arbetarna och bönderna som är vakna nog att dras till ett bibliotek är biblioteket en källa till något högre – både kunskap och rättvisa. Bygg ett kontor för klagomål i biblioteken, skapa en omgivning där varje bonde, man som kvinna – och först och främst de som är rädda för de sovjetiska tjänstemännen – känner att de kan fråga bibliotekarien, "izbatjen", utan att känna att de blir svikna eller lurade. Bibliotekarien ska kunna ge dem råd, skriva till tidningar, offentliggöra deras klagomål och försvara dem. Om man dödar känslan av försvarslöshet i en person så dödar man i samma slag förtrycket, och det säger sig självt att förtryck är oförenligt med den regim vi håller på att bygga men fortfarande är långt ifrån att ha fullbordat.

I sitt arbete kommer bibliotekarien att dra till sig byns bästa krafter, han kommer att lita till dem och utöva sitt inflytande genom dem. I samband härmed skulle jag speciellt vilja be bibliotekarierna att ägna särskild uppmärksamhet åt de soldater ur Röda armén som har demobiliserats. På landsbygden skulle de kunna bli representanter för ett kollektiverat jordbruk och ombud för det kulturella arbetet, om det bara finns en samlingspunkt för dem. För närvarande genomgår vår landsbygd mycket komplicerade och djupgående processer av oerhörd ekonomisk och kulturell betydelse. Det pågår en uppskiktning, och inom kort kommer det att finnas ett skikt av kulaker¹ på landsbygden. Och vi måste klart inse att varenda framträdande bondeaktivist, var och en som är läskunnig, som vet vad sovjetmakten innebär och kan förstå lagen, som har lyssnat på lektioner i agronomi eller har varit på en jordbruksutställning – varje sådan bonde kan bli det ena av två saker: antingen en representant för den sovjetiska kulturen – eller en kulak. Och vad är en kulak? I de flesta fall är det en kunnig, skicklig, stark bonde som använder alla sina krafter för att förbättra sin lantegendom på andras bekostnad. Och våra demobiliserade soldater, som för tillfället till största delen utgör de bästa elementen bland våra bönder och kan samlas kring en skola, ett kooperativ, ett bibliotek – till och med de kan bli nya europiserade kulaker. Varför? På grund av att de är läskunniga – om de var analfabeter så fick de lära sig läsa och skriva i armén – de är vana att läsa tidningar, de kan adressen till de sovjetiska kontoren, de känner till lagen, de vet vad kommunistpartiet är, med ett ord är de inte grå, mörka bönder, även om de kommer från samma avlägsna hörn. När de var i armén fick de lektioner i agronomi, de fick besöka olika sorters jordbruksegendomar under jordbruksinstitutionernas överinseende, och så vidare. Och om de får vara ifred på landsbygden så kan de utnyttja alla dessa fördelar för att gynna sina egna egendomar, sina egna profiler. Det betyder att de på två eller tre år, utan att ens märka det själva, kan bli europeiska kulaker. Denna fara är reell. Men om denna

¹ **Kulak** är det ryska ordet för välbärgade bönder.

unga och mer kultiverade bonde vägleds i sitt arbete när han återvänder från armén, så är han samtidigt beredd och förmögen att kanalisera all sin energi till arbete för en kartell eller ett kooperativ och bli en ovärderlig samhällsarbetare.

När jag nu har fört frågan om soldater på tal, så ska jag tillägga: om vi sänder er soldater som ni kan lita till i kulturella frågor, då förväntar vi från er kulturarbetare på landsbygden mer kulturella och utbildade ungdomar till armén. Ni känner till att vi alltmer driver armén i form av miliser. I och med det minskar vår del av budgeten, och ju mindre del som går till armén desto mer resurser kan och måste vi avdela till kulturellt och skolningsarbete. Men även här bör tjänsten återgäldas. Ni måste ge oss en mer läskunnig och skolad landsbygdsungdom. Ty ett milissystem förutsätter mer mottagliga personer i Röda armén, som måste tillägna sig alla militära färdigheter under värnplikten, bara under loppet av regelbundna repetitionsövningar. Han får inte på något sätt vara underlägsen en soldat som har fått långvarig träning i kasernerna. Bibliotekarien, "izbatjen", deltar uppenbarligen i uppbygget av Röda armén.

Låt mig slutligen återigen ta upp tidningen, detta ytterst viktiga politiska skolningsverktyg. Jag har läst igenom nyhetsrapporterna i dagens *Izvestija* och ställde mig följande fråga, utifrån detta mötes synvinkel: hur ska massan av läsare förstå dessa rapporter? Talar de för sig själva, går de att tolka på ett riktigt sätt? Hur kommer en bonde att tolka dem? Utifrån vår internationella ställning synvinkel är som ni vet frågan om Polen och Rumänien utomordentligt intressant. Av denna anledning stannade jag till vid två rapporter i dagens nummer, som rörde just dessa länder. Telegrammet från Warszawa sa: "Talesmannen i Sejmen accepterade inte den ukrainska klubbens interpellation eftersom en del av denna interpellation var skriven på ukrainska." Jag talar inte om rapportens komplicerade struktur – jag för ett långdraget inbördeskrig mot Rosta och nyhetsredaktörerna i denna fråga. [Skratt.] Men jag kan inte dölja risken för att denna rapport trycks på samma obegripliga sätt i alla tidningar. Jag tror att inte bara de läskunniga bönderna kommer att ha svårt att förstå detta, utan kanske också "izbatjen". Ty han kommer inte att veta vem denna "talesman" är, och man måste förklara för honom att han är ordförande för "Sejmen", det vill säga parlamentet och att han inte godtog interpellationen (frågan) bara för att en del av dokumentet var skrivet på ukrainska.

Låt oss anta att ni och jag är i läsestugan, och framför oss hänger en karta med Polen markerat. Ni kan visa för alla att Polen ligger vid vår gräns och skiljer oss från Tyskland. Nära kartan finns en referensbok som berättar hur många ukrainsktalande det finns i Polen, det totala antalet nationella minoriteter, och bonden kommer att lära sig att nationella minoriteter utgör nästan hälften av befolkningen i Polen – omkring 45%. Om vi nu berättar för honom att ukrainarna i Polen har lagt fram en motion till sitt "demokratiska" parlament, varav en del var skriven på "ukrainska", det vill säga på deras modersmål, och att en demokratisk republiks demokratiska parlaments demokratiska ordförande på grund av det vägrade att acceptera motionen, då har vi berikat lyssnaren med en klar bild av Polen.

Det krävs inget bättre agitatoriskt tal än en förnuftig och lugn förklaring av dessa fyra rader i telegrammet. Därefter följer en rapport om Rumänien. Här kan vi läsa: "I Bessarabien har praktiskt taget alla de nationella minoriteternas skolor stängts. I Bukovina har inte bara alla blandade skolor förstörts utan också alla ukrainska." Ni märker att även denna rapport handlar om förtrycket av nationaliteter. I varenda nummer finns det telegram som handlar om klass- eller nationellt förtryck i de kapitalistiska länderna, de förtrycktas motstånd och så vidare. Det är en ovärderlig skola, speciellt för våra ungdomar. Med dessa rapporter som medelpunkt kan vi organisera ett lysande skolande arbete. Men det är avgörande att vi gör en glasklar genomgång, annars kommer 90% av detta ytterst värdefulla material att obemärkt gå förbi 99% av vår läskunniga befolkning. Framförallt behövs det referensböcker, och det finns knappt några. Och samtidigt trycker vi mängder av tal och

rapporter som behandlar ungefär samma tema, och betonar saker som i det stora hela skulle gå att förstå utan dessa upprepningar. Vi måste utveckla oss betydligt på detta område. Boken måste komma till folket.

Anta att vi har 50.000 läsare i våra stugor, eller till och med 100.000, och att det finns en tidning i varje stuga. Inte tre eller fem tidningar som vi sovjetiska ämbetsmän är vana att läsa, utan en enda tidning med en klar och exakt framställning av den viktigaste informationen. På väggen hänger en karta där alla stater syns, och det finns en referensbok med befolkningen i alla länder, klass- och nationell sammansättning, och så vidare. När "izbatjen" får ett nytt nummer så beväpnar han sig med referensboken, och samlar så många kring sig som han kan – i synnerhet de demobiliserade soldaterna – och förklarar nyheterna. En sådan läsestuga skulle vara en oersättlig skola i leninism och skulle utbilda medborgare på landsbygden som kan orientera sig i den internationella situationen och medvetet påverka den, om nödvändigt kanske till och med med vapen i hand. För det första måste vi skola bibliotekarierna som kan leda läsesalarna, skola dem till "izbatjer", och vi måste skapa nära band mellan centrum och dessa utspridda kulturella grogrunder. Det är möjligt att genomföra och det kommer att genomföras. Först då kan vårt kulturella uppbygge upprätta oundgängliga lokala hävstänger för sig själv. Först då kommer oktoberrevolutionen att ge hela sitt skapande innehåll till massorna.

Kommer det att ske snart? Det beror givetvis på den objektiva situationen, men i inte obetydlig grad också på vår egen skicklighet. Vi har en djävulsk fiende som heter byråkratism. Denna fiende återspeglar vår bristande kultur och måste ständigt bekämpas. För tillfället skaffar vi oss stugor, bibliotek och organisatörer på distriktsnivå. Det är bra. Mobilisera dessa stugor, bibliotek och organisatörer i kampen mot byråkratismen. [Applåder.] Kamrater, jag är säker på att ni förstår att jag inte talar om någon rödfärgad tejp [skratt]¹ utan vår egen allryska *byråkrati* – bringa den på skam! [Skratt.]

Jag har mer att säga till er om detta problem. I samma tidning läste jag idag ett telegram som berättade att den transkaukasiska biografen i Tbilisi belönades med en röd fana för att ha visat "De röda djävlarerna". Det är naturligtvis inte fel att uppmärksamma en biografers goda arbete. Det är tvärtom mycket bra. Film är ett mäktigt vapen, och när vi på vissa ställen når en sådan position att det finns en distriktsbiograf i distriktens läsestugor, då kommer det att betyda att vi inte längre befinner oss så långt från socialismen, ty jag kan inte tänka mig en bättre allierad under uppbygget av socialismen än filmen. Men jag vill inte göra er uppmärksamma på det, utan istället på hur halvhjärtat vi uttrycker gratulationer och belönar förtjänster: vi delar alltid ut en röd fana. Nuförtiden har vi mängder av olika jubileer, två-, tre- och femårsjubileer, och varenda gång delar vi ut en röd fana. Hur kan det komma sig? Om vi räknar ut hur mycket av våra resurser som spenderas på röda fanor så visar det sig att det är en avsevärd del. Men om slagordet skulle vara: låt oss inte dela ut röda fanor vid sådana högtidligheter – för oss är redan några stycken för många – utan använd dessa resurser till att skaffa böcker i en biblioteksfond för distriktet. På varje bok som man på detta sätt har skaffat och levererat till distriktsbiblioteket ska det stå stämplat på omslaget (det måste finnas ett omslag) att denna bok tilldelades som ett erkännande av utförda tjänster, kanske till just den transkaukasiska biografen som visade "De röda djävlarerna", eller för något annat. För mig vore det bättre, intressantare och mer kulturellt.

Fanor som symboler för revolutionär kamp är givetvis oumbärliga, men att börja dela ut fanor på ett rutinemässigt sätt, som något obligatoriskt och samtidigt helt onödigt, är absurt och skadligt. Varför ska inte bibliotekarierna höja sina röster och journalisterna stöda dem i stridsropet: "Låt oss hädanefter registrera alla framgångar, eller minnen av framgångar, eller minnen av stora misslyckanden,

¹ "Byråkrati" på engelska heter också "red tape" - öa.

genom att tilldela mer resurser till det kulturella arbetet och utbildningen på landsbygden.” Låt oss ställa distriktens stugor i centrum för vår uppmärksamhet – stugor som är i behov av böcker, en referensbok, en geografikarta, en bok av Lenin. Vi ska ge dem detta. Och på varje sådan bok ska vi sätta en passande stämpel. Det kommer dessutom att bli en kort lektion i sovjetisk historia för läsaren...

Kamrater, om er kongress på olika vägar på ett så livfullt sätt skakar om de rådande uppfattningarna i vårt centrum, som har en benägenhet att söla med saker och ting, då skulle kongressen bara med detta ha utfört ett betydande och viktigt arbete. Oavsett vad som händer, så måste vi krossa träl-
domens praktik och vanor och den intellektuella högdragenheten, som uttrycks i vår gamla satirikers ord: ”En författare skriver då och då, men en läsare läser en och annan gång.” Nej, våra författare, bokförläggare, bibliotekarier och läsare måste samarbeta. Och det går bara att genomföra med hjälp av organiserat tryck underifrån, tillsyn uppifrån, med hjälp av kontroller och urval. Läsaren måste bli djärvare och mer aktiv och kräva mer. Bibliotekarien måste visa hur kan ska göra det. Han måste lära läsaren att inte bara genomlida det som skrivs för honom, utan kräva att han ska få vad han behöver och förbanna redaktören – artigt, så klart [*skratt*], när han inte får vad han behöver. Ni, kamrater, är mellanhänderna, nyckelfaktorn, förmedlare av detta skapande samarbete mellan topp och botten. Länge leve de aktiva mellanhänderna, det sovjetiska kultursystemets mest värdefulla nyckelfaktorer! [*Långvariga applåder.*]

Svar på frågor

1. Var det värt att göra en revolution i vårt land om det engelska proletariatet ändå måste dra oss i släptåg om cirka 15 år?

Utifrån denna fråga kan jag se att författaren till den inte förstod vad jag menade, men jag kanske inte förklarade det tillräckligt klart.

1. Om revolutionen inte hade ägt rum 1917 så hade vi varit en europeisk eller kanske till och med amerikansk koloni, och det europeiska proletariatet skulle ha tvingats bogsära oss från en ställning som slavar.
2. Det engelska proletariatet kan bara gå förbi oss i uppbygget av socialismen efter att de har gripit makten, och de kan bara erövra den genom att kämpa, det vill säga med hjälp av en revolution – som vi gjorde.
3. Vår revolution är ett viktigt historiskt faktum, och kommer göra det avsevärt lättare för det engelska proletariatet att gripa makten och bygga socialismen. Vid ett ytligt påseende verkar det inte vara så, med tanke på att våra förhoppningar om en snabb revolutionär utveckling i Europa kom på skam. Men det räcker att tänka igenom frågan för att inse, att utan vår revolution så skulle rörelsen i väst ha utvecklats ojämfröligt mycket långsammare.
4. Huruvida det engelska proletariatet kommer att ta oss i släptåg, och när och hur de kommer att göra det, är svårt att förutsäga. Men vad betyder detta ”ta i släptåg”? I det givna läget betyder det att det engelska proletariatet, när det har tagit makten och har exproprierat borgarklassen, kommer att skynda på vårt socialistiska uppbygge med hjälp av organisatorisk, teknisk och all möjlig hjälp. Denna hjälp kommer naturligtvis inte att vara ren välgörenhet, eftersom vi kommer att säkra det socialistiska uppbygget i England med vårt vete, timmer och andra råvaror. Skulle det engelska proletariatet kunna ta oss ”i släptåg” om vi levde under borgerliga förhållanden? Givetvis inte. De tvivel som frågans författare hyser om det var värt att göra en revolution, visar således att han inte har tänkt igenom frågan helt och hållet.

2. Är det inte tänkbart att vi själva kommer att överträffa de europeiska arbetarna inte bara i fråga

om revolutionen utan även i uppbygget av en socialistisk kultur?

Denna möjlighet är naturligtvis inte utesluten. Om de nuvarande situationen i Europa drar ut på tiden, med en borgarklass som är oförmögen att gå i land med saker och ting och ett proletariat som fortfarande inte har klarat av att ta makten, eller om borgarklassen återigen leder in Europa på vägen mot ett nytt krig som kommer att försvaga den europeiska ekonomin och kulturen ännu mer – då är det teoretiskt inte omöjligt att vi kommer att uppnå mycket stora ekonomiska och kulturella framgångar innan proletariatet i väst tar makten och slår in på vägen mot uppbygget av socialismen. Ett sådant perspektiv antyder följaktligen ett ytterst långsamt tempo på den revolutionära utvecklingen i resten av Europa samtidigt som vi skulle nå framgångar på det ekonomiska och kulturella området. Men ingenting får oss att tro att den europeiska revolutionen har skjutits upp så särskilt många år. Om den äger rum inom låt oss säga ett decennium, då pekar allt på att det europeiska proletariatet, när det väl har besegrat sin borgarklass, kommer att gå förbi oss på vägen mot att grunda en ny samhällsstruktur och en ny kultur. Men vi kommer givetvis att göra allt för att se till att vi inte hamnar efter.

3. Varför är tryckandet av telegram så skamligt illa organiserat här?

Frågan är alltför hårt ställd. Vi har uppnått en del framgångar i fråga om telegrafiska informationer. Men på det stora hela är telegraminformationerna fortfarande definitivt dåliga. Vilka uttryck tar det sig? Många: för det första ger korrespondenterna, av gammal vana, oss upplysningar om saker som inte förtjänar så mycket uppmärksamhet, för det andra märker de av samma orsak inte saker som å andra sidan borde vara av största intresse för vår press, för det tredje saknas nödvändiga samband och kontinuitet i deras rapporter, för det fjärde trycks telegrammen i samma form som de tas emot, det vill säga ofta oläsliga.

Vad beror allt detta på? På samma sak som vi talade om i vår rapport: en otillräcklig utveckling av vår övergripande kultur och i synnerhet pressen. Och frågor om pressen har sitt eget speciella kunskaps- och tekniska område – sin egen kultur. Hur ska vi bekämpa alla dessa brister? Med samma metoder som diskuterade i rapporten: påtryckningar från läsarna. Eller åtminstone från mellanledet mellan läsaren och journalisten: i vårt fall bibliotekarien, den som leder läsesalen. Man måste redigera informationen i telegrammen direkt för användaren – den lokala läsaren. Så länge bara ledarna (genom att på ett eller annat sätt förstå vad som står i telegrammet) kan läsa telegrammen på rätt sätt, så har de presenterats på ett otillfredsställande sätt. Men när bibliotekarierna och läsesalarna lär upp allt större kretsar av arbetare att dagligen läsa eller lyssna på uppläsningar av tidningarna, då kommer till och med den mest konservativa och lata tidningsman att tvingas vika sig för trycket från läsarnas krav och protester. Det är bibliotekariens uppgift att organisera dessa krav och protester.

Arbetarkorrespondentens kulturella roll¹

(23 juli 1924)

Arbetarkorrespondenten som en liten hävstång för att höja den kulturella nivån

Kamrater! Frågan om arbetarkorrespondentens uppgifter är nära knuten till frågan om att höja

¹ Detta tal höll Trotskij 23 juli 1924, och det trycktes första gången i *Pravda*, 14 augusti 1924.

arbetarklassens kulturella nivå. Alla våra nuvarande problem, små som stora, har sin grund i denna grundläggande uppgift. Kommunisterna, medlemmarna i det ryska kommunistpartiet, var och förblir internationella revolutionärer. Men under arbetet med sovjetrepublikens uppgifter är de framförallt ”kultiverare”. Innan revolutionen hade ordet ”kultivera” en nedsättande, nästan förolämpande betydelse. ”Det där är en sådan som de kallar en kultiverare” antydde att personen i fråga vägrade alltför lätt. Gjorde vi rätt att tänka så? Ja, eftersom det viktigaste kulturella arbetet under tsarismen och den borgerliga staten var att ena proletariatet för att erövra makten, ty endast genom att erövra makten öppnade sig möjligheterna till ett verkligt, omfattande kulturellt arbete.

Inom den tyska socialdemokratiska rörelsen hade de tyska mensjevikerna en teoretiker vid namn Hilferding.¹ Häromdagen skrev han en artikel i det tyska socialdemokratiska partiets teoretiska tidskrift, med följande innebörd: Vi, de tyska socialdemokraterna, avvisar all sorts revolutionär verksamhet i den tyska republiken. Hädanefter ska vi lägga ner vår energi på att höja den tyska arbetarklassen kulturellt. Vid första påseende verkar det som om han sa nästan samma sak som vi säger, nämligen att det kulturella arbetet är viktigast.

På vilket sätt skiljer sig de två åt? Skillnaden är att det tyska proletariatet inte har gripit statsmakten. Dess kulturella arbete begränsas följaktligen av att produktionsmedlen är privatägda och av att borgarklassen har makten. Och eftersom borgarklassen har statsmakten så kontrollerar de bokförlag, böcker, skolor, bibliotek etc, och ger bara arbetarklassen just så mycket som den, borgarklassen, anser nödvändigt och på villkor som är till dess fördel.

Man kan naturligtvis säga att inte heller vi klarar oss särskilt bra i detta avseende. Men varför har vi så ont om skolor, böcker och tidningar? Därför att vi är fattiga och överhuvudtaget kulturellt underutvecklade och har väldigt lite av allting. Men staten sätter inte upp några klassbarriärer och hinder, vår statsmakt har alltså inget av att stympa medlen för att utveckla proletariatet kulturellt, eftersom arbetarna i vårt land har makten.

I en av sina sista artiklar, som jag redan har hänvisat till, förklarade Vladimir Iljitj: efter maktövertagandet förändras plötsligt själva sättet hur vi betraktar socialismen. Så länge borgarklassen har makten innebär kampen för socialismen att ena proletariatet för att gripa makten på ett revolutionärt sätt. Alltså måste man först tvinga upp portarna till framtidens rike! Men när de arbetande massorna väl har gripit makten så måste deras kulturella nivå höjas, ty det går inte att bygga socialismen på grundval av en underutvecklad kultur. För det tyska proletariatet kommer naturligtvis frågan om det kulturella arbetet efter maktövertagandet att vara ojämförligt enklare än för oss. Men vi måste arbeta under de förhållanden vilka hela vår tidigare historia har placerat oss, det vill säga brutalt förtryck, underutveckling, fattigdom och bristande kultur. Man kan inte hoppa ur sitt skinn. Man måste övervinna arvet från sitt förflutna. Den största fördel, den största erövring som vi hittills har fått från revolutionen (och revolutionen är som vi vet inte ett mål i sig, utan bara ett medel) har varit att väcka en kraftfull längtan efter kultur bland de arbetande massorna. Revolutionens viktigaste gåva till oss är en känsla av skam över vår låga kulturella nivå och en önskan att förbättra oss, och det i en aldrig tidigare skådad skala som omfattar miljoner och tiotals miljoner.

Denna längtan efter kultur är givetvis särskilt stark hos ungdomen. Utan tvekan sjunker andelen analfabeter bland ungdomarna. Vi märker detta hos de nya militära rekryterna. Men det finns en period mellan analfabetism och läskunnighet när en person är halvt eller otillräckligt läskunnig. Många stannar alltför länge kvar på detta stadium. Det finns många sådana delvis läskunniga

¹ **Rudolph Hilferding** (1877-1941) var en av den tyska socialdemokratins ledare innan Första världskriget. Under kriget var han pacifist och ledare för de Oberoende socialdemokraterna. Han återvände efter kriget till det socialdemokratiska partiet och blev finansminister i en borgerlig regering mellan 1923-28. Dog i ett tyskt koncentrationsläger under Andra världskriget.

personer inom armén, precis som bland arbetande ungdomar, och i synnerhet bland unga bönder. Våra tidningar måste få tag i dessa halvt läskunniga personer, locka dem till sig, få dem att läsa dagligen, lära dem att läsa, öka deras läskunnighet och med hjälp av det vidga deras vyer. Vilket för oss till den fråga som vi diskuterar idag.

Arbetarklassen har upptäckt att det behövs kultur. Och arbetarkorrespondenterna är ett uttryck för detta uppvaknande. Det är den grundläggande skillnaden mellan arbetarkorrespondenternas organisation och alla andra författargrupper. Arbetarkorrespondenterna är den nyss uppvaknade arbetarklassens närmaste, mest direkta verktyg på gräsrotsnivå. Detta förhållande styr betydelsen av deras arbete, deras roll, och omfattningen på deras intressen, och det är utifrån denna skala som de bedöms. Arbetarkorrespondenten är mottaglig för allt det som arbetarklassen lever på och andas. Arbetarkorrespondenterna använder sina pennor som hävstångar. Det är en liten hävstång, men det finns många arbetarkorrespondenter och alltså många små hävstångar för att höja arbetarmassornas kulturella nivå.

En idé och hur den framställs

För att med framgång kunna spela rollen som kulturell hävstång måste arbetarkorrespondenten givetvis kunna skriva. Det är inte lätt, inte alls lätt. Att kunna skriva är givetvis inte bara detsamma som att kunna förstå enkel grammatik. Mest av allt betyder det att kunna hitta sin egen tanke, att fråga sig själv: vad är det jag vill säga? Kamrater, lär er att fråga er själv detta mer beslutsamt och mer seriöst. Det är svårt. Det är mycket lättare att ta upp penna, bläck och papper, doppa pennan i bläcket och rafsna ner det ena eller andra, av det enda skälet att läsaren ibland läser det bara därför att det inte finns något bättre att göra. Det finns en del sådant. Detta sätt att skriva är varken en framställning i ord eller korrespondens från en arbetare. Det är sant – och det finns ingen anledning att dölja det – att många artiklar i vår press skrivs på detta sätt. Det ”officiella” tidningsspråket är ett ganska utbrett elände. När journalister inte har någon känsla för vad läsarna behöver, och därmed bara en vag aning om vad de bör rapportera, så skriver de oundvikligen allmänna fraser – klichéer och fikonspråk. Jag vill inte förolämpa någon med detta. Varenda skribent, inklusive nya arbetarkorrespondenter, måste kräva av sig själv att de kan ange huvudtanken, hitta vad en given läsare i en viss situation måste och behöver få. Jag kan inte nog betona denna punkt. Det viktigaste är att noggrant analysera sig själv: vad vill jag berätta? För vem? Och varför? Det är förutsättningen för allt annat. Frågan om *hur* man skriver är också oerhört viktig, men den måste komma på andra plats.

På senare tid har jag hört en hel del diskussioner, ämnade för arbetarkorrespondenternas öron, om stil och satslära. Det är naturligtvis en mycket viktig sida av ens arbete. Men under dessa diskussioner har det hörts en hel del nonsens. Exempelvis tror vissa personer att de yttrar mycket visa ord när de rekommenderar: ”Skriv enkelt, på det proletära sättet.” Men vad betyder det att skriva ”enkelt”? Det är inte så lätt att skriva enkelt. Denna rekommendation härstammar i grund och botten från det förflutna, från den tid då den revolutionära intelligentsian gick ut till massorna, och fick höra: ”Skriv och tala enklare, klarare, mer konkret...” Många gånger kan naturligtvis sådana råd med fördel upprepas även idag. Men att säga till *arbetarkorrespondenterna*: ”Skriv enkelt, jaga inte efter stil”, vore att fullständigt missa poängen. ”Enkelhet” räcker inte alls. Man måste vara kunnig, man behöver färdigheter. Ni måste utveckla ert sätt att framställa saker, er stil. Det är ert arbete, er uppgift, och det betyder att ni måste studera. Hur bör man närma sig det? Även i denna fråga stöter man på ganska märkliga föreskrifter. Jag stötte till och med på ett råd som hänvisade till mig. Som upplysning till några arbetarkorrespondenter, sa en viss kamrat, att jag för att utveckla min stil brukade ta en speciell penna, ett speciellt sorts papper och... ”skriva som en galning” som han uttryckte det, ”pennan för över pappret... och så var det med det.” [*Applåder, skratt.*]

När jag läste dessa rader blev jag helt förbluffad. Varifrån kommer sådana saker? Kamrater arbetarkorrespondenter, unga författare, låt mig försäkra er att stil inte växer fram ur penna och papper, utan i medvetandet, i hjärnan. Fråga er första av allt vad ni vill säga. Det är den första förutsättningen när det gäller form, framställning och stil liksom alla andra saker. Alla människor är vältaliga på sitt sätt i frågor som de känner till och är intresserade av. Givetvis kommer en persons sätt att skriva vara mer levande och en annans mer behärskat. Olika författare har olika temperament. Men till och med halvt läskunniga personer skriver övertygande och meningsfullt när de har en klar idé om vad de vill säga i en given situation och när de inte bara skriver för att skriva, utan försöker uppnå något, till exempel om rapporten inte bara är ett sätt att tillfredsställa någons fåfänga – ”Här är den” säger någon, ”Jag, Ivanov har skrivit under en artikel” – inte det utan att fullfölja en sorts samhälleligt ansvar – ”Jag måste tillbakavisa några lögnar eller avslöja en dålig situation”, eller å andra sidan, ”Jag måste berätta för folk om någon som förtjänar beröm...” Det är ett stort misstag att tro att det går att arbeta fram stil med bara formella metoder, utan någon drivkraft, utan ett socialt mål som sporrar folk att handla. Precis som på andra områden, så prioriterar vi revolutionärer på skrivandets område först av allt viljan att handla: att förändra något, genomföra något, uppnå något. Och ansträngningarna att utveckla en stil för hur man skriver måste också underordnas detta mål.

Vad består en rapport av? Två delar – som båda är lika nödvändiga. Den ena är *fakta*, den andra en ståndpunkt. Utan fakta finns det inga verkliga rapporter. Det måste vi definitivt komma ihåg. Grunden för en nyhetsartikel måste vara både levande och speciell, och komma i rätt tid – något som just har hänt, som ägde rum för en eller två dagar tidigare eller för inte alls längesedan. Men det går bara att upptäcka och skilja ut intressanta fakta om arbetarkorrespondenten har en ståndpunkt. För att presentera fakta för läsaren kan och måste man ha en viss ståndpunkt. Bara på så sätt kan en rapport vara verkligt skolande. Denna kombination av levande fakta och en korrekt ståndpunkt utgör kärnan i konsten att skriva – både för arbetarkorrespondenter och för journalister i allmänhet.

Det är naturligtvis löjligt att diskutera vad som är viktigast, fakta eller åsikter. Båda är nödvändiga. Tysta inte ned och kväv inte fakta med åsikter! Redogör först för fakta som de är, korrekt och på ett intressant sätt. Skriv inte läsaren på näsan med sensmoralen i din berättelse, tvinga honom inte att dra din slutsats. Låt läsaren analysera fakta som de är. Lägg fram dem så att slutsatsen framgår naturligt ur dem. Föreslå slutsatsen för era läsare på ett sådant sätt att de inte märker hur ni leder dem. Detta är förvisso en högre konst, som varje arbetarkorrespondent som verkligen vill bidra till pressen måste sträva mot. Ni kan bara utvecklas längs denna väg ett steg i taget, outtröttligt rätta till och ombilda ert skrivande, aldrig vara nöjda med det ni har uppnått, lära av andra, bekräfta er själva via era läsare, vidga era kunskaper, er horisont och ert ordförråd.

Först av allt måste en god framställning ha en inre logik. Man måste lägga fram fakta på ett konsekvent sätt. När man utvecklar en tanke man alltså ge läsaren chansen att i sina egna tankar gå igenom alla de steg som kommer att föra dem till den riktiga slutsatsen. Det är inte ovanligt att träffa journalister eller talare som inte utvecklar sitt tema på ett sammanhängande sätt, utan vilseleder sina läsare och åhörare med spridda och osammanhängande tankar eller fakta som på ett eller annat sätt hänger ihop med ämnet. Ett så slarvigt sätt att skriva har en nedbrytande effekt på en idé, på samma sätt som fysiskt slarv bryter ned kroppen. När man hör en sådan talare, även unga sådana, så säger man till sig själv: ”De kommer inte att gå långt!”, ty det går bara att gå vidare genom att samvetsgrant och tankfullt arbeta igenom problemen. Och det visar sig i framställningen. Oavsett hur enkel frågan är, så kommer framställningen att bli konsekvent och uppfriskande om den är ordentligt genomtänkt. Men om den inskränks till klichéer, fraser och ”pladder”, så sätt en ”bock” på den och skriv ”underkänd”.

När man skriver, så ska man försöka föreställa sig så klart som möjligt hur artikeln skulle låta om

den lästes upp högt i ens egen verkstad på fabriken, eller i den intill, eller i någon närbelägen fabrik. Tänk er ett dussin arbetare eller så, eller medborgare i allmänhet, som lyssnar på er artikel. Tänk lugnt och noga igenom hur artikeln skulle kunna nå dem och tränga in i deras medvetande. Eller ur en annan vinkel, föreställ er så klart ni kan de personer som ni skriver en historia om, de som har försummat sina plikter eller begått någon sorts oegentligheter, föreställ er att de läser er artikel, och fråga er själva om de kan säga att ni har gått för långt, överdrivit, förvrängt, förstått något fel, inte har gått igenom frågan så noga som ni borde? Fråga er om ni faktiskt kan ha gjort er skyldiga till sådana anklagelser, och om det kanske är bäst att lägga artikeln åt sidan och bekräfta fakta igen så noga som ni borde. En arbetarkorrespondents viktigaste egenskap är noggrannhet. Utan denna egenskap är alla andra egenskaper meningslösa. Om er rapport visar sig vara felaktig, överdriven eller helt enkelt fel, en, två eller tre gånger, så kommer det inte bara att undergräva förtroendet för er, arbetarkorrespondenten Petrov, utan den kan också undergräva förtroendet för det tryckta ordet i allmänhet hos efterblivna läsare. Arbetarkorrespondenter, betänk ert eget rykte som nyhetsreporter, och utöver det ert ansvar som väktare av den sovjetiska pressens ära och framsteg!

Allt detta går givetvis långt utöver frågan om upplägg och stil. Men ändå finns det ett ytterst direkt samband. För längesedan skrev en skarpsinnig fransk författare: ”Stilen är mannen”, alltså att det inte är något utanför eller ytligt, utan något inneboende som uttrycker personens utveckling, vilja och noggrannhet. För att kunna utveckla er stil måste ni utveckla er själva som tänkande och handlande människor. Och under den processen kan man inte stå stilla.

Folkelig och tillgänglig stil

Givetvis måste ett litterärt arbete alltid vara så tillgängligt som möjligt. Men även detta är en ytterst komplicerad fråga. Tillgängligheten beror inte bara på arbetets stil, utan framförallt på innehållet i det ämne som diskuteras. Som ett sätt att närma sig detta tema, låt mig få berätta om ett öppet brev till mig, som skickades till *Rabotjaja Gazeta* men vidarebefordrades till mig av redaktören. Så här lät brevets viktigaste stycke:

”Jag ber att *Rabotjaja Gazetas* redaktörer ska trycka detta öppna brev till Trotskij i tidningen. I egenskap av arbetarkorrespondent för vår proletära arbetartidning kan jag inte hålla tyst om en sak som påverkar mig som korrespondent och förespråkare för kulturella förbättringar. Det som bekymrar mig är att jag ofta stöter på artiklar av L Trotskij i *Pravda* (som jag också prenumererar på) om arbetarnas vardagsliv, proletär kultur, konst, partipolitik om konst, etc. Artiklarna är mycket, mycket viktiga just nu och ämnet ifråga är intressant, men inte för alla. Med ordet *alla* menar jag alla arbetare, alltså inte att artiklarna är ointressanta för arbetarna. Tvärtom är de mycket intressanta. Men tyvärr är de inte fullt förståeliga, och bara på grund av att de är alltför fullpackade med vetenskapliga termer och ord. Exempelvis innehåller artikeln ’Partipolitik inom konsten’ i nummer 209 orden ’kriterier’, ’metafysisk’, ’dialektisk’, ’abstraktion’, ’antagonism’, ’individuell’, och så vidare. Alla dessa ord kräver vissa förberedelser och högre utbildning från läsarens sida. För den genomsnittliga läsaren och speciellt för arbetaren är de obegripliga och kan naturligtvis knappast intressera dem. Därför skulle jag för min del vilja be kamrat Trotskij att skriva sådana artiklar oftare men avstå från de ovan nämnda främmande orden och begreppen och ersätta dem med tillgängliga, folkliga ryska ord, så att de helt och fullt kan ge den andliga näring som läsarna från vår efterblivna arbetarklass längtar så mycket efter.” Z Krijatjko, 25 september.

Som ni ser är brevet ganska gammalt. Jag besvarar det här, lite väl sent. Men i denna fråga är tiden inte viktig eftersom frågan om att använda ett folkligt språk inte har någon tidsmässig eller flyktig betydelse. Jag tänker inte försöka visa att de artiklar som kamrat Krijatjko talar om var tillgängliga, eller att det inte fanns för många främmande ord eller uttryck i dem som kunde ha formulerats mer begripligt. Det är möjligt, till och med troligt, att det finns sådana försyndelser och förbiseenden i dessa artiklar. Men det är inte den springande punkten i att använda ett folkligt språk.

Jag har sagt att stilen i stor utsträckning beror på hur mycket en person vet och vad han eller hon vill säga. Det grundläggande är tanken och viljan till handling. Stilen utvecklas och blir bara synlig som ett hjälpmedel. Samma sak gäller ett folkligt språk. Det är inte ett mål i sig utan ett medel för att uppnå ett mål. Hur framställningen ser ut måste motsvara ämnet, hur komplicerat eller enkelt det är. Det går naturligtvis att klämma in alltför många främmande ord och förvirra den allra enklaste tanke. Men svårigheten ligger oftast inte i orden eller skrivandet i allmänhet utan i ämnet självt. Ta exempelvis Marx' **Kapitalet**. Kunde han ha skrivit den med ett folkligt språk och tagit bort de främmande orden? Nej. Varför? Eftersom ämnet är ytterst komplicerat. Om vi skulle ersätta de främmande orden med inhemska alternativ, skulle **Kapitalet** verkligen inte ha blivit lättare att förstå. Varför? Därför att ämnet är komplicerat. Men hur närmar man sig **Kapitalet**? Försök läsa ett antal enklare böcker. Samla kunskap och ta sedan upp **Kapitalet**. Den främsta svårigheten är att ämnet är så komplicerat.

Men inte bara det. Om man skulle ersätta de främmande orden i **Kapitalet** med rent ryska ord så skulle verket inte bli klarare, utan tvärtom bara bli ännu mer komplicerat. Vetenskapliga begrepp (ord, beteckningar) utgör speciella, exakta begrepp. Om dessa accepterade termer ersätts med mer eller mindre lämpliga ryska ord så försvinner begreppets exakta betydelse och det litterära arbetet blir mer vagt. Det är mycket bättre att förklara de nödvändiga termerna och upprepa det en eller två gånger, och på så sätt göra läsaren eller åhöraren bekant med dem. Om ämnet härrör direkt ur arbetarnas erfarenheter kan och bör arbetet alltid presenteras så att till och med en icke läskunnig person ska kunna förstå det helt och fullt. Men om ämnet inte är direkt knutet till de enskilda arbetarnas erfarenheter, om ämnet grundar sig på ojämförligt bredare erfarenheter, som till exempel matematiska eller allmänt vetenskapliga och filosofiska frågor, då är det fullständigt omöjligt att göra dem helt begripliga bara med hjälp av en framställning. I dessa fall krävs det förberedelser, det krävs ett noggrant utvalt bibliotek som blir en ”trappa” uppåt – där varje bok är ett steg.

De underutvecklade arbetarläsarnas första steg måste naturligtvis vara de lokala arbetarkorrespondenternas artiklar. Hur läser de avancerade, politiskt och teoretiskt skolade arbetarna en tidning? De börjar med de viktigaste nyhetstelegrammen. De försöker avgöra om den revolutionära kampen har skärpts någonstans i världen, om det skett en parlamentarisk sammandrabbning, regeringsbyte, hot om nya krig, etc. Alltså börjar de först med de övergripande händelserna och frågorna.

Och hur närmar sig de vanliga arbetarna tidningen? De tittar efter notiser eller artiklar som rör deras verkstad, fabrik eller en närliggande fabrik, eller en klubb i närheten och slutligen sin egen region eller stad i sin helhet. De vanliga arbetarna börjar med den närmaste kretsen – ju närmare det är ju mer intresserade är de, eftersom de fakta man redogör för berör deras egna liv mycket mer direkt.

Alla våra problem och motsättningar på den kulturella och politiska utbildningens område faller mellan dessa två ytterligheter. Den ena cirkeln är enorm och omfattar hela vår planet, allt liv och alla strider, den andra är ganska liten och omfattar bara det som är direkt under våra fötter. De mest avancerade elementen, de erfarna, upplysta, väl belästa kämparna lever innanför den första intresserkretsen. De underutvecklade arbetarnas och den överväldigande majoriteten av böndernas intressen begränsas till den andra det vill säga mindre cirkeln. Mellan den lilla och den stora cirkeln finns en hel rad mellanliggande cirklar som kan betraktas som steg. Tidningens uppgift är att bredda läsarens intressen och steg för steg, lite i taget, leda dem från den lilla till den stora cirkeln. Arbetarkorrespondenterna har en mycket viktig roll i denna skolning av läsaren och för att vidga läsarens horisonter. De befinner sig nära sina läsare och kan observera dem från dag till dag, kan följa hur deras intressen utvecklas och hjälpa till med denna utveckling, utvidga området för sina nyhetsrapporter och ständigt lära av livet och från böcker för att hela tiden befinna sig före sina läsare.

Arbetarkorrespondenten – en del av sovjetsystemet

Vi måste hela tiden tänka på att de arbetare som inte läser tidningar inte är en del av sin klass eller sin tid... Vad ni än gör för övrigt så måste ni väcka arbetarna. Om de inte kan läsa så måste ni förmå dem att lyssna när andra läser. Och för att kunna det måste ni fånga deras intresse, beröra deras mest livsavgörande angelägenheter. Hur? Med det som berör dem mest omedelbart. De måste höra att någon tänker på dem och skriver om dem. Vem kan göra det? Arbetarkorrespondenten. Den främsta och viktigaste uppgiften för alla allvarligt menande arbetarkorrespondenter är att väcka sina mest underutvecklade arbetskamraters slumrande sinnen.

Om det rinner in friskt vatten i en damm så blir den aldrig unken eller stillastående. Det är samma sak med en tidning, i synnerhet när det existerar ett revolutionärt monopol på det skrivna ordet. Kom håg: det finns alltid en risk för tidningsbyråkratism. Redaktionen har olika avdelningar, sin egen byråkrati, sina egna metoder och speciella vanor och order som går uppifrån och ner. Men livet förändras ständigt, det utvecklas nya skikt bland massorna, nya frågor och intressen uppstår. Om tidningen ser saker och ting från en vinkel och läsaren från en annan så innebär det döden för tidningen. Arbetarkorrespondenten får inte låta det hända. Arbetarkorrespondenterna skriver inte bara om massornas liv för tidningen. De ser hur tidningen tas emot av massorna, inte bara deras egna nyhetsartiklar utan samtliga delar av tidningen och alla artiklar.

Skriv om tidningen själv i tidningen. Se vilka nya böcker och pamfletter som får ett gensvar i bland arbetarna och skriv om böcker i tidningen. Tidningen är ingen ersättning för boken. Bara en bok kan täcka ett ämne ur alla vinklar och ge en djupare vetenskaplig förståelse. En arbetarkorrespondent som bara skriver och inte läser kommer inte att gå framåt, och den som inte går framåt rör sig bakåt. Arbetarkorrespondenterna måste höja sin egen intellektuella nivå jämfört med sina läsare genom att läsa och studera. Läsandet måste inriktas på de frågor som livet har ställt i centrum för deras uppmärksamhet som arbetarkorrespondenter.

Det främsta syftet med det sovjetiska sättet att organisera staten är att dra in de breda folkmassorna i regeringen och lära dem att härska. Vi får inte under några omständigheter förlora detta mål ur sikte. Men de senaste årens erfarenheter har visat oss att det är mycket svårare att lösa denna fråga praktiskt än vi tänkte oss i början av revolutionen. Vi är alltför efterblivna, okunniga, obildade och alltid tröga, medan problemen under det praktiska ekonomiska uppbygget å andra sidan är alltför svåra och pressande. Det är källan till tendensen till byråkratism, det vill säga att lösa problemen via de statliga ämbetsverken, utan arbetarna och bakom ryggen på dem. Här kan tidningarna vara ett kraftfullt medel för att rätta till statsapparatusens arbete. Tidningen berättar hur detta arbete påverkar och upplevs på gräsrotsnivå, hur basmedlemmarna reagerar på arbetet. En av arbetarkorrespondenternas omistliga uppgifter är att vara känsliga för detta svar och rapportera om det i tidningen. På så sätt kan de värva tidningens läsare för att hålla koll på statens sätt att fungera och gradvis förbereda dem för att själva delta i regeringen. Arbetarkorrespondenterna är inte bara tidningsreportrar. Inte alls. De är en ny och viktig beståndsdel i det sovjetiska systemet. De kompletterar regeringsorganens verksamhet och motverkar byråkratiseringen av dem.

Vardagslivets problem

En av de viktigaste frågor som arbetarkorrespondenten står inför är den process som bryter sönder arbetarmassornas vardagsliv och formar det på nytt – jag har redan mer än en gång talat och skrivit om detta. Men dessa problem är mycket mer komplicerade än de frågor som uppstår i verkstäderna och på fabrikena. Här är ett korrekt tillvägagångssätt särskilt viktigt. Annars är det på tok för lätt att trassla till det.

I grund och botten inskränker sig vardagslivets problem å ena sidan till frågor om det ekonomiska

och kulturella uppbygget och å den andra påverkan från den kulturella utbildningen. Här är det mycket viktigt att utvärdera sitt arbete på ett korrekt och realistiskt sätt och inte låta sig dras iväg. Arbetet består av två delar med olika historisk betydelse. Å ena sidan inför vi gradvis kollektivistiska element i familjens vardagsliv. Trots våra blygsamma framsteg på detta område skiljer vi oss genom *inriktningen på vårt arbete* på ett grundläggande sätt från allt som har gjorts i detta avseende i de kapitalistiska länderna. Men å andra sidan inriktas arbetet på detta område så att arbetarmassorna i vårt land kan uppnå en kulturell nivå som redan är vanlig hos alla civiliserade folk: läskunnighet, att läsa tidningar, ordning, artighet och så vidare. På samma gång som den grundläggande inriktningen på vårt kulturella arbete går framåt mot socialism och kommunism, så måste vi alltså samtidigt arbeta för att flytta stora delar av vår kulturella front framåt mot att uppnå en kulturell nivå som redan har uppnåtts i de utvecklade borgerliga staterna. Denna dubbla karaktär hos vårt arbete bestäms helt och hållet av omständigheter som hänger samman med vårt historiska förflutna, och vi måste förstå det på rätt sätt så att vi inte gör misstag vad gäller arbetets innebörd och innehåll.

Således har till exempel flera lokala samfund för en ny livsstil ställt sig uppgiften att utarbeta en "kommunistisk etik". Med det menar man att avskaffa ohövlighet, och bekämpa alkoholism, att ta mutor och andra gissel.

Om vi ställer frågan på detta sätt så är det uppenbart att vi faller offer för en viss optisk illusion. Det kan synas som om ohövlighet, oanständigt tal, alkoholism och att ta mutor är karakteristiskt för hela den kapitalistiska världen, och att vi genom att rensa vårt land från ovan nämnda synder och laster för första gången tar itu med att skapa en "kommunistisk etik". Vad gäller ohövlighet, oanständigt tal, mutor och så vidare har vi i själva verket fått ett fruktansvärt arv från det tsaristiska Ryssland, som i kulturella frågor sackade efter de europeiska staterna med många decennier och i vissa avseenden århundraden. En anseelig del av vårt kulturella arbete och därmed arbetarkorrespondentens kultiverande arbete består av att avskaffa detta förborgerliga barbari. Jag betonar detta därför att det är mycket viktigt för oss att inse vad vi gör.

Som ni minns sa Marx att det inte går att bedöma varken partier eller personer utifrån vad de tycker om sig själva. Varför? Därför att alla tidigare partier, speciellt de småborgerliga demokratiska partierna, har haft illusioner som har gjort att de inte har sett de luckor och motsättningar som finns i deras program och till och med deras eget arbete. De borgerligt demokratiska partierna kan inte leva utan illusioner. Det är just därför som till exempel mensjevikerna och socialistrevolutionärerna betraktar sig själva som "socialister". Dessa illusioner döljer det faktum att de i själva verket står i borgarklassens tjänst. Men vi kommunister behöver inga illusioner. Vi är det enda parti som inte behöver illusioner, självbedrägeri eller falskt sken för att genomföra sitt mäktiga historiska arbete. Att ge kampen mot ohövlighet, alkoholism och mutor någon sorts högtidligt namn som "kampen för en kommunistisk etik" eller "för en proletär kultur" gör inte att kommunismens födelse kommer närmare. Det innebär bara att vi utsmyckar vårt första preliminära arbete med falska beteckningar, och det är opassande och otillständigt för oss som marxister.

Jag vill inte nedvärdera betydelsen hos vårt dagliga arbete att höja massornas kulturella nivå. Tvärtom, allting beror på att denna kamp lyckas. En gång i tiden sa vi att löss och tyfus kunde förinta socialismen. Lika lite som kampen mot löss, leder kampen mot mutor i sig själv till att vi präglar in en kommunistisk etik. Men det är uppenbart att det inte går att upprätta kommunismen på grundval av fysiskt och moraliskt snusk.

I både städerna och byarna är man av uppfattningen att "medlemmar i det kommunistiska ungdomsförbundet får inte dricka". Det är en framgång som måste stärkas och utvecklas. Ofta stöter man på pratkvagnar som djupsinnigt börjar förklara att kampen mot alkoholism är tolstojanism. Det är svårt

att tänka sig något dummare och mer banalt.

För de arbetande massorna är kampen mot alkoholism en kamp för att överleva fysiskt, andligt och framförallt revolutionärt. Vi har knappt mer än börjat att resa oss. Vi har knappt så vi klarar oss. Vi kan bara höja lönerna mycket, mycket sakta. Och lönen är faktiskt grunden för vardagslivet och för kulturella framsteg. När alkoholen tvingar sig in i arbetarens dagliga liv så lägger den beslag på en stor del av inkomsten och undergräver på så sätt kulturens utveckling. Vi måste klart inse farorna med alkohol, i en situation där landets ekonomiska organ knappt har börjat hämta sig efter en farlig sjukdom och där det överallt finns kvar tecken på kronisk sjukdom. Arbetarkorrespondenten måste på ett ingående sätt kunna knyta kampen mot alkoholism till en viss arbetargrups livsvillkor, deras förhållanden på fabriken, kulturellt och hemma. Och den arbetarkorrespondent som tar lätt på alkoholismen är ingen verklig arbetarkorrespondent. Alkoholismen är revolutionens värsta fiende och den mest ondskefulla fienden till massornas kulturella framsteg.

I anslutning till vardagslivets problem frågar många mig vad jag har för inställning till Oktoberrörelsen och om den är en del av den nya livsstilen. Det finns naturligtvis ingen anledning att överdriva Oktoberrörelsens betydelse och det är inte heller godtagbart att byråkratisera den. Den utgör utan tvekan ett steg framåt – ett tecken på framsteg. Så sent som idag fick jag ett brev från distriktet Elizavetgrad, ett av de distrikt där Machno var allra starkast,¹ och som drabbades allra hårdast av gäng av banditer. I en by där (jag har glömt vilken) har omkring tio familjer organiserat ett "Oktobristiskt gemensamt hushåll" som till och med omfattar åldringar. Jag upprepar att detta i sig själv inte förändrar vardagslivet, men det är en avgörande förbättring som visar det nya vi strävar mot. Det är så vi måste se det.

I ett land lever inte religiösa föreställningar kvar så mycket i folks huvuden, i deras medvetande och övertygelser, som i deras sätt att leva, i deras vanor och omständigheter. Det är därför man inte kan vinna med enbart vetenskapliga argument. För att kompensera det kan man rikta en del riktigt hårda slag mot de religiösa fördomarna genom att visa hur de yttrar sig i livet. Betrakta dop, bröllop och begravningar med öppna och kritiska ögon och beskriv dem helt enkelt, eller med ett småskrat om ni har den läggningen. Artiklar om det religiösa livet kan och bör spela en mycket större roll i kampen mot kyrkans roll i vardagen än vissa av våra tecknares invecklade och långsökta karikatyrer.

Frågan om sex

Det har talats mycket kring frågan om sex i vardagslivet. Speciellt våra ungdomar är av förståeliga skäl intresserad av denna fråga. Vid alla möjliga möten ställs skriftliga frågor i detta ämne. Frågan ställs inte på ett teoretiskt sätt, det vill säga inte för att marxistiskt belysa hur familjeformerna och de sociala och sexuella relationerna utvecklas, utan praktiskt: hur man ska leva nu, hur saker och ting är idag.

Det är en svår fråga. Under våra förhållanden går det inte att ge ett kategoriskt svar på en fråga som i praktiken ställs så skarpt, på ett så rättframt sätt, eftersom den sexuella frågan omfattar hela härvan av problem i vårt samhälle och familjeförhållandena, och det är fortfarande ytterst tilltrasslat. Jag kan inte reda ut det här, inte ens teoretiskt. Det skulle ta väldigt lång tid, och det står inte på dagens program. Men jag ska peka på huvuddragen, ty arbetarkorrespondenten får absolut inte vara kall-sinnig inför de relationer, konflikter och svårigheter som uppstår på grundval av sociala och sexuella förhållanden.

¹ **Nestor Machno** (1884-1934) ledde små gerillagrupper av bönder som kämpade mot ukrainska reaktionärer och tyska ockupationstrupper under det ryska inbördeskriget. Han vägrade att inordna sina styrkor i Röda armén, och hamnade till sist i konflikt med den. Till sist skingrades hans styrkor av sovjetregeringen.

Det säger sig självt att vi analyserar frågan om sex öppet, utan mysticism, utan de vanliga lögnerna och hycklandet – och naturligtvis utan att vara cyniska. Den unga generationen måste på ett lämpligt sätt få information om både sexuell fysiologi och hälsovårdslära. *Vi måste vara såväl sexuellt som politiskt läskunniga.* Det är det minsta vi måste sörja för. Men det är givetvis långt från att lösa de motsättningar som hör samman med livets sexuella sidor under de övergångsförhållanden som existerar i vårt land.

På detta område är bostadsfrågan enormt betydelsefull, precis som överhuvudtaget på alla det privata livets olika områden. En nödvändig förutsättning för att göra framsteg i fråga om kultur och medmänsklighet såväl som när det gäller sexuella relationer är att skapa bostadsförhållanden som är värdiga civiliserade människor. Samma sak gäller samhällsliga matsalar, för att ge mat till och fostra småbarn, och barnens situation i allmänhet. Det är uppenbart att arbetet för att omvandla vardagslivet längs socialistiska linjer kommer att skapa mer gynnsamma villkor för att lösa de nuvarande sexuella motsättningarna.

Parallellt med detta fortsätter och kommer processen för att väcka och utveckla personligheten att fortsätta att löpa. Att vara kultiverad handlar framförallt om inre disciplin. När vi säger att staten som våldsapparat successivt kommer att försvinna på vägen mot en fullständig socialism och kommunism, så menar vi att källan till den disciplin som behövs i det nya samhället kommer att komma inifrån istället för utifrån. Den kommer att vara beroende av varje enskild medborgares kulturella nivå. Precis på samma sätt som medlemmar i en kör inte sjunger samstämmigt därför att de blir tvingade till det utan för att det är trevligt för dem, så kommer de harmoniska relationerna under kommunismen att svara mot varje enskild individs personliga behov. I fråga om sexuella relationer betyder detta å ena sidan frihet från yttre bojor och tvång, och å den andra att underkasta sig själv sin personlighets inre disciplin – dess rikare andliga liv och högre behov.

Detta framtidsperspektiv ligger givetvis fortfarande ganska långt i fjärran. Men det visar icke desto mindre vilken väg vi måste ta för att hitta ut ur de nuvarande hårda och smärtsamma motsättningarna på de sexuella relationernas område. Det grundläggande recept som kan ges som svar på alla frågor som ställs i frågan om sex är – *offentligt arbete i syfte att omvandla vardagslivet och enskilda ansträngningar för att på alla sätt höja personlighetens kvalitet.* Det är också den inställning med vilken arbetarkorrespondenten måste närma sig dessa frågor.

Skildringar av moral och uppförande och den nya litteraturen

Arbetarna bör alltså beskriva och fundera över sitt vardagsliv genom arbetarkorrespondenten. Vi har haft många dispyter om vilka mål den nya proletära litteraturen ska ha. Vissa litterära kretsar har försökt övertyga oss om att den revolutionära litteraturen inte ska ”fundera” utan ”omvandla”, och att skildringar av moral och uppförande därmed inte har någon plats i revolutionära konstverk.

Detta sätt att närma sig frågan är ett uppenbart exempel på en vänsteristisk ”barnsjukdom”. Det finns inte ett uns av marxism i den. Hur ska man kunna omvandla något utan att först fundera över det? Hur ska man kunna påverka vardagslivet utan att först känna till det in i minsta detalj? En del människor (vissa av kommunist-futuristerna) går så långt att de säger att den revolutionära litteraturen måste ge oss en ”standard” - så att säga modeller och normer – av hur det borde vara. Men det är uppenbarligen en livlös, idealistisk, professorsaktig, formalistisk uppfattning. På ett konstgjort sätt delar den upp världen i två delar: så som det är och så som det borde vara. De säger: låt de konservativa beskriva det som är och vi – oj, vilka revolutionärer de är! - vi ska visa hur det borde vara.

När man läser detta sätt att resonera, så säger man till sig själv: för dessa personer är det som om

varken Marx eller Lenin har existerat. Nej, mina damer och herrar, filosofera inte: vi är i desperat behov av en återspeglning av arbetarnas liv och deras dagliga tillvaro i arbetarkorrespondenternas enkla rapporter och ända upp till konstnärliga generaliseringar. Det finns inget tvivel om att framväxten av ett nätverk av arbetarkorrespondenter som utvidgar sin horisont och sina intressen och utvecklar sin litterära teknik – att alla dessa saker tillsammans kommer att bilda grunden för en ny och mer allsidig litteratur om vår övergångsperiod.

Låt mig med det återvända till diskussionen om proletär litteratur för att komma till pudelns kärna. Vissa kamrater anklagar mig för att jag efter vad som påstås är ”mot” proletär litteratur. I bästa fall – eller snarare i värsta fall – kan man förstå det som att jag i viss mån även är mot arbetarkorrespondenterna, eftersom de är proletariatets enda direkta, lokala litterära röst. Via arbetarkorrespondenten tittar proletariatet runt sig, på sig själv och återger vad det ser. Om arbetarkorrespondenten inte fyller denna funktion – då är han eller hon ingen arbetarkorrespondent och borde degraderas.

Kamrater, i vilken mening har jag talat ”mot” proletär litteratur? Jag har inte talat mot proletär litteratur utan mot det faktum att enstaka grupper av författare hänger skyltar över sina dörrar där det står: ”I detta lilla kontor utvecklas proletär litteratur. Ni behöver inte gå längre.” *Nej!* Så lätt kommer det inte att bli att skapa en proletär kultur. Det är en betydligt mer invecklad och komplicerad uppgift än så. Proletkult utför ett utmärkt arbete vad gäller att lära och lära ut att skriva, att lära och lära ut att skriva drama, skapa musik och konst.¹ Men när ett dussin unga författare, vars enda band till proletariatet är deras sinnesstämning, på ett slarvigt sätt skapar litterära kretsar och säger: ”Vi representerar proletär litteratur – och allt annat kan fara åt helvete...” då måste vi protestera. Ni har för bråttom! Ni blandar ihop verkligheten med era önsknings. Vi protesterar inte på grund av att vi är ”mot” proletär litteratur. Vilket trams! Vi protesterar därför att det inte går att skapa en proletär litteratur med så enkla medel – om man med det menar att den ska representera den [proletära] klassen och inte en litterär grupp. Först av allt har ni framför er uppgiften att höja den kulturella nivån hos de efterblivna massorna, som fortfarande tyvärr inte ens förstår litteratur.

Kamrater, vi talar om ”borgerlig litteratur”. Varför kallar vi den borgerlig? Varifrån fick vi det? Vad bestod den av? Borgarklassen är rik, och därför är den utbildad. Eftersom den suger ut proletariatet har den fritid. Den ägnar denna åt alla möjliga nöjen inklusive litteratur, konst, etc. Hur skolas de borgerliga författarna? Ofta är de söner till små-, mellan- och storbourgeoisien, och studerar vid borgerliga skolor, lever i borgerliga familjer, frekventerar borgerliga salonger där de träffar borgerliga deputerade, ingenjörer, handelsmän och musiker, och njuter av borgarklassens eget småprat. De har alltså alltid ”sin egen” sociala atmosfär där de lever och andas. De får råd från varandra. Författare, konstnärer, måste samla på sig intryck ur vardagen. Var samlar de dem? I en borgerlig miljö.

¹ **Proletkult**, Organisationen av representanter för proletär kultur, bildades strax efter revolutionen, och oberoende av bolsjevikpartiet. Under inbördeskriget gjorde den ett viktigt arbete för att hålla kulturen vid liv och sprida den bland arbetarna. Ursprungligen var den ingen litterär rörelse, men i början av 1920-talet uppstod ur den en grupp författare som kallade sig Smedjan eller Smeden. De utfärdade ett manifest som de kallade ”den proletära konstens plattform och deklarations röda fana” och grundade Proletärförfattarnas allryska förbund (VAPP). Proletkults främsta talesman var Bogdanov, som hävdade att proletariatets diktatur utvecklades längs tre linjer: politiskt, ekonomiskt och kulturellt. Diktaturens politiska organ var partiet, dess ekonomiska organ var fackföreningarna och dess kulturella organ var Proletkult. Han menade att proletariatet precis som tidigare härskande klasser skulle skapa sin egen kultur, och att Proletkult skulle var den mest framträdande företrädaren under detta kulturella uppbygge. Lenin och Trotskij betraktade detta som en antimaterialistisk ståndpunkt. De argumenterade att litteraturen var en del av den kulturella överbyggnaden, och att den med nödvändighet släpar efter politiken och ekonomin. Innan det ryska proletariatet kunde gå vidare och skapa något nytt måste det införliva de tidigare periodernas kultur. Lenin kämpade framgångsrikt för att Proletkult skulle underordnas folkundervisningskommisariatet. Men efter Lenins död blev VAPP ett verktyg för den framväxande byråkratin. Vid den första allryska konferensen för proletärförfattare 1925 krävde de att få bli organ för partiets diktatur inom litteraturen. Vid samma konferens bildades ett nytt Ryska proletärförfattares förbund (RAPP). Efter 1928 återuppstod VAPP som Proletärförfattarnas allunionska förbund.

Varför? Därför att de rör sig i denna miljö som en fisk i vatten. Det är *deras* miljö – en rik och kultiverad miljö. Och de saker de insuper, det de andas in och berusas av i denna borgerliga sfär – det återger de i sina dikter, berättelser och romaner. Det är kort och förenklat den process som skapar den borgerliga litteraturen. Den uppstod inte fullt utvecklad. Den skapades under en period av flera århundraden.

Borgarklassen har härskat i hundratals år. Redan innan den tog makten var den för sin tid en förmögen och bildad klass. Och hela den konstnärliga gemenskapen, inklusive tidningsreportrarna – vad kallades de, kanske burzjkor?¹ - dessa borgarkorrespondenter levde på allt som de hade sett eller hört i de borgerliga familjerna, salongerna, butikerna, etc. Så vilket var det viktigaste villkoret för att utveckla en borgerlig litteratur? Det viktigaste villkoret var att de borgerliga författarna och överhuvudtaget konstnärerna levde i samma dagliga omgivning och i grova drag kännetecknades av en likadan kulturell nivå. Litteratur, vetenskap och konst är särskilt blomstrande i de länder där borgarklassen är rik och mäktig, där den har utvecklats och härskat under lång tid, ideologiskt har underkastat sig en stor grupp människor, där den har rika vetenskapliga och litterära traditioner. I vårt fall, under processen att skapa vår klassiska, aristokratiska, försenade, borgerliga litteratur, så levde våra författare bara med den klass som kunde livnära, stöda och inspirera sina författare.

Kamrater, om vi skulle fråga oss själva om vårt proletariat för närvarande, idag, skulle kunna skapa sådana förhållanden för sina egna konstnärer, författare och poeter – ja eller nej? - så skulle jag svara: tyvärr är det inte möjligt ännu. Varför? Därför att proletariatet fortfarande är ett proletariat. För att skicka spirande proletära författare eller konstnärer till skola för att studera och utvecklas, så måste vi för närvarande dra bort dem ur produktionen, från fabriken, och i viss mån till och med från arbetarklassens dagliga liv i allmänhet. Så länge proletariatet förblir ett proletariat kommer till och med den intelligentsia som uppstår ur arbetarklassens sköte oundvikligen att i större eller mindre grad tappa kontakten med det.

Trots att Marx och Lenin inte var arbetare kunde de tack vare sitt geniala intellekt förstå hur arbetarklassen utvecklades och uttrycka det i vetenskapliga termer. Men för att poeter och romanförfattare ska kunna känna de breda arbetarmassornas sinnesstämningar och uttrycka det i litteratur och poesi, så måste de vara ständigt och oskiljaktigt knutna till arbetarmassornas dagliga liv och dagliga erfarenheter. Och det är inte fallet nu och kan faktiskt inte bli fallet förrän vi har skapat förutsättningarna för en ny, verklig masskultur. Och villkoren för det är: för det första läskunnighet, för det andra verklig läskunnighet och inte halv läskunnighet, och för det tredje en överhuvudtaget väl-informerad befolkning. Och det förutsätter en allmän materiell säkerhet, det vill säga sådana livsvillkor att människor har gott om fritid – inte bara för att vila utan också för att utbilda och skola sig själv. Med andra ord så stora materiella och andliga framsteg att arbetarklassens stora majoritet, och inte bara dess ledande delar, blir bevandrade i mänsklighetens hela kultur.

Är vägen dit bred eller smal, lång eller kort? Den är lika lång eller kort som hela vår väg till att uppnå en fullbordad och fullt utvecklad socialism. Det enda sättet att höja hela proletariatet, och därefter bondemassorna, till en kulturell nivå där det inte längre finns ett enormt kulturellt glapp mellan läsarna och författarna, konstnärerna och åskådarna, är att stärka och utveckla socialismen. Och vilken sorts kultur kommer det att bli? Proletär kultur? Nej, eftersom proletariatet till skillnad från borgarklassen inte kan och inte vill förbli den härskande klassen för alltid, kommer det att vara en socialistisk kultur. Tvärtom grep proletariatet makten för att så snart som möjligt upphöra att vara

¹ **Burzjkor.** Här leker Trotskij med ord. I den ryska originaltexten används förkortningen *rabkor* för ”arbetarkorrespondent”. Det är en sammanslagning av de ryska orden *rabotji* (arbetare) och *korrespondent*. Med ordet *burzjkor* (borgarkorrespondent) skapar Trotskij en låtsad parallell till den borgerliga världen genom att slå samman de ryska orden *burzjuanzjni* (borgare) och *korrespondent* - öa.

proletariat. Under socialismen finns det inget proletariat. Istället finns det ett omfattande och kultiverat producentkooperativ, och följaktligen en gemensamt skapad, eller socialistisk, konst.

I de unga litterära grupper som nu uppstår ur proletariatets led eller som kommer från proletariatet, finns det naturligtvis talangfulla eller åtminstone lovande poeter, romanförfattare etc. Men än så länge utgör deras arbete en droppe i havet, och det kan inte vara fråga om att bara denna konst kan tillfredsställa proletariatet. Vi måste göra allt vi kan för att hjälpa dessa första skott av konstnärlig proletär kreativitet, men samtidigt kan vi inte tillåta sådana upprörande förvrängningar av perspektiven som när en liten ung litterär grupp utropar sig själv till bärare av en ”proletär litteratur”. En sådan självuppfattning utgår från en felaktig förståelse av proletariatets hela kulturellt historiska utveckling, som fortfarande har ett mycket stort behov av skolning i borgerlig konst, och att för egen del ta över det bästa av vad denna konst gav upphov till, höja sin egen konstnärliga nivå och på så sätt garantera de förhållanden som krävs för en verklig socialistisk masskultur. Under denna process kan varje enskild proletärt litterära grupp ha sin egen lilla plats, men ingen av dem kan ha monopol.

Proletariatet närmar sig naturligtvis den borgerliga konsten på sitt eget proletära sätt, precis på samma sätt som det närmar sig adelns gods. Proletariatet härleder förvisso inte sin klasständpunkt ur konsten, tvärtom för det med sig sin ståndpunkt till konsten. Och även här bör arbetarkorrespondenterna hjälpa till. De måste bli förmedlaren mellan å ena sidan de breda massorna och å den andra litteratur och konst i allmänhet. Vad läser de arbetande männen? Vad läser de arbetande kvinnorna? Vilken sorts konstverk tycker de om? Hur tolkar de dem? Kommer de att använda slutsatserna på sina egna liv? Arbetarkorrespondenten måste iaktta, lyssna på och återge allt detta.

Väggtidningarna som hänger i denna sal, och som arbetarkorrespondenterna har spelat en så aktiv roll i att skapa, utgör givetvis ett mycket värdefullt framsteg i vår kamp för att höja massornas kulturella nivå. Deras oerhörda betydelse ligger i deras lokala ursprung. Och vi lägger märke till, lovordar och belönar – huvudsakligen med en samling av Lenins verk – de fabriksskribenter och konstnärer som har varit bäst på att sammanställa och dekorera sina väggtidningar. Men samtidigt, kamrater, påminner dessa handskrivna väggtidningar oss om vår fattigdom och kulturella efterblivenhet och hur mycket vi måste lära oss för att kulturellt komma ikapp de utvecklade borgerliga länderna, samtidigt som vi naturligtvis bevarar och stärker våra socialistiska grundvalar. Vår press, inklusive våra väggtidningar, uttrycker oändligt mycket högre tankar än de ”tankar” som förs fram av den borgerliga pressen. Men om man tar låt oss säga en engelsk tidning och betraktar den utifrån material, kunnighet och tilltalande framställning, illustrationer och teknik, då måste man säga: vad långt framför oss de är! Utöver de stora tidningarna har de många små, speciella tidningar som ägnas en affärsbranchs eller företags eller grannskaps speciella intressen eller behov, och återspeglar alla dess olika sidor. Samtidigt måste vi skriva väggtidningar för hand och ge ut dem bara en gång per månad och ibland inte ens så ofta.

Eller jämför vår press med den amerikanska pressen! I hela Sovjetunionen har vi nu mindre än femhundra tidningar med en upplaga på totalt 2½ miljon exemplar. I Nordamerika finns det i runda tal 20.000 tidningar med en upplaga på 250 miljoner, alltså ungefär 100 gånger fler än oss. Och USA:s befolkning är 20 miljoner mindre än vår! Vi måste alltid hålla dessa siffror i minnet. Vi får inte glömma vår egen efterblivenhet. För övrigt har den kulturella efterblivenheten sin mest fördärvliga kraft här: den lugnar medvetandet, medan det vi behöver är ett ständigt vaksamt medvetande. Först då kommer vi att besegra alla våra fiender inklusive den allra mäktigaste, vår egen brist på kultur.

Angående kritik och avslöjande

Som avslutning skulle jag än en gång vilja tala om att kritisera och avslöja alla våra brister och sådant som fungerar dåligt. Det är både lätt och svårt. Lätt därför att det finns så mycket som

fungerar dåligt. Man behöver inte leta efter det, det räcker att se sig omkring. Svårt därför att orsakerna till att det fungerar dåligt är mycket komplicerade, och inte alltid så lätta att upptäcka direkt.

Vi befinner oss ständigt i en process av att ”ordna upp saker och ting”. Själva uttrycket ”det ordnar sig” är som vi känner till mycket vanligt hos oss. Vladimir Iljitj ogillade dessa ord och upprepade dem alltid ironiskt: ”Det ordnar sig..., vilket innebär att det inte har ordnat sig, och ingen vet när det kommer att ordna sig.” Ofta döljer uttrycket ”det ordnar sig” okunnighet, egoism och tanklöshet, men det kan också återspegla svåra objektiva villkor och alla möjliga brister och ofullkomligheter. Det är ytterst svårt att skilja de objektiva orsakerna till varför något fungerar dåligt från de subjektiva, att skilja otur från skuld. Det är alltså inte alls lätt att göra en övergripande bedömning av situationen på en fabrik, skola eller militärdepartement: blir saker och ting bättre? Görs det några stora framsteg? Bör vi hylla eller klandra ledaren? Man kan ta en viss fabrik, och efter att ha inspekterat den ge två motsägelsefulla bilder: i ena fallet kan man räkna upp allt som fungerar dåligt, oordning, dåligt utnyttjande av arbete eller material och så vidare, och hitta en hel massa sådana fakta. Men man kan också ta itu med det på ett annat sätt: samla ihop alla förbättringar, varje framsteg under de senaste två eller tre åren, och det finns också gott om sådana förbättringar. Om man samlar ihop dem och blundar för alla brister, då får man en mycket trösterik bild.

Det är på grund av detta som inspektörer och följaktligen också arbetarkorrespondenter under våra komplicerade övergångsförhållanden så lätt faller offer för sina egna subjektiva svagheter, sitt eget kritiska godtycke, och än mer sin illvilja. Och när de som har inspekterats eller kritiserats i pressen ser att slutsatserna av en inspektion bara grundas på ytliga intryck eller personliga förutfattade meningar, så blir de naturligtvis inte sporrade av en sådan undersökning eller analys. Tvärtom dödar den deras gnista och kullkastar således hela syftet.

Arbetarkorrespondenter måste undvika denna fara som pesten. Givetvis kommer de ofta att göra felaktiga bedömningar och värderingar. I all verksamhet finns möjligheter att göra misstag, och i tidningsarbete mer än någon annan. Men en arbetarkorrespondent kan inte och får inte tillåta sig att vara partisk, godtycklig och oansvarig. När arbetarkorrespondenterna bekämpar godtycke får deras sympatier, bedömningar och slutsatser absolut inte vara en källa till godtycke. I hela deras verksamhet måste känslan av ansvar för vårt arbete spela den ledande rollen. Arbetarkorrespondenten är ett organ för det sociala samvetet, som iakttar, avslöjar, kräver, envisas. Det kan inte vara på något annat sätt. Arbetarkorrespondenten skriver om orsakerna till att det fungerar dåligt, och förväntar sig att de ska försvinna. Men de försvinner inte alltid med en gång.

Detta öppnar alltså upp arbetarkorrespondenternas enda verkliga verksamhetsfär. Det är alltid lätt att reagera efter ett misslyckande. Men kämpande arbetarkorrespondenter agerar på ett annat sätt. De vet att det är mycket lättare att hitta något som fungerar dåligt än att eliminera det. De vet också att en tidning inte uppnår resultat med en gång, utan genom att upprepa, pressa på dag efter dag. Arbetarkorrespondenter tar alla tillfällen i akt och hittar nya vägar, utnyttjar nya omständigheter eller detaljer, för att avslöja dessa exempel på att det fungerar dåligt. Dessutom fortsätter de att själva studera frågan, och närmar sig den först från en sida och sedan från en annan, för att på ett klarare sätt förstå rötterna till den och på ett bättre sätt slå mot dess orsaker.

En arbetarkorrespondent behöver självkontroll, en arbetarkorrespondent behöver ha en kätters temperament. Inte ens på den större politiska arenan vinner vi allt genast. Vi genomgick årtionden av underjordisk kamp, följt av 1905, därefter nederlag och återigen underjordiskt arbete, sedan kom 1917, februarirevolutionen, inbördeskriget... Under den revolutionära kampen var vårt parti fullkomligt orubbligt, och tack vare det segrade det. Arbetarkorrespondenterna måste vara helt uppfyllda av det kommunistiska partiets anda – kamp, orubblighet och revolutionärt engagemang.

Arbetarkorrespondenten måste vara kommunist, måste följa inte bara bokstaven utan också andan i Lenins lära, alltså ständig kritik och självkritik. Tro inte allt ni hör, lev inte på rykten, bekräfta siffror, bekräfta fakta, studera, kritisera, ansträng er, bekämpa godtycke och känslan av att det inte finns något försvar mot orättvisor, framhärda, driv era ståndpunkter, utvidga er ideologiska förståelse, gå framåt och knuffa andra framåt – först då kommer ni att vara *verkliga och sanna* arbetarkorrespondenter! [*Dånande applåder.*]

Om stenografi

(27 oktober 1924)¹

Jag har stenografi och stenografer så mycket att tacka för, att det är svårt att veta hur och var jag ska börja. Min nära relation till stenografi i arbetet inleddes vid oktoberrevolutionen. Innan dess hade jag aldrig haft tillfälle att dra fördel av denna underbara teknik – åtminstone om man inte räknar rättegången mot den första arbetardeputerades sovjet i Petrograd (1906), då stenograferna skrev ner de anklagades vittnesmål och tal, inklusive mina.

När jag ser tillbaka på dessa sju år av revolution kan jag inte tänka mig hur det skulle ha varit möjligt att klara av dem utan ständig hjälp från stenografer. Jag tittade alltid med tacksam förvåning på hur min nu döde vän Glazman brukade skriva medan jag under veckor, månader och år, snabbt dikterade order och artiklar på framrusande tåg, och hur han förde protokoll över de beslut som togs på mötena, och på så sätt utförde en enorm del av ett arbete som överhuvudtaget inte skulle ha kunnat genomföras utan honom. Att stenografera ner något i ett tåg som går i full fart är en i sanning heroisk uppgift. Och när Glazman eller hans kollegor gav mig artiklar till vår tidning *V Puti* [På väg], eller order eller anteckningar av tal som hållits på trappan till vagnen, så ”välsignade” jag alltid tyst stenografins underbara teknik.

Alla de pamfletter och böcker som jag har skrivit sedan 1917 har jag först dikterat och därefter rättat utifrån stenografiska anteckningar. Detta arbetssätt har onekligen också vissa negativa sidor. När man skriver själv så konstruerar man sina meningar bättre och på ett mer omsorgsfullt sätt. Men å andra sidan blir man alltför upptagen med detaljer om hur man ska uttrycka sig och av själva skrivandet, och tappar lätt den övergripande bilden ur sikte. När man dikterar är det oundvikligt att man missar enstaka stycken, men den övergripande konstruktionen blir oerhört mycket mer konsekvent och logisk. Och de enstaka missar man gör, felaktiga formuleringar etc, går att rätta till i efterhand i de stenografiska anteckningarna. Det är den metod som jag har lärt mig att behärska. Jag kan nu med fullständig övertygelse säga att jag under dessa år inte skulle ha kunnat skriva en tredjedel av det jag har skrivit utan ständig hjälp från mina stenograferande kamrater.

Till en början kände jag mig lite generad. Det var som om man arbetade under övervakning – det går inte att slappna av, ens medarbetare väntar. Men sedan vände jag mig vid det, vände mig vid systemet och började se att hjälpte mig att disciplinera mig. När två personer sågar ved med en handsåg så måste de arbeta i takt. När man har lärt sig hur så går arbetet mycket lättare. Det är samma sak med stenografi: tänkandet blir mer disciplinerat och arbetar mer rytmiskt i takt med stenografens penna.

Vissa medarbetare i vår tidskrift uttrycker förhoppningar om att vi inom en mer eller mindre nära framtid kommer att ersätta stenografien med vanlig skrivstil. Jag vill inte bedöma hur tänkbart detta är. De kollegor som jag har konsulterat i denna fråga uttryckte tvivel: de säger att ju bättre en person skriver stenografi åt sig själv, ju svårare tenderar det att vara för andra att läsa hans anteckningar.

¹ Skriven för *Voprosij Stenografi* (1924).

Jag upprepar att jag inte kan bedöma det. Men även i sin nuvarande form, där stenografin är en komplicerad, svår specialitet, och yrkesområde för ett relativt litet antal personer, är dess samhällsroll ovärderlig och den kommer säkert att öka. Under Sovjetunionens första år i tjänade stenografin främst politiken. Det är ett område där den kommer att fortsätta att göra en hel del. Men samtidigt kommer den alltmer att hjälpa till med ekonomiska uppgifter, vetenskapen, konsten och alla delar av den socialistiska kulturen. I viss mening kan man säga att vårt samhälles kulturella utveckling kommer att mätas med vilken plats stenografin har. Att utbilda och skola unga stenografer är en första rangens uppgift. Jag hoppas att denna uppgift kommer att genomföras framgångsrikt. Men för tillfället ska jag avsluta dessa rader med ett stort hjärtligt *tack* till stenografin och stenograferna.

Nästa uppgift för arbetarkorrespondenterna

(13 januari 1926)¹

Vi måste kämpa för att höja den kulturella nivån

Vi måste kämpa för att höja den kulturella nivån, och bokstavligen börja med A, det vill säga med ABC. På måndag inleder Förbundet för att utrota analfabetismen sin kongress i Moskva. Vi förde fram denna paroll för ganska länge sedan, och ändå återstår det massor av analfabetism, i ordets mest direkta mening. Vi får inte glömma det, och inte heller att det finns tiotals miljoner personer i vårt land som inte kan läsa *Rabotjaja Gazeta*.

Vi tänker göra *Rabotjaja Gazeta* större, och det kommer att bli bra. Men även med sin nuvarande litenhet ligger den intellektuellt utom räckhåll för tiotals miljoner män och kvinnor. Och ändå, kamrater, vill vi bygga socialismen. Om socialismen ska kunna byggas i ett icke läskunnigt land kommer det att krävas heroiska insatser från utvecklade personer, för att lyfta upp de mörka, undervecklade massorna, först och främst och åtminstone till vanlig läskunnighet.

Den första uppgiften – avskaffa analfabetismen

När jag skulle åka hit tittade jag igenom den senaste posten som hade lagts på mitt skrivbord. Den innehöll ett antal tidningar från vita emigranter. Där stod artiklar om nyårsfirandet. Vid en fest föreslog några emigranter som tillhörde Nationalisterna, eller kadeterna,² en skål till bokstaven *yat*. Det finns en hel del ungdomar bland er, och jag är rädd att många av dem inte vet vilken sorts figurer jag menar. Bokstaven *yat*, och de hårda tecknen *fita* och *izjitsa*, var adelns egendom i vårt alfabet, och de avskaffades av oktoberrevolutionen. Det var onödiga bokstäver, överflödiga och adliga parasiter. De togs bort. Och i Paris föreslår nu en av emigranternas ledare (jag har glömt hans namn) en nyårsskål till bokstaven *yat*. Nå, där ser ni, det är en symbolisk skål. För vår del kan vi på nyår – och om jag inte misstar mig är det idag den gamla ryska nyårsdagen – förkunna att vi helt

¹ Ett tal till *Rabotjaja Gazetas* arbetarkorrespondenter. Ur *Pravda*, 20 januari 1926.

² **Kadeter** var det namn som brukade användas på de ryska konstitutionella demokraterna, ett borgerligt parti som var för en konstitutionell demokrati och moderat liberalism. Deras ledare var Miljukov, som under en kort period efter februari 1917 ledde den provisoriska regeringen.

och hållet överlämnar *yat* och de hårda tecknen *fita* och *izjitsa* till emigranterna. Jag tror att man i Ukraina kallar det för att ge någon ”hållet från munken”.

Men under det kommande året, de kommande två eller tre åren, måste alla de återstående bokstäver som verkligen behövs – inte de adliga parasiterna utan de funktionella proletära bokstäverna som vi behöver för vårt arbete – till varje pris bli allas egendom i vårt land. Vi får inte ha denna skamliga situation där vuxna bönder, män och kvinnor, arbetande män och kvinnor, inte kan läsa och skriva. Och arbetarkorrespondenten måste bli den verkliga drivkraften i detta arbete. Vår första uppgift i kampen för kulturen är att avskaffa analfabetismen.

Kvinnor i kampen mot fylleriet

Men, kamrater, under denna kamp har vi en annan hård motståndare som vi måste besegra om vi ska kunna gå vidare. Jag talar om alkoholismen, fylleriet. Vi har provat olika former och metoder för kampen mot fylleriet, och kommer att prova andra i framtiden. Men den grundläggande metoden är att uppnå kulturella framsteg bland massorna själva, så att de utvecklas till en envist kämpande förtrupp i kampen mot alkoholismen.

I detta sammanhang måste den främsta platsen tas av kvinnorna, och arbetarkorrespondenterna måste givetvis ge sitt bidrag till denna rörelse. Den kommande perioden måste bli en period av hjältemodig kamp mot alkoholismen. Arbetarmassorna lever fortfarande mycket fattiga liv, men trots allt inte så fattiga som under tidigare år. Vi kan märka en viss trötthet i nerverna, både av de nyligen inträffade revolutionära utbrotten och den nuvarande revolutionära stiltjen, som kräver ett envist dagligt arbete. Folks nerver är illa medtagna. Det finns en utbredd längtan efter olika sorters stimulerande eller tvärtom lugnande medel. Det finns en mycket stark längtan efter alkohol, en berusande, konstgjort stimulerande dryck, bland arbetarna i städerna.

Och, kamrater, den arbetarkorrespondent som utgör ett dåligt exempel i denna fråga är inte värdig namnet arbetarkorrespondent. En arbetarkorrespondent måste vara en kämpe mot fylleriet. Det är inget att skratta åt. I denna fråga kommer historien att utsätta oss för en hård prövning. Om vi inte avvisar fylleriet, först och främst i städerna, då kommer vi att supa bort socialismen och oktoberrevolutionen.

Detta gissel måste avslöjas och hudflängas. Utöver kulturella framsteg i allmänhet måste vi värva speciella personer, de yngsta, mest kampvilliga och bästa delarna av arbetarklassen för att bekämpa fylleriet. Först och främst de arbetande kvinnorna, ty inget är så tungt för arbetarkvinnor, i synnerhet arbetande mödrar, som fylleriet. Inget hotar arbetarklassens uppväxande generations fysiska och moraliska hälsa så mycket som fylleriet. Om inte arbetarkorrespondenterna kämpar mot det så kan de inte göra någon verklig samhälls tjänst.

Arbetarkorrespondenten i kampen för kvalitet i produktionen

Den tredje frågan handlar om kvalitet i produktionen. Jag har massor av anteckningar om detta ämne.

Vad menar vi med kvalitet i produktionen? Det betyder att det man gör, gör man bra, och kommer ihåg att man gör det för det allmänna, för samhället i sin helhet. Vad gäller artiklarna som arbetarkorrespondenterna skickar in så betyder kvalitet att vara samvetsgrann. Skriv inte utifrån hörsägen och överdriv inte. Återigen: tidningen kommer själv att överdriva, sådana misstag sker. Bekämpa dessa saker!

När det handlar om kvalitet i produktionen görs det naturligtvis misstag åt båda håll. I publiken sitter en korrespondent som kom på mig att göra ett misstag angående bilarna som tillverkades vid

AMO-fabriken. Faktum är att jag förleddes att göra fel och trodde att saker och ting var värre på fabriken än vad som egentligen visade sig vara fallet.

Men ännu vanligare är den andra sortens misstag, att skryta och skrävla. Förstår ni inte, vi har gjort oktoberrevolutionen, och vi ska visa tyskarna, fransmännen och amerikanerna – även med bilar och maskiner, med textilvaror, med allt ni kan tänka er. Folk som talar så glömmer att vår kulturella nivå är låg, att vi till och med har analfabetism, att fylleriet fortfarande spelar en stor och grym roll i vårt folks liv, och att vi för närvarande producerar mindre än vad de kapitalistiska ekonomierna producerar.

Varenda vara är inte bara resultatet av levande mänskligt arbete, utan också ackumulerat dött arbete, det vill säga maskiner och utrustning. För närvarande är vi dåliga på det senare, och vi måste sätta till alla krafter för att komma ikapp de kapitalistiska länderna ekonomiskt. Vi får aldrig glömma att vi bygger socialismen omringade av kapitalismen.

Hur skiljer man de olika sociala systemen åt? På vilket sätt måste socialismen skilja sig från kapitalismen? Socialismen måste ge fler produkter per enhet arbete än vad kapitalismen gör. Om vi inte uppnår det så måste vi själva medge att socialismen inte är till någon nytta för oss.

Trots allt består inte socialismen bara av att avskaffa utsugarna. Om människor hade större välstånd under utsugarna, om de levde i större överflöd och mer fritt, och var materiellt tryggare, om de levde bättre med utsugarna än utan dem, då skulle de säga: "Ta tillbaka utsugarna."

Alltså är det vår uppgift att skapa ett system av materiellt välstånd, allmän trygghet och allsidig kulturell tillvaro utan utsugarna, ty utan dessa är socialismen ingen socialism. Oktoberrevolutionen lade bara den statliga grunden till socialismen, först nu lägger vi de första tegelstenarna. Och när vi nu frågar oss själva om vi för närvarande producerar fler varor per enhet arbetskraft än i andra länder, då kan svaret bara vara: just nu, nej, vi producerar betydligt mindre – i jämförelse med USA ohyggligt mycket mindre. Denna fråga kommer att avgöra allt. De försökte krossa oss med sina arméer men misslyckades. De använde blockad och svält, men även det misslyckades. Och nu har vi trätt in på världsmarknaden – och ni vet att det innebär att världsmarknaden också kryper in på oss. Vi importerar utländska varor och exporterar våra egna. Därmed har det inletts en direkt och omedelbar konkurrens mellan våra fabriker och de brittiska, mellan våra maskiner och de amerikanska, mellan vårt spannmål och Nordamerikas.

Frågan om kvalitet är en fråga om konkurrens

Vad betyder konkurrens? På den kapitalistiska marknadens språk betyder det att jämföra kvaliteten på vårt arbete med kvaliteten på de kapitalistiska ländernas arbete. Denna fråga är fullständigt klar och enkel. Om vi till exempel syr ett par skor på två dagar och dessa skor är utslitna på ett år, medan amerikanerna tack vare en bättre teknologi, riktig arbetsdelning och större specialisering, syr ett par på en halv dag, och dessa skor håller lika länge, då innebär det att amerikanerna är fyra gånger starkare än oss inom denna industrigren.

I det kapitalistiska systemet delas samhället upp i olika klasser med mycket olika inkomster, och de varor som produceras återspeglar denna samhällsstruktur. Som vi har sett fanns det i det gamla alfabetet en del aristokratiska bokstäver: nå, det finns aristokrater även bland varorna, som är anpassade till de privilegierades smak. Under de kommande åren måste vi naturligtvis producera massvaror, demokratiska varor. Det betyder inte grovt och dåligt tillverkade varor som inte kan tillfredsställa människors smak, utan att den grundläggande kvaliteten hos varorna för oss fortfarande är hur länge de håller. Och vi måste lära oss att jämföra vår ekonomi med Europas, inte bara genom ytliga jämförelser eller utifrån rykten. Det räcker heller inte längre att jämföra med nivåerna före kriget.

Tsarismens ekonomi före kriget var underutvecklad och barbarisk – det var därför tsarismen förlorade kriget: den lutade sig mot en underutvecklad ekonomi. Vi måste jämföra vår ekonomi med de andra länderna i Europa, för att först komma ikapp dem och sedan gå förbi dem.

Jag upprepar: vi får inte göra jämförelser på grundval av yttre sken eller hörsägen. Folk säger att vi ”nästan” arbetar som tyskarna, fransmännen eller de andra. Jag är beredd att gå ut i korståg mot ordet ”nästan”. ”Nästan” betyder ingenting. Vi behöver exakta mått. Det är väldigt enkelt. Vi måste ta produktionskostnaderna, vi måste till exempel ta vad det kostar att göra ett par skor, slå fast hur länge varan håller och hur lång tid det tar att producera den. Då kommer vi att ha vad som krävs för att göra jämförelser med andra länder. Med vetenskapliga termer kallas detta att hitta jämförelse-koefficienten.

Jag har ofta återopat exemplet med en glödlampa. Den visar kärnfrågan mycket tydligare än något annat. Det är lätt att mäta en glödlampa, beräkna vad den kostar, hur många timmar den kommer att lysa jämfört med utländskt tillverkade lampor, hur mycket ström den drar och hur mycket ljus den ger. Om vi räknar ut allt det så får vi en perfekt jämförelsekoefficient. Om det, låt oss säga, visar sig att en av våra lampor är hälften så bra som den utländska, då kommer koefficienten att vara 1:2. Den samhälleliga nyttan av vår lampa kommer att vara lika med hälften. Om vi tar sådana jämförelsekoefficienter för skor, maskiner, tyg, spikar, tändstickor, etc och jämför dem allihopa, då får vi det som inom statistiken kallas en genomsnittligt viktad koefficient, som visar hur långt efter vi ligger. Det kan visa sig att vår viktade koefficient i förhållande till USA är 1:10, alltså att vi bara jobbar en tiondel så bra som USA. Jag nämner denna siffra bara för att ge ett belysande exempel, men jag tror inte att den ligger så långt ifrån sanningen, ty i USA har de mer än 40 gånger så mycket mekanisk arbetskraft som vi.

I vårt land har vi mindre än en enhet mekanisk arbetskraft per person, medan de där har mer än 40. Det är därför USA:s nationalinkomst är 8 till 10 gånger större än vår. Deras befolkning är 115 miljoner, medan vår är 130 miljoner, och ändå visar det sig att de på ett år producerar mer än 8 till 10 gånger fler jordbruks-, boskaps- och industriprodukter än vi. Dessa grundläggande siffror måste vara slående för en arbetarkorrespondent, men de får inte framkalla modfällighet. Det finns ingen orsak till det. USA uppstod och växte fram på jungfrulig mark i det kapitalistiska systemet. Vi har ett folk som befriades av revolutionen och bor i ett land med obegränsade naturresurser, och som arbetar för sig själva och bara för sig själva.

Ingen kommunistisk fåfänga och inga inbilska arbetarkorrespondenter

Våra möjligheter är alltså mycket större. Men samtidigt som vi inser våra möjligheter så bör vi på samma gång klart inse hur efterblivna vi är: skryt, fåfänga, kommunistisk fåfänga, inbilska arbetarkorrespondenter, har inte någon som helst plats. Vi måste klart och sanningsenligt värdera vad vi har.

Nyligen var jag med om en sak. Jag ska inte nämna några namn, så att jag inte än en gång blir avslöjad av någon arbetarkorrespondent – även om jag denna gång har bra på fötterna. Det gäller bilar och gummi. Vi provkörde bilar och testade däck. En rapport över resultaten skickades till en tidning. I rapporten slogs det fast att vårt gummi visade sig vara betydligt sämre än utländskt gummi, och i vissa fall var helt oanvändbart. Och nu tar jag fram denna tidning – jag tänker inte säga vad den heter, men av respekt till våra gäster, ska jag säga att det inte är *Rabotjaja Gazeta*. Jag lovar ingenting. Senare kanske jag kommer att namnge tidningen, för tillfället gör jag bara en första sondering. [Skratt.] Vad skrev de i denna tidning? De sa att vårt gummi inte på något sätt var underlägset det utländska gummit, och i vissa fall till och med överlägset det.

Kamrater, enligt min åsikt är detta rent ut sagt skamligt. Vi lever förstås i en socialistisk stat. Dödsstraff är förbjudet här, dödsstraff är skamligt, men om vi skulle tillåta dödsstraff för någonting så skulle det vara för påhitt som detta. Ty att lura sig själva, att lura den allmänna opinionen, är att krossa socialismens sak. Folk kommer naturligtvis att dra fram tusentals argument för att rättfärdiga det. De kommer att säga att vi inte får låta omvärlden få reda på våra brister, att frågan var av militär betydelse och så vidare. Struntprat! Man kan inte gömma gummi. Det finns gott om utläningar här. Och de kommer att ta vårt gummi, mäta det i ett laboratorium och bedöma det både mekaniskt och tekniskt, ur alla vinklar och fullkomligt exakt. Vilka lurar vi då? Vi lurar våra egna arbetare som läser tidningen, vi lurar våra egna arbetande kvinnor, vi lurar cheferna som är ansvariga för våra industrier. Vi lurar bönderna, armén. Vi lurar oss själva. Och därmed förstör vi det socialistiska uppbygget. Vi måste rensa ut alla osanningar med glödheta järn, vi måste rensa ut vår benägenhet att skryta, som ersätter en verklig, envis, oförsonlig kamp för att höja nivån på vår teknologi och kultur. Detta är också en del av arbetarkorrespondenternas uppgift i kampen för kvalitet i produktionen.

Dåliga sidor hos våra tidningar

Kamrater, jag vill säga ytterligare några ord angående en sak som är skrämmande dålig i alla våra publikationer, alla våra tidningar. Jag talar om de avdelningar som behandlar den internationella arbetarrörelsen. Dessa delar måste till varje pris stärkas och utvidgas. Om vi skulle undersöka inte bara den vanliga arbetaren, inte bara den vanliga partimedlemmen, utan även arbetarkorrespondenten, och ta reda på om de känner till grundläggande fakta om det tyska och franska kommunistpartiets liv, eller om de brittiska fackföreningarna, så är jag övertygad om att utfallet av en sådan undersökning skulle vara dåligt. Och det är inte bara arbetarkorrespondentens fel, det är vårt fel, tidningsmännens fel – även jag är i viss mån en del av denna verksamhet och tar på mig en del av skulden. Om man tar den kommunistiska pressen före kriget, före revolutionen – på den tiden var det en socialdemokratisk press – så upptäcker man att ett ojämförligt större utrymme ägnades åt dessa avdelningar i tidningen. Och arbetarklassens avancerade delar skolades inte bara i sina egna inhemska politiska erfarenheter, utan vart efter de klättrade uppåt så trängde de in i den internationella arbetarklassens liv. Idag är saker och ting mycket sämre på detta område. Givetvis är oerhörda objektiva orsaker i spel: vi står inför stora uppgifter, vi har börjat bygga upp en ny ekonomi, och höja miljontals människor till en högre nivå.

Våra krafter och vår uppmärksamhet är inriktade på den inhemska uppbygget, men trots allt är det inte 1918 nu, inte 1919, inte ens 1920 utan 1926. I vårt land är 8-timmarsdagen en grundläggande förutsättning för arbetarklassens intellektuella kultur. Man kan studera, det finns tid över för egen skolning. Och vi ska naturligtvis inte på några villkor ge upp 8-timmarsdagen. Tvärtom måste vi höja den teknologiska nivån genom att höja arbetsproduktiviteten, så att vi med tiden kommer att kunna gå från 8-timmars dag till 7 timmar och sedan 6 timmar, 5 timmar och så vidare. Men för tillfället har vi 8-timmarsdagen, en av oktoberrevolutionens mest värdefulla erövringar och den viktigaste förutsättningen för att höja arbetarklassens kulturella nivå och öka deras kunskaper om internationell politik.

Mer uppmärksamhet på den internationella arbetarrörelsen

Vi är alltför beroende av världsrevolutionen, den europeiska revolutionen, för att våga vända ryggen åt den. Via tidningarna måste konkreta fakta om arbetarklassens liv tränga in i våra avancerade människornas sinnen. De ska hitta nyheter om välbekanta personer i tidningarna, de ska följa låt oss säga den parlamentariska gruppens arbete i det tyska kommunistiska partiet, den förändrade politiken, radikaliseringsen, vänstersvängen inom de brittiska fackföreningarna. De avancerade arbetarna, och genom dem de bredare arbetarmassorna, ska förstå upp- och nedgångarna inom den europeiska

och internationella revolutionära rörelsen.

I förhållande till världsrevolutionen kan vi inte nöja oss med att bara vänta. Jag tror att de av er som är inblandade i lokal agitation mer än en gång har märkt, att när man talar till massorna om den europeiska revolutionen så gäspar de, de känner den inte, de upplever inte dess inre utveckling, kort sagt: för dem har den europeiska revolutionen förvandlats till en tom fras. Och ändå är det inte alls bara en fras: den europeiska revolutionen växer, men den har sina upp- och nedgångar, sina misstag och sina framgångar. Under loppet av dessa erfarenheter förbereds och formas arbetarklassens ledande skikt.

Vi måste följa denna process, och först och främst måste arbetarpressen följa den. Arbetarkorrespondenterna måste se till att de tyska och franska arbetarkorrespondenterna får en lämplig plats i vår press, så att det sker ett verkligt internationellt utbyte av nyheter mellan arbetarkorrespondenterna i den grundläggande frågan om vårt ekonomiska uppbygge och den proletära världsrevolutionen. Arbetarkorrespondenterna kan inte tillåta sig ensidighet, inskränkthet eller skrämsighet i någon enda fråga, från fruset kött till utsvängda kjolar och till den europeiska revolutionen. Kamrater, området mellan fruset kött och utsvängda kjolar och världsrevolutionen är det intresseområde som täcks av arbetarkorrespondenterna. Och bara de arbetarkorrespondenter är värdiga namnet, som strävar efter att överblicka alla dessa olika intressen och den komplicerade kampen och kulturen över hela världen. [*Stormande applåder.*]

För frihet inom utbildningen

(10 juli 1938)¹

Jag tackar uppriktigt *Vidas* redaktörer för att de har bett mig uttrycka min uppfattning om de mexikanska lärarnas uppgifter. Jag har inte tillräckliga kunskaper om livet i detta land för att göra några konkreta bedömningar. Men jag kan slå fast en allmän synpunkt:

I de underutvecklade länderna, som inte bara inbegriper Mexiko utan även i viss utsträckning Sovjetunionen, är skollärarnas verksamhet inte bara ett yrke utan ett hänförande uppdrag. Den kulturella utbildningen har till uppgift att väcka och utveckla ett kritiskt tänkande hos de förtryckta och kuvade massorna. Ett oundgängligt villkor för detta är att läraren själv har en personlighet som är utvecklad i kritisk mening. En person som saknar verkligt utvecklade övertygelser kan inte bli ledare för folket. Det är därför totalitära regimer av alla slag – inom staten, fackföreningar eller partier – riktar obotliga slag mot kulturen och utbildningen. När övertygelser påtvingas uppifrån som militära order så förlorar läraren sin intellektuella personlighet och kan varken inspirera barn eller vuxna med respekt eller tilltro till det yrke han utövar.

För närvarande sker detta inte bara i de fascistiska länderna utan också i Sovjetunionen. Tack och lov är de grundvalar som skapades av oktoberrevolutionen ännu inte fullständigt krossade. Men det politiska systemet har redan definitivt antagit en totalitär natur. Sovjetbyråkratin har våldfört sig på revolutionen, och vill att folket ska betrakta den som ofelbar. De har tilldelat skollärarna uppgiften att lura folket på det sätt som präster gör. För att kväva de kritiska rösterna har de infört ett totalitärt system i lärarnas fackföreningar. De polisfunktionärer som har placerats i ledningen för fackföreningarna genomför en våldsam förtalskampanj och förtrycker kritiskt sinnade lärare, och anklagar dem för att vara kontrarevolutionärer, ”trotskister” och ”fascister”. De som inte underkastar sig

¹ Brev till *Vida*, lärarnas tidning i Michoacan, Mexiko. Skrevs medan Trotskij befann sig i exil i Mexiko.

förtrycks av GPU. Dessutom försöker sovjetbyråkratin utvidga samma system till hela världen. I de länder där den har agenter försöker den införa ett totalitärt system inom fackföreningarna. Det är den fruktansvärda fara som hotar revolutionens sak och kulturen, speciellt i de unga, underutvecklade länder där befolkningen redan som det är bara är alltför beredd att knäböja inför feodalism, prästerskap och imperialism.

Den mest intensiva önskan jag kan uttrycka för Mexikos utbildning är att den inte ska underkastas ett totalitärt system i fackföreningarna, med de lögner, förtal, förtryck och kvävande av det kritiska tänkandet som det har i sitt släptåg. Bara en ärofull och ihärdig ideologisk kamp kan garantera framväxten av fast rotade, verkliga övertygelser. Bara om utbildningen är beväpnad med sådana övertygelser kan den få en orubblig auktoritet och fullgöra sitt stora historiska uppdrag.

Del 3

Vetenskap och teknologi

Vetenskapen under uppbygget av socialismen

*(Pravda, 24 november 1923)*¹

Jag beklagar starkt att en övergående sjukdom riskerar att förhindra mig från att fullfölja min plikt att tala till vetenskapsarbetarnas kongress. De frågor som står på kongressens dagordning är av oerhört intresse. Men jag tar mig friheten att säga att kongressen själv är ännu viktigare, och i linje med sin objektiva betydelse måste den underlätta och påskynda den anpassning av det vetenskapliga tänkandet till det nya samhällets oräkneliga och gränslösa uppgifter som vårt historiska öde ställer oss inför.

Uttrycket att ”anpassa” det vetenskapliga tänkandet till nya uppgifter kanske kan få en del människor att bli rädd för att vi vill skapa en byråkratisk vetenskap av en ny, sovjetisk sort. Jag har inget sådant i åtanke. Jag har inte det och kan inte ha det. Proletariatet behöver bara den sorts vetenskap som på ett riktigt sätt uppfattar den objektiva världen i sin materiella och dynamiska verklighet. Bara klasser som har överlevt sig själva behöver ge vetenskapen ett mål som inte ligger i linje med dess inneboende natur. Arbetande klasser behöver inte anpassa de vetenskapliga lagarna till på förhand formulerade teser. Men alla är vi i stort behov av en ny inriktning från vetenskapsmännens sida: att de riktar sin uppmärksamhet, sina intressen och sina ansträngningar mot den nya samhällsstrukturens uppgifter och behov

Dessa uppgifter är enorma. Å ena sidan är vi ett fruktansvärt underutvecklat land, och å den andra bekämpar vi inte vår underutveckling i namn av en privilegierad minoritets intressen, utan i namn av att materiellt och andligt utveckla hela landet, inklusive de mest tröga och underutvecklade bondeskikten. På vilka grunder kan vi ha förhoppningar om att segra?

Den första anledningen är att folkmassorna har aktiverats och väckts till kritiskt tänkande. Tack vare revolutionen öppnade vårt folk ett fönster mot Europa för sig själv – och med ”Europa” menar vi kultur – precis som Peter den Stores Ryssland för mer än 200 år sedan öppnade, inte ett fönster men ett kikhål mot Europa för det aristokratiskt byråkratiska systemets elit. De passiva egenskaper – ödmjukhet och anspråkslöshet – som regeringens betalda eller oavsiktligt idiotiska ideologer

¹ Budskap till Första allryska kongressen för vetenskapsarbetare.

förkunnade vara det ryska folkets speciella, oföränderliga och okränkbara egenskaper, men som i själva verket bara var uttryck för folkets slavliknande underkastelse och kulturella utanförskap – dessa bedrövliga och skamliga egenskaper fick i oktober 1917 ett dödligt slag. Det betyder naturligtvis inte att vi inte längre bär med oss arvet från det förflutna. Det gör vi, och det kommer vi att göra under lång tid framåt. Men det har skett en enorm, inte bara materiell utan också psykologisk omvandling. Ingen vågar längre föreslå det ryska folket att grunda sitt öde på ödmjukhet, anspråkslöshet och långvarigt lidande. Nej, de egenskaper som från och med nu tränger allt djupare in i folkets medvetande är kritiskt tänkande, aktivism och gemensamt skapande. Och våra förhoppningar om att vårt arbete ska lyckas grundas framförallt på denna oerhörda landvinning för den nationella karaktären.

Ett annat fenomen hänger nära samman med denna förändring. Vissa verkliga eller påhittade ”andliga aristokrater” har roat sig med att bekymra sig för att arbetarklassens maktövertagande skulle innebära att okunnig trångsynthet, eller rent ut sagt inskränkt bufflighet, skulle få makten. De senaste sex årens hårda erfarenheter, med alla sina plus- och minustecken, har – åtminstone för de som inte medvetet har blundat – visat en sak, nämligen att ju starkare arbetarstaten blir, ju mer intensivt och otåligt upplever arbetarmassorna vår tekniska, vetenskapliga och kulturella efterblivenhet, och desto ihärdigare försöker de övervinna denna efterblivenhet, och på så sätt skapa en grundläggande förutsättning för att inom en mer eller mindre nära framtid i största möjliga omfattning utvidga vårt vetenskapliga tänkande. Man kan säga att arbetarstaten – åtminstone om den lämnas ifred – är en organiserad kamp för civilisation och kultur, och följaktligen för vetenskapen som den viktigaste kulturella hävstången. Trots vår nuvarande efterblivenhet tror jag därför att det inte är utopiskt att formulera vårt grundläggande mål – att skapa en ny, socialistisk kultur.

Till själva sitt väsen är det socialistiska uppbygget en medveten, planerad uppgift, som i en hittills aldrig skådad skala kombinerar teknologi, vetenskap och noggrant genomtänkta samhällliga former och sätt att använda dem. Just utifrån denna tankegång har jag tagit mig friheten att tala om att anpassa det vetenskapliga arbetet till vår samhällsutvecklings nya, det vill säga socialistiska uppgifter.

Ett sätt att få till stånd denna anpassning är att övervinna inte bara vetenskapens trångsynthet i allmänhet, utan också uppsplittringen av vetenskapen själv. Det kan inte ske några framsteg utan en specialisering av det vetenskapliga tänkandet, men det finns en gräns där denna specialisering börjar undergräva själva vetenskapens grundvalar. Under det borgerliga systemet har det många gånger uppstått ogenomträngliga skiljeväggar mellan de olika vetenskapliga grenarna, och de har blivit hinder för att utveckla det vetenskapliga tänkandet i allmänhet. Att övervinna denna trångsynthet är särskilt viktig vad gäller det socialistiska samhället, som måste utsätta hela sitt uppbygge för både en vetenskaplig övervakning, ledning och kontroll.

Till stor del är våra ekonomiska kriser resultatet av att vi fortfarande inte har lärt oss att utföra detta arbete som vi borde. I så måtto som det vetenskapliga tänkandet på ett riktigt sätt värderar och väger in olika (tekniska, ekonomiska, etc) faktorer och på så sätt skapar möjligheter för att samordna dem på ett planerat sätt, så kommer kriser mer och mer att förpassas till det förgångna och därmed röja vägen för att utveckla en väl genomtänkt och internt enhetlig socialistisk ekonomi och kultur. Och försåvitt företrädare för den vetenskapliga arsenalens olika delar har samlats på denna kongress, så är kongressen i sig själv ett utomordentligt värdefullt tecken på en vetenskaplig kultur. Den är ett steg på vägen mot att kombinera de olika specialiteterna med en allomfattande syntes av vårt livs och vårt arbetes olika processer och problem.

Generellt sett kan det socialistiska uppbygget betecknas som ett försök att göra förhållandena mellan människor förnuftiga, det vill säga att med hjälp av vetenskapen underordna dem förnuftet. Alla vetenskapsgrenar växte fram ur det mänskliga samhällets behov och för att på ett eller annat sätt

tjäna dessa behov. Därför behöver socialismen alla dessa vetenskaper. Men eftersom socialismen är en konstruktiv samhällsrörelse så har den samtidigt sin egen teori om samhällsutvecklingen. Och denna teori är en självständig vetenskap som är jämställd med de andra, och, dristar jag mig att tro, inte den minst viktiga bland dem. Om dagens biologi är otänkbar utan darwinismen (givetvis med all den efterföljande utveckling och förändring som har skett av den), om dagens vetenskapliga psykologi är otänkbar utan teorin och läran om betingade reflexer – då är dagens sociala vetenskaper ännu mer otänkbara utanför och utan marxismen. Utan denna teori skulle vi idag inte på ett riktigt sätt kunna förstå och utvärdera de framsteg och misslyckanden vi gjort längs vår nya väg, och inte kunna hitta vägen i det kaos som dagens kapitalistiska värld utgör.

Jag känner mig speciellt föranledd att ta upp denna fråga eftersom vi nyligen publicerade en samling av de arbeten om betingade reflexer som vår akademiker Pavlovs har gjort under de senaste 20 åren. Denna i sanning anmärkningsvärda bok behöver inte rekommenderas vid en rysk vetenskaplig kongress, och speciellt inte av en person som är så okunnig i psykologi som författaren till detta brev. Och om jag nu nämner vår stora tänkare och lärda person, så är det bara på grund av att jag känner mig tvingad att gå emot Pavlov – och det lika beslutsamt som jag är beredd att steg för steg följa honom genom hans system av reflexer. Ty han har, om än i förbigående, försökt att upprätta vissa samband mellan psykologiska frågor och frågor om sociala förhållanden.

Akademikern Pavlov anser att endast kunskaper om ”den mänskliga naturens mekanismer och lagar”, med hjälp av objektiva, det vill säga rent materialistiska metoder kan garantera ”verklig, fullständig och stabil mänsklig lycka”. Frågan om att på rätt sätt passa in människan på jorden läggs således helt och hållet på psykofysiologiens axlar.

Trots att intellektet inte bara kan erövra all torr mark på jorden åt det mänskliga livet, utan också vattendjupen såväl som atmosfären som omger jordgloben. Trots att det med lätthet kan föra sin enorma energi från en plats på jorden till en annan för sina mångfasetterade mål. Trots att det kan övervinna rymden för att sända ut sina tankar, ord, etc, etc – så vägleds ändå och alltid människan som äger detta intellekt av vissa mörka krafter som verkar inom henne och orsakar henne oändliga materiella förluster och obeskrivligt lidande med krig och revolutioner och alla deras fasor, som liknar förhållandena mellan djur. Bara den yttersta vetenskapen, den exakta vetenskapen om människan själv – och det mest exakta sättet att gripa sig an det från den allsmäktiga naturvetenskapens sida – kommer att leda människan ur det nuvarande mörkret och befria henne från de nuvarande skamliga mellanmänskliga förhållandena.

Vi tänker inte argumentera mot författaren till dessa rader om att grymhet, svek, förräderi och våld på de mellanmänskliga förhållandenas område är skamligt. Men vi kan inte på något sätt hålla med om uppfattningen att naturvetenskapen – mäktig, men ingalunda ”allsmäktig” - kan förändra samhällsförhållandena och befria dem från sin nuvarande skam, genom att utforska den mänskliga naturens lagar.

Detta sätt att ställa frågan, och anta att drivkraften bakom samhällsförhållandena inte ligger i de objektiva, materiella förhållanden som ligger bakom deras utveckling, utan i den enskilda människans onda (”mörka”) egenskaper, är i grunden idealistiskt och står därmed i grunden i motsättning till de materialistiska metoder som får en så lysande tillämpning i själva teorin om betingade reflexer.

Om vi skulle gå med på att orsaken till samhällsfenomen ligger i den enskilda människans natur, som ett ganska stabilt system av betingade reflexer, vad avgör då samhällsstrukturens förändringar, att den utvecklas i enlighet med vissa lagar, och de revolutionära språng som är oundvikliga faser i denna utveckling? Poängen är att samhället, som en objektivt betingad, produktiv kombination av människor, ingalunda fungerar enligt samma lagar som den enskilda mänskliga organismen. Utan människans behov av föda och så vidare skulle det naturligtvis inte ske någon samhällelig pro-

duktion. Men den samhällseliga produktionen styrs inte alls av de lagar som styr den mänskliga organismens upptag av protein. Samhället styrs av samhällseliga lagar som är lika mycket underkastade objektiva, det vill säga materialistiska, regler som de lagar som styr hur en hunds salivkörtlar fungerar.

Det går att visa bortom allt tvivel – och det är en mycket intressant och viktig metodologisk fråga – att marxismen har samma plats i relation till samhällsfenomen som darwinismen har i förhållande till växt- och djurvärlden, och läran om reflexer har i relation till psykologin. Utforskandet av hemligheten bakom betingade reflexer kommer utan tvivel att berika både den individuella och sociala pedagogiken och ge nya, kraftfulla sätt att påverka den mänskliga naturen. Men i vilken riktning? Under vilka villkor? Med vilka mål? Det beror på den samhällseliga omgivningen. Vi vet till exempel att psykologiska tekniker, som man bara kan närma sig på ett seriöst sätt på grundval av läran om reflexer, med framgång används i militära sammanhang för att hjälpa till att avgöra de personliga och individuella egenskaper som gör någon lämplig för artilleri, flyg eller kemisk krigföring. Genom att utvidga vår kunskap om den mänskliga naturen kan vi med andra ord på ett ännu bättre sätt organisera människans utrotning av människan, det vill säga just den sorts verksamhet som alla av oss, inklusive Pavlov, anser vara den nuvarande mänskliga kulturens största vanära.

I detta avseende delar psykologin samma öde som naturvetenskapen i allmänhet. Samtidigt som naturvetenskapen ökar människans makt över naturen och beväpnar människan med nya teknologiska medel och metoder, så gör den människan själv ännu mäktigare, och följaktligen ännu mer destruktiv, när det gäller krig mellan nationer och klasser. Om arbetarna hade gått med på slutsatsen att deras befrielse skulle ske med hjälp av naturvetenskapen – och inte genom krig mellan klasser och revolution – då skulle borgarklassen i ett visst skede av naturvetenskapens utveckling otvivelaktigt ha utnyttjat psykologiska tekniker för att stärka de förtrycktas reflexer till underkastelse och utsugarnas dominerande reflexer. Men tack och lov har samhällsutvecklingens lagar uteslutit att de arbetande massorna skulle slå in på en väg av naiv pedagogisk idealism. De kommer att gå framåt mot sin befrielse längs den enda väg som historien har bestämt.

För inte så länge sedan betraktades militär användning av giftiga ämnen förbjudet enligt de så kallade internationella lagarnas så kallade normer. Det var under den period då kemin fortfarande inte kunde tillhandahålla något verkligt användbart ämne på detta område. Men vi känner till hur radikalt uppfattningarna rörande giftiga ämnen förändrades under loppet av det imperialistiska kriget, speciellt i slutskedet. Kemin är en av de vetenskaper som kommer att spela en ledande roll under den mänskliga kulturens fortsatta materiella och andliga blomning. Men för närvarande hindrar inte detta på något sätt kemin från att, samtidigt som den bidrar till nya metoder inom jordbruket och industrin, det vill säga för att uppehålla mänskligt liv, av alla krafter hjälpa människan att utrota människan. Och även om vi medborgare i Sovjetunionen med framgång skulle lyckas befria oss från all sorts vidrigheter, så skulle vi därmed ändå inte ha befriat oss från att vara omringad av imperialismen som pressar oss hårt längs alla gränser. Och det skulle inte på minsta sätt skydda oss från de giftiga ämnen som arbetas fram av kemister i tjänst hos borgarklassen i de allra mest mäktiga och civiliserade länderna.

Det är skamligt, tredubbelt skamligt, att mellanmänskliga relationer fortfarande avgörs med hjälp av nickelpläterade blystycken, dynamitexplosioner och vågor av giftgas. Men så länge dessa metoder är förhärskande i världen, en värld som hittills inte har byggts upp på det sätt som vi skulle önska eller i enlighet med våra planer, så vill vi inte och vågar vi inte vara obehäpnade, om vi tror på den stora uppgift som historiens öde har anförtrott vår generation. Som vi redan har sagt är arbetarstaten en organiserad kamp för kultur och civilisation. Men denna fredliga kamp kan bara hoppas på att segra om arbetarstaten outtröttligt och hängivet försvarar sina gränser.

Precis som på det fredliga uppbyggets område måste arbetarmassorna i vårt land få hjälp från vetenskapen för sitt försvar. Om ingen av vetenskapsgrenarna kan överskrida de villkor som samhällsorganisationen sätter upp, om naturvetenskapen inte bara hjälper till att tämja naturen utan också hjälper människor att utrota varandra, då måste den sovjetiska vetenskapen både vägleda oss för att på ett planerat sätt använda vårt lands naturrikedomar och på samma gång försvara gränserna för vårt konstruktiva och kulturella arbete mot våra oförsonliga och skoningslösa fiender. Låt sovjetvetenskapen ge oss gaser och motgaser som berövar de civiliserade rovdjuren all lust att försöka krossa vårt oberoende och vårt arbete.

Jag betonar kemin så starkt bara därför att den hänsynslösa kemiska krigföringen alltmer hamnar i förgrunden, och kräver största uppmärksamhet från vår sida. Sammantaget är arbetet att teoretiskt och praktiskt tänka igenom frågor inom kemin och skapa de nödvändiga nätverken av laboratorier och industriföretag inte bara en uppgift av största vikt utifrån vår industriella verksamhet, utan också – utan att på minsta sätt överdriva – en fråga om liv och död på försvarets område.

Men denna fråga begränsar sig naturligtvis inte bara till kemi. För vårt försvar behöver vi flygplan, tung industri i allmänhet, ett kraftfullt järnvägsnät, ett outtröttligt lösande av tekniska frågor, och vetenskapligt arbete inom alla branscher och användningsområden. Så länge relationerna mellan människor inte har befriats från de skamliga krigen, så länge vi måste röja vägen och säkra vår framtid med blod – så länge är vi också villiga och förmögna att kämpa väl. Och på det området litar vi starkt till en omfattande hjälp från det vetenskapliga tänkandet, som har ställt sig på de arbetande massornas och dess arbetarstats sida.

Röda armén och Röda flottan hälsar er kongress med värme!

Den dialektiska materialismen och vetenskapen

(17 september 1925)¹

Inledning

Detta tal höll jag 1925, vid en tidpunkt då jag fortfarande hade starka förhoppningar om att sovjetdemokratien skulle kunna övervinna tendenserna till byråkratisering, och skapa utomordentligt gynnsamma förhållanden för att utveckla det vetenskapliga tänkandet. På grund av en kombination av historiska omständigheter har detta hopp ännu inte infriats. Tvärtom har sovjetstaten under de 13 åren däremellan blivit fullständigt byråkratiskt förstockad, och har antagit en diktatorisk karaktär som är ödesdiger för både vetenskapens och konstens utveckling.

Historiens grymma ironi har gjort att den verkliga marxismen nu har blivit den mest förbjudna av alla läror i Sovjetunionen. På de sociala vetenskapernas område har det med bojor belagda sovjetiska tänkandet inte bara misslyckats med att yttra ett enda nytt ord, utan har tvärtom sjunkit till ett bedrövtligt pedanteri. Den diktatoriska regimen har även ett katastrofalt inflytande över naturvetenskapernas utveckling.

Men de uppfattningar som utvecklas i detta tal har ändå kvar sin giltighet, till och med i den del som behandlar förhållandet mellan samhällsregimen och det vetenskapliga tänkandet. De ska dock inte betraktas i ljuset av den nuvarande sovjetstaten, som är resultatet av degeneration och förfall, utan istället i ljuset av den socialistiska stat som kommer att uppstå ur den internationella arbetarklassens framtida framgångsrika kamp.

Det kulturella arvets oavbrutna sammanhang

Er kongress sammanträder samtidigt som Vetenskapsakademien firar tvåhundraårsjubileet av sitt grundande. Banden mellan er kongress och Akademien blir än fastare genom det faktum att den ryska kemin ingalunda är det minsta av de framsteg som har gjort Akademien berömd. Här kanske det är lämpligt att ställa frågan: vilken är den historiska betydelsen av det pråliga akademiska firandet? Det har en betydelse som går långt utöver att besöka muséer, teatrar och banketter. Hur kan vi bedöma denna betydelse? Inte bara utifrån det faktum att utländska vetenskapsmän, som var vänliga nog att komma hit som våra gäster, har haft tillfälle att slå fast att revolutionen, långt från att krossa de vetenskapliga institutionerna, tvärtom har utvecklat dem. För de utländska vetenskapsmännen har detta bevis ett egenvärde. Men det akademiska firandet har en betydligt större och djupare innebörd. Jag skulle vilja formulera det så här: *Triumferande – inför hela världens ögon – lägger den nya staten, ett nytt samhälle som grundas på oktoberrevolutionens lagar, beslag på det förflutnas kulturella arv.*

¹ 1925 var Trotskij ordförande för industrins tekniska och vetenskapliga råd, och i denna egenskap höll han detta tal vid Mendelejevkonferensen. Dimitrij Mendelejev (1834-1907) var en kemist som utvecklade den periodiska tabellen inom kemin.

Delar av denna artikel har tidigare funnits i översättning av Kenth-Åke Andersson i *Den permanenta revolutionens epok*. Här kompletterad, inklusive med en inledning som Trotskij skrev 1938, och tillägg av mellanrubriker. - öa.

I och med att jag oavsiktligt har nämnt arv, måste jag för att undvika alla missförstånd klargöra i vilken mening jag använder ordet. Vi skulle göra oss skyldiga till bristande respekt mot framtiden, som är oss kärare än det förflutna, och vi skulle vara respektlösa mot det förflutna, som i många avseenden förtjänar den största respekt – om vi skulle tala alltför vårdslöst om arv. Inte allt i det förflutna är av värde för framtiden. Den mänskliga kulturens utveckling sker dessutom inte helt enkelt genom sammansmältning, det har funnits perioder av organisk tillväxt såväl som perioder av hård kritik, bortsällande och urval. Hursomhelst lever vi nu i en tidsperiod av bortsällande och urval.

Efter Justinianus slog den romerska rättsvetenskapen fast en ny sorts arvsrätt. I motsats till lagstiftningen före Justinianus, som slog fast att en arvtagare bara hade rätt att ärva om han samtidigt tog ansvar för alla förpliktelser och skulder, så gav den nya arvsrätten arvtagaren ett visst mått av valfrihet. Den revolutionära staten representerar en ny klass, och har en sorts arvsrätt till den samlade källan av kultur. Låt mig ärligt säga att inte alla av de 15.000 böcker som Akademin har givit ut under sina 200 års existens kommer att hamna i socialismens bouppteckning!

Det finns två aspekter hos det förflutnas bidrag till vetenskapen, som ingalunda är likvärdiga, och som nu är våra och som vi är stolta över. Vetenskapen i sin helhet har inriktat sig på att skaffa kunskap om verkligheten, utforska utvecklingens lagar och avslöja materiens egenskaper för att alltmer kunna behärska den. Men kunskapen utvecklades inte innanför laboratoriets eller lektionssalens fyra väggar. Nej, den var en uppgift för människans samhälle och återspeglade dess struktur. För sina behov måste samhället ha kunskap om naturen. Men på samma gång krävde samhället en bekräftelse av sin rätt att vara som det är, ett rättfärdigande av sina speciella institutioner – först och främst klassherraväldet – precis som det i det förflutna har krävt ett rättfärdigande av livegenskap, klassprivilegier, kungens privilegier, nationella särdrag, etc. Det socialistiska samhället accepterar med största tacksamhet arvet från de verkliga vetenskaperna, och avsäger sig, i enlighet med sin arvsrätt, allt det som är oanvändbart för att få kunskap om naturen och som bara har använts för att rättfärdiga klasskillnader och alla andra liknande historiska osanningar.

En ny social ordning tillägnar sig inte det förflutnas kulturella arv i dess helhet, utan endast i enlighet med sin egen struktur. På detta sätt inkorporerade det medeltida samhället i kristendomen många element av den antika filosofin, men underordnade dem den feodala regimens behov och förvandlade dem till skolastik, 'teologins tjänarinna'. Likaledes övertog det borgerliga samhället bland annat kristendomen från medeltid, men utsatte den antingen för Reformationen ... eller Motreformationen. Under den borgerliga epoken sopades kristendomen bort i den utsträckning som vägen behövde rensas för den vetenskapliga forskningens frammarsch, åtminstone inom de gränser som krävdes för produktivkrafternas utveckling.

Det socialistiska samhället intar i sitt förhållande till det vetenskapliga och kulturella arvet allmänt sett i ännu mindre grad en attityd av likgiltighet eller passivt godtagande. Vi kan säga: ju större socialismens tro är på de vetenskaper som ägnas ett direkt studium av naturen, desto större är också dess kritiska misstro mot de vetenskaper och pseudovetenskaper som är nära knutna till det mänskliga samhällets struktur, dess ekonomiska institutioner, dess stat, lagar, etik etc. Naturligtvis skiljs inte dessa två områden åt genom en ogenomtränglig mur. Men det är ett odiskutabelt faktum att det arv som finns inom de vetenskaper som inte sysslar med det mänskliga samhället, utan med 'materien' – inom naturvetenskaperna i stort, och följaktligen naturligtvis också inom kemin – är av ojämförligt större vikt.

Behovet att känna naturen tvingas på människorna genom deras behov att övervinna naturen. På detta område korrigeras varje avvikelser från de objektiva förhållandena – förhållanden som bestäms av ämnens egna egenskaper – av sig själv genom den praktiska erfarenheten. Enbart detta skyddar

naturvetenskaperna, särskilt den kemiska forskningen, från avsiktliga, oavsiktliga, halvt avsiktliga förvrängningar, misstolkningar och förfalskningar. Men samhällsforskningen har ägnat sina ansträngningar först och främst åt att rättfärdiga det historiskt skapade samhället för att skydda det från 'destruktiva teoriers' angrepp etc. Här ligger roten till de officiella samhällsvetenskapernas apologetiska roll i förhållande till det borgerliga samhället, och detta är anledningen till att deras resultat är av föga värde.

Så länge vetenskapen i sin helhet förblev 'teologins tjänarinna' kunde den endast skapa varaktiga resultat i hemlighet. Detta var fallet under medeltiden. Det var under den borgerliga regimen, som – vilket redan påpekats – naturvetenskaperna fick möjligheten till en vidare utveckling. Men samhällsvetenskaperna förblev kapitalismens tjänare. Detta gäller också till en stor del psykologin som sammanknyter samhälls- och naturvetenskaperna, och filosofin, som systematiserar alla vetenskapernas allmänna slutsatser.

Jag har sagt att den officiella samhällsvetenskapen har skapat föga av värde. Detta visas bäst i den borgerliga vetenskapens oförmåga att förutse morgondagen. Vi har sett detta i förhållande till det första imperialistiska världskriget och dess konsekvenser. Vi har också sett det i förhållande till oktoberrevolutionen. Vi ser det nu i den officiella samhällsvetenskapens totala hjälplöshet att värdera den europeiska situationen, förhållandet till Amerika och Sovjetunionen, i dess oförmåga att dra några slutsatser angående morgondagen. Likväl ligger vetenskapens betydelse just i detta: att veta för att förutse.

Naturvetenskapen – och kemin intar en viktig plats på detta område – utgör odiskutabelt den viktigaste delen i vårt arv. Er kongress står under Mendelejevs baner, som var och förblir den ryska vetenskapens stolthet.

Att känna till så att man kan förutse och agera

Det finns en skillnad i graden av förutseende och precision som uppnåtts inom olika vetenskaper. Men det är genom förutseendet – passivt på några områden, som inom astronomin; aktivt, som inom kemin och den kemiska maskintekniken – som vetenskapen kan verifiera sig själv och rättfärdiga sitt sociala syfte. En individuell vetenskapsman är kanske inte alls bekymrad över sin forsknings praktiska användning. Ju större hans horisont är, dess djärvare hans flykt; ju större hans frihet inom de andliga operationerna är från det praktiska dagliga behovet, desto bättre. Men vetenskapen är inte en funktion för individuella vetenskapsmän, den är en social funktion. Vetenskapens sociala värde, dess historiska värde bestäms av dess förmåga att öka människans makt och ge henne ett redskap för att förutspå händelser och behärska naturen. Vetenskap är kunskap som förlänar oss makt. När (den franske astronomen Urbain) Leverrier på basis av planeten Uranus' 'excentriteter' drog slutsatsen att det måste finnas en okänd himlakropp som 'störde' Uranus' rörelser, när han på basis av enbart matematiska beräkningar bad den tyska astronomen Galle att lokalisera en kropp som utan identitet vandrade omkring i himlen på det och det stället, och när (Johann) Galle riktade sitt teleskop i denna riktning och upptäckte den planet som vi kallar Neptunus – i det ögonblicket firade Newtons rymdmekanik en stor seger.

Detta hände på hösten 1846. År 1848 svepte revolutionen likt en virvelvind genom Europa, och visade sitt 'störande' inflytande på folkens och staternas rörelser. Under den mellanliggande perioden, mellan Neptunus' upptäckt och revolutionen 1848, skrev två unga akademiker, Marx och Engels, *Det Kommunistiska Manifestet*, där de inte bara förutsade oundvikligheten av revolutionära händelser i den närmaste framtiden, utan också i förväg analyserade de sammansatta krafterna, rörelsens logik – fram till proletariats oundvikliga seger och upprättandet av proletariats diktatur.

Det vore inte alls överflödigt att ställa denna prognos mot de profetior¹ som gjordes av den officiella samhällsvetenskapen under Hohenzollerna, Romanoverna, Louis Philippe och andra 1848.

1869 upprättade Mendelejev på basis av sina forskningar och reflektioner kring atomvikten sin periodiska lag för elementen. Till atomvikten, som ett mer stabilt kriterium, länkade Mendelejev en serie andra egenskaper och drag, arrangerade elementen i en bestämd ordning och visade sedan genom denna ordning att det rådde en viss ordning, nämligen, frånvaron av vissa element. Dessa okända element, eller kemiska enheter, som Mendelejev en gång kallade dem, borde i enlighet med logiken i hans 'lag' inta specifika, tomma platser i denna ordning. Med en självmedveten forskares auktoritativa gest knackade Mendelejev här på en av naturens hittills stängda dörrar, och från andra sidan svarade en röst: 'Jag är här!' Ja, till och med tre röster svarade samtidigt, ty på de platser som utpekats av Mendelejev upptäcktes tre nya element, som senare kallades gallium, skandium och germanium.

En märklig triumf för det analytiska och syntetiserade tänkandet! I sin *Kemins Principer* karakteriserar Mendelejev åskådligt den vetenskapliga skapelseprocessen och jämför den med bilden av ett brobygge över en ravin: För detta är det onödigt att gå ner i ravinen och fästa ett stöd i botten, det räcker med att bygga en bas på ena sidan och sedan skjuta fram en noggrant beräknad båge som finner stöd på andra sidan. På samma sätt med det vetenskapliga tänkandet. Det kan endast basera sig på erfarenhetens granitgrund, med dess generaliseringar, liksom brons båge, kan resa sig ovanför verklighetens värld för att senare, vid en annan punkt som beräknats i förväg, åter möta den. I det ögonblick i det vetenskapliga tänkandet då en generalisering förvandlas till en förutsägelse – och förutsägelsen verifieras genom erfarenheten – i det ögonblicket har det mänskliga tänkandet beständigt fått sin stoltaste och mycket rättfärdiga tillfredsställelse! Så var det i kemin med upptäckten av nya element på basis av den periodiska lagen.

Mendelejevs upptäckt – som senare imponerade djupt på Engels – gjordes år 1871, dvs. det år då Pariskommunens stora tragedi inträffade. Vår store kemists attityd till denna händelse kan ses från hans allmänna fientlighet mot 'latinismen', dess våld och revolutioner. Likt alla den härskande klassens officiella tänkare, inte bara i Ryssland och i Europa utan över hela världen, frågade Mendelejev inte sig själv: Vilken är den verkliga drivkraften bakom Pariskommunen? Han såg inte att den nya klass som vuxit fram i det gamla samhällets sköte här i sin rörelse utövade ett lika 'störande' inflytande på det gamla samhällets kretsgång som den okända planeten gjorde på Uranus. Men en tysk landsflykting, Karl Marx, analyserade samtidigt Pariskommunens orsaker och inre mekanik och ljuset från hans vetenskapliga fackla trängde ända in i våra egna Oktoberhändelser och kastade sitt sken över dem.

Vi har länge funnit det onödigt att tillgripa en mer mystisk substans, som kallas flogiston för att förklara kemiska reaktioner. Självklart fungerade flogiston enbart som en generalisering av alkemisternas okunnighet. Inom fysiologins sfär har tiden för länge sedan sprungit förbi behovet av en särskilt mystisk substans, som kallades 'den vitala kraften' och som var den levande materians flogiston. *I princip* har vi nu tillräcklig kunskap om kemi och fysik för att förklara fysiologiska fenomen. Inom medvetandefenomenens sfär är vi inte längre i behov av en substans som brukar etiketteras som 'själ', vilken inom den reaktionära filosofin fyller samma funktion som flogiston för de psyko-fysiska fenomenen. Psykologi är för oss *i sista hand* reducerbar till fysiologi, och den senare till – kemi, mekanik och fysik. Inom samhällsvetenskapens sfär är denna (dvs. själen) ännu

¹ De profetior som den officiella samhällsvetenskapen under Hohenzollern, Romanoverna etc. gjorde, var att dessa monarkier och det borgerliga samhället skulle finnas i evighet. - KÅA:s anmärkning.

Hohenzollern tillhandahöll fram till 1918 preussiska kungar och tyska kejsare. **Romanov** hette den ätt som från 1613 fram till revolutionen 1917 styrde Ryssland. **Louis Philippe** (1773-1850), var kung i Frankrike från 1830 fram tills han störtades 1848.

mer livskraftig än teorin om flogiston – denna flogiston dyker upp i olika dräkter, än förklädd till ‘historisk mission’, än förklädd till den oföränderliga ‘nationalkaraktären’, än som den lösgjorda tanken på ‘framsteg’, än som det s.k. ‘kritiska tänkandet’, och så vidare i all oändlighet. I alla dessa fall har försök gjorts att upptäcka en supersocial substans för att förklara sociala fenomen. Det är knappast nödvändigt att upprepa att dessa ideala substanser enbart är sinnrika förklädnader för den sociologiska okunnigheten. Marxismen har avvisat de super-historiska begreppen, liksom fysiologin har förkastat den vitala kraften och kemin – flogiston.

Marxismens kärna består i detta att den närmar sig samhället konkret, som ett område för objektiv forskning och analyserar den mänskliga historien som man skulle undersöka ett kolossalt laboratorieförråd. Marxismen värderar ideologin som en underordnad integrerad del i den materiella samhällsstrukturen. Marxismen undersöker samhällets klasstruktur som en historiskt bestämd form av produktivkrafternas utveckling. Marxismen deducerar från samhällets produktivkrafter relationerna mellan det mänskliga samhället och den omgivande naturen – dessa i sin tur ses som bestämda i varje historiskt stadium av människans teknologi, hennes instrument och vapen, hennes förmåga och metod att kämpa mot naturen. Just detta objektiva tillvägagångssätt ger marxismen den oöverstigliga kraften av historiskt förutseende.

Betrakta marxismens historia, om än bara från Rysslands nationella horisont, och följ den inte från era egna politiska sympatier eller antipatier, utan från Mendelejevs definition av vetenskapen: ‘Att veta för att vi skall kunna förutse och handla.’ Den inledande perioden av marxismens historia på den ryska jorden är historien om en kamp för en riktig socio-historisk prognos emot den officiella regeringssynen och de officiella motståndarna. Under det tidiga 1880-talet existerade den officiella ideologin som en treenighet av absolutism, ortodoxi och nationalism. Liberalismen hyste sina dagdrömmar om en Zemstvoförsamling, dvs. en halvkonstitutionell monarki, medan narodnikerna¹ kombinerade vaga socialistiska fantasier med ekonomisk reaktion. Vid denna tid förutsade det marxistiska tänkandet inte bara kapitalismens oundvikliga och progressiva arbete utan också proletariats uppdykande i en självständig historisk roll – proletariatet skulle ha ledarskapet i folkmassornas kamp, den proletära diktaturen skulle leda bönderna bakom sig.

Det är lika stor skillnad mellan den marxistiska samhällsanalysens metod och de teorier som den bekämpade som mellan Mendelejevs periodiska lag med alla dess senare modifieringar å ena sidan och alkemisternas gallimatias å den andra.

Naturvetenskap och marxism

‘Den kemiska reaktionens orsak ligger i sammansättningen av de fysiska och mekaniska delarna.’ Denna Mendelejevs formel är totalt materialistisk till sin karaktär. Kemin reducerar de kemiska processerna till mekaniska och fysiska delar av sin sammansättning istället för att tillgripa några nya supermekaniska och superfysiska krafter för att förklara fenomenen.

Biologi och fysiologi står i ett liknande förhållande till kemin. Den vetenskapliga, dvs. den materialistiska fysiologin kräver inte en särskild superkemisk vital kraft (som vitalister och neovitalister hävdar) för att förklara fenomen inom sitt område. Fysiologiska processer är till slut möjliga att reducera till kemiska, liksom de senare – till mekanik och fysik.

Psykologin är på samma sätt relaterad till fysiologin. Det är inte för inte som fysiologin kallas kemi tillämpad på de levande organismerna. Liksom det inte finns någon särskild fysiologisk kraft, är det lika sant att den vetenskapliga, dvs. materialistiska psykologin inte har något behov av en mystisk

¹ Från **narod**, folk – var ett allmänt namn för ryska revolutionärer med socialistiska ideal som vände sig till bönderna snarare än till industriarbetarna för att få dem att störta tsarismen och förvandla Ryssland. - KÅA:s anmärkning.

kraft – själen – för att förklara fenomen inom sitt område, utan finner dem till slut möjliga att reducera till fysiologiska fenomen. Detta är akademikern Pavlovs skola. Den betraktar den s.k. själen som ett komplicerat system av betingade reflexer, som i sin tur genom kemiska potentiella skikt, finner sin rot i mekanikens och fysikens jord.

Det samma kan sägas om sociologin. För att förklara sociala fenomen är det inte nödvändigt att åberopa någon evig källa eller att söka dess ursprung i en annan värld. Samhället är en produkt av de enskilda delarnas utveckling, liksom jordskorpan eller amöban. På detta sätt skär det vetenskapliga tänkandet genom sin metod likt ett diamanborr igenom den sociala ideologins komplicerade fenomen ner till tingens berggrund, dess sammansatta delar, dess atomer med deras fysiska och mekaniska beståndsdelar.

Naturligtvis innebär inte detta att varje kemiskt fenomen *direkt* kan reduceras till mekanik, och ännu mindre att varje socialt fenomen direkt kan reduceras till fysiologi och sedan – till kemins och mekanikens lagar. Det kan sägas att detta är vetenskapens yttersta lagar. Men metoden av ett gradvis och kontinuerligt närmande till detta mål är helt annorlunda. Kemin har sitt speciella sätt att närma sig tingen, sina egna forskningsmetoder, sina egna lagar. Utan kunskap om att kemiska reaktioner *i sista hand* kan reduceras till mekaniska beståndsdelar i tingens elementära partiklar, finns det inte och kan det inte finnas en fulländad filosofi som sammanlänkar alla fenomen i ett enda system. Men å andra sidan kan själva kunskapen om att kemiska fenomen i sig har sin rot i mekanik och fysik inte ge nyckeln till en enda kemisk reaktion. Kemin har *sina egna nycklar*. Man kan välja bland dem genom erfarenhet och generaliseringar, genom det kemiska laboratoriet, den kemiska hypotesen och den kemiska teorin.

Detta gäller all vetenskap. Kemin är en mäktig pelare inom fysiologi som den är nära sammanlänkad med genom den organiska och fysiologiska kemin. Men kemin är inget substitut för fysiologin. Varje vetenskap beror endast på de andra vetenskapernas lagar i den så kallade *sista instansen*. Men samtidigt beror vetenskapernas särskiljande just på det faktum att varje vetenskap täcker ett särskilt område av fenomen, dvs. ett område med så komplicerade kombinationer av elementära fenomen och lagar att de kräver ett särskilt betraktelsesätt, en särskild forskningsteknik, särskilda hypoteser och metoder.

Denna tanke tycks så odiskutabel i förhållande till de matematiska och naturhistoriska vetenskaperna att det känns som att slå in öppna dörrar genom att dröja vid det. Det är annorlunda med samhällsvetenskapen. Framstående utbildade naturvetenskapsmän, som inom exempelvis fysiologins område aldrig skulle våga ta ett steg utan att först ha gjort noggrant prövade experiment, verifieringar, hypotetiska generaliseringar, senare verifieringar osv., närmar sig samhällsfenomenen mycket djärvare, med okunnighetens djärvhet, som om de stilla erkände att inom detta extremt komplicerade område är det tillräckligt att bara ha vaga intryck, dagsfärska observationer, familjetraditioner och till och med ett förråd av moderna sociala fördomar.

Det mänskliga samhället har inte utvecklats enligt en uppjord plan eller ett färdigt system, utan empiriskt, inom loppet av en lång, komplicerad och motsägelsefull kamp för den mänskliga rasens existens, och senare, för ett allt större behärskande av själva naturen. Det mänskliga samhällets ideologi uppstod som en reflex av och som ett instrument i denna process – försenade, planlösa, styckevis, i en form av, så att säga, betingade sociala reflexer som i sista hand kan reduceras till behoven hos den kollektiva människan i kampen emot naturen. Att nå fram till en bedömning om de lagar som styr det mänskliga samhällets utveckling på basis av dessa ideologiska reflexer, på basis av den så kallade 'allmänna meningen' etc. är nästan jämbördigt med att skapa ett omdöme om en ödlas anatomiska och fysiologiska struktur på basis av de förnimmelser den har när den ligger och gassar sig i solen eller kryper ut ur en fuktig skreva. Det är förvisso sant att det finns ett direkt

samband mellan ödlans förnimmelser och dess organiska struktur. Men detta samband är endast möjligt att upptäcka genom den objektiva forskningens metoder.

Det finns emellertid en tendens att bli mycket subjektiv när man bedömer strukturen och lagarna som styr det mänskliga samhällets utveckling i det s.k. samhällsliga medvetandets termer, dvs. dess motsägelsefulla, osammanhängande, konservativa, overifierade ideologi. Naturligtvis kan man bli förnärmad och resa invändningen att den sociala ideologin när allt kommer omkring befinner sig på en högre nivå än en ödlas förnimmelser. Allt beror på hur man närmar sig frågan. Enligt min uppfattning finns det ingenting paradoxalt i påståendet att en ödlas förnimmelser – om det vore möjligt att tolka dem – skulle ge oss många fler slutsatser om strukturen och funktionen hos dess organ än man kan dra om samhällets struktur och dess dynamik från sådana ideologiska reflexer, som exempelvis de religiösa troskränarna, som en gång upptog och fortfarande upptar en så framstående plats i det mänskliga samhällets liv, eller från den officiella moralens motsägelsefulla och hycklande regler, eller slutligen, från den idealistiska filosofins begrepp, som för att förklara komplicerade organiska processer inom människan söker att lasta ansvaret på en dimmig, subtil substans som kallas själen och förses med ogenomtränglighetens och evighetens kvaliteter.

Mendelejevs reaktion mot försöken till social omorganisation var fientlig och t.o.m. hånfull. Han hävdade att från tidernas begynnelse hade ingenting resulterat från sådana försök. Mendelejev väntade sig istället att en lycklig framtid skulle skapas genom de positiva vetenskaperna och framför allt kemien, som skulle avslöja alla naturens hemligheter.

Det är av intresse att ställa denna åsikt mot den märklige fysiologen Pavlovs, som anser att krig och revolutioner är någonting tillfälligt, som beror på människans okunnighet, och som gissar att endast en djup kunskap om 'den mänskliga naturen' kan eliminera både krig och revolutioner.

Darwin kan ställas i samma kategori. Denne högt begåvade biolog visade hur en ackumulering av små *kvantitativa* varianter skapar en helt ny biologisk 'kvalitet' och genom detta förklarade han arternas ursprung. Utan att vara medveten om det, applicerade han sålunda den dialektiska materialismens metod på det organiska livets område. Darwin, som var okunnig om filosofi, applicerade briljant Hegels förvandlingslag om kvantitet och kvalitet. Samtidigt finner vi ofta i samma Darwin – för att inte tala om darwinisterna – ytterst naiva och ovetenskapliga försök att applicera biologins slutsatser på samhället. Att tolka konkurrens som en 'variant' av den biologiska kampen för existens är som att enbart se mekanik i parningens fysiologi.

I vart och ett av dessa fall ser vi samma fundamentala misstag. Kemins eller fysiologins metod och resultat används – i strid mot alla vetenskapliga gränser – i studiet av det mänskliga samhället. En naturvetenskapsman skulle utan modifiering knappt applicera de lagar som styr atomernas rörelse på molekylernas rörelser, som styrs av hela andra lagar. Men många naturvetenskapsmän har en helt annan attityd gentemot sociologin. Samhällets historiskt betingade struktur förbises ofta av dem till förmån för tingens anatomiska struktur, reflexernas fysiologiska struktur, den biologiska kampen för existens. Naturligtvis representerar det mänskliga samhällslivet – sammanflätat av materiella villkor, omgivet på alla sidor av kemiska processer – i sista hand en kombination av kemiska processer. Å andra sidan består samhället av mänskliga varelser, vars psykologiska mekanism är möjlig att sönderdela i reflexer. Men det samhällsliga livet är varken en kemisk eller en fysiologisk process utan en social process som skapas enligt sina egna lagar, och dessa i sin tur är underkastade en objektiv sociologisk analys vars mål bör vara: Att få möjligheten att förutse och att behärska samhällets öden.

Mendelejevs filosofi

I sina kommentarer till *Kemins principer* skriver Mendelejev: ”Det finns två grundläggande eller positiva mål för de vetenskapliga studierna av objekt: att förutse och att vara användbara... Framgångsrika vetenskapliga förutsägelser vore föga betydelsefulla om de inte i slutändan ledde till direkt och allmän användbarhet. Vetenskapliga förutsägelser som grundas på kunskap begåvar människans herravälde med begrepp med vilka det går att rikta in tingens materia i en önskad kanal.” Och längre fram tillägger Mendelejev försiktigt: ”Religiösa och filosofiska tankar har frodats och utvecklats under tusentals år, men de tankar som styr de exakta vetenskaper som kan förutsäga har bara väckts till liv för några få sekel sedan och har således bara täckt ett begränsat område. Det har gått knappt 200 år sedan kemin blev en del av dessa vetenskaper. Det ligger i sanning en hel del framför oss både vad gäller förutsägelser och användbarhet hos dessa vetenskaper.”

Dessa försiktiga, ”insinuerande”, ord är anmärkningsvärda för att komma från Mendelejevs läppar. Deras halvt dolda innebörd riktas uppenbarligen mot religionen och den teoretiska filosofin. Mendelejev ställer dem mot vetenskapen. Han säger i själva verket att religiösa tankar har härskat under tusentals år, och att den behållning man har fått från dessa tankar inte är särskilt många. Men ni kan själva se vad vetenskapen har bidragit med på kort tid och utifrån det kan ni själva döma vad den framtida nyttan kommer att bli. Det är den obestriddliga innebörden i föregående stycke, som finns i en av Mendelejevs kommentarer som står i liten text på sidan 405 i *Kemins principer*. Dimitrij Ivanovitj Mendelejev var en mycket försiktig man som inte ville gräla med den allmänna opinionen!

Kemi är en skola i revolutionärt tänkande, inte på grund av att det finns en kemi för sprängämnen (sprängämnen är långtifrån alltid revolutionära), utan därför att kemin framförallt är en vetenskap om hur grundämnen omvandlas. Den är fientligt inställd till all sorts absolut eller konservativt tänkande som är stöpt i orörliga kategorier.

Det är mycket upplysande att Mendelejev, uppenbarligen under påtryckningar från den konservativa allmänna opinionen, under den stora processen av kemiska omvandlingar försvarade principen om stabilitet och oföränderlighet. Denna stora vetenskapsman hävdade med anmärkningsvärd envishet att de kemiska grundämnen var oföränderliga och inte kunde övergå i varandra. Han ansåg sig behöva starka stödjepunkter. Han sa: ”Jag är Dimitrij Ivanovitj, och du är Ivan Petrovitj. Var och en av oss behåller sin egen individualitet även som grundämne.”

Mer än en gång förkastade Mendelejev hånfullt dialektiken. Med det menade han inte Hegels eller Marx' dialektik, utan den ytliga konsten att leka med idéer, till hälften ordklyveri, och hälften pedanteri. Den vetenskapliga dialektiken innehåller övergripande metoder för tänkandet som återspeglar utvecklingens lagar. En av dessa lagar är hur kvantitet övergår i kvalitet. Kemin är helt genomsyrad av denna lag. Hela Mendelejevs periodiska tabell bygger på den, genom att härleda kvalitativa skillnader hos grundämnen utifrån kvantitativa skillnader i atomvikt. Engels bedömde Mendelejevs upptäckt av nya grundämnen just utifrån denna synvinkel. I sitt utkast *Den allmänna karaktären hos dialektiken som vetenskap* skrev Engels:

Mendelejev visade att det i en serie av besläktade grundämnen som ordnades enligt sin atomvikt fanns flera luckor, som bevisade att det fanns andra, ännu inte upptäckta grundämnen. Han beskrev redan på förhand de övergripande kemiska egenskaperna hos dessa okända grundämnen och förutsade deras relativa vikter och atomvikter, och deras atomplats. Omedvetet tillämpade Mendelejev Hegels lag om kvantitetens övergång i kvalitet och utförde en vetenskaplig bedrift, vars djärvhet är jämbördig med Leverriers upptäckt av den dittills okända planeten Neptunus genom att beräkna dess omloppsbana.

Även om den periodiska tabellens logik senare förändrades, så visade den sig vara starkare än de

konservativa begränsningar som dess skapare försökte sätta på den. Släktskapet mellan grundämnena och deras ömsesidiga förvandling kan anses vara empiriskt bevisade från den tidpunkt då det, med hjälp av radioaktiva grundämnen, blev möjligt att dela upp atomerna i sina beståndsdelar. Dialektiken firar sin mest framstående seger i Mendelejevs periodiska tabell, i de radioaktiva grundämnenas kemi!

Mendelejev hade inget färdigt filosofiskt system. Kanske han inte ens ville ha det, eftersom det oundvikligt skulle ha ställt honom i motsättning till sina egna konservativa vanor och uppfattningar.

Det finns en dubbelhet i grundläggande kunskapsfrågor hos Mendelejev. Det verkar sålunda som om han lutade åt agnosticism,¹ när han förkunnade att materiens "väsen" för alltid måste förbli bortom vår uppfattningsförmåga eftersom den är "främmande för vår kunskap och vårt sinnelag"[!]. Men nästan direkt efteråt lägger han fram en anmärkningsvärt lärorik formulering, som i ett enda drag sopar undan agnosticismen. I samma not säger Mendelejev: "Genom att gradvis samla kunskap om materien skaffar sig människan makt över den, och i så måtto som hon gör det så gör hon alltmer exakta förutsägelser, som bekräftas objektivt, och *jag kan inte att se att det kan finnas några gränser för människans kunskap om och herravälde över materien.*" Om det inte finns några gränser för kunskapen om och herraväldet över materien, så är det självklart att det inte finns något "väsen" som ligger utanför vårt vetande.

Kunskap som ger oss möjlighet att förutsäga alla de förändringar som materien kan genomgå, och som begåvar oss med den nödvändiga styrkan att ge upphov till dessa förändringar – en sådan kunskap uttömmar i själva verket materiens väsen. Detta så kallade "väsen" utanför vårt vetande är bara en generalisering av vår otillräckliga kunskap om materien. Det är en pseudonym för vår okunskhet. Att på ett dualistiskt sätt skilja okänd materia från dess kända egenskaper påminner mig om den skämtsamma definitionen av en guldring som ett hål omgivet av värdefull metall. Om vi skaffar oss kunskap om den värdefulla metall som fenomenet utgör och lyckas forma den, då är det uppenbart att vi kan förhålla oss helt likgiltiga till det "hål" som materien utgör, och med glädje ge det i present till de ålderdomliga filosoferna och teologerna.

Avgörande missbedömningar

Trots sina eftergifter i ord till agnosticismen ("väsen utanför vårt vetande") är Mendelejev, i sina metoder och stora bedrifter på naturvetenskapens och speciellt kemins område, omedvetet en dialektisk materialist. Men hans materialism verkar vara innesluten i ett konservativt skal som skyddar dess vetenskapliga tankar från att hamna i alltför skarp konflikt med den officiella ideologin. Det betyder inte att Mendelejev på ett konstgjort sätt skapade en konservativ täckmantel för sina metoder. Han var själv tillräckligt hårt knuten till den officiella ideologin, och kände därför otvivelaktigt ett inre tvång att göra den dialektiska materialismens egg trubbigare.

På de sociologiska förhållandenas område är det annorlunda. Mendelejevs sociala filosofi var konservativ, men från tid till annan vävdes anmärkningsvärda antaganden in i den, antaganden som till sitt väsen var materialistiska och till sin tendens revolutionära. Men jämte dessa antaganden fanns det missbedömningar, och vilka missbedömningar!

Jag ska begränsa mig till två. Mendelejev tillbakavisade alla tankar på en omvandling av samhället som utopiska och "latinska", och tänkte sig bara en bättre framtid i samband med att den vetenskapliga teknologin utvecklades. Men han hade en egen utopi. Enligt Mendelejev skulle en bättre

¹ **Agnosticism**, beteckning för uppfattningen att det inte går att veta om det finns någon gud eller att få någon kunskap om densamma. I den ursprungliga definitionen betydde det dock att man förnekade kunskap om tillvarons yttersta grunder. - Uppgift från Wikipedia

framtid uppstå när regeringarna i de största världsmakterna insåg behovet att bli starka och blev tillräckligt eniga om behovet att avskaffa alla krig, revolutioner, och de utopiska principerna hos anarkisterna, kommunisterna och andra ”pansrade nävar” som inte förstår hela mänsklighetens fort-löpande utveckling. Gryningen till denna universella harmoni kunde anas redan i konferenserna i Haag, Portsmouth och Marocko.¹

Dessa exempel är en avsevärd missbedömning från en stor mans sida. Historien utsatte Mendelejevs samhällsutopi för ett hårt test. Från konferenserna i Haag och Portsmouth utvecklade sig det rysk-japanska kriget, kriget på Balkan, den stora imperialistiska slakten av nationer och en skarp nedgång för den europeiska ekonomin, medan det från konferensen i Marocko i synnerhet uppstod det mot-bjudande blodbadet i Marocko, som nu fullbordas under förevändning att försvara den europeiska civilisationen.

Mendelejev såg inte samhällsfenomenens inre logik – eller mer exakt samhällsprocessens inre dialektik – och kunde därmed inte förutse resultaten av Haagkonferensen. Men som vi vet är vetenskapens mening först och främst att kunna förutsäga. Om man vänder sig till vad marxisterna skrev om Haagkonferensen under de dagar då den arrangerades och sammankallades, så är det lätt att övertyga sig om att marxisterna helt rätt förutsåg resultaten. Det är därför de under historiens mest avgörande ögonblick visade sig vara beväpnade med en ”pansrad näve”. Och det är faktiskt inget beklagansvärt i det faktum att den historiskt uppåtstigande klassen, beväpnad med en korrekt teori om social kunskap och förutsägelser, slutligen också visade sig vara beväpnad med en tillräckligt pansrad näve för att inleda en ny epok i mänsklighetens utveckling.

Tillåt mig att nämna ytterligare en missbedömning. Strax innan sin död skrev Mendelejev: ”I synnerhet är jag orolig för vetenskapens och upplysningens kvalitet och etiken i allmänhet under ’statlig socialism’.” Var hans farhågor välgrundade? Idag har Mendelejevs mer framsynta studenter klarare börjat se vilka oerhörda möjligheter det finns för en utveckling av det vetenskapliga och teknisk-vetenskapliga tänkandet, i och med att detta tänkande så att säga har nationaliserats, befriats från privategendomens förödande krig, och inte längre behöver förnedra sig till att ta emot enskilda ägares mutor, utan har till syfte att tjäna nationens ekonomiska utveckling i sin helhet. Det nätverk av tekniskvetenskapliga institut som upprättas av staten är bara ett litet och – så att säga – materiellt symptom på de obegränsade möjligheter som har öppnat sig.

Jag pekar inte på dessa missbedömningar för att förtala Dimitrij Ivanovitjs stora ryktbarhet. Historien har avkunnat sin dom över de viktigaste tvistefrågorna, och det finns ingen anledning att åter-uppta diskussionen. Men låt mig slå fast att denna stora mans svåra missbedömningar är en viktig lärdom för studenter. Från kemins område finns det ingen *direkt* och *omedelbar* förbindelse till samhällliga perspektiv. Det som krävs är en samhällsvetenskapligt objektiv metod. Marxismen är en sådan metod.

När marxister försökte förvandla Marx’ teori till en universell huvudnyckel och bortse från vetandets alla andra områden, brukade Vladimir Iljitj banna dem med en uttrycksfull fras, ”komtjanstvo” (”kommunistisk skrytmåns”). I detta speciella fall skulle det betyda att kommunismen inte är någon ersättning för kemin. Men motsatsen är också sann. Att försöka avvisa marxismen med antagandet att kemin (eller naturvetenskapen i allmänhet) kan avgöra alla frågor är ett karakteristiskt ”kemiskt skryt”, som utifrån teoretisk synvinkel inte är mindre och i själva verket mer felaktigt än det lika

¹ 1899 och 1907 hölls två internationella fredskonferenser i **Haag** för att försöka begränsa upprustningarna och garantera fredliga lösningar av internationella konflikter.

Fredsfördraget i **Portsmouth**, New Hampshire, avslutade det rysk-japanska kriget 1905.

1906 undertecknade företrädare för 15 länder den så kallade Algericaslagen i **Marocko**, som slog fast principen om Marockos integritet och en öppna-dörren-politik för länderna i Europa.

pretentiösa kommunistiska skrytandet.

Stora antaganden

Mendelejev använde inte någon vetenskaplig metod för att studera samhället och dess utveckling. Han var en noggrann analytiker som kontrollerade sig själv flera gånger innan han tillät sin kreativa fantasi ta ett språng framåt på generaliseringarnas område, men när det gällde samhällspolitiska frågor var han empiriker, och kombinerade gissningar med uppfattningar som hade ärvts från det förflutna. Jag behöver bara säga att detta antagande var verkligt mendelejevistiskt, speciellt när det direkt berörde den stora vetenskapsmannens vetenskapliga industriintressen.

Kärnan i Mendelejevs filosofi kan definieras som tekniskvetenskaplig *optimism*. Denna optimism sammanföll med kapitalismens utveckling, och Mendelejev riktade den mot narodnikerna, liberallerna och radikalerna, mot Tolstojs anhängare, och överhuvudtaget mot all sorts ekonomisk tillbakagång. Mendelejev trodde på människans seger över naturkrafterna. Utifrån detta uppstod hans hat mot malthusianismen.¹

Detta är ett anmärkningsvärt drag hos Mendelejev. Det är genomgående i alla hans skrifter, de rent vetenskapliga, de samhällsdebatterande, liksom hans skrifter om tillämpad kemi. Mendelejev hälsade med tillfredsställelse det faktum att den årliga ökningen av Rysslands befolkning (1,5%) var högre än världens genomsnittliga tillväxt. Mendelejev räknade fram att världens befolkning inom 150-200 år skulle nå 10 miljarder, men såg ingen anledning till oro. Han skrev:

Inte bara 10 miljarder utan en många gånger större befolkning kommer att finna föda i denna värld, inte bara med hjälp av arbete utan också med kunskapens ständiga uppfinningsförmåga. Enligt min uppfattning är det rent nonsens att frukta brist på föda, under förutsättning att man garanterar folkmassornas fredliga och aktiva gemenskap.

Vår stora kemist och industriella optimist skulle knappast ha varit positivt inställd till den engelske professor Keynes nya råd. Under de akademiska festerna sa han till oss att vi måste ta itu med att begränsa befolkningstillväxten. Dimitrij Ivanovitj skulle bara ha upprepat sin gamla anmärkning: ”Eller vill de nya malthusianerna stoppa denna tillväxt? Enligt min uppfattning, ju fler desto roligare.” Mendelejevs kärnfulla skarpsinne uttrycktes ofta i så medvetet överförenklade formuleringar.

Mendelejev närmade sig den konservativa idealismens stora fetisch – den så kallade nationalkaraktären – utifrån samma ståndpunkt, industriell optimism. Han skrev:

Varhelst jordbrukets primitiva former dominerar är inte nationen förmögen till ett ständigt, regelbundet och kontinuerligt arbete, utan kan bara arbeta ryckvis och under skörden. Detta återspeglas helt klart i vanorna i den mening att det saknas själsro, lugn och sparsamhet. Det finns en rastlöshet i allt, lättsinnet är förhärskande, och jämte det våldsamma överdrifter – det är antingen girighet eller slösaktighet...
Varhelst fabriksindustrin har utvecklats i stor skala sida vid sida med jordbruket, där man med egna ögon utöver ett spritt jordbruk kan se ett reglerat, kontinuerligt, oavbrutet arbete i fabriken, där finns det en korrekt uppskattning av arbetet, och så vidare.

Det som är speciellt värdefullt i dessa rader är uppfattningen att nationalkaraktären inte är någon sorts ursprungligt bestämt element som har skapats för all evighet, utan ett resultat av historiska omständigheter, och mer exakt speciella samhällsliga produktionsformer. Det är ett otvivelaktigt om än bara delvis närmande till marxismens historiska filosofi.

¹ **Malthusianism**, en nationalekonomisk och statsvetenskaplig teori som går ut på att befolkningen ökar mycket snabbare än produktionen av mat och matresurserna. Då befolkningen ökade i snabbare takt än maten så skulle det bli brist på mat i världen, med svält som följd. Malthus påstod att fattigdomen aldrig kan besegras genom växande produktivitet, och som en följd av detta började hans anhängare förespråka olika slags regleringar i barnafödande. - uppgifter från Wikipedia.

Mendelejev ser industrins utveckling som ett hjälpmedel för att skola om nationen, och utarbeta en ny, mer balanserad, disciplinerad och behärskad nationalkaraktär. Om vi ställer karaktären hos de revolutionära bonderörelserna mot proletariatets rörelse och i synnerhet proletariatets roll i oktober och idag, då blir Mendelejevs materialistiska förutsägelser tillräckligt upplysta.

Vår industriella optimist uttryckte sig anmärkningsvärt klart om att avskaffa motsättningarna mellan stad och land, och varje kommunist kan acceptera hans formuleringar i denna fråga. Mendelejev skrev:

Det ryska folket har i stora skaror börjat flytta in i städerna... Enligt min uppfattning är det rent nonsens att kämpa mot denna utveckling. Denna process kommer att upphöra först när staden å ena sidan kommer att utvidgas för att omfatta fler parker, trädgårdar, etc – det vill säga när målet för städerna inte bara kommer att vara att göra livet så hälsosamt som möjligt för alla, utan också tillhandahålla tillräckligt öppna platser, inte bara för lekparken och för idrott, utan för all sorts rekreation – och å den andra sidan befolkningen utanför städerna i byar, på jordbruk etc, kommer att växa så mycket att man behöver bygga flervåningshus, och det uppstår behov av vattenverk, gatuljus och andra av städernas bekvämligheter. Med tiden kommer allt detta att leda till att hela (den tillräckligt tätbefolkade) landsbygden blir bebodd, och bostäderna så att säga skiljs åt av köksträdgårdar och fruktträdgårdar som behövs för att producera livsmedel och med fabriker och verkstäder för att tillverka och bearbeta dessa produkter. [D I Mendelejev, *Towards an Understanding of Russia*, 1906.]

Här vittnar Mendelejev övertygande för socialismens gamla tes: att avskaffa motsättningen mellan stad och land. Men Mendelejev ställer inte frågan om att förändra de ekonomiska formerna. Han tror att kapitalismen med automatik kommer att leda till att förhållandena i städerna och på landsbygden jämnas ut, genom att införa högre, mer hygieniska och kulturella boendeformer för människorna. Det är Mendelejevs misstag. Det visar sig allra tydligast i fallet England, som Mendelejev hänvisade till med sådana förhoppningar. Långt innan England kunde avskaffa motsättningarna mellan stad och land hade hennes ekonomiska utveckling redan hamnat i en återvändsgränd. De engelska industriledarna ser samhällets räddning i utvandring, i att tvinga bort befolkningsöverskottet. Även mer ”progressiva” ekonomer, som herr Keynes, sa häromdagen till oss att den engelska ekonomins räddning ligger i malthusianismen!... Men även för England leder vägen till att övervinna motsättningarna mellan stad och land via socialismen.

Vår industriella optimist gjorde ett annat antagande. I sin sista bok skrev Mendelejev:

Efter den industriella epoken kommer det i framtiden troligen att följa en ytterst komplicerad epok, som enligt min uppfattning skulle innebära att *metoderna för att skaffa mat, kläder och tak över huvudet* underlättas eller *förenklas oerhört mycket*. Den etablerade vetenskapen bör inrikta sig på denna oerhörda förenkling, som den redan har riktat in sig på under de senaste decennierna.

Det är anmärkningsvärda ord. Även om Dimitrij Ivanovitj på andra ställen reserverar sig – mot att socialisternas och kommunisternas utopier, Gud förbjude, skulle förverkligas – så är dessa ord ändå ett utkast till kommunismens tekniskvetenskapliga perspektiv. En utveckling av produktivkrafterna som leder till en oerhörd förenkling av metoderna för att skaffa mat, kläder och tak över huvudet skulle helt klart också leda till att man kan minska elementen av tvång inom samhällsstrukturen till ett minimum. När den fullständigt meningslösa girigheten försvinner ur samhällsrelationerna så kommer formerna för arbete och fördelning att anta en kommunistisk karaktär. Under övergången från socialism till kommunism kommer det inte att behövas någon revolution, eftersom övergången helt och hållet är avhängig samhällets tekniska framsteg.

Nyttoinriktad och ”ren” vetenskap

Mendelejevs industriella optimism fick hans tänkande att hela tiden inriktas mot praktiska industri-

frågor och -problem. I hans rent teoretiska arbeten riktas hans tänkande genom samma kanaler mot ekonomiska problem. Det finns en avhandling av Mendelejev som ägnas åt frågan om att späda ut alkohol med vatten, en fråga som än idag är av ekonomisk betydelse.¹ Mendelejev uppfann ett rökfritt krut till hjälp för statens försvar. Han sysslade med en noggrann undersökning av olja, och i två olika riktningar – den ena, rent teoretisk, om oljans ursprung, den andra om hur den kunde användas tekniskt-industriellt. Här bör vi alltid ha i åtanke att Mendelejevs protesterade mot att bara använda olja som bränsle: ”Uppvärmning kan ske med hjälp av sedlar!”, utropade vår kemist. Mendelejev var en övertygad protektionist, och hade en ledande roll för att utarbeta tullpolitiken, och skrev ”Förnuftig tullpolitik”, från vilken det går att åberopa ett avsevärt antal värdefulla råd även utifrån socialistisk protektionistisk synvinkel.

Strax innan sin död blev han intresserad av frågan om sjövägarna i norr. Han rekommenderade unga forskare och sjöfarare att lösa frågan om att öppna upp nordpolen. Han hävdade att det med nödvändighet måste uppstå handelsrutter. ”Nära isen finns det gott om guld och andra mineraler, vårt eget Amerika. Jag skulle gärna dö vid nordpolen, för där ’ruttnar’ man åtminstone inte.” Dessa ord har en mycket modern klang. När den gamle kemisten funderade över döden tänkte han på den utifrån förruttnelsen och drömde apropå det om att dö i ett klimat av evig kyla.

Mendelejev tröttnade aldrig på att upprepa att kunskapens mål var ”användbarhet”. Med andra ord närmade han sig vetenskapen utifrån en nyttoinriktad ståndpunkt. Samtidigt vidhöll han, som vi har sett, den kreativa roll som en osjälvisk strävan efter kunskap spelade. Varför skulle någon enskild person söka efter handelsrutter via en omväg över nordpolen? Därför att nordpolen är en fråga för den osjälviska forskning som kan väcka en vetenskaplig forsknings- och tävlingsinstinkt. Finns det inte en motsättning mellan detta och påståendet att vetenskapens mål är användbarhet? Inte alls. Vetenskapen är en samhällelig och inte en individuell funktion. Utifrån samhällshistorisk synvinkel är vetenskapen nyttoinriktad. Men det betyder inte att varje vetenskapsman närmar sig forskningens problem utifrån en nyttoinriktad ståndpunkt. Nej! Oftast drivs forskarna av sin längtan efter kunskap, och ju viktigare en persons upptäckt är desto mindre kan han i allmänhet förutsäga dess praktiska tillämpning. En forskares osjälviska lidelse står alltså inte i motsättning till vetenskapens nyttoinriktning, mer än vad en revolutionär kämpes personliga självuppoftning motsäger de nyttoinriktade målen hos den klass som han tjänar.

Mendelejev kunde alldeles utmärkt kombinera sin lidelse för kunskap i sig själv med ett ständigt intresse för att höja mänsklighetens tekniska förmåga. Det är därför denna kongress’ två delar – företrädarna för kemins teoretiska respektive tillämpade grenar – har lika stor rätt att ställa sig under Mendelejevs fana. Vi måste skola den nya generationen av vetenskapsmän i denna anda av harmonisk samverkan mellan den rent vetenskapliga forskningen och de industriella uppgifterna.

Mendelejevs tro på de obegränsade möjligheter som finns hos kunskapen, förutsägelserna och herraväldet över materian måste bli en vetenskaplig lärosats för det socialistiska fäderneslandets kemister. Den tyska fysiologen Du Bois Reymond föreställde sig en gång att det filosofiska tänkandet avvek från klasskampens arena, och utropade: ”*Ignorabimus!*” - alltså, vi kommer aldrig att veta, vi kommer aldrig att förstå! Men det vetenskapliga tänkandet som knyter sitt öde till den uppåtstigande klassens öde, svarar: ”Du ljuger! För det medvetna tänkandet existerar det inget outgrundligt! Vi kommer att nå allt! Vi kommer att behärska allt! Vi kommer att bygga upp allt!”

¹ En ironisk syftning på att staten hade återupptagit försäljningen av vodka.

Kultur och socialism

(3 februari 1926)¹

1. Teknologi och kultur

Låt oss först erinra oss att kultur ursprungligen betydde ett upplöjt, kultiverat område, till skillnad från orörd skog och orörd jord. Kulturen ställdes mot naturen, dvs. vinsterna från människans arbete ställdes mot det som gavs av naturen. Denna antites behåller fullständigt sitt värde än idag.

Kultur är allting som skapats, byggts, lärts, erövrats av människan under historiens gång – till skillnad från vad naturen givit henne – inklusive människans naturhistoria som en djurisk art. Den vetenskap som studerar människan som en produkt av djurens utveckling kallas (fysisk) antropologi. Men i den stund människan avskiljde sig från djurens rike – och detta hände när hon först grep tag i primitiva sten- och träverktyg och beväpnade sig med dem – från den stunden började ett skapande och en ackumulation av kultur, dvs. av alla former av kunskap och skicklighet i kampen mot naturen och i kampen för att kuva naturen.

När vi talar om den kultur som ackumulerats av tidigare generationer tänker vi i första hand på dess materiella resultat i form av verktyg, maskiner, byggnader, monument osv. Är detta kultur? Utan tvekan är den de materiella former som kulturen har skapats genom – materiell kultur. Denna skapar, på den bas som ges av naturen, den grundläggande ramen för våra liv, vårt vardagsarbete, vårt skapande arbete. Men den värdefullaste delen av kulturen har sin boning i människans medvetande – i de metoder, vanor, den skicklighet och tillägnade förmåga som vi har utvecklat ur hela den förut existerande kulturen och som, samtidigt som den är beroende av denna materiella kultur, förbättrar denna. Vi kan således med full säkerhet säga att kulturen vuxit fram i människans existenskamp mot naturen, för att förbättra hennes livsvillkor, för att öka hennes makt. Men utifrån samma bas har också klasserna vuxit fram. I anpassningsprocessen till naturen, i konflikten med naturens fientliga krafter, har det mänskliga samhället tagit form som en komplicerad organisation av klasser. Samhällets klasstruktur har i en avgörande grad bestämt den mänskliga historiens innehåll och form, dvs. dess materiella förhållanden och ideologiska återspeglings. Detta betyder att den historiska kulturen har haft en klasskaraktär.

Slavsamhället, feodalsamhället, det borgerliga samhället: vart och ett har haft en motsvarande kultur, olika vid olika stadier och med en mängd övergångsformer. Det historiska samhället har varit en organisation för människans utsugning av människan. Kulturen har tjänat samhällets klassorganisation. Utsugarsamhället har skapat en utsugarnas kultur. Men innebär detta att vi är emot hela det förflutna kultur?

Det finns i själva verket en djup motsättning här. Allt som erövrats, skapats, byggts genom människans ansträngningar och som tjänar till att öka människans makt är kultur. Men eftersom det inte är fråga om den individuella människan utan den sociala, eftersom kulturen till själva sitt väsen är

¹ Ur *Krasnaja nov* (6) 1926. Delar har tidigare funnits översatta i *Den permanenta revolutionens epok*, i översättning av Kenth-Åke Andersson (fram till del 3). Här kompletterad i sin helhet och mellanrubriker tillagda.

ett socialhistoriskt fenomen, och eftersom det historiska samhället har varit och fortsätter att vara ett klassamhälle, är kulturen ett grundläggande element i klassförtrycket. Marx sade: 'En epoks härskande idéer är av nödvändighet den härskande klassens idéer.' Detta gäller också kulturen i dess helhet. Och likväl måste vi säga till arbetarklassen: behärska hela det förflutnas kultur, annars kan ni inte bygga socialismen. Hur skall detta förstås?

Över denna motsägelse har många människor snavat, och de snavar just därför att de närmar sig frågan om klassamhället på ett ytligt, halvidealistiskt sätt, och de glömmer att detta i främsta rummet är en fråga om produktionens organisation. Varje klassamhälle har bildats på basis av bestämda kampsätt mot naturen, och dessa metoder har förändrats i enlighet med teknikens utveckling. Vilken är basens bas – samhällets klassorganisation eller dess produktiv-krafter? Utan tvekan produktiv-krafterna. Det är just på denna grund som, vid en viss utvecklingsnivå, klasserna bildas och ombildas. I produktivkrafterna uttrycks mänsklighetens materialiserade ekonomiska skicklighet, dess historiska förmåga att säkra sin existens. På denna dynamiska grund reser sig klasser som genom sina inbördes relationer bestämmer kulturens karaktär.

Och här måste vi, angående tekniken, fråga oss själva: är denna endast ett instrument för klassförtryck? Det räcker att ställa frågan så för att besvara den: nej, tekniken är mänsklighetens grundläggande erövring. Trots att den också tjänat, ända in i vår tid, som exploaterings instrument, är den likväl samtidigt det grundläggande villkoret för de exploaterades frigörelse. Maskinen stryper löneslaven i sina klor. Men han kan endast befria sig genom maskinen. Här ligger hela frågans rot.

Om vi inte glömmer att den historiska processens drivkraft är produktivkrafternas tillväxt, människans befrielse från naturens dominans, då skall vi finna att proletariatet behöver behärska den totala summan av den kunskap och skicklighet som utarbetats av mänskligheten under historiens gång, för att höja sig själv och bygga ett nytt liv på solidaritetens grunder.

'Leder kulturen tekniken eller leder tekniken kulturen?' lyder en av de skrivna frågor som jag har framfört mig. Det är fel att ställa frågan så. Tekniken kan inte ställas mot kulturen, ty den är dess drivfjäder. Utan teknik, ingen kultur. Teknikens växt leder kulturen. Men vetenskapen och den allmänna kultur som skapats på teknikens bas utgör en mäktig hjälp till en fortsatt tillväxt av tekniken. Här har vi en dialektisk samverkan.

Kamrater! Om ni vill ha ett enkelt men talande exempel på den motsättning som finns i själva tekniken, kan ni inte finna något bättre än järnvägarna. Om ni tittar på de västeuropeiska passagerarvagnarna, skall ni se att de har olika 'klasser'. Dessa klasser påminner oss om det kapitalistiska samhällets klasser. Förstaklassvagnarna är till för de privilegierade högre kretsarna, andra-klassen för medelbourgeoisien, tredje för småbourgeoisien och den fjärde för proletariatet, som förr – av goda skäl – kallades för det Fjärde Ståndet. I sig utgör järnvägen en enorm kulturell-teknisk erövring av mänskligheten, vilket har förändrat jordens yta under loppet av ett enda sekel. Men samhällets klasstruktur påverkar också kommunikationsmedlens struktur. Och våra sovjetiska järnvägar är fortfarande långt ifrån jämlikheten – inte endast därför att de utnyttjar vagnar som ärvt från det förflutna, utan också därför att NEP¹ endast förbereder vägen för jämlikheten, men inte fullbordar den.

Före järnvägsåldern inestängdes civilisationen av havsstränderna och flodbankarna. Järnvägarna öppnade hela kontinenten för den kapitalistiska kulturen. En av de grundläggande elementen – om än inte det absolut avgörande – för den ryska landsortens efterblivenhet och enslighet är bristen på järnvägar, makadamiserade vägar och tillträdesvägar. I detta avseende lever majoriteten av våra byar

¹ Den 'Nya Ekonomiska Politiken' (NEP) introducerades i Sovjetryssland 1921, efter det att 'Krigskommunismen' avskaffats. - KÅA:s anmärkning.

under förkapitalistiska förhållanden. Vi måste övervinna vår största allierade, som samtidigt är vår största fiende – de enorma vidderna.¹

Den socialistiska ekonomin är en planerad ekonomi. Planering förutsätter först och främst kommunikation. Det viktigaste kommunikationsmedlet är vägar och järnvägar. Varje ny järnvägslinje är en kulturens stig, och under våra förhållanden också en väg till socialismen. Dessutom kommer, med förbättringarna i kommunikationstekniken och landets välstånd, järnvägarnas sociala profil att förändras: uppdelningen i 'klasser' kommer att försvinna, alla kommer att färdas i 'bekväma' vagnar ... dvs. om folk, när den tiden kommer, fortfarande färdas med järnväg och inte föredrar flygplan, vilka kommer att bli tillgängliga för alla och envar.

Låt oss ta ett annat exempel: militarismens instrument, förintelsens medel. På detta område uttrycks samhällets klassnatur på ett särskilt åskådligt och frånstötande sätt. Men det finns inget destruktivt (explosivt eller giftigt) ämne vars upptäckt inte i sig även kunde vara ett värdefullt vetenskapligt och tekniskt framsteg. Explosiva och giftiga ämnen används också för kreativa och inte bara för destruktiva ändamål och de öppnar nya möjligheter på upptäckarnas och uppfinnarnas område.

Proletariatet kan endast ta makten genom att bryta sönder klass-statens gamla maskineri. Vi har utfört detta arbete så beslutsamt som tänkas kan. Men när vi bygger det nya statsmaskineriet har vi funnit att vi tvingas utnyttja – i en viss, ganska avgörande utsträckning – element från det gamla samhället. Statsmaskinens fortsatta socialistiska uppbyggnad är oskiljaktigt sammanlänkad med vårt politiska, ekonomiska och kulturella arbete i allmänhet.

Vi får inte krossa tekniken. Proletariatet har tagit över fabrikerna, vilka utrustats av bourgeoisin i det stadium de var då revolutionen bröt ut. Den gamla utrustningen tjänar oss fortfarande. Detta faktum visar klart och entydigt att vi inte avvisar 'arvet'. Hur skulle det kunna vara annorlunda? När allt kommer omkring gjorde vi revolution just för att komma i besittning av detta 'arv'.

Men den gamla tekniken är, i den form vi övertog den, helt olämplig för socialismen. Den utgör en kristallisering av den kapitalistiska ekonomins anarki. Konkurrens mellan olika företag, jakt efter profit, utvecklingens ojämnhet mellan olika grenar i vår ekonomi, vissa områdens efterblivenhet, uppstyckningen av jordbruket, den mänskliga kraftens utplundring, allt detta får sitt uttryck i teknikens järn och brons. Men medan klassförtryckets maskineri kan krossas i ett enda revolutionärt slag, kan den kapitalistiska anarkins produktionsmaskineri endast byggas om gradvis. Återuppbyggnadsperiodens fullbordan, på basis av den gamla utrustningen, har endast fört oss till denna enorma uppgifts tröskel. Vi måste genomföra den till varje pris.

2. Arvet från den andliga kulturen.

Den andliga kulturen är lika motsägelsefull som den materiella. Och liksom vi från den materiella kulturens arsenal och lager tar, inte bronsålderns bågar och pilar eller verktyg, utan de modernaste verktyg som finns tillgängliga, den nyaste tekniken — på samma sätt måste vi också närma oss den andliga kulturen.

Det grundläggande elementet i det gamla samhällets kultur var religionen. Den ägde en överlägsen betydelse som en form för mänsklig kunskap och mänsklig enhet, men framför allt reflekterades i denna form människans svaghet gentemot naturen och hennes hjälplöshet inom samhället. Vi avvisar bestämt religionen tillsammans med alla dess substitut.

Det är annorlunda med filosofin. Vi måste från den filosofi som skapats inom klassamhället ta två ovärderliga element — materialism och dialektik. Det var i själva verket ur den organiska kombina-

¹ Trotskij syftar här på värdet av Rysslands enorma avstånd och omfattning för försvarsändamål, vilket visades under interventionskriget.

tionen av materialism och dialektik som Marx' metod föddes och hans system skapades. Denna metod ligger som bas till leninismen.

Om vi så förflyttar oss till vetenskapen i detta ords striktaste betydelse, finner vi det helt uppenbart att vi konfronteras med en stor reservoar av kunskap och skicklighet som ackumulerats av mänskligheten under dess långa levnadstid. Förvisso kan man visa att det inom vetenskapen, vars mål är kunskap om verkligheten, finns många tendentiösa klassförfalskningar. Det är sant. Om till och med järnvägarna uttrycker de fås privilegierade ställning och de mångas fattigdom, då gäller detta i ännu högre grad om vetenskapen, vars material är mycket mer flexibelt än den metall och det trä som utgör grunden för järnvägsvagnarna.

Men vi måste räkna med det faktum att det vetenskapliga arbetet i sista hand livnär sig av ett behov att erhålla kunskap om naturen. Trots att klassintressena har infört och fortsätter att införa falska strömningar också inom naturvetenskapen, är denna förfalskningsprocess likafullt begränsad till den punkt där teknologins fortsatta framsteg hotas. Om ni undersöker naturvetenskapen från botten och uppåt, från ackumulationen av elementära fakta upp till de högsta och mest komplicerade generaliseringarna, kommer ni att finna att ju mer empiriskt ett vetenskapligt forskningsarbete är, ju närmare det är sitt material, fakta, dess mer otvivelaktiga är de resultat som skapas. Ju större generaliseringens fält är, ju mer naturvetenskapen närmar sig filosofins område, dess mer är den beroende av klassinspiration.

Frågorna är mer komplicerade och svårare i fråga om samhällsvetenskaperna och vad som brukar kallas 'humaniora'. Också inom detta område är det fundamentala naturligtvis en strävan att få kunskap om existensen. Tack vare detta faktum har vi, i förbigående sagt, den klassiska borgerliga ekonomins briljanta skola. Men klassintressena, som har ett mycket mer direkt och avgörande inflytande inom samhällsvetenskaperna än inom naturvetenskapen, krävde snart att det borgerliga samhällets ekonomiska tänkande slutade utvecklas.

På detta område är vi kommunister emellertid bättre utrustade än några andra. De socialistiska teoretikerna, som väckts genom proletariats klasskamp och som både baserade sig på den borgerliga vetenskapen och kritiserade den, skapade genom Marx' och Engels' lära den historiska materialismens väldiga metod och denna fick en makalös tillämpning i '*Kapitalet*'. Detta betyder naturligtvis inte att vi går säkra för borgerliga idéers inflytande inom ekonomins och sociologins område. Nej, de mest vulgära professionella socialistiska och småborgerliga Narodnik¹-tendenser kommer vid varje steg vi tar i omlopp igen, från kunskapens gamla 'skattkammare' och de finner ett närande medium i de oformade och motsägelsefulla förhållandena under övergångsepoken. Men på detta område har vi marxismens oundgängliga kriterium, som verifierats och berikats i Lenins verk. Och vi kommer att ge desto mer triumferande bakslag mot vulgärekonomerna och -sociologerna, ju mindre vi sluter oss inne i den förbiilande dagens erfarenheter, och ju mer vi ser världsutvecklingen som en helhet, och lär oss skilja dess grundläggande tendenser från mer konjunkturartade förändringar.

I fråga om lag, moral och ideologi i allmänhet är den borgerliga vetenskapens situation ännu mer beklaglig än inom ekonomins område. Först efter att ha grävt sig igenom dussintals professionella dynghögar kan vi finna en pärla av genuin kunskap inom dessa områden.

Dialektiken och materialismen är de grundläggande elementen i den marxistiska kunskapsteorin. Men detta betyder inte att de kan appliceras på varje kunskapsområde, som ett färdigt facit. Dialektiken kan inte tvingas på fakta, den måste tvärtom deduceras från fakta, från deras natur och

¹ En hänseftning på 'populistiskolan' som idealiserade bönderna, och som marxisterna tvingades tränga ut från den ryska revolutionära rörelsens ledarskap i slutet av 1800-talet. - KÅA:s anmärkning.

utveckling. Endast efter ett mödosamt arbete med en enorm mängd material lyckades Marx att utifrån ekonomins dialektiska system nå fram till det sociala arbetets värdebegrepp. Marx' historiska arbeten skapades på samma sätt, ja till och med hans tidningsartiklar. Den dialektiska materialismen kan endast appliceras på nya kunskapsområden genom att man behärskar dessa inifrån. Rensningen av den borgerliga vetenskapen förutsätter att man behärskar den borgerliga vetenskapen. Man kommer ingenstans med svepande kritik eller torra order. Lärdom och tillämpning går här hand i hand med kritiskt nytänkande. Vi har metoden, men vi har också arbete som räcker i generationer.

Den marxistiska vetenskapskritiken måste inte bara vara vaksam utan även förutseende, annars skulle den förfalla till ren inställsamhet, till famusoveri.¹ Låt oss t.ex. ta psykologin. Pavlovs studium av reflexerna faller helt inom ramen för den dialektiska materialismen. Den raserar slutgiltigt muren mellan fysiologi och psykologi. Den enklaste reflex är fysiologisk, men ett system av reflexer ger upphov till ett 'medvetande'. Ackumulationen i fysiologisk kvantitet ger en ny 'psykologisk' kvalitet. Metoden i Pavlovs skola är experimentell och omsorgsfull. Generaliseringar uppnås gradvis: från hundens saliv till dikten – det vill säga poesins psykiska mekanik, inte dess sociala innebörd – även om vägarna till dikten ännu inte är skönjbara.

Wienpsykoanalytikern Freuds skola närmar sig frågan på ett annat sätt. Den förutsätter i förhand att drivkrafterna för de mest sammansatta och känsliga psykiska processerna är ett fysiologiskt behov. I denna allmänna mening är denna skola materialistisk, om man bortser från frågan om den inte ger allt för stor plats åt den sexuella faktorn, till förfång för andra faktorer (men det är redan därvidlag en debatt som äger rum inom materialismens ramar). Men psykoanalytikern närmar sig inte medvetandets problem på experimentell väg, från de primära företeelserna till företeelser av högre ordning, från den enkla reflexen till den mest sammansatta reflexen: man försöker att i ett språng kliva över alla mellanstadier uppifrån och ned, från den religiösa myten, den lyriska poesin eller drömmen direkt till själens fysiologiska grundvalar.

Idealisterna lär att psyket är en oberoende enhet, att 'själen' är en bottenlös brunn. Både Pavlov och Freud anser att 'själens' botten är fysiologin. Men medan Pavlov likt en dykare går ned till botten och omsorgsfullt undersöker brunnen nedifrån och upp, stannar Freud ovanför brunnen och anstränger sig att med skarp blick genom det grumliga vattnets rörliga massa urskilja och gissa sig till bottenens utseende. Pavlovs metod är experimentell. Freuds metod är hypotetisk, ibland fantastiskt hypotetisk. Försöket att förklara psykoanalysen som 'oförenlig' med marxismen och att utan vidare vända ryggen åt freudianismen är alltför enkelt, eller snarare, alltför lättvindigt. Vi är ingalunda tvingade att godta freudianismen. Den är en arbetshypotes som kan ge – och ovedersägligen ger – hypoteser och slutsatser som ryms inom den materialistiska psykologin. Den experimentella vägen ger i sinom tid bevis för dessa hypoteser. Vi har inte anledning eller rätt att utfärda ett förbud för en annan väg, även om denna skulle vara mindre säker, men där man likväl försöker föregripa slutsatser vilka den experimentella vägen bara uppnår så mycket långsammare.²

Med hjälp av dessa exempel vill jag åtminstone delvis visa den sammansatta karaktären i det vetenskapliga arbetet, de olika vägar på vilka proletariatet kan komma i besittning därav. Liksom en sak i det ekonomiska uppbyggnadsarbetet inte kan lösas genom order och liksom man måste 'lära sig att driva handel', kommer ren och skär ordergivning inom vetenskapen att inte leda till någonting annat än fördomar och nesa.

¹ Från Famusov, en roll i Gribojedovs pjäs *Vishetens dårskap* (1824), en hög tjänsteman vars enda intresse är att leva upp till sin grad. Han räds allting som kan förarga myndigheterna och förstöra hans komfortabla situation.

² Denna fråga har naturligtvis ingenting gemensamt med skapandet av en falsk Freudism, som erotisk tillfredsställelse eller ett 'okynligt' stycke. Sådana tomma fraser har inget att göra med vetenskap och de uttrycker enbart dekadenta stämningar. Tyngdpunkten förflyttas från hjärnbarken till ryggmärgen. - Trotskijs not

Konsten är ett av de mänskliga sätten för att orientera sig i världen. På detta sätt skiljer sig inte konstens arv från vetenskapens och teknikens arv. – och den är inte mindre motsägelsefull än dessa. Men till skillnad från vetenskapen är konsten en form av kunskap om världen som inte sker genom ett system lagar utan genom en grupp bilder, och samtidigt är den ett sätt att väcka vissa känslor och stämningar. De förflutna århundradenas konst har gjort människan mer komplicerad och flexibel, den har berikat henne på ett allsidigt sätt. Detta berikande är ett dyrbart värv inom kulturen. Ett bemästrande av det förflutnas konst är därför inte bara en förutsättning för skapandet av en ny konst utan också för skapandet av ett nytt samhälle, ty kommunismen kräver människor med högt utvecklade sinnen. Men kan det förflutnas konst berika oss med en konstnärlig kunskap om världen? Ja, det kan den just därför att den kan ge näring åt våra känslor och utveckla dem. Om vi omdömeslöst skulle förkasta det förflutnas konst skulle vi omedelbart bli andligt fattigare.

Man observerar numera en tendens här och där att föra fram tanken att konsten endast har till syfte att väcka vissa känslor och inte att skapa kunskap om verkligheten. Den slutsats som dras av detta är: vilka känslor kan adelns och bourgeoisins konst infektera oss med?

Detta är totalt fel. Konstens betydelse som kunskapsmedel – inklusive för folkets massa och särskilt för den – är inte mindre viktig än dess 'känslomässiga' betydelse. Det antika eposet, fabeln, sägnen, folkliga ordspråk, folkvisor, ger oss kunskap i en åskådlig form, de kastar ljus över det förflutna, de generaliserar erfarenheter, de breddar horisonten, och endast i förening med dem och tack vare denna förening är det möjligt att 'stämna in'. Detta gäller stort sett all litteratur, inte endast den episka poesin utan också den lyriska poesin. Detta gäller vidare också målning och skulptur. Det enda undantaget – i viss utsträckning – är musiken, vars effekt är mäktig men ensidig! Också musiken beror naturligtvis på en viss kunskap om naturen, dess ljud och rytmer. Men här är kunskapen så väl gömd, resultaten från naturens inspiration bryter sig i en sådan utsträckning genom en individs nerver, att musiken fungerar som en självständig 'uppenbarelse'. Försök att närma alla former av konst till musik, som 'smittans' konst¹ har ofta gjorts och de har alltid inneburit en nedvärdering av intellektets roll i konsten på bekostnad av en formlös känsla, och i denna betydelse har de varit och är de fortfarande reaktionära.... Men värst av allt är naturligtvis de 'konst'-verk som varken erbjuder en åskådlig kunskap eller en konstnärlig 'smitta' utan istället leder till orimliga anspråk. I vårt land har inte så få verk av denna typ tryckts, och det inte i konstskolornas läroböcker utan i tusentals exemplar ...

Kulturen är ett socialt fenomen. Just därför är språket, som ett medel för människors samvaro dess viktigaste instrument. Språkets kultur är i sig det främsta villkoret för en tillväxt av de olika kulturgrenarna, särskilt vetenskapen och konsten. Liksom tekniken inte är tillfredsställd med de gamla mätapparaterna utan skapar nya – mikrometer, voltmeter osv. – och strävar efter och uppnår en allt större noggrannhet, så är det också inom språket, i skickligheten att välja det rätta ordet och kombinera dem på ett riktigt sätt är det nödvändigt med ett ständigt, systematiskt, mödosamt arbete för att uppnå högsta grad av noggrannhet, klarhet och åskådlighet. Grunden för detta arbete måste vara en kamp emot analfabetism, obildning och halvbildning. Nästa stadium i detta arbete är att bemästra den ryska klassiska litteraturen.

Ja, kulturen har varit det främsta instrumentet för klassförtrycket. Men den – och bara den – är också instrumentet för den socialistiska frigörelsen.

¹ Här angriper Trotskij Tolstojns syn på konsten, och dess återupplivande i Bucharins [Den materialistiska historieuppfattningen](#).

3. Motsättningarna i vår kultur

Stad och land

Det speciella med vårt läge är att vi har blivit de första att göra en socialistisk revolution – på det ställe där det kapitalistiska Väst möter det koloniala bondesamhället i Öst. Den proletära diktaturen kom att upprättas först i ett land med ett fruktansvärt arv av underutveckling och barbari, så att det i vårt folk skiljer flera historiska århundraden mellan en nomad i Sibirien och en arbetare i Moskva eller Leningrad. Vår samhällsformation är på väg till socialismen och följaktligen på en ojämförligt högre nivå än de kapitalistiska samhällsformationerna. I denna mening kan vi med rätta betrakta oss som det mest avancerade landet i världen. Men teknologin, som utgör den materiella grunden för all sorts kultur, är i vårt land oerhört efterbliven i jämförelse med de utvecklade kapitalistiska länderna. Detta utgör den grundläggande motsättningen i vår nuvarande verklighet.

Av detta följer den historiska uppgiften att höja vår teknologi till samma nivå som vår samhällsformation. Om vi inte lyckas med det, så kommer vår samhällsordning oundvikligen att förfalla till samma nivå som vår teknologiska underutveckling. Ja, för att helt kunna uppskatta betydelsen av att utvecklas teknologiskt måste vi ärligt säga till oss själva: om vi inte förmår fylla vår sovjetiska samhällsformation med en lämplig produktiv teknologi, så kommer vi att stänga möjligheten för oss att övergå till socialismen och drivas tillbaka till kapitalismen – och vilken sorts kapitalism? En halvt feodal, halvt kolonial kapitalism. För oss är kampen för teknologi en kamp för socialismen, och hela vår kulturs framtid är knuten till det.

Här är ett nytt och mycket talande exempel på våra kulturella motsättningar. Nyligen rapporterade tidningarna att Allmänna biblioteket i Leningrad innehade första platsen vad gäller antalet böcker: det innehåller nu 4,25 miljoner böcker! Den första känslan är en berättigad känsla av sovjetisk stolthet: vårt bibliotek är störst i världen! Vad har vi att tacka för denna bedrift? Det faktum att vi har exproprierat de privata biblioteken. Genom att nationalisera privategendomen har vi skapat en rikare kulturell institution som är tillgänglig för alla. Detta enkla faktum visar på ett obestridligt sätt den sovjetiska samhällsordningens stora fördelar.

Men samtidigt visar sig vår kulturella underutveckling i det faktum att vårt land har större andel icke läskunniga än något annat land i Europa. Biblioteket är störst i världen men bara en minoritet av befolkningen läser än så länge böcker. Och så är det nästan i alla avseenden. Nationaliserad industri med enorma och långt ifrån orimliga projekt för Dnjeproströj, Volga-Don-kanalen och så vidare – samtidigt som bönderna tröskar med kedjor och valsar. Våra giftermålslagar är genom-syrade av en socialistisk anda – och på samma gång spelar fysiskt våld en inte liten roll i vårt familjeliv. Dessa och liknande motsättningar är ett resultat av vår kulturs struktur, vid mötespunkten mellan Väst och Öst.

Bakom vår efterblivenhet ligger landsbygdens oerhörda övervikt över städerna, jordbrukets övervikt över industrin, och samtidigt dominerar dessutom efterblivna produktionsätt och -tillämpningar på landsbygden. När vi talar om livegenskap tänker vi framförallt på ståndsförhållandena,¹ bondens bojour till godsägaren och de tsaristiska ämbetsmännen. Men, kamrater, livegenskapen har djupare rötter än så: människans bojour till jorden, bondens beroende av elementen.

Har ni läst Gleb Uspenskij?² Jag är rädd för att den yngre generationen inte har läst honom. Hans arbeten borde ges ut igen, eller åtminstone de bästa, och bland dem finns ett antal utmärkta verk. Uspenskij var narodniker. Hans politiska program var helt igenom utopiskt. Men som författare om

¹ **Ståndsförhållanden** är förhållanden mellan olika samhällsgrupper med olika juridisk ställning och rättigheter.

² **Gleb Uspenskij** (1840-1902), rysk romanförfattare som beskrev böndernas liv på 1870- och 1880-talen.

landsbygdslivets moral och sätt var Uspenskij inte bara en lysande konstnär utan också en anmärkningsvärd realist. Han insåg att bondens livsstil och mentalitet härrörde och hade utvecklats ur en ekonomisk bas och helt och hållet bestämdes av den. Han insåg att landsbygdens ekonomiska grundval var bondens bojar till arbetet med jorden och överhuvudtaget till naturens krafter. Ni bör åtminstone läsa hans *Jordens kraft*. Hos Uspenskij ersätts den marxistiska metoden av konstnärens intuition, och resultatet kan i många avseenden tävla med denna metod. Därför befann sig konstnären Uspenskij ständigt i dödlig konflikt med narodnikern Uspenskij. Vi kan fortfarande lära från konstnären om vi vill förstå de många kvarlevor av livegenskap som finns kvar i böndernas liv, i synnerhet inom familjelivet, och vilka ofta även spiller över till stadslivet. Det räcker att höra vissa kommentarer i den pågående diskussionen om problemen med giftermålslagarna!

Över hela världen har kapitalismen lett till enorma motsättningar mellan industrin och jordbruket, mellan stad och land. I och med vår försenade historiska utveckling har denna motsättning hos oss fått en fruktansvärd karaktär. Trots allt hade vår industri redan börjat sträva efter att efterlikna modellerna i Västeuropa och Amerika, medan vår landsbygd var kvar på 1700-talets nivå eller ännu tidigare. Inte ens i Amerika har kapitalismen lyckats höja jordbruket till industrins nivå. Det är en uppgift som helt och hållet ligger på socialismens ansvar. Under våra villkor, med landsbygdens enorma övervikt över städerna, är industrialiseringen av jordbruket den viktigaste delen för det socialistiska uppbygget.

Med industrialisering av jordbruket menar vi två processer, som när det kommer till kritan bara kan sopa undan gränsen mellan stad och land en gång för alla genom att kombineras. Låt oss en stund dröja vid denna för oss så viktiga fråga.

Å ena sidan består industrialiseringen av jordbruket av att skilja landsbygdens hushållsekonomi från den rad branscher som förbereder industriråvaror och livsmedel. All industri har uppstått på landsbygden, via hantverk och byhantverkarnas arbete, genom att vissa delar har avskiljts från hushållens ekonomi, med hjälp av specialisering, genom att skapa passande lärlingskap och teknologier och så småningom också maskinell produktion. Vår sovjetiska industrialisering måste i stor utsträckning äga rum längs denna väg, genom att socialisera en hel rad produktionsprocesser mellan det egentliga jordbruket och industrins värld. Exemplet USA visar att oerhörda möjligheter står öppna för oss.

Men frågan är inte uttömd med det. En förutsättning för att övervinna motsättningen mellan jordbruket och industrin är att allt åker- och lantligt jordbruk, trädgårdsodlingar och så vidare industrialiseras. Alltså måste även dessa produktionsbranscher ställas på en vetenskapligt teknologisk grund: användning av maskiner i stor skala och i de rätta kombinationerna, införande av traktorer och elektrifiering, ett riktigt växelbruk, laboratorietester av metoder och resultat, en riktig organisering av hela produktionsprocessen med det mest ändamålsenliga användandet av arbetskraft, och så vidare. Även en högt organiserad odling kommer naturligtvis att skilja sig från verkstadsindustrin. Men det finns för den delen stora skillnader även inom industrin själv, mellan olika branscher. Om vi idag har rätt att ställa jordbruket mot industrin i sin helhet, så beror det på att jordbruket bedrivs i utspridda enheter med hjälp av primitiva metoder, där producenten är slaviskt beroende av naturens villkor, och med ett ytterst ociviliserat liv för bönderna. Det räcker inte att bara socialisera, det vill säga överföra vissa delar av dagens jordbruk till fabriker, som smörtillverkning, osttillverkning, produktion av stärkelse och sirap, och så vidare. Vi måste socialisera jordbruket själv, det vill säga tvinga det från sina nuvarande uppdelning i små jordlotter, och istället för det nuvarande eländiga hackandet i jorden inrätta vetenskapligt organiserade vete- och råg”fabriker”, boskaps- och får-”fabriker”, och så vidare. Att detta är möjligt visar sig delvis i de kapitalistiska erfarenheter som redan har gjorts, speciellt jordbrukets erfarenheter i Danmark, där till och med kycklingarna utsätts för planering och standardisering, och ägg läggs i ordning och reda, i enorma kvantiteter av enhetlig

storlek och färg.

En industrialisering av jordbruket betyder att den nuvarande grundläggande motsättningen mellan stad och land, liksom mellan bönder och arbetare, avskaffas. Vart efter gränsen mellan dem suddas ut, måste deras roll i landets ekonomi, och deras levnadsförhållanden och kulturella nivå närma sig varandra. Det samhälle där ett mekaniserat åkerbruk utgör en jämbördig del av den planerade ekonomin, där staden har inlemmat landsbygdens fördelar (vidsträckthet, grönska) och landsbygden har berikat sig med stadens fördelar (belagda vägar, elljus, vattenledningar, avlopp), alltså där antitesen mellan stad och land har försvunnit, där bönder och arbetare har förvandlats till likvärdiga deltagare med samma rättigheter i en enda produktionsprocess – ett sådant samhälle kommer också att vara ett verkligt socialistiskt samhälle.

Vägen till detta samhälle är lång och svår. De viktigaste landmärkena längs vägen är väldiga elkraftverk. De kommer att ge landsbygden ljus och omvandla makten: mot jordens makt ställer vi elektricitetsens makt!

Det är inte länge sedan vi öppnade kraftverket Sjatūra, ett av våra bästa byggnadsverk, som har uppförts på en torvmosse. Det är bara omkring 100 kilometer mellan Moskva och Sjatūra. Man kan säga att de två ställen kan hälsa på varandra. Men vilka olika förhållanden det ändå är! Moskva är huvudstad för Kommunistiska internationalen. Men om man reser några dussin kilometer så befinner man sig i obygden, med snötäckta granar, frusna myrmarker och vilda djur. Mörka byar med trästugor slumrar i snön. Ibland kan man se vargspår genom vagnens fönster. För några år sedan, när bygget startade, bodde älgar där Sjatūra står idag. Idag täcks sträckan mellan Moskva och Sjatūra av en elegant rad metallmaster som bär upp kablar med en spänning på 155.000 volt. Och under masterna kommer rävhonor och varghonor att föda upp sina valpar i vår. Sådant är hela vår kultur – en blandning av oerhörda motsättningar, teknologins och tänkandets främsta bedrifter å ena sidan, och tajgans urtidförhållanden å den andra.

Sjatūra lever på torv, det är dess betesmark. Alla de underverk som religionens barnsliga vanföreställningar, och till och med poeternas kreativa fantasi har hittat på, bleknar i sanning inför detta enkla faktum: små maskiner äter upp en urgammal mosse och omvandlar den till en osynlig kraft som skickas längs lätta ledningar till just den industri som skapade och satte ihop dessa maskiner.

Sjatūra är vackert. Begåvade och hängivna byggarbetare skapade det. Dess skönhet är inte på låtsas, inte pråliga dekorationer, utan den kommer från teknologins inneboende egenskaper och behov. Teknologins högsta och enda kriterium är ändamålsenlighet. Testet på funktionell lämplighet är ekonomisk effektivitet. Och det förutsätter att det finns en fullständig överensstämmelse mellan delarna och helheten, mellan mål och medel. Ekonomiska och teknologiska kriterier sammanfaller helt och fullt med estetiska. Utan att vara någon paradox kan man säga att Sjatūra är vackert på grund av att en kilowattimma från den kostar mindre än från andra motsvarande kraftverk.

Sjatūra står på en mosse. Vi har många mossar i Sovjetunionen, många fler än vi har kraftverk. Vi har också många andra sorters bränsle som väntar på att omvandlas till drivkraft. I söder flyter Dnjepr genom ett mycket rikt industriområde, och slösar utan någon mening sitt mäktiga vattentryck, knyter samman urgamla forsar, och väntar på att vi ska tygla dess flöde med en damm och tvinga den att ge ljus, rörelse, välstånd till städer, fabriker och fält. Låt oss tvinga den till det!

I USA skapar de 500 kilowattimmar elkraft per invånare varje år. Men vi skapar bara 20 kilowattimmar, det vill säga en tjugofemtedel så mycket. Överhuvudtaget har vi bara en tjugofemtedel så mycket mekanisk drivkraft per person som i USA. Ett sovjetsystem med amerikansk teknologi kommer att bli socialism. Vår samhällsordning erbjuder en annorlunda, ojämförligt mer ändamålsenlig tillämpning än den amerikanska teknologin. Men å sin sida kommer den amerikanska tekno-

login att förvandla vår samhällsordning, och befria den från sitt underutvecklade, primitiva och barbariska arv. Ur sammansmältningen mellan sovjetisk samhällsordning och amerikansk teknologi kommer det att födas en ny teknologi och en ny kultur – teknologi och kultur för alla, utan favorit-söner eller styvsöner

Den socialistiska ekonomins "löpande bands"-princip

Principen för den socialistiska ekonomin är harmoni, med andra ord ett oavbrutet samband vars grund är en inre samstämmighet. Vad består dess transportband av? Ett oändligt löpande band som ger eller tar ifrån arbetaren allt han behöver för sitt arbete. Vi känner till hur Ford använder en kombination av löpande band för transporter i fabrikena: överföring och leveranser. Men transportbandet är mer omfattande än så: det utgör ett sätt att reglera själva produktionen, i så måtto som arbetarna måste få sina rörelser i samklang med det oändliga bandets rörelser. Kapitalismen utnyttjar denna omständighet för att alltmer finslipa utsugningen av arbetarna. Men det sättet att använda löpande bandet hänger samman med kapitalismen, inte med bandet i sig själv.

Åt vilket håll går utvecklingen av metoderna för att styra arbetet, i riktning mot ackordsarbete eller mot löpande band? Allt talar för det löpande bandet. Precis som andra former av individuell kontroll av arbetet är ackordsarbetet typiskt för kapitalismens första utvecklingsperiod. Denna metod ser till att varje enskild arbetare får en maximal fysisk arbetsbelastning, men den samordnar inte de olika arbetarnas ansträngningar. Löpande bandet åstadkommer båda dessa uppgifter automatiskt. En socialistisk organisering av ekonomin måste sträva efter att minska varje enskild arbetares arbetsbörda i takt med att tekniken utvecklas, och på samma gång garantera att de olika arbetarnas ansträngningar samordnas. Detta kommer att skilja det socialistiska löpande bandet från det kapitalistiska. Konkret handlar det om att anpassa bandets rörelse utifrån antalet arbetstimmar, eller tvärtom att anpassa arbetstiden efter bandets hastighet.

Under det kapitalistiska systemet används det löpande bandet inom ramen för ett enskilt företag, som ett sätt att sköta transporterna inom fabriken. Men löpande bandsprincipen är i sig själv mycket mer generell. De enskilda företagen får råvaror, bränsle, reservdelar, extra arbetskraft utifrån. Men oavsett hur starka förhållandena mellan de enskilda företagen är så styrs de av marknadslagarna – om än i många fall begränsade av alla möjliga långsiktiga överenskommelser. Men varje enskild fabrik, och än mer samhället i sin helhet, vill att råvarorna ska komma fram i god tid, inte ligga och slösas bort i förråd, men inte heller orsaka stopp i produktionen. Med andra ord vill de att råvaror ska levereras enligt löpande bandsprincipen, helt i takt med produktionen. För detta behöver man inte nödvändigtvis tänka sig ett transportband i form av ett oändligt rörligt band. Transportmetoderna kan varieras i det oändliga. Om en järnväg arbetar i enlighet med planen, det vill säga utan transporttrassel, utan att gods säsongsbetonat tornar upp sig, kort sagt utan element av kapitalistisk anarki – och under socialismen är det just så det ska fungera – så är den ett mäktigt transportband som i god tid serverar fabrikena med råvaror, bränsle, material och personal. Samma sak gäller ångbåtar, lastbilar, etc. Ur den planerade ekonomins synvinkel i sin helhet utgör alla de olika kommunikationerna delar av produktionssystemets transporter. En oljeledning är en sorts transportband för flytande ämnen. Ju mer utbrett nätverket av oljeledningar är, desto mindre behov av förråd, och ju mindre olja omvandlas till dött kapital.

Systemet med transportband förutsätter ingalunda att företagen ligger nära varandra. Tvärtom gör den moderna teknologin det möjligt att sprida ut dem – givetvis inte på något kaotiskt och slumpmässigt sätt, utan genom att strikt ta hänsyn till den mest fördelaktiga placeringen av varje enskild fabrik. Möjligheten att sprida ut industriföretagen, förutom vilken städerna inte kan upplösas i landsbygden eller landsbygden i städerna, kan i mycket stor utsträckning garanteras genom att man

använder elektricitet som drivkraft. En metalledning är ett perfekt sätt att överföra kraft, och gör det möjligt att dela drivkraften i minsta möjliga enheter, och man kan sätta igång den och stänga av den genom att helt enkelt vrida på en knapp. Det är just dessa egenskaper hos kraft "transporterna" som allra hårdast drabbar samman med de barriärer som privategendomen har rest upp. På sin nuvarande utvecklingsnivå utgör elektriciteten teknologins mest "socialistiska" sektor, och det är inte att undra på eftersom det är den mest utvecklade sektorn.

Utifrån denna synvinkel utgör de enorma jordförbättringssystemen för bevattning eller dränering, jordbrukets transportband. Ju mer fullständigt kemin, ingenjörsvetenskapen och elektrifieringen befriar jordbruket från effekterna av väder och vind, och ger det största möjliga planerade regelbundenhet, ju mer fullständigt kommer dagens jordbruk att ingå i det socialistiska löpande band som styr och samordnar hela produktionen, med början i berggrunden (utvinning av malm och kol) och jorden (ploga och så)

Den gamle Ford försöker bygga en sorts samhällsfilosofi på sina erfarenheter av löpande band. Detta försök är en ytterst märklig blandning av erfarenheter i enormt stor skala på produktionens område med den odrägliga inskränktheten hos en trångsynt filosof, som har blivit mångmiljonär men samtidigt har förblivit en småborgare med gott om pengar. Ford säger: "Om du vill bli välbärgad för egen del och ordna välstånd för dina landsmän, så gör som jag." Kant krävde att alla skulle handla på ett sådant sätt att deras uppträdande kunde vara ett rättesnöre för andra. I filosofisk mening är Ford kantian. Men i praktiken är inte "rättesnöret" för Fords 200.000 arbetare Fords uppträdande utan det löpande band som glider förbi dem: det bestämmer takten i deras liv, hur deras händer, fötter och tankar rör sig. För "sina landsmäns välstånds" skull måste man skilja fordismen från Ford och socialisera och rengöra den. Det är vad socialismen gör.

"Men arbetet blir väl opersonligt och tråkigt och monotont på grund av löpande bandet?" frågar man i en av de skriftliga frågor som har skickats fram. Det är ingen stor farhåga. Om ni tänker och diskuterar igenom det hela så riktar den sig mot arbetsdelning och mekanisering i allmänhet. Det är en reaktionär inriktning. Socialismen har och kommer aldrig att ha något gemensamt med fiendlighet mot maskiner.

Den grundläggande, främsta och viktigaste uppgiften är att avskaffa fattigdomen. Människornas arbete måste producera största möjliga mängd varor. Spannmål, skor, kläder, tidningar, allt som behövs måste göras tillgängligt i sådana mängder att ingen ska behöva vara rädd för att det inte ska räcka. Fattigdomen, och i och med det girigheten, måste avskaffas. Vi måste uppnå välstånd och fritid, och i och med det livsglädje, för alla. Det går inte att uppnå hög arbetsproduktivitet utan mekanisering och automatisering, vars slutgiltiga uttryck är det löpande bandet. Det monotona arbetet kompenseras genom att det förkortas och blir allt enklare. Det kommer alltid att finnas industribranscher i samhället som kräver personlig kreativitet, och de som hittar sitt kall inom produktionen kommer att leta reda på dem. Här talar vi om den grundläggande produktionen i de allra viktigaste branscherna, åtminstone fram tills dess en ny kemisk och teknologisk energirevolution sopar bort mekaniseringen som vi känner den idag. Men det är upp till framtiden att bekymra sig om det. En resa i en båt som drivs av åror kräver stor personlig kreativitet. En resa i en ångbåt är mer "monoton" men bekvämare och säkrare. Dessutom går det inte att korsa oceanerna i en roddbåt. Och vi måste korsa de mänskliga behovens ocean.

Alla känner till att de fysiska behoven är mycket mer begränsade än de andliga. Ett överdrivet tillfredsställande av de fysiska behoven leder snabbt till leda. Men de andliga behoven känner inga gränser. Men för att de andliga behoven ska kunna blomstra måste de fysiska behoven vara fullt tillfredsställda. Vi kan och tänker givetvis inte skjuta upp kampen för att höja massornas andliga nivå tills vi har avskaffat arbetslöshet, problemet med hemlösa barn och fattigdom. Allt som kan

göras måste göras. Men det vore ett bedrövligt och föraktligt dagdrömmeri att inbilla sig att vi kan skapa en verkligt ny kultur innan vi har garanterat *välstånd, överflöd och fritid åt massorna*. Vi måste och kommer att pröva våra framsteg genom att se hur det visar sig i arbetarnas och böndernas vardagsliv.

Kulturrevolutionen

Jag tror att det nu står klart för alla att skapandet av en ny kultur inte är en självständig uppgift som kan genomföras skilt från vårt ekonomiska arbete och det sociala och kulturella uppbygget i sin helhet. Tillhör handeln den ”proletära kulturens” område? Ur abstrakt synvinkel måste man besvara denna fråga nekande. Men en abstrakt synvinkel är värdelös. Under övergångsperioden, och i synnerhet dess första skede som vi befinner oss i, antar, och kommer produkterna under lång tid framåt att anta, formen av *varor*. Och vi måste känna till hur vi på ett riktigt sätt ska hantera varor, det vill säga hur vi ska köpa och sälja dem. Om vi inte gör det kommer vi inte att kunna gå från det inledande skedet till nästa. Lenin sa till oss att lära oss att handla, och rekommenderade att vi skulle lära av den västeuropeiska kulturens exempel. Vi inser nu klart att handelns kulturformer är en mycket viktig del av övergångsperiodens kultur. Jag vet inte om vi ska kalla arbetarstatens och kooperativens handelskultur för ”proletär kultur”. Men det står utom allt tvivel att det är ett steg mot en socialistisk kultur.

När Lenin talade om en kulturrevolution så ansåg han att dess grundläggande innehåll var att höja massornas kulturella nivå. Metersystemet är ett resultat av den borgerliga vetenskapen. Men det är en stor revolutionärt kulturell uppgift att lära 100 miljoner bönder detta enkla mätsystem. Det är nästan säkert att vi inte kommer att kunna göra det utan hjälp av traktorer och elektricitet. Teknologin utgör kulturens grund. Det avgörande verktyget för kulturrevolutionen måste vara en revolution inom teknologin.

Vi säger att produktivkrafternas utveckling under kapitalismen pressar mot den borgerliga statens och den borgerliga egendomens samhällsformer. Efter att ha genomfört den proletära revolutionen säger vi: samhällsformernas utveckling pressar mot produktivkrafternas utveckling, det vill säga teknologin. Den viktigaste länken för att genomföra kulturrevolutionen är industrialisering, och inte alls litteratur eller filosofi. Jag hoppas att ni inte betraktar dessa ord som en ovänlig eller respektlös inställning till filosofin och poesin. Utan ett övergripande tänkande och utan konst vore människans liv tomt och torftigt. Men det är just vad miljontals människors liv i mycket stor utsträckning är just nu. Kulturrevolutionen måste innebära att vi öppnar verkliga möjligheter för dem att få tillgång till den verkliga kulturen och inte bara dess värdelösa rester. Men det är inte möjligt att uppnå detta utan att skapa materiella förutsättningar. Det är därför en maskin som tillverkar flaskor för närvarande är en första rangens faktor för kulturrevolutionen, medan en heroisk dikt bara en tionde rangens faktor.

En gång sa Marx att filosoferna hade tolkat världen tillräckligt, och att uppgiften nu var att vända upp och ner på den. Dessa ord utgjorde ingen bristande högaktning för filosofin. Marx var själv en av alla tiders största filosofer. Hans ord betydde bara att det krävdes en revolution av samhällsförhållandena för att filosofin, och kulturen i allmänhet, både materiellt och andligt, skulle kunna fortsätta att utvecklas. Så då vände sig Marx från filosofin till den proletära revolutionen, inte mot filosofin utan å dess vägnar. På samma sätt kan vi nu säga: det är bra när poeter sjunger om revolutionen och proletariatet, men en mäktig turbin sjunger ännu bättre. Vi har gott om medelmåttiga sånger som tillhör små grupper, men vi har väldigt ont om turbiner. Jag vill inte låta påskina att mediokra sånger förhindrar att det uppstår turbiner. Nej, inte alls. Men det är alldeles nödvändigt med en riktig inriktning hos den allmänna opinionen, alltså en förståelse av hur och varför olika

fenomen hänger samman.

Vi får inte förstå kulturrevolutionen på ett ytligt idealistiskt sätt eller som bara en angelägenhet för små studiegrupper. Det handlar om att förändra livsvillkoren, arbetsmetoderna och de dagliga vanorna hos en stor nation, en hel familj av nationer. Bara ett mäktigt traktorsystem som för första gången i historien gör det möjligt för bönderna att sträcka på ryggen, bara en glasblåsarmaskin som producerar hundratals flaskor och befriar de tidigare glasblåsarnas lungor, bara en turbin på dussintals och tusentals hästkrafter, bara flygplan som är tillgängliga för alla – bara alla dessa ting kommer sammantagna att garantera kulturrevolutionen, inte för en minoritet utan för alla. Och det är den enda kulturrevolution som är värdig namnet. Bara på denna grundval kan en ny filosofi och en ny konst blomstra.

Marx sa: ”Den härskande klassens tankar är under varje epok de härskande tankarna.” (*Den tyska ideologin*.) Det är också sant vad gäller proletariatet, men det betyder något helt annat än vad det betyder i förhållande till andra klasser. Sedan borgarklassen grep makten har den försökt bevara denna makt. Hela dess kultur anpassades till detta syfte. När proletariatet nu har gripit makten måste det otvivelaktigt försöka göra sitt styre så kortvarigt som möjligt, för att föra det klasslösa socialistiska samhället närmare.

Moralens kultur

Att handla på ett kultiverat sätt innebär framförallt att inte luras, det vill säga att bryta med vår nationella tradition i handelsfrågor: ”Om man inte luras så kommer man inte att sälja.”

Lögner och bedrägeri – det är inte bara en individuell synd utan ett resultat av samhällsordningen. Att ljuga är en kampmetod, och uppstår följaktligen ur intressemotsättningar. Den grundläggande motsättningen är förhållandena mellan klasser. Man kan förvisso säga att bedrägeriet är äldre än klassamhället. Redan djur kan uppvisa slughet och lura andra i sin kamp för tillvaron. I de primitiva stammarnas liv spelade bedrägeriet – militär list – en avsevärd roll. Denna sorts bedrägerier uppstod mer eller mindre direkt ur djurens kamp för tillvaron. Men från den tidpunkt då det ”civiliserade” samhället det vill säga klassamhället uppstod, så blev lögnen skrämmande komplicerad, den blev en samhällsfunktion, bröts längs klasslinjer och inlemmades också i den mänskliga ”kulturen”. Men det är en del av kulturen som socialismen inte kommer att överta. Förhållandena i det socialistiska samhället, alltså det högre utvecklade socialistiska samhället, kommer att vara helt igenom rättframma och kommer inte att behöva hjälpmedel som bedrägeri, lögner, förfalskningar, falsarier, förräderi och svek.

Men vi har långt kvar till det. I våra relationer och moral finns det fortfarande kvar många lögner av både feodalt och borgerligt ursprung. Den feodala ideologins högsta uttryck är religionen. Det feodalt kungliga samhällets inre förhållanden grundades på blinda traditioner och upphöjdes till religiösa myter, Myter är påhittade, felaktiga tolkningar av naturliga fenomen och samhällsinstitutioner och banden mellan dem. Men inte bara de lurade, det vill säga förtryckta massorna, utan även de i vars namn bedrägeriet utfördes, härskarna, trodde oftast på myterna och vägledes ärligt av dem. En objektivt felaktig ideologi som skapats av vidskepelse innebär inte i sig själv med nödvändighet subjektiva osanningar. Bara i samma mån som samhällsförhållandena blir mer komplicerade – det vill säga allteftersom den borgerliga samhällsordningen utvecklas och de religiösa myterna alltmer hamnar i motsättning till den – blir religionen en källa till allt större humbug och medvetet bedrägeri.

Den utvecklade borgerliga ideologin är förståndsmässig och riktar sig mot mytologin. Den radikala borgarklassen försökte klara sig utan religionen och bygga en stat på förnuft och inte traditioner. Det

fick sitt uttryck i demokratin och dess principer frihet, jämlikhet och broderskap. Men den kapitalistiska ekonomin skapade en fruktansvärd motsättning mellan den dagliga verkligheten och de demokratiska principerna. För att kompensera dessa motsättningar krävdes mer högtstående lögner. Ingenstans finns så mycket politiska lögner som i de borgerliga demokratierna. Det är inte längre mytologins objektiva "lögner", utan ett medvetet organiserat bedrägeri mot folket med hjälp av en blandning av ytterst komplicerade metoder. Tekniken att ljuga utvecklas lika mycket som den elektriska teknologin. Den mest lögnaktiga pressen finns i de mest "utvecklade" demokratierna i Frankrike och USA.

Men samtidigt måste vi ärligt medge att handeln i Frankrike är ärligare än här, och i alla fall med ojämförligt mycket större uppmärksamhet på kundens behov. Efter att ha uppnått ett visst välstånd förkastar borgarklassen den första ackumulationens svindlarmetoder, inte av några abstrakta moraliska orsaker utan av materiella skäl: småaktiga bedrägerier, förfalskningar, rofferi skadar företagets rykte och undergräver deras framtida möjligheter. Principen om "ärlig" handel härrör ur handelns intressen på en viss utvecklingsnivå, den inlemmas i moralen, blir en "moralisk" regel och bevakas av den allmänna opinionen. Förvisso ledde det imperialistiska kriget till kolossala förändringar även på detta område, och kastade Västeuropa långt tillbaka i tiden. Men kapitalismens ansträngningar att "stabilisera sig" efter kriget har övervunnit de mer elakartade yttringarna av denna återgång i barbari på handelns område. Hursomhelst, om man tar vår sovjetiska handel i sin helhet, det vill säga från fabriken till konsumenten i någon fjärran by, då måste man medge att vår handel fortfarande är ojämförligt mycket mindre kultiverad än i de utvecklade kapitalistiska länderna. Det beror på vår fattigdom, på den otillräckliga tillgången på varor, på vår ekonomiska och kulturella underutveckling.

Den proletära diktaturen är oförsonlig motståndare till både medeltidens objektivt felaktiga mytologi och den kapitalistiska demokratin medvetna falskhet. Den revolutionära regimen har ett vitalt intresse av att blottlägga samhällsförhållandena, och inte dölja dem. Det betyder att den strävar efter politisk sanningsenlighet, att säga hur det är. Men man får inte glömma att den revolutionära diktaturen är en övergångsregim och därför motsägelsefull. Eftersom vi har mäktiga fiender måste vi ta till militär list, och list går inte att skilja från falskhet. Vi får bara inte använda den list som vi använder i kampen mot våra fiender för att lura vårt eget folk, det vill säga de arbetande massorna och deras parti. Det är ett grundläggande krav inom den revolutionära politiken, som löper som en röd tråd genom alla Lenins verk.

Men medan vår nya stat och våra samhällsformer skapar möjligheter och behov av en högre grad av sanningsenlighet än vad som hittills har uppnåtts i förhållandena mellan härskare och undersåtar, så kan det ännu inte alls sägas om villkoren i vardagslivet, som fortfarande tyngs ner av vår ekonomiska och kulturella underutveckling, och överhuvudtaget av hela arvet från vårt förflutna. Vi lever på ett mycket bättre sätt än 1920. Men bristen på tillvarons nödvändighetsartiklar präglar fortfarande vårt liv och vår moral, och kommer att så göra under ett antal år framåt. Ur detta uppstår stora och små motsättningar, stora och små disproportioner, en kamp i anslutning till dessa motsättningar, och – i samband med denna kamp – slughet, lögner, bedrägeri. Det finns bara en utväg: att höja den tekniska nivån både inom produktionen och handeln. En riktig inriktning här kommer i sig själv att hjälpa till att förbättra "moralen". Samspelet mellan en förbättrad teknologi och moral kommer att föra oss framåt längs vägen mot en samhällsordning bestående av civiliserade medarbetare, det vill säga en socialistisk kultur.

Radio, vetenskap, teknik och samhälle

(1 mars 1926)¹

En ny tidsålder av vetenskapligt och tekniskt tänkande

Kamrater!

Jag har just återvänt från jubileumsfestligheterna i Turkmenistan. Denna systerrepublik i Centralasien högtidlighåller idag årsdagen av sitt grundande. Det kan förefalla som om Turkmenistan är ett ämne som är ganska fjärran från radioteknik och Sällskapet för radions vänner, men i själva verket finns det ett mycket nära samband dem emellan.

Det är just därför att Turkmenistan är ett *avlägset* land som det bör vara *nära* deltagarna i denna kongress. På grund av väldigheten i vårt federativa land, som omfattar Turkmenistan – ett territorium på 600 000 verst, större än Tyskland, större än Frankrike, större än vilket europeiskt land som helst, ett land vars befolkning är utspridd i oaser och där det inte finns några vägar – med tanke på dessa förhållanden skulle man ha kunnat uppfinna radioförbindelser enkom för Turkmenistan för att binda det samman med oss. Vi är ett efterblivet land; även om man räknar de mest utvecklade sektorerna är unionen som helhet ytterst efterbliven på det tekniska planet och likväl har vi ingen rätt att hålla oss kvar i denna efterblivenhet eftersom vi bygger socialismen och socialismen förutsätter och kräver en hög teknisk nivå. Då vi drar upp vägar genom landet, medan vi förbättrar dem och bygger broar (och vi har ett väldigt behov av broar!) tvingas vi samtidigt att mäta våra krafter med de mest utvecklade länderna ifråga om de sista vetenskapliga och tekniska landvinningarna – främst bland dem, bland många andra, står radiotekniken. Uppfinningen av den trådlösa telegrafin och radiofonin kan övertyga de mest skeptiska och pessimistiska bland oss om vetenskapens och teknikens obegränsade möjligheter, bevisa att alla vetenskapers resultat sedan deras begynnelse egentligen bara är en kort inledning till vad som väntar oss i framtiden.

Låt oss till exempel ta de sista tjugofem åren – exakt en fjärdedels århundrade – och låt oss tänka på de erövringar som den mänskliga tekniken åstadkommit inför våra ögon, inför ögonen på den äldre generation jag själv tillhör. Jag minns – och förmodligen är jag inte den ende som gör det bland de närvarande, trots att ungdomen här är i majoritet – jag minns den tid, då bilar ännu var sällsyntheter. På samma sätt talade man inte om flygplan vid slutet av förra århundradet. I hela världen fanns det inte, tror jag, 5 000 bilar, medan det nu finns nästan 20 000 000, varav 18 000 000 i enbart Amerika, 15 000 000 personbilar och 3 000 000 lastbilar. Bilen har inför våra egna ögon blivit ett transportmedel av största betydelse. Jag kan även minnas de otydliga och rispande ljud som jag hörde då jag för första gången lyssnade till en fonograf. Jag gick då i första klass på högstadiet. En företagsam man, som for från stad till stad i södra Ryssland med en fonograf, kom till Odessa och visade hur den sköttes. Och nu hör grammofonen, barnbarn till fonografen, till vad som är vanligast i hushållen.

¹ Tal vid den första allryska kongressen för radions vänner. Talet hölls i det Polytekniska muséet, och sändes på radio. Ur *Krasnaja Nov*, nr 2 1927.

Och flygplanet? År 1902, då jag var 23 år gammal, var det den engelske författaren Wells (många bland er känner hans science-fiction-berättelser) som publicerade en bok i vilken han skrev, mer eller mindre ordagrant, att man enligt hans åsikt (och själv ansåg han sig ha en djärv och äventyrlig fantasi i tekniska saker), mot mitten av 1900-talet inte bara skulle ha uppfunnit utan också i viss mån fulländat en maskin som var tyngre än luften och som kunde få militär användning. Denna bok skrevs 1902. Vi vet att flygplanet har spelat en viktig roll i det imperialistiska kriget och tjugofem år skiljer oss ännu från mitten på detta århundrade!

Och filmen? Det är heller ingen oviktig sak. För inte länge sedan existerade den inte – många av er minns den tiden. Men nu skulle det vara omöjligt att tänka sig vårt kulturliv utan filmen.

Alla dessa nyheter kom in i vår tillvaro under de sista tjugofem åren under vilka människorna dessutom åstadkommit ytterligare några småsaker, såsom imperialistiska krig där hela städer och länder skövlades och miljoner människor omkom. Under tjugofem år har mer än en revolution inträffat, även om det är i mindre skala än vår, i en hel rad länder. På tjugofem år har livet förändrats av bilen, flygplanet, grammfonon, filmen, den trådlösa telegrafen och radiofonin. Om ni bara tänker på det faktum att det enligt vetenskapsmännens hypotetiska beräkningar krävdes hela 250 000 år för att människan skall övergå från jägarens enkla livsform till boskapsuppfödarens, förefaller detta lilla tidsfragment, dessa tjugofem år, som nästan ingenting. Vilken lärdom skall vi hämta ur denna period? Att tekniken har gått in i en ny fas, att dess utvecklingstakt ökar mer och mer.

De liberala vetenskapsmännen – det finns inte längre några – skildrade vanligen mänsklighetens historia i dess helhet som en linjär och oavbruten följd av framsteg. Det var oriktigt. Vägen för framsteg är inte rätlinjig, det är en bruten kurva som går i sickssack. Än går kulturen framåt, än faller den tillbaka. Det fanns det gamla Asiens kultur, det fanns antikens kultur, Greklands och Roms, sedan började den europeiska kulturen att utvecklas och nu föds den amerikanska kulturen i skyskraporna. Vad har man behållit från det förflutnas kulturer? Vad har man ackumulerat som en produkt av det historiska framåtskridandet? Tekniska arbetssätt, forskningsmetoder. Det vetenskapliga och tekniska tänkandet går framåt inte utan avbrott och tvekan. Även om ni funderar över de avlägsna dagar då solen kommer att upphöra att lysa och då allt liv kommer att slockna på jordens yta, finns det likväl en lång tid framför oss. Jag tror att i de närmaste århundradena kommer det vetenskapliga och tekniska tänkandet, i händerna på ett samhälle som organiseras efter socialistisk modell, att gå framåt utan att gå i sickssack, utan att uppleva avbrott eller tillbakagång. Det har mognat i en sådan omfattning, det har blivit tillräckligt oberoende och står så stadigt på sina grundvalar, att det kommer att gå framåt på en planmässig och tryggad väg jämsides med tillväxten av de produktiva krafter med vilka det är förenat mycket intimt.

En triumf för den dialektiska materialismen

Det är vetenskapens och teknikens uppgift att få materien att lyda människan, liksom rum och tid som oskiljaktiga från materien. Det finns faktiskt vissa idealistiska skrifter – inte religiösa, men filosofiska – där ni kan läsa att tid och rum är kategorier som härrör från våra intellekt, att de är resultatet av nödvändiga tankekrav men att ingenting motsvarar dem i verkligheten. Det är emellertid svårt att hålla med om dessa åsikter. Om någon idealistisk filosof inte kom i tid för att hinna till notåget utan kom med två minuters försening skulle han bara se svansen på tåget och skulle med egna ögon kunna övertyga sig om att tid och rum är oskiljaktiga från den materiella verkligheten. Det är vår uppgift att få detta rum att krympa, att besegra det, att spara på tiden, att förlänga det mänskliga livet, registrera den förflutna tiden, att höja livet till en högre nivå samt att berika det. Det är skälet till vår kamp mot rum och tid i vars begynnelse finns kampen för att tygla materien under människan – en materie som utgör grunden inte bara till varje ting som verkligen

existerar, utan också varje tanke.

Den kamp vi för våra vetenskapliga arbeten är själv ett mycket sammansatt system av reflexer, det vill säga fenomen av fysiologisk ordning som utvecklats på anatomisk grund, vilken själv framgår ur kemins och fysikens oorganiska värld. Varje vetenskap är en ackumulation av kunskaper som är baserade på en erfarenhet ifråga om materien och dess egenskaper, på en generaliserad förståelse av medlen att underkasta denna materia människans intressen och behov.

Men ju mer vetenskapen lär oss om materien, ju mer den lär känna dess "oförutsedda" egenskaper, desto mer försöker borgarklassens dekadenta filosofiska tänkande att ivrigt utnyttja dessa nya egenskaper eller yttringar av materien för att bevisa att materie inte är materie. Parallellt med naturvetenskapernas framsteg i att bemästra materien sker en filosofisk kamp mot materialismen. Vissa filosofer och även vissa vetenskapsmän har försökt att utnyttja radioaktivitetens fenomen i kampen mot materialismen: man hade vant sig vid atomerna, som var grundelementen i materien och det materialistiska tänkandet, men nu faller denna atom i bitar mellan våra fingrar, slås sönder i elektroner och redan i upptakten av populariseringen av den elektroniska teorin har en kontrovers brutit ut i vårt parti kring frågan: vittnar elektronerna för eller mot materialismen? Var och en som är intresserad av dessa frågor kan med stort utbyte läsa Vladimir Iljitjs verk: **Materialism och empiriokriticism**. Varken radioaktivitetens "mystiska" fenomen, eller det trådlösa överförandet av elektromagnetiska vågor, en inte mindre mystisk företeelse, ifrågasätter egentligen materialismen.

Radioaktivitetens fenomen, som har lett till nödvändigheten att uppfatta atomen som ett sammansatt system av partiklar, som ännu är helt "otänkbara" kan bara tjäna som argument mot en hopplös form av vulgär materialism vilken som materia erkänner endast vad man kan röra vid med nakna händer. Men detta är sensualism och inte materialism. Båda två, molekylen, den yttersta kemiska partikeln, och atomen, den yttersta fysiska partikeln, undandrar sig vårt synsinne och vår känsel. Men våra sinnesorgan, som är våra första instrument för kunskap, är inte allt, långt därifrån, de sista resurserna för vår kunskap. Det mänskliga ögat och det mänskliga örat är mycket primitiva apparater som inte är avpassade för förmimelsen av de fysiska och kemiska företeelsernas grundelement. Medan vi i vår uppfattning av verkligheten låter oss helt enkelt ledas av våra sinnesorgans dagliga upptäckter är det oss svårt att föreställa oss att atomen är ett sammansatt system, att det finns en kärna, att det runt denna kärna förflyttar sig elektroner och att resultatet av detta fenomen är radioaktivitet. Vår föreställningsförmåga vänjer sig vanligen endast med svårighet vid kunskapens nyerövringar. Då Copernicus på 1500-talet upptäckte att det inte är solen som går runt jorden utan jorden som går runt solen, föreföll detta fantastiskt och alltsedan den dagen har den konservativa fantasin ännu svårt att vänja sig vid detta faktum. Det är vad vi iakttar hos obildade personer och i varje ny generation av skolpojkar. Men trots att det även förefaller oss som har en viss bildning, som om solen går runt jorden, tvivlar vi likväl inte på att saker och ting i verkligheten inträffar på ett annat sätt ty det bekräftas av de samlade iakttagelserna av de astronomiska fenomenen. Människohjärnan är en produkt av utveckling av materien och den är samtidigt ett instrument för kunskap om denna materie; gradvis anpassar den sig efter sin funktion och försöker att överskrida sina egna gränser, skapa nyare vetenskapliga metoder, det vill säga allt mer sammansatta och exakta instrument, kontrollerar oupphörligt sitt verk, tränger steg för steg ned i tidigare okända djup, ändrar vår uppfattning av materien utan att den lösgör sig från denna grund för allt som existerar.

Radioaktiviteten, som vi nyss nämnde, utgör ingalunda ett hot för materialismen och den är samtidigt en storartad triumf för dialektiken. Tills helt nyligen förmodade vetenskapsmännen att det i världen fanns 90 element som undandrog sig varje analys, att det ena inte kunde förvandlas till ett annat – så att säga ett universum som skulle vara en väv som bestod av 90 trådar av olika färg och kvalitet. En sådan inställning bestred den materialistiska dialektik som talar om materiens enhet

och, vad som är viktigare, föränderligheten i materiens element. Vår store kemist Mendelejev ville vid slutet av sitt liv inte försona sig med tanken att ett element kunde omvandlas till ett annat; han trodde fullt och fast på dessa "individualitetens" stabilitet trots att radioaktivitetens fenomen redan var känt av honom. I våra dagar tror ingen vetenskapsman på elementens oföränderlighet. Med hjälp av radioaktivitetens fenomen har kemisterna lyckats att utföra den direkta "tillverkningen" av 8 eller 9 element och samtidigt avrättningen av de sista återstoderna av metafysik i materialismen ty nu har man experimentellt bevisat möjligheten för ett kemiskt element att övergå till ett annat. Radioaktivitetens fenomen har sålunda lett till en överlägsen triumf för det dialektiska tänkandet.

Den radiofoniska teknikens fenomen är grundade på det trådlösa överförandet av de elektromagnetiska vågorna. *Trådlöst* innebär inte alls *icke-materiellt* överförande. Ljus utstrålar inte bara från lampor, men även från solen varifrån det når oss utan hjälp av trådar. Vi är helt inställda på det trådlösa överförandet av ljuset över aktningsvärda avstånd och likväl är vi mycket förvånade då vi börjar överföra ljud över ett kortare avstånd tack vare just dessa elektromagnetiska vågor som representerar ljusets substrat. Allt detta är en yttring av materien, en materiell process, vågor och virvlar i rum och tid. De nya upptäckterna och deras tekniska tillämpningar visar oss bara att materien är mycket mera sammansatt och rikare på möjligheter än vad vi hittills tänkt. Men liksom tidigare skapas ingenting av ingenting.

De mest framstående av våra vetenskapsmän säger att vetenskapen och isynnerhet fysiken i vår tid kommit till en skiljeväg. För inte länge sedan sade de att vi ännu befann oss på ett stadium där vi "fenomenologiskt" närmade oss materien – det vill säga utifrån iakttagelsen av dess yttringar, men nu börjar vi tränga djupare än någonsin in i materiens inre för att lära känna dess struktur och vi kommer snart att kunna behärska den "inifrån". En god fysiker skulle naturligtvis kunna tala om dessa ting bättre än jag. Radioaktivitetens fenomen för oss till problemet med frigörandet av atomenergin. Atomen bär i sig en mäktig, dold energi och fysikens stora uppgift består i att frigöra denna energi genom att få korken ur så att den instängda energin kan välla fram som ur en källa. Då öppnar sig möjligheten till att ersätta kol och olja med den atomenergi som blir till en grundläggande drivkraft. Det är inte alls en hopplös uppgift. Och vilka perspektiv öppnar sig inte för oss! Detta enda faktum ger oss rätt att förklara att det vetenskapliga och tekniska tänkandet närmar sig en viktig vändpunkt, att den revolutionära epoken i det mänskliga samhällets utveckling kommer att följas av en revolutionär epok när det gäller kunskapen om materien och dess behärskande. Obegränsade tekniska möjligheter kommer att öppna sig för en befriad mänsklighet.

Radio–militarism–vidskepelse

Men kanske är det dags att närmare gå in på de politiska och praktiska frågorna. Vilket är sambandet mellan radiotekniken och det sociala systemet? Är den förra socialistisk eller kapitalistisk? Jag ställer denna fråga därför att för några dagar sedan den välkände italienaren Marconi i Berlin sade att avståndsoverföring av bilder på hertz-vågor är en oerhörd gåva till pacifismen och att den innebär det snara slutet för den militaristiska eran. Varför skulle det vara på det viset? Epokers slut har utropats så ofta att pacifisterna slutligen blandar samman början och slut. Det faktum att man kan se på stort avstånd förmodas göra slut på krigen! Förvisso är uppfinnandet av medel att överföra en levande bild på stort avstånd en mycket lockande uppgift ty det var kränkande för synsinnets hörseln – tack vare radion – i detta avseende fått en privilegierad ställning. Men att anta att detta kommer att resultera i slut på krigen är helt enkelt absurt och visar bara att när det gäller stora män som Marconi, liksom majoriteten av specialister – och man kan säga även majoriteten människor i allmänhet – så ger det vetenskapliga tänkandets former en viss hjälp åt intellektet, för att nu tala grovt, inte inom alla områden utan endast inom små sektorer. Liksom man i ett fartygsskrov har inrättat vattentäta skott för att det inte skall sjunka med en enda gång i fall av olycka, likaledes finns

oräkneliga vattentäta skott i människans hjärna: på ett område eller till och med kanske tolv kan ni finna den mest revolutionära vetenskapliga anda, men bakom en skiljevägg den mest bornerade filisté tankar. Det är marxistens stora styrka att han genom ett tänkande som generaliserar den mänskliga erfarenheten kan hjälpa till att riva inre väggar i tänkandet, tack vare hans integrerade analys av världen. För att återkomma till vårt ämne, varför skulle det faktum att man ser sin fiende göra slut på kriget? När det i gamla tider rådde krig såg motståndarna varandra på nära håll, så var det på Napoleons tid. Det är först med skapandet av vapen med lång räckvidd som man gradvis drev motståndarna att avlägsna sig och att skjuta mot mål som var utom synhåll för dem. Och om det osynliga blev synligt innebär detta endast att även här den hegelska triaden har triumferat – efter tesen och antitesen har det ömsesidiga utplånandets "syntes" kommit.

Jag minns den tid då man skrev att flygets utveckling skulle göra slut på kriget därför att hela befolkningen skulle störtas in i de militära operationerna, därför att det skulle medföra en ruin för ekonomin och det kulturella livet i hela länder, och så vidare. I själva verket öppnade uppfinningen av en flygande maskin som var tyngre än luften ett nytt och än grymmare kapitel i militarismens historia. Det är ställt utom tvivel att vi också nu står i begrepp att börja ett ännu blodigare och ännu mera förfärande kapitel. Tekniken och vetenskapen har sin egen logik, logiken i kunskapen om naturen och hur den underkastas människans intressen. Men teknik och vetenskap utvecklas inte i tomrum, de utvecklas i ett mänskligt samhälle som är uppdelat i klasser. Den besuttna klassen behärskar tekniken och behärskar genom den naturen. Tekniken i sig kan inte kallas militaristisk eller pacifistisk. I ett samhälle där den härskande klassen är militaristisk är tekniken i militarismens tjänst.

Det är ovedersägligt att tekniken och vetenskapen så småningom undergräver vidskepelsen. Men även härvidlag tvingar samhällets klasskaraktär till viktiga reservationer. Ta Amerika: predikningar överförs där per radio vilket innebär att radion tjänar till att sprida fördomar. Sådana saker händer inte här, tror jag – Sällskapet för radions vänner vakar över det, hoppas jag? (*Skratt och applåder*) I ett socialistiskt system kommer hela tekniken och vetenskapen otvivelaktigt att riktas mot de religiösa fördomarna, mot den vidskepelse som är ett uttryck för människans svaghet inför människan eller naturen. Jag frågar er, hur tungt "rösten från paradiset" kommer att väga, då en röst från Polytekniska museet förs ut över hela landet? (*Skratt*)

Vi får inte komma på efterkälken

Segern över fattigdomen och vidskepelsen är tryggad om vi gör framsteg på det tekniska planet. Vi får inte komma efter övriga länder. Det första slagord som varje radioamatör måste ha i huvudet är: Kom inte på efterkälken! Ty vi är utomordentligt efterblivna i förhållande till de utvecklade kapitalistiska länderna; denna efterblivenhet är vårt främsta arv från det förflutna. Vad skall vi göra? Om, kamrater, situationen blev sådan att de kapitalistiska länderna fortsatte att göra framsteg och att regelbundet utvecklas såsom före kriget då skulle vi med ångest fråga oss: kommer vi att orka med att hinna ifatt dem? Och om vi inte kan hinna ifatt dem, skulle vi inte komma att krossas? På detta svarar vi: Vi får inte glömma att det vetenskapliga tänkandet och tekniken i ett borgerligt samhälle har nått sin högsta grad av utveckling just vid den tid då detta borgerliga samhälle ekonomiskt mer och mer hamnar i en återvändsgränd och förfaller. Den europeiska ekonomin är inte expansiv. Under de sista femtio åren har Europa blivit fattigare och inte rikare. Men dess uppfinningar och upptäckter har varit väldiga. Medan kriget skövlade Europa och ödelade oerhörda områden av världsdelen, gav det samtidigt en mäktig drivkraft åt det vetenskapliga och tekniska tänkandet som krävdes i den dekadenta kapitalismens grepp. Men om vi betraktar teknikens materiella landvinningar, det vill säga inte den teknik som finns i människors huvuden men som finns förkroppsligad i maskiner, varor, fabriker, järnvägar, telegraf och telefon, då är det klart att vi är förfärligt efter-

blivna. Det skulle vara riktigare att säga att denna efterblivenhet skulle vara förfärande om vi inte ägde den enorma fördelen som består i den sovjetiska organisationen av samhället som tillåter en planmässig utveckling av vetenskapen och tekniken medan Europa kvävs i sina egna motsättningar.

Vår nuvarande efterblivenhet på alla områden skall emellertid inte döljas utan tvärtom granskas med lugn och sträng objektivitet, men utan att vi ett enda ögonblick förfaller till illusioner. Hur kan ett land förändras till en enda ekonomisk och kulturell enhet? Genom kommunikationsmedlen: järnvägar, fartyg, postväsen, telegraf, telefon, radiotelegrafi och radiofoni. Var befinner vi oss på detta område? Vi är förfärande efterblivna. I Amerika sträcker sig järnvägsnätet över 450 000 km; i England över nästan 40 000; i Tyskland över 54 000; men hos oss endast 69 000 kilometer och detta med våra väldiga avstånd! Det är ännu mera lärorikt att jämföra transporterad last i dessa länder och här genom att mäta i ton-km – det vill säga ett ton transporterat en kilometer. Förenta Staterna transporterade förra året 600 miljoner ton-km; vi transporterade 48,4; England 30, Tyskland 69; det vill säga USA transporterade tio gånger så mycket som Tyskland, tjugo gånger mera än England och två eller tre gånger mera än hela Europa och oss inräknade. Låt oss ta postväsendet, ett av de främsta medlen för kulturspridning. Enligt de upplysningar som lämnats av Kommissariatet för post och telegraf och som är baserade på de senaste siffrorna, uppgår utgifterna för postnätet i Förenta Staterna sista året till 1 miljard, 1,25 miljard rubler, vilket motsvarar nio rubler och fyrtio kopek per capita. I vårt land uppgår utgifterna för samma sektor till 75 miljoner, vilket innebär 33 kopek per capita. Det är en skillnad för oss mellan 940 och 33 kopek.¹

Siffrorna för telegraf och telefon är inte mindre frapperande. Längden på telegraflinjerna i Förenta Staterna är 3 miljoner kilometer, i England 0,5 miljon och här 616 000 kilometer. Men längden på telegraflinjerna är jämförelsevis liten i Amerika därför att de har många telefonlinjer – 60 miljoner kilometer – medan det i Storbritannien endast finns 6 miljoner och här endast 311 000 kilometer. Vi får inte skratta och inte gråta över oss själva, kamrater, men låt oss lägga dessa siffror på minnet: vi måste mäta och jämföra för att kunna hinna ifatt och gå förbi till varje pris! (*Applåder*) Antalet telefoner – en annan bra indikation på kulturnivån – är i Amerika 14 miljoner, i England 1 miljon och här 190 000. På hundra personer finns i Amerika 13 telefonapparater, i England lite mer än 2 och hos oss en tiondels apparat; med andra ord är i Amerika antalet telefoner med hänsyn tagen till befolkningsstorleken 130 gånger större än här.

Vad radion beträffar vet jag inte vad vi betalar för den per dag (jag tycker att Sällskapet för radions vänner skulle kunna åta sig denna uppgift), men i Amerika betalar man 1 miljon dollar, det vill säga 2 miljoner rubler, per dag för radion, vilket innebär 700 miljoner per år.

Dessa siffror avslöjar på ett hårdhänt sätt vår efterblivenhet. Men de avslöjar även den betydelse som radion kan och bör få såsom det billigaste kommunikationsmedlet i vårt väldiga rurala land. Vi kan inte på allvar tala om socialism utan att tänka oss omvandlingen av landet till en enda enhet som hålls samman av alla kommunikationsmedel. För att kunna införa socialismen måste vi först och främst vara i stånd att tala med de mest avlägsna delarna av landet, såsom Turkmenistan. Ty Turkmenistan med vilket jag började mina reflexioner idag, producerar bomull och av Turkmenistans arbete beror arbetet i textilfabrikerna i Moskva- och Ivanovo-Voznesensk-regionerna. För att direkt och omedelbart kommunicera med alla delar av landet är radion ett av de viktigaste medlen – vilket naturligtvis innebär att radion inte får vara en leksak som reserveras för det övre skiktet av stadsbor som har en mera privilegierad ställning i förhållande till andra, utan det måste bli ett instrument för ekonomisk och kulturell kommunikation mellan stad och landsbygd.

¹ En kopek är en hundraedels rubel. 1925 var rubeln värd ungefär 2,55 kronor.

Stad och landsbygd

Vi skall inte glömma att det i Sovjetunionen mellan stad och landsbygd finns gigantiska materiella och kulturella motsättningar som vi har ärvt från kapitalismen. Under den svåra period som vi genomgått, då staden tog sin tillflykt till landsbygden och landsbygden gav ett pund bröd i utbyte mot en överrock, några spikar eller en gitarr, föreföll staden värd medlidande jämfört med den lyckligt lottade landsbygden. Men allteftersom de viktigaste grundvalarna för vår ekonomi, i synnerhet vår industri, återupprättats, har stadens väldiga tekniska och kulturella fördelar framför landsbygden visat sig igen. Vi har gjort oss stor möda att minska och till och med undanröja motsättningarna mellan stad och landsbygd på det politiska och juridiska planet. Men på det tekniska planet har vi inte tagit något viktigt steg framåt ännu. Och vi kan inte bygga socialismen med en landsbygd som befinner sig i sådana omständigheter av tekniskt armod och en bondeklass som är i avsaknad av kultur. En utvecklad socialism innebär framför allt att stad och landsbygd kommer på samma tekniska och kulturella nivå, det vill säga att stad och landsbygd uppgår i en enhet av likartade ekonomiska och kulturella villkor. Det är därför som ett närmande mellan stad och landsbygd för oss är en fråga om liv eller död.

Medan kapitalismen skapade industri och institutioner i städerna lät den landsbygden stagnera och kunde inte göra annat: man kunde alltid få råvaror och nödvändiga matvaror inte bara från den egna landsbygden utan också från underutvecklade länder och kolonierna där arbetskraften i lantbruket är billig. Krigets och efterkrigstidens oro, blockaden och det ständiga hotet om blockad, och slutligen bristen på stabilitet i det borgerliga samhället fick borgarklassen att närmare intressera sig för bondeklassen. Nyligen har vi mer än en gång hört borgerliga socialdemokratiska politiker tala om "banden" med bondeklassen. I sin diskussion med kamrat Rakovskij om skulderna beskrev Briand med känsla behoven hos småägare och i synnerhet de franska bönderna.¹ Otto Bauer, den österrikiska vänstermensjeviken, underströk i ett tal nyligen den utomordentliga betydelsen i "banden" med landsbygden. För att kröna det hela organiserade vår gamle bekant Lloyd George – som, sanningen att säga, vi började glömma så smått – då han ännu var verksam i England, ett speciellt bondeförbund för "banden" med bondeklassen.² Jag vet inte vilken form dessa "band" kommer att få under engelska förhållanden, men i Lloyd Georges mun får ordet en ganska lustig karaktär. I vilket fall som helst skulle inte jag rekommendera att han valdes som administratör för ett landsbygdsdistrikt och inte som hedersmedlem i Sällskapet för radions vänner, ty han skulle inte låta bli att begå någon ohederlighet eller annan försnillning. (*Applåder*) Medan det nya intresset i Europa för frågan om banden med landsbygden å ena sidan är en politisk-parlamentarisk manöver och å andra sidan ett betydelsefullt symptom på att den borgerliga regimen vacklar, är för oss problemet med de ekonomiska och kulturella banden med landsbygden en fråga om liv eller död, i

¹ Syftar på de fransk-sovjetiska förhandlingarna angående betalning av tsarens skulder till de franska långivarna. **Christian Rakovskij** (1873-1941) var sovjetisk representant under förhandlingarna med Frankrike. Han hade varit en ledande person inom den revolutionära rörelsen på Balkan före ryska revolutionen. 1918 blev han ordförande för sovjeten i Ukraina, och senare utsågs han till ambassadör i London och Paris. Redan tidigt ledare för den ryska vänsteroppositionen, och deporterades 1928 till Sibirien. Kapitulerade 1934. Var 1938 en av de huvudåtalade vid den tredje Moskvarättegången, där han dömdes till 25 års fängelse.

Aristide Briand (1862-1932) utsågs 1906 ur det franska socialistpartiet på grund av att han accepterade en ministerpost i Clemenceaus regering. Ledde koalitionsregeringen under kriget från 1915 till 1917, och var Frankrikes representant i Nationernas förbund mellan 1925 och 1932.

Otto Bauer (1881-1938) var en av den österrikiska socialdemokratins ledare efter Första världskriget. Var austromarxisternas främsta teoretiker.

² Trotskij syftar här på Jord- och nationsförbundet som bildades 1923.

David Lloyd George (1836-1945) var en av författarna till Versaillesfördraget och ledde den brittiska regeringen under Första världskriget. Ville till en början reformera Sovjetunionen, men blev senare en av förespråkarna för att militärt angripa det. Sedan detta misslyckats talade han för att upprätta ekonomiska band till sovjetstaten.

uttryckets fulla bemärkelse. Den tekniska grundvalen för dessa band måste vara elektrifiering och detta är omedelbart förknippat med problemet med införandet av radion i stor skala. För att vi skall kunna åta oss att utföra de enklaste och mest påträngande uppgifterna är det nödvändigt att alla delar av Sovjetunionen är i stånd att tala med varandra, att landsbygden kan lyssna till staden som ett mera bildat och bättre utrustat syskon. Utan ett förverkligande av denna uppgift skulle radion bli en leksak för privilegierade kretsar av stadsbor.

Er rapport har fastställt att i våra länder tre fjärdedelar av landsbygdsbefolkningen var okunniga om vad radion är för någonting och att den andra fjärdedelen endast kände till den genom speciella demonstrationer vid festivaler. Vårt program måste ta med i beräkningen att varje by inte bara skall veta vad radion är för någonting utan att den även äger sin egen mottagarstation.

Vart är vi på väg?

Det diagram som bifogats er rapport visar fördelningen av medlemmarna i ert sällskap på samhällsklasserna. Arbetarna utgör 20 % (det är den lille mannen med hammare); bönderna 13 % (det är den ännu mindre personen med en skära); tjänstemän 49 % (det är den respektabla mannen som bär portfölj); och sedan kommer 18 % av "övriga"; man har inte fastställt vilka de är exakt, men de representeras av teckningen av en herre med kubb, käpp och vit ficknäsduk, tydligen en *nepman*. Jag föreslår inte att dessa män med ficknäsduk utesluts ur Sällskapet för radions vänner, men de måste ringas in och flankeras mera bestämt så att radion kan bli mindre dyrbar för dem som bär hammare och skära. (*Applåder*) Jag är än mindre benägen att tycka, att antalet medlemmar som bär portfölj mekaniskt skall minskas. Men det är likväl nödvändigt att de två basgruppernas betydelse till varje pris ökas. (*Applåder*) 20 % arbetare är verkligen litet; 13 % bönder är skamligt litet; antalet personer med kubb är nästan lika stort som arbetarnas (18 %) och överträffar böndernas, som bara uppgår till 13 %! Det är en flagrant kränkning av den sovjetiska författningen. Det är nödvändigt att vidta åtgärder för att nästa år eller om två år bönderna blir omkring 40 %, arbetarna 45 %, tjänstemän 10 % och de man benämner "övriga" 5 %. Det kommer att vara en normal proportion som är helt i överensstämmelse med andan i den sovjetiska författningen.

Radions erövring av byarna är en uppgift för de närmaste åren som står i mycket nära samband med avskaffandet av analfabetismen och med elektrifieringen av landsbygden och det är i viss grad en nödvändig förutsättning för framgång i dessa uppgifter. Varje provins borde börja erövringen av landsbygden med ett bestämt program för utbyggnad av radion. Låt oss breda ut det nya krigets karta på bordet! Från varje provinscentrum måste vi åt radion vinna framför allt var och en av de större byarna. Det är nödvändigt att våra byar, där läskunnigheten inte finns eller nästan inte finns, även innan de kan läsa och skriva som sig bör, kan få tillgång till kulturen genom radion som är det mest demokratiska medlet för spridning av information och kunskap. Genom radion som medel måste bonden kunna känna sig som medborgare i vår Union, medborgare i hela världen.

På bondeklassen beror inte endast i hög grad utvecklingen av vår industri, detta är mer än uppenbart; på vår bondeklass och på tillväxten av dess ekonomi beror också i viss grad revolutionen i Europas övriga länder. Vad som hämmar de europeiska arbetarna i deras kamp för makten och – det är inte en tillfällighet – vad socialdemokraterna skickligt slår mynt av i reaktionärt syfte, det är den europeiska industrins beroendeförhållande till utomeuropeiska länder vad beträffar råvaror och födoämnen. Amerika ger brödsäd och bomull, Egypten bomull, Indien rörsocker, den malajiska arkipelagen gummi, och så vidare. Det finns risk för att en amerikansk blockad till exempel tvingar den europeiska industrin till brist ifråga om råvaror och födoämnen under den proletära revolutionens svåraste månader och år. Under dessa villkor är en ökad export av brödsäd och råvaror av alla slag från Sovjetunionen en mäktig revolutionär faktor för Europas länder. Våra bönder måste göras

medvetna om det faktum att varje extra tröskad och exporterad sädeskärve väger i vågskålen för det europeiska proletariats revolutionära kamp, ty denna kärve minskar Europas beroende i förhållande till det kapitalistiska Amerika. De turkmenska bönder som odlar bomull måste förenas med textilarbetarna i Moskva och Ivanovo-Voznesensk och också med det europeiska revolutionära proletariats. Mottagarstationernas nät skall vävas i vårt land så att våra bönder kan leva Europas och hela världens arbetares liv och delta i detta dag för dag. Den dag då Europas arbetare ockuperar sina sändarstationer, då Frankrikes proletariat bemäktigar sig Eiffeltornet och från dess topp på alla språk förkunnar att de är herrar över Frankrikes herrar (*applåder*), den dagen, den stunden måste inte bara arbetarna i våra städer och våra industrier utan även bönderna i våra mest avlägsna byar svara på de europeiska arbetarnas anrop: "Hör ni oss?" – "Bröder, vi hör er och vi vill hjälpa er!" (*applåder*). Sibirien skall hjälpa med brödsäd, fettämnen och råvaror, Kuban och Don med brödsäd och kött, Uzbekistan och Turkmenistan skall bidra med sin bomull. Detta kommer att visa att utbyggnaden av våra radiokommunikationer har påskyndat Europas omvandling till en enda ekonomisk organisation. Utvecklingen av det radiotelegrafiska nätet är bland så många andra ting en förberedelse för den stund då Europas och Asiens folk kommer att enas i de Socialistiska Folkens Sovjetunion (*applåder*).

(Översättning Magnus Hedlund och Lars Lindvall.)

Del 4

Den materialistiska inställningen

Ungdomen fyller igen luckorna

(5 mars 1920)¹

Historiskt kommer det ofta en kontrarevolution i revolutionens kölvatten. En av orsakerna till detta är att den revolutionära klassen sliter ut sig i stridens hetta – de bästa, självupppoffrande elementen går under i strid och ett ännu större antal gör slut på sin fysiska och moraliska styrka under den grymma och intensiva kampen. Kontrarevolutionen drar fördel av detta alldeles utmärkta tillfälle. Den går på offensiven, tillfogar revolutionärerna ett avgörande slag och kontrollerar under lång tid därefter slagfältet.

Vår revolution förbrukar en otrolig mängd av arbetarklassens styrka. Hundratals och tusentals av de bästa dör under slagen på alla fronter. Tiotusentals proletärer som härdades under den underjordiska kampen mot tsarismen och nu utgör förtruppens partiets bas, upplöses i sovjeterna och fackföreningarna och arbetar under hård press. De sparar inte på sin energi eller sitt blod. Detta skikt av avancerade arbetare är revolutionens bästa tillgång. Det upplöses snabbt, och utan det försvagas och utarmas revolutionen.

Vilken är utvägen? Att sprida idéerna om kommunismen och arbetarungdomens kamp. När några tröttnar ut sig och dör måste andra – unga och oerfarna – mogna ideologiskt, och härda sig i den revolutionära kampens anda.

Denna ungdomsorganisation är vår reserv. Utan ett överflöd av reserver är den bästa av arméer dömd till undergång. Men även en svag armé som har reserver för sin återuppbyggnad kommer oundvikligen att bli segerrik.

I de andra europeiska länderna håller den proletära kampen om makten just på att blossa upp. Men

¹ Ur *Derevenskaja Kommuna*, 5 mars 1920. Den bistra och allvarliga tonen i denna och följande artikel är begriplig i ljuset av att inbördeskriget utkämpades vid den här tiden.

överallt, speciellt i Tyskland, har kampen redan medfört oräkneliga offer. Hur många fler kommer det att krävas? När Europas och hela världens proletariat går mot den avgörande striden, måste de försäkra sig om ständiga förstärkningar och friska krafter. Denna roll tillfaller den internationellt organiserade ungdomen.

Kommunismen är kampen om framtiden, för kommande generationers lycka. Den unga generationen förkroppsligar vår närmaste framtid. Att dra in den i kampen betyder att morgondagen är säkrad. Ju mer omfattande och kraftfullt ungdomsrörelsen utvecklas, desto starkare är vår tillförsikt att kontrarevolutionen inte kommer att besegra oss.

Vi har stora reserver. Ungdomsorganisationerna runt om i världen, framförallt här i Ryssland, fostrar många tiotusentals kämpar. När tiden är inne kommer var och en av dem att inta sin plats i ledet och ersätta de kamrater som fallit i strid. Den rörelse som har ungdomen bakom sig kan inte utplånas.

Leve ungdomen som fyller igen luckorna!

Arbete: livets grundval

(20 april 1920)¹

Ryssland är eländigt, utplundrat, försvagat, utmattat. Hela världens rövare tänker – eller vill tänka – att Ryssland ligger på sin dödsbädd. Men nej. Genom vårt envisa, energiska, samordnade arbete – grundvalen för mänskligt liv – kommer vi, de arbetande, att resa henne, stärka henne, läka henne. Nu när landet och fabriker tillhör folket, så berikar allas vårt arbete inte längre enskilda parasiter som förr, utan är till de arbetandes eget allmänna bästa.

Kom ihåg: arbetet är livets grundval. Och ju fattigare vårt liv är, ju fler avbrott det är i kommunikationerna, ju mindre livsmedel vi har, ju kraftigare ödeläggelsen, smutsen och sjukdomarna är – desto intensivare och samvetsgrannare måste vårt arbete vara. En slarvig arbetare är det socialistiska samhällets värsta fiende – en evangeliernas sysslolösa tjänare som begraver sin begåvning. Personer som inte kommer i tid till arbetet, som slösar bort sin arbetstid, sysslar med saker som inte hör till arbetet, eller helt enkelt tar ledigt en dag, dessa personer är fiender till det socialistiska Ryssland och undergräver hennes framtid.

Arbetande män och kvinnor! Låt vårt rättesnöre i dessa svåra tider vara sträng och obeveklig kamp mot egoism, slarv, vårdslöshet och frånvaro – mot att rymma från arbetet. Låt oss outtröttligt arbeta tillsammans med miljontals händer för att forma ett lyckligare öde för kommande generationer.

Länge leve arbetet – befriaren, livets grundval!

¹ Ur *Petrogradskaja Pravda*, 1 maj 1920.

Uppmärksamma teorin!

(27 februari 1922)¹

Kära kamrater!

Idén att publicera en tidskrift för att ge den progressiva proletära ungdomen en introduktion i den materialistiska världsuppfattningen ser jag som i högsta grad värdefull och fruktbar.

Den äldre generationen arbetare och kommunister, som nu spelar en ledande roll i partiet och landet, väcktes till politiskt liv för 10, 15, 20 eller ännu fler år sedan. Deras kritiska tänkande började med polismannen, tidskontrollanten och förmannen, gick vidare till tsarismen och kapitalismen, och därefter, ofta medan de var i fängelse eller landsflykt, till frågor om historisk filosofi och den vetenskapliga världsuppfattningen. Redan innan de revolutionära proletärerna nådde de mycket viktiga frågorna om en materialistisk förklaring av historiens utveckling, hade de på grundval av sina egna livserfarenheter således lyckats samla på sig en rad generaliseringar, från det specifika till det allmänna.

Dagens unga arbetare vaknar upp inom sovjetstatens ramar, som i sig själv är en levande kritik av den gamla världen. De allmänna slutsatser som den äldre generationen arbetare drog under kampen, och vilka fästes i medvetandet med hjälp av de personliga erfarenheternas starka spikar, får nu den yngre generationen i färdig form, direkt ur handen på den stat i vilken de lever och från partiet som styr denna stat. Det innebär naturligtvis ett enormt steg framåt i betydelsen att skapa villkor för en fortsatt politisk och teoretisk skolning av de arbetande. Men samtidigt har det uppstått nya problem och svårigheter för de unga på denna ojämförligt högre historiska nivå, som har uppnåtts genom den äldre generationens arbete.

Sovjetstaten är en levande dementi av den gamla världen, av dess samhällsordning, personliga relationer, och alla dess uppfattningar och övertygelser. Men samtidigt är sovjetstaten själv fortfarande full av motsättningar, klyftor, bristande samordning, dunkel oro – med ett ord företeelser där arvet från det förflutna vävs samman med framtidens skott. Under en så djupt övergående, kritisk och instabil tidsperiod som vår, kräver skolningen av den proletära förtruppen verkliga och tillförlitliga teoretiska grundvalar. För att förhindra att stora händelser, uppgångar och nedgångar, snabba förändringar av partiets och statens uppgifter och metoder, ska förvirra de unga arbetarna och bryta ner deras vilja redan innan de har hunnit ta itu med sina arbetsuppgifter, måste man beväpna deras medvetande och vilja med en materialistisk inställning.

Vi säger beväpna deras *vilja* och inte bara deras *tänkande*, ty under en period av stora världsomfattande omvälvningar kan viljan mer än annars inte bara falla samman, utan också härdas – men bara under förutsättning att den får stöd från en vetenskaplig förståelse av villkoren för och orsakerna till historiens utveckling.

¹ Brev till första numret av en ny sovjetisk ungdomstidskrift, *Pod Znamenem Marxizma* (Under marxismens fana), januari-februari 1922. Tidskriften var tänkt att bli en stridbart materialistisk, ateistisk tidning för att skola den sovjetiska ungdomen. Lenin skrev om Trotskijs brev: "Allt som behöver sägas om de allmänna uppgifterna för tidskriften Pod Znamenem Marxizma har redan sagts, och sagts på ett utmärkt sätt av kamrat Trotskij..." (*Valda verk i 10 band*, bd 10, s 426.)

Just under tidsperioder med stora förändringar som vår är det – i synnerhet om den blir långvarig, det vill säga om de revolutionära händelserna i väst visar sig gå långsammare än vad man kan hoppas – å andra sidan mycket troligt att diverse idealistiska och halvt idealistiska filosofiska skolor och sekter kommer att försöka få kontroll över arbetarungdomens medvetande. Eftersom arbetarungdomens tänkande inte har tidigare praktiska erfarenheter av klasskamp, så skulle det kunna överrumplas av händelserna och visa sig vara försvarslöst mot idealismens olika läror, vilka i grund och botten är en översättning av religiösa dogmer till ett låtsasfilosofiskt språk. Alla dessa skolor, med sina idealistiska, kantianska, empiriokritiska och andra inriktningar, sätter när det kommer till kritan bara medvetandet, tänkandet och förnimmelserna före materien, och inte tvärtom.

Uppgiften för den materialistiska skolningen av arbetarungdomen består av att visa dem de grundläggande lagarna för den historiska utvecklingen, och utifrån dessa grundläggande lagar härleda den främsta och viktigaste lagen, nämligen den lag som säger att människans medvetande inte är en fri, självständig psykologisk process, utan en funktion av den materiella ekonomiska basen, och att det bestäms av och tjänar den.

Allra klarast, öppnast och hårdast framstår medvetandets beroende av klassintressen och -relationer, och de senares beroende av den ekonomiska organiseringen, under en revolutionär epok. Med denna oersättliga erfarenhet måste vi hjälpa arbetarungdomen att stärka den marxistiska metodens grunder i sitt medvetande.

Men det är inte allt. Både genom sina historiska rötter och sin nuvarande ekonomi sträcker sig det mänskliga samhället till naturhistoriens värld. Vi måste se nutidsmänniskan som en länk i hela den utveckling som börjar med den första lilla organiska cellen, som i sin tur uppstod i det naturens laboratorium där materiens fysiska och kemiska egenskaper verkar. Personer som med öppna ögon har lärt sig att se på hela det förflutna, inklusive det mänskliga samhället, djur- och växtriket, solsystemet och de oändliga systemen runt det, kommer inte att jaga nyckeln till universums hemligheter i några gamla "heliga böcker", dessa barnsliga filosofiska sagor. Och personer som inte erkänner existensen av några mystiska gudomliga krafter som efter behag kan tränga sig på det personliga eller sociala livet och styra det åt ena eller andra hållet, som inte tror på att brist och lidande kommer att få någon sorts högre belöning i andra världar, kommer att stå säkrare och stabilare på vår jord, kommer på ett djärvare och mer självsäkert sätt att söka stöd för sitt skapande arbete i samhällets materiella villkor.

Den materialistiska världsuppfattningen öppnar inte bara ett brett fönster mot hela universum, utan stärker också viljan. Den är dessutom det enda som gör nutidsmänniskan till en människa. Hon är förvisso fortfarande bunden av besvärliga materiella villkor, men vet redan hur man ska övervinna dem och tar medvetet del i uppbygget av det nya samhället, som på samma gång grundas i det högsta tekniska kunnande och den största solidaritet.

Det är en mycket viktig uppgift att ge den proletära ungdomen en materialistisk skolning. Av hela mitt hjärta önskar jag er tidskrift, som vill delta i detta skolningsarbete, framgång.

Med kommunistiska och materialistiska hälsningar,
L Trotskij

Den kapitalistiska utvecklingskurvan

(21 juni 1923)¹

I sin inledning till Marx' **Klasstriderna i Frankrike 1948-50** skrev Engels:

Vid bedömningen av händelser och händelsesammanhang i dagens historia är man aldrig i stånd att gå tillbaka till de yttersta ekonomiska orsakerna. Än i dag, när den hithörande fackpressen erbjuder ett så rikhaltigt material, är det omöjligt t.o.m. i England att dag för dag följa med, vad som sker inom industrin och handeln på världsmarknaden, och förändringarna i produktions-metoderna, så att man vid vilken tidpunkt som helst kan få fram det allmänna resultatet av dessa på många sätt invecklade och ständigt växlande faktorer, av vilka de viktigaste dessutom under långa tidsperioder kan vara verksamma i det fördolda, innan de plötsligt gör sig våldsamt gällande på ytan. En klar överblick över en given periods ekonomiska historia uppnår man inte förrän i efterhand, sedan materialet insamlats och sorterats. Härvid är statistiken ett nödvändigt hjälpmedel, och den släpar alltid efter. När man skall bedöma dagens historiska skeenden, blir man därför alltför ofta tvungen att behandla den viktigaste faktorn som konstant, att behandla det ekonomiska läget i periodens början såsom givet för hela perioden och oföränderligt, eller att endast ta hänsyn till sådana förändringar, som har sin upprinnelse i det åskådliga händelseförloppet och som därför också ligger i öppen dag. Den materialistiska metoden måste därför endast alltför ofta nöja sig med att återföra de politiska konflikterna till intressekonflikter mellan de av den ekonomiska utvecklingen skapade samhällsklasserna och klassfraktionerna och att presentera de enskilda politiska partierna som mer eller mindre adekvata uttryck för dessa klasser och klassfraktioner.

Det är självklart, att detta oundvikliga försummande av de samtida förändringarna i det ekonomiska läget, som är den egentliga grundvalen för alla de händelseförlopp, som skall undersökas, måste utgöra en felkälla. (Vår kursivering - L. T.)

Dessa tankar som Engels formulerade kort före sin död utvecklades inte vidare av någon efter honom. Vad jag minns citeras de sällan – mycket mer sällan än de borde. Än mer, deras innebörd tycks ha undflytt många marxister. Detta faktum förklaras än en gång av de orsaker som Engels själv pekar på när han går i kamp mot varje form av slutna ekonomisk tolkning av den *samtida* historien.

Det är en mycket svår uppgift – omöjlig att lösa i sin fulla omfattning – att bestämma de underliggande impulser som ekonomin överför till dagens politik; och likväl kan man inte skjuta upp förklaringen av de politiska fenomenen, eftersom kampen inte kan vänta. Härav nödvändigheten att i den dagliga politiska verksamheten tillgripa förklaringar som är så allmänna att de genom långt bruk blivit förvandlade till truismer.

Så länge som politiken rör sig inom en och samma ram, i en och samma takt. dvs så länge som ansamlingen av den ekonomiska kvantiteten inte övergått till en politiskt kvalitet, tjänar denna typ av klargörande abstraktioner ("Bourgeoisens intresse", "imperialismen", "fascismen") ännu mer eller mindre sitt syfte; inte för att tolka ett politiskt faktum i" alla dess konkreta former, utan för att reducera det till en välkänd social kategori vilken naturligtvis är av ovärderlig betydelse.

¹ Undertitel "Brev till redaktörerna istället för en utlovad artikel". Ur bok IV, *Vestnik Sotsialiststjeskoj Akademij*, april-juli 1923.

Men när en allvarlig förändring sker i situationen – och än mer vid en kraftig sväng – visar sådana allmänna förklaringar sin fullständiga otillräcklighet och omvandlas till tomma truismer. I sådana fall är det absolut nödvändigt att analytiskt tränga djupare för att bestämma den kvalitativa aspekten, och om möjligt också kvantitativt mäta ekonomins impulser på politiken. Dessa "impulser" utgör den dialektiska formen för de "uppgifter" som härrör ur den dynamiska basen men endast finner sin lösning inom överbyggnaden.

Förändringar i den ekonomiska konjunkturen (högkonjunktur, depression, kris) innebär redan i sig periodiska impulser som ger upphov än till kvantitativa och än till kvalitativa förändringar och till nya bildningar på politikens område. De härskande klassernas profiter, statsbudgeten, lönerna, arbetslösheten, utrikeshandelns andel etc. är intimt sammanknutna med den ekonomiska konjunkturen och utövar i sin tur ett direkt inflytande på politiken. Redan detta är tillräckligt för att man skall förstå hur viktigt och fruktbart det är att steg för steg följa de politiska partiernas och statsinstitutionernas historia och utveckling i relation till den kapitalistiska utvecklingens cykler. Med detta menar vi inte att dessa cykler förklarar *allting*. Detta är uteslutet redan av det enkla skälet att cyklerna själva inte är primära, utan endast ekonomiska fenomen av andra rangen. De är en produkt av produktivkrafternas utveckling under marknadsförhållandenas villkor. Men cyklerna förklarar *en hel del*, eftersom de genom sin automatiska pulsering skapar oundgängliga dialektiska språng i det kapitalistiska samhällets mekanismer. Vändpunkterna i handels- och industrikonjunkturerna gör att vi kommer närmare de kritiska knutarna i de politiska strömningarnas, lagstiftningens, och de ideologiska formernas väv.

Men kapitalismen kännetecknas inte bara genom cyklernas periodiska uppträdande, ty i så fall skulle vi få en ständig upprepning och inte en dynamisk utveckling. Handels- och industricyklerna har olika karaktär under olika perioder. Huvudskillnaden mellan dem bestäms av den kvantitativa växelverkan mellan kris- och högkonjunkturperioden inom varje given cykel. Om högkonjunkturen ersätter förstörelsen och begränsningarna från den föregående krisen med ett överflöd, då går den kapitalistiska utvecklingen som helhet framåt. Om krisen innebär en förstörelse eller åtminstone en kraftig inskränkning av produktivkrafterna, och i sin intensitet överträffar motsvarande uppgång, då får vi som resultat en nedgång i ekonomin. Om krisen och högkonjunkturen slutligen är lika starka, då får vi en tillfällig och stagnerande jämvikt i ekonomin.

Detta är schemat i grova drag. Vi kan i historien se att likartade cykler grupperar sig i serier. Det finns hela epoker i den kapitalistiska utvecklingen när cyklerna karaktäriseras av skarpt tecknade uppgångar och svaga kortlivade kriser. Resultatet är en skarpt stigande rörelse i den kapitalistiska utvecklingens grundläggande kurva.

Det finns stagnationsepoker när denna kurva – trots partiella cykliska förändringar – förblir på ungefär samma nivå under flera decennier. Och slutligen – under vissa historiska perioder går den grundläggande kurvan, samtidigt som den alltid genomgår cykliska svängningar, nedåt som helhet. Detta markerar produktivkrafternas nedgång.

Det är redan möjligt att a priori hävda att epoker av snabb kapitalistisk utveckling måste äga drag – i politiken, i lagstiftningen, i filosofin, i poesin – som skarpt skiljer sig från stagnationsperioder eller i en ekonomisk nedgång. Än mer måste en övergång från en epok till en helt annan naturligtvis skapa de största omvälvningar i förhållandena mellan klasserna och mellan staterna. Vid Kominterns tredje världskongress tvingades vi betona denna punkt särskilt¹ – i kamp mot den rent mekanistiska synen på det kapitalistiska sönderfall som vi nu bevittnar. Om en periodisk växling mellan "normala" uppgångar och "normala" kriser får sin återspeglning inom samhällslivets alla

¹ Hela texten till Trotskijs [Rapport om den världsekonomiska krisen och Kommunistiska internationals uppgifter](#) finns på marxistarkiv.se.

områden, då måste en övergång från en hel uppgångsperiod till en nedgångsepok, eller omvänt, skapa de största historiska störningar. Det är inte svårt att visa att revolutioner och krig i många fall står med ett ben på vardera sidan gränsen mellan två olika epoker i den ekonomiska utvecklingen, dvs knutpunkten mellan två olika enheter i den kapitalistiska kurvan. Att analysera hela den moderna historien ur denna synvinkel är förvisso en av de tacksammaste uppgifterna för den dialektiska materialismen.

Efter Kominterns tredje världskongress undersökte professor Kondratjev detta problem – som vanligt genom att omsorgsfullt undvika den formulering som frågan fick på kongressen – och försökte att vid sidan av den "lilla cykeln", som täckte en period på tio år, utveckla en "lång cykel" som omfattade ungefär femtio år.¹ Enligt denna symmetriska konstruktion består en lång ekonomisk cykel av fem mindre, och vidare har hälften av dem karaktären av en uppgång medan den andra halvan består av en kris med alla de nödvändiga övergångs-stadierna. Den statistiska bestämning av de stora cyklerna som Kondratjev gjort bör underkastas en noggrann och inte alltför godtrogen verifiering, både vad gäller enskilda länder och världsmarknaden som helhet. Det är redan möjligt att i förväg avvisa Kondratjevs försök att ge de epoker som han kallar för långa cykler samma "strängt lagbundna rytm" som man kan se i mindre cykler; det är uppenbarligen en falsk generalisering utifrån en formell analogi. Den periodiska återkomsten av små cykler betingas av de kapitalistiska krafternas inre dynamik, och uttrycks alltid och överallt där det finns en marknad. Vad gäller de stora segment av den kapitalistiska utvecklingskurvan (50 år) – som professor Kondratjev oförsiktigt nog föreslår att man också skall kalla för cykler -, bestäms deras karaktär och varaktighet inte av de kapitalistiska krafternas inre samverkan utan genom de yttre faktorer som kanaliserar den kapitalistiska utvecklingen. Kapitalismens erövring av nya länder och kontinenter, upptäckten av nya naturresurser och – i dessas kölvatten – sådana viktiga faktorer i "överbyggnaden" som krig och revolutioner bestämmer karaktären och växlingen mellan uppåtstigande, stagnerande epoker i den kapitalistiska utvecklingen.

Längs vilken väg bör då undersökningen fortskrida?

Att upprätta den kapitalistiska utvecklingskurvan i dess icke-periodiska (grundläggande) och periodiska (sekundära) faser likväl som brytningspunkterna i de olika länder som är av intresse för oss och i förhållande till hela världsmarknaden – detta är den största delen av uppgiften. När vi väl har bestämt kurvan (metoden för att bestämma den är naturligtvis en speciell fråga och långt ifrån enkel, men den gäller snarast den ekonomisk-statistiska tekniken), kan vi bryta ner den i perioder beroende på upp- och nedgångsvinkeln i förhållande till den horisontella axeln (se bilden). På så sätt får vi en grafisk framställning av den ekonomiska utvecklingen, dvs. en karakterisering av den "verkliga grunden för alla händelse som undersöks". (Engels)

Beroende på konkretion och detaljerna i vår undersökning kan vi behöva flera sådana scheman: en som gäller jordbruket, en annan för tung industri, osv. Med detta schema som utgångspunkt måste vi härnäst synkronisera den med politiska händelser (i ordets vidaste bemärkelse). Vi kan då leta efter inte bara korrespondenser – eller för att uttrycka det noggrannare: samverkan – mellan bestämt avgränsade epoker i samhällslivet och skarpt avtecknade segment i den kapitalistiska utvecklingskurvan – utan också efter de direkt underjordiska impulser som utlöser de enskilda händelserna. På denna väg är det naturligtvis lätt att hamna i den mest vulgära schematisering och framför allt ignorera de viktiga inre betingelserna och den inre utvecklingen i de ideologiska processerna, och att

¹ **Nikolaj D Kondratjev** var professor vid Jordbruksakademien och ledde Affärsforskningsinstitutet i Moskva efter revolutionen. Hans teori om 50-åriga, självreglerande ekonomiska cykler gav upphov till omfattande diskussioner på 20-talet. Han arresterades 1930 och påstods vara ledare för ett förbjudet bonde- och arbetarparti. Han förvisades till Sibirien.

glömma bort det faktum att ekonomin endast är bestämmande i sista hand. Det saknas verkligen inte karikatyrmässiga slutsatser ur den marxistiska metoden! Men att för den skull avvisa den formulering vi gjort ovan av frågan ("den luktar ju ekonomism"), det vore att visa en total oförmåga att förstå marxismens väsen, vilken är att förändringar i överbyggnaden beror på förändringar i den ekonomiska grunden och inte på något annat.

Med risk att utsättas för teoretiska vredesutbrott från "ekonomismens" motståndare (och delvis med avsikt att framkalla deras indignation) presenterar vi här en schematisk teckning som godtyckligt beskriver den kapitalistiska utvecklingskurvan under en period av 90 år längs de linjer vi dragit upp. [denna figur har utelämnats i denna text - red] Den allmänna riktningen i den grundläggande kurvan bestäms av karaktären hos de partiella konjunkturrella kurvor som utgör dess beståndsdelar. I vårt schema kan vi tydligt se tre perioder avteckna sig: 20 år av mycket rätlinjig kapitalistisk utveckling (del A-B); 40 år av energiskt uppsving (del B-C); 30 år av utdragen kris och nedgång (del C-D). Om vi i detta diagram inför de viktigaste historiska händelserna under motsvarande period – då räcker det med denna grafiska jämförelse mellan viktiga historiska händelser och kurvans variationer för att visa hur ovärderlig den historiska materialismen är som utgångspunkt för en undersökning. Samstämmigheten mellan de politiska händelserna och de ekonomiska förändringarna är naturligtvis mycket relativ. Som tumregel kan man säga att "överbyggnaden" i allmänhet registrerar och återspeglar nya bildningar i den ekonomiska sfären först med en stor försening. Men denna lag måste upptäckas genom en konkret undersökning av de komplicerade samverkansprocesser som vi här bara kan antyda.

I rapporten till tredje Världskongressen illustrerade vi vår tankegång med vissa historiska exempel från revolutionsepoken 1848, den första ryska revolutionen (1905) och den period som vi nu genomlider (1920-21). Vi hänvisar läsaren till dessa exempel. Det utgör inte något färdigt och avslutat, men de visar tillräckligt tydligt vikten av att undersöka frågan såsom vi har gjort – framför allt för att förstå historiens kritiska språng: kriget och revolutionerna. I detta brev utnyttjar vi en rent godtycklig grafisk framställning utan att försöka ta en bestämd period i historien som grund. Vi har gjort det av den enkla skälet att varje försök i den riktningen skulle vara ett klumpigt föregripande av de resultat som man först kan få fram utifrån en komplicerad och besvärlig undersökning som ännu inte utförts.

För närvarande är det naturligtvis omöjligt att i någon bestämd grad förutsäga vilka delar av historiens fält som skall belysas och hur mycket ljus en materialistisk undersökning kan sprida genom ett konkret studium av den kapitalistiska kurvan och samverkan mellan den senare och alla samhällslivets aspekter. De framgångar som kan göras på detta område kan bara bestämmas som resultat av själva undersökningen. Den måste vara mer systematisk och mer metodisk än de historiskt-materialistiska exkursioner som hittills företagits. I vilket fall kan en sådan infallsvinkel i den moderna historien berika den historiska materialismens teori med erövringar som är avsevärt värdefullare än det mycket tveksamma spekulativa jonglerande med den materialistiska metodens begrepp och termer som några av våra marxister har företagit sig; de har fört in formalismens metod på den materialistiska dialektikens område. Det har gjort att de reducerat frågan om att skapa mer preciserade definitioner och klassifikationer till frågan om att dela upp tomma abstraktioner i fyra lika tomma delar; kort och gott: de har förfalskat marxismen genom de kantianska epigonernas nakna men eleganta manér. Det är verkligen dumt att i all oändlighet vässa och vässa ett instrument, att slipa bort det marxistiska stålet när uppgiften i stallet är att använda instrumentet på råmaterialet.

Enligt vår uppfattning kunde detta tema utgöra ämnet för det mest fruktbara arbete från våra marxistiska seminariers sida på den historiska materialismens område. Självständiga undersökningar på detta område skulle utan tvekan kasta nytt ljus, eller åtminstone mer ljus, på isolerade

historiska händelser och hela epoker. Slutligen skulle själva bruket av de tidigare nämnda kategorierna enormt underlätta en politisk orientering under den nuvarande epoken – en epok som tydligare än förr visar sambandet mellan en kapitalistisk ekonomi som nått sin högsta punkt och en kapitalistisk politik som blivit fullständigt tygellös.

Jag lovade för länge sedan att utveckla detta tema för *Vestnik Sotsialistitjeskoj Akademij*. Hittills har olika omständigheter hindrat mig från att hålla detta löfte. Jag är inte säker på att jag kommer att hinna heller i framtiden. Av den anledningen får jag tills vidare nöja mig med detta brev.

(Ur *Fjärde Internationalen*, nr 3/73.)

Ungdomar, studera politik!

(29 april 1924)¹

Kamrater! För inte så länge sedan ryckte 1901 års kull ut från sin militärtjänstgöring. Då genomförde vi en enkätundersökning på ett antal platser, och frågade vad man hade lärt sig. Bland de svar vi fick fanns det ett som jag särskilt minns, ett mycket kort och kärnfullt svar. Jag har citerat det vid flera möten. En av Röda arméns kamrater svarade: ”Jag har lärt mig om kulsprutan och om politik.”

Kom ihåg det svaret, kamrater! Det är ett mycket bra svar, och enligt min åsikt går det inte att säga bättre. Som Suvorov sa för länge sedan, så måste en revolutionär soldat kunna militär konst. Han måste kunna sitt vapen och hur det används, annars är han ingen soldat. Det här är uppenbarligen ett svar från en maskingevärsskytt, vars vapen är kulsprutan. ”Jag har lärt mig om kulsprutan, och dessutom har jag lärt mig om politik”, säger han. Vad innebär det när han säger att han har lärt sig om politik? Det betyder att han har lärt sig varför han har fått en kulspruta. Så länge han bara känner till kulsprutan så är han slav under vapnet och kanonmat i någon annans händer. Men när han vet i vilket syfte kulsprutan under vissa förhållanden kommer att användas i Röda armén, då är han en revolutionär kämpe, en medveten medborgare.

Det gäller inte bara för soldater i den revolutionära armén, utan i alla sorts tjänster över hela vårt arbetar- och bondeland. ”Vad har du lärt dig?”, måste vi fråga unga proletärer när de lämnar verkstadsskolan. ”Jag har lärt mig om hammaren, tången, hyveln och om politiken.” Och om politiken!

Ni känner till att det i borgerliga länder finns en hycklande och tarvlig uppfattning att armén och den unga generationen står utanför politiken. Jag hade faktiskt tillfälle att titta igenom band 2 och 3 av kamrat Lenins verk idag. (Det är i allmänhet en mycket nyttig sysselsättning, kamrater – oavsett om man har någon speciell orsak till det eller inte – för alla som har tillfälle att göra det.)

Jag råkade få syn på några av Lenins raka, väldigt skarpa och obarmhärtiga iakttagelser angående denna tarvliga och hycklande inställning om att ungdomen ska stå utanför politiken. Vi vet att armén i alla länder är ett politiskt verktyg, eller snarare tjänar politiska syften. När man säger att armén står utanför politiken, så betyder det: soldater, lär er om era kulsprutor – men låt någon annan sköta politiken, det vill säga givetvis den härskande klassen. Borgarklassen genomför en arbetsdelning. Politiken tar borgarklassen hand om, medan arbetarna och bönderna i armén är kanonmat, slavar under förstörelsemaskinerna. Och samma sak gäller den yngre generationen, alltså de unga

¹ Ett tal vid de kommunistiska arbetarnas studenthems femårsjubileum. Ur maj/juni-numret 1924 av *Kommunistitjeskij Internatsional*.

arbetarna och bönderna. Men politiken genomsyrar luften, *det går inte att leva utanför politiken, utan politik, mer än man kan leva utan luft.*

Men borgarklassen kan inte visa sitt politiska ansikte för ungdomarna. Den kan inte säga: så här är det, du tolv- eller trettonåriga arbetarson. Du har kommit till världen så att du, när du väl har lärt dig ett yrke, kan komma till en fabrik och under resten av ditt liv skapa mervärde åt livets härskare, borgarklassen, med blod, svett och tårar. Och ur detta mervärde kommer borgarklassen att skapa sin borgerliga kultur, sin lyx, konst och utbildning åt sina barn. Borgarklassen kan inte öppet förkunna en sådan politik för de unga arbetarna. I stället pratar den runt saken eller talar bildspråk, eller för fram det osynligt eller halvsynligt i sina skolor, kyrka och tidningar. Och denna omärkliga borgerliga uppfostran av ungdomen, eller snarare utbildning av de unga arbetarna och bönderna i den borgerliga statens intressen, döljs bakom parollen: ”den unga generationen står utanför politiken”. Det var därför Vladimir Iljitj så skoningslöst och oförsonligt kämpade mot detta tarvliga hycklande.

Unga människor lever i samhället, de föds till vissa bestämda förhållanden, träder fram på livets scen under vissa historiska omständigheter, och ju fortare de öppnar sina ögon för världen omkring sig, ju bättre och mer grundligt de förstår sina livsvillkor, desto lättare väg kommer de att få genom livet.

Ni unga kamrater lever i en arbetar- och bondestat. Det innebär inte att era lärlingsår kommer att bli särskilt lätta. Men icke desto mindre tror jag att era lärlingsår kommer att bli avsevärt mycket bättre än de var för den äldre arbetargenerationen. Jag vet inte om någon har samlat den litteratur – exempelvis Tjechovs berättelser – som handlar om lärlingsåren, de arbetande massornas allra dystraste år. Jag tycker att alla dessa berättelser, utkast och memoarer om de lärlingsår som alla arbetare har gått igenom, borde samlas ihop och ges ut som referenslitteratur för unga människor. *Man måste lära sig hata den gamla samhällsordningen som vi har störtat men som vi fortfarande är långt ifrån att ha avskaffat.* Den har efterlämnat fruktansvärda rester av okunnighet, tröghet, grovhet, tarvlighet, som fortfarande omger oss. Och det är upp till er ungdomar att rensa undan dessa rester. Det är därför det är så viktigt att arbetet att bemästra hammaren, tången och alla andra verktyg och instrument som behövs inom produktionen, måste gå hand i hand med arbetet att behärska politiken.

Idag firar ni femårsminnet av era studenthem. Jubileet sammanfaller nästan med det internationella proletariats Första maj-firande. Tillåt mig nämna några ord om det. Kamrater, detta firande inleddes för 35 år sedan, för att fira 8-timmarsdagen och den arbetande befolkningens internationella gemenskap, och för att internationellt visa arbetarnas motstånd mot militarismen. På vägen hit tittade jag, i brist på dagstidningar, igenom några nyhetstelegram från vår telegrambyrå. En stor, och utan att överdriva mycket viktig, del av dessa telegram handlade om förberedelserna i Europa och övriga världen inför Första maj. Förberedelserna präglas av det faktum att arbetarnas gatudemonstrationer, demonstrationståg och parader har förbjudits på Första maj i ett antal borgerliga stater, inklusive de mest demokratiska.

Där har ni ett lärorikt exempel på dagens europeiska politik. Vår stat, den stat som byggdes under ledning av allas vår lärare, Vladimir Iljitj, denna arbetar- och bondestat kallar sig inte demokratisk på det sätt som Frankrike, Tyskland och ett antal andra stater kallas demokratiska. Vi klandras för att vi har en diktatur, en öppen diktatur, det vill säga det arbetande folkets makt som med pansrad näve har slagit ner allt motstånd mot arbetarstyret. De har demokrati där borta, och allmän frihet. Vem styr Storbritannien idag? Mensjevikiska socialdemokrater. Vilka spelar en mycket viktig roll inom Tysklands politiska liv? Mensjevikiska socialdemokrater. I den tyska delstaten Sachsen finns det en socialdemokratisk regering. Regeringen i Berlin ligger i händerna på socialdemokraterna. Just idag har myndigheterna i Berlin förbjudits Första maj-firandet på stadens gator. Den mensjevikiska regeringen i Sachsen har förbjudits firandet av Första maj på alla gator i hela Sachsen. I Stor-

britannien är det på precis samma sätt.¹ För att inte tala om Polen, Ungern och Rumänien, eller för den delen Frankrike – i den demokratiska republiken har proletära gatudemonstrationer varit förbjudna sedan årtionden. Här har vi ett solklart faktum. Vilka inledde Första maj-firandet för 35 år sedan? Socialdemokraterna. Vem sitter i ledningen för den tyska republiken? Socialdemokraten Ebert. Vad är min poäng? Att arbetarklassens nya revolutionära generation i Europa alltmer fylls av hat mot borgarklassens styre, och att borgarklassens sista verktyg för att hålla arbetarmassorna nere där borta i Europa är den demokratiska mensjevismen.

Och vi ser att samma regeringar som förebrådde oss kommunister för att öppet säga att kapitalets makt bara kunde brytas genom att överföra makten i händerna på de arbetande, samma regeringar som leds av de partier som påbörjade Första maj-firandet, förbjuder arbetarna att gå ut på gatorna med paroller om internationell gemenskap och 8 timmars arbetsdag. Och samma telegram rapporterar att de tyska ungtkommunisterna, Tysklands och även Frankrikes ungdom, trots allt gör allt de förmår för att kunna gå ut på gatorna för att protestera och resa paroller om kamp.

Vilka paroller reser de? Parollen som fördes fram för Första maj för 35 år sedan – 8-timmarsdagen – genomfördes nästan överallt i Europa efter kriget. Men på senare år har arbetsdagen förlängts. Om något land skulle ha rätt att förlänga arbetsdagen, om det finns någon arbetarklass som har rätt att kräva av sig själv och sina barn att arbetsdagen ska vara längre än 8 timmar, så är det vårt utmattade och ödelagda land, som inte arbetar för borgarklassen utan för sig själv – och ändå är 8-timmarsdagen en förutsättning för arbetarmassornas moraliska och andliga utveckling i vårt land, och den är fastslagen i republikens lagar.

Och på Första maj slungar vi detta faktum i ansiktet på Europas kapitalistiska, lögnaktiga, helt igenom hycklande borgerliga demokrati. Vad är det för sorts demokrati för arbetande människor om de bara får löften om 8 timmars arbetsdag? Och hur går det folkens gemenskap, respekten mot andra länders arbetande folk, som talar andra språk, den känsla av gemenskap som vi måste anamma redan vid unga år, eftersom nationell chauvinism och nationellt hat är ett gift som borgarklassen använder för att förgifta det arbetande folkets sinnen? Jag kräver att få veta var denna Första maj-paroll har genomförts mer fullständigt än i vårt land. Jag har varit i den underutvecklade regionen Kaukasien. Där finns tre huvudrepubliker och dussintals underutvecklade nationaliteter. Denna region förblödde under kriget. Men nu lär sig den unga generationen där hur de ska arbeta och skapa en kultur på grundval av samarbete mellan de olika nationaliteterna. Har inte vi, arbetarrepubliken, rätt att med berättigad stolthet jämföra detta underutvecklade Kaukasien, som har återuppbyggts och fått nytt liv med hjälp av sovjetmakten, har vi inte rätt att jämföra det med vilket civiliserat land som helst i Europa, där det vid varje gräns finns hat, fiendskap och risk för nya väpnade konflikter?

Och vad ska vi säga om den tredje parollen som socialdemokraterna gick ed på för 35 år sedan, parollen om kamp mot militarismen? Nu sitter MacDonalds mensjevikiska Labour-regering vid makten i Storbritannien. Vad lägger den ut på vapen? 1.150 miljoner guldrubel per år. Det är fyra eller fem gånger mer än vad vi lägger ut. Storbritannien har 40 miljoner invånare, och vi har 130 miljoner. MacDonalld kanske säger att vårt land är fattigare och att vi därför givetvis lägger ut mindre pengar. Men, kamrater, om vi är fattigare så betyder det att vi hotas av större faror, ty genom historien har det alltid varit så att de rika länderna, under ledning av sina rika härskande klasser, har besegrat och underkastat sig de fattigare och mer efterblivna länderna. Kina kommer inte att anfälla England eller USA, men det rika USA och Storbritannien kan krossa Kina.

Om vi inte hade sovjetmakten – arbetarnas och böndernas makt, kommunistpartiet som djärvt

¹ Troligen blev Trotskij vilseledd av ett telegram från TASS. Första maj-demonstrationerna förbjöds inte i Storbritannien 1924, utan ägde rum som vanligt.

marscherar framåt till strid – då skulle vårt land, som var försvagat och utmattat av det imperialistiska kriget, för länge sedan ha slitits i stycken av världsimperialismens barbarer. Och när samma mensjeviker klandrar oss för att vi ger vår ungdom militär utbildning, för att vi bygger Röda armén, när de säger till oss: ”Ni är också militarister”, då räcker det att jämföra oss med de länder som omger oss med världens första arbetarrepublik, som under de senaste sju åren har varit omgiven av oförsonliga och hänsynslösa fiender.

Även om de erkänner oss nu, och även om vi sitter i förhandlingar i London idag,¹ så får vi inte tro att det beror på att världens borgarklass är vänligare inställd till arbetar- och bonderepubliken. Borgarklassens nya taktik innebär inte att de slutat hata den republik där den uppväxande arbetargenerationen växer upp i en ny omgivning, med nya ideal – ty vi håller på att kullkasta de gamla idealen såtillvida som vi lär den unga generationen att ha förtroende för styrkan hos världens arbetarklass. Världens borgarklass kommer aldrig att förlika sig med det. Och är det förvånande om vi känner, och måste känna, att vi är de befriade arbetarnas läger? Studera produktionsteknik, och kom ihåg att arbetarnas och böndernas regering hotas utifrån, och när som helst kan kalla in er under Röda arméns, arbetarnas och böndernas armés, fanor.

Kamrater, ni vet vilken fruktansvärd olycka ett nytt krig skulle bli för sovjetrepubliken, vars sår ännu inte har läkt. Och när jag idag läste i utländska tidningar att vi påstås förbereda ett anfall mot Rumänien och Polen, kan jag precis som ni bara reagera med avsmak. Världsrevolutionen har blivit fördröjd. Vi väntar tålmodigt och med förtröstan på att Rumäniens och Polens öde ska avgöras tillsammans med världsrevolutionens öde. Vi tänker inte inleda några blodiga fälttåg för att bit för bit avgöra frågan om Europas befrielse, inklusive Rumäniens och Polens. Det kommer att lösa sig förr eller senare. Vår uppgift under den nuvarande perioden är att stärka vår ekonomi och höja nivån på kulturen, och hålla ut tills Europas befriade arbetare kommer till vår hjälp.

Förvisso skulle vår situation vara tio eller hundra gånger lättare om det existerade en revolutionär arbetarregering i Storbritannien. På basis av en kamratlig, affärsmässig överenskommelse skulle de ge oss avsevärda krediter. Vi skulle kunna höja vår produktion direkt, och överskölja marknaden med allsköns varor till bönderna, och på fem år höja nivån inom jordbruket. Vad skulle det innebära för Storbritannien? Det skulle betyda att de fick tillgång till ett överflöd av billigt spannmål, timmer, skinn, lin och alla möjliga råvaror. Precis som Sovjetunionens folk skulle det brittiska folket, dess arbetande befolkning – det vill säga nio tiondelar av Storbritanniens befolkning – få enorma fördelar av ett sådant affärsmässigt samarbete, och, kamrater, på några år skulle vi uppnå ett ekonomiskt välstånd på en nivå som vi idag befinner oss mycket långt ifrån. Tyvärr tror jag inte att Storbritanniens nuvarande regering, en mensjevikisk regering, kan ta ett sådant djärvt och beslutsamt steg.

Nej under flera år ännu, tills proletariatet har uppnått sin verkliga seger, är vi tvungna att lära oss att i huvudsak stå på våra egna fötter. Vi måste alltså gå framåt, men sakta. Vi måste vara ärliga mot oss själva om detta. Och när de borgerliga tidningarna frågar oss, och i synnerhet mig: ”Anta att våra härskande klasser inte ger er något lån – vad innebär det? Att Ryssland faller samman? Att sovjetmakten kollapsar?” - då ska vi svara dem: ”Hur skulle ett enormt land med 130 miljoner invånare, som för första gången har blivit väckt av revolutionen, där ungdomen lär sig att tänka kritiskt – hur skulle ett sådant land kunna falla samman? Ett land med outtömliga naturresurser som vårt kan inte och kommer inte att kollapsa.”

I de senaste telegrammen får vi höra att den borgerliga pressen i London återoppar våra tal, och speciellt mina, som bevis på att vi med vår hårda kritik vill avbryta förhandlingarna. Det är förtal. En överenskommelse med det brittiska folket vore bra för både oss och det brittiska folket. Men om

¹ Efter Italiens erkännande av Sovjetunionen i november 1923 kom en rad av stormakterna att erkänna landet. Vid den tidpunkt då Trotskij talade pågick en engelsk-sovjetisk konferens i London.

den brittiska borgarklassen tror att vi tänker säga: ”Hjälp, vi faller samman!” - om den brittiska borgarklassen tror att kommer att gå med på vilka villkor som helst, då tar den helt fel.

Vi har redan tagit de första två eller tre stegen, och har redan visat inför oss själva och andra att vi kan arbeta, och föra ekonomin och kulturen i vårt land framåt. Och om jag kunde så skulle jag säga till City,¹ till Londons centrum, till dess banker och bankirer, till MacDonalds regering, till alla de härskande kretsarna i Storbritannien: titta på det här, vår unga generation, arbetarklassens blomma. De lär sig att arbeta och tänka. Vår unga generation har gått igenom eldprovet i Oktober, den har vuxit upp i Lenins stora skola. Vi och vårt på naturtillgångar så rika land kommer inte att gå under. Med er hjälp kommer vi att gå framåt snabbare och det kommer att bli en stor fördel även för er. Utan er kommer vi att gå framåt långsammare, men vi kommer att gå framåt och arbetarnas makt kommer att segra i vårt land.

Leninismen och arbetarklubbarna

(17 juli 1924)²

Kamrater, jag kommer snart att få tillfälle att tala inför Kulturarbetarnas andra allryska konferens. Låt oss hoppas att bara det faktum att sådana kongresser hålls är ett tecken på en viss omställning, som förebådar en period av ett utvidgat och mer intensivt kulturellt arbete på alla områden.

Skolning före och efter maktövertagandet

För oss är frågor om det kulturella arbetet oskiljaktigt knutna till politiken, till det socialistiska uppbygget. Det är lika grundläggande som ABC. När vi talar om kulturellt arbete, och i synnerhet klubbarnas arbete, som med nödvändighet kommer att ha en speciell plats inom hela vårt kulturella arbete, så tänker vi först och främst på propagandaarbete och att praktiskt förverkliga marxismens – eller för att översätta till vår tids språk, leninismens – grundläggande teser.

Häromdagen stötte jag på ett stycke från Marx, som jag skam till sägandes hade glömt – ett stycke som för oss direkt till sakens kärna. Redan som ung skrev Marx till den välkände tyska radikala författaren Arnold Ruge: ”Vi stiger inte in i denna värld med en ny teoretiserande samling principer och säger: ’Här har ni sanningen, knäböj inför den!’ Vi utvecklar nya grundvalar för världen ur världens egna grundvalar.” (Brev till Arnold Ruge, september 1843.)

En alldeles utmärkt formulering, och typisk för Marx. Vi ger inte folk sanningen utifrån, som om sanningen skulle vara något fast och för evigt givet, och vi säger inte till folk: ”Här har ni sanningen, knäböj inför den!” Nej, vi tar världen som den är, och hämtar på ett praktiskt sätt, aktivt, medlen för

¹ Syftar på Londons finans- och bankcentrum.

² Ett tal till en konferens för personal på arbetarklubbarna. Ur *Pravda*, 23 juli 1924.

Arbetarklubbar var en sorts utbildnings- och fritidsinstitutioner som uppstod 1905 men förbjöds av den tsaristiska regimen. De återuppstod 1917 och bildades på många fabriker och verkstäder. Under inbördeskriget var deras viktigaste funktion att förklara regeringens politik för arbetarna. Arbetarklubbarna finansierades av fackföreningarna och var formellt självständiga, med styrelser som valdes vid allmänna möten. Valigen fanns det ett bibliotek, en matsal och en föreläsningssal. Vissa mer utvecklade klubbar kallades ”Kulturpalats”.

att bygga en ny värld ur den existerande världens grundvalar.

Det är kärnpunkten i den marxistiska och leninistiska metoden. Och sovjetrepublikens kulturarbetare måste tänka igenom denna tanke ordentligt och lära känna den fullständigt, ty i vårt land har marxismen, via leninismen, för första gången kommit till makten. Och även om detta faktum öppnar enorma möjligheter till kulturellt och bildningsarbete, så medför det också en del stora risker, vilket vi aldrig får tappa ur sikte. Som jag har sagt tidigare är vår stat *leninismen organiserad i statlig form*. Organiserad i statlig form – med andra ord har den statsmakten. Staten är ett verktyg för tvång, och när marxister har makten kan det vara frestande att förenkla det kulturella och bildningsarbetet bland massorna och använda inställningen: ”Här har ni sanningen – knäböj inför den!”

Staten är naturligtvis sträng, och arbetarstaten är i sin rätt, och är förpliktigad, att använda tvång mot arbetarklassens fiender, och skoningslöst tillämpa våld. Men när det gäller att utbilda arbetarklassen och det kulturella arbetet, så står metoden ”Här har ni sanningen – knäböj inför den!” i direkt motsättning till marxismens väsen. Propaganda- och skolningsmetoderna och -teknikerna varierar: vid en tidpunkt arbetar partiet underjordiskt, vid en annan sitter det vid statsmakten. Men den leninistiska metoden att tänka och skola arbetarna är samma, både när partiet kämpar om makten och efter att det har uppnått detta mål.

Vi måste tänka igenom denna tanke noga. Vi förstår dess fulla mening särskilt klart om vi jämför de unga arbetarnas utveckling under den gamla borgerliga regimen i Ryssland eller i något annat kapitalistiskt land med den utveckling som äger rum här nu, under sovjetrepublikens omständigheter och villkor. Tidigare utvecklades arbetarna från fabriken och utåt. I verkstaden där de arbetade kunde de hitta betingelser som var en del av deras livserfarenheter, och som hjälpte dem att orientera sig inte bara på fabriken utan i hela samhället. De stod mot kapitalisterna som sög ut dem: klassmotsättningarna var helt uppenbara och den grundläggande princip med vilken de kunde orientera sig i samhället. Ibland blev det strejker, då arbetarna stötte samman med polisen. När det gällde bostäder måste de ta itu med hyresvärdar, och som konsumenter mötte de utsugande handelsmän. Alltså stötte de ihop med klassfienden i alla dess former, i alla dess yttringar, i vardagslivet, och först av allt på arbetsplatsen – och det räckte för att de på ett grundläggande sätt skulle kunna orientera sig under dessa samhälleliga förhållanden. Gäller samma sak idag? Nej.

Ta till exempel de unga arbetare som inte har gått igenom den gamla kapitalistiska fabriken skola, och vars aktiva liv och arbete inleddes efter Oktober. I social mening är deras arbetsförhållanden oändligt mycket bättre, men i materiell mening är det inte alltid så, långt därifrån. På fabriken står de dessutom inte inför en fiende som verkar kunna vara orsaken till deras fortfarande besvärliga materiella situation. För att dessa unga arbetare ska förstå sin plats på fabriken, måste de förstå sin plats i samhället. De bör tänka på att de är en del av arbetarklassen och en av de som styr detta land, att fabriken tillhör deras klass, och att de är en del av detta kollektiva ägande.

Om de bor i ett hus som, låt oss säga, tillhör Moskvosovjeten eller någon annan sovjet, så möter de inte heller hyresvärdar som utnyttjar dem. De har bara sig själva. För att lära sig rätt inställning till sin egen bostad, till trapporna i sina hyreshus, till byggnadsreglerna, etc, så måste de se sig själva som en del av det kollektiva ägandet.

Alltså har allting vänts upp och ner. Arbetarna i det borgerliga Ryssland och andra kapitalistiska länder gjorde sina första erfarenheter på fabriken, och när de för första gången hörde talas om marxismens sanningar, så kom de att vila direkt på deras begränsade men beslutsamma erfarenheter av ilska, hat och kamp mot utsugarna. Men nu har vi inget sådant. Vi står bara inför utsugarna i stor skala, i form av en världskapitalistisk jätte som använder krig, blockader och utpressning med den

gamla utrikesskulden för att hindra vår utveckling. Situationen på verkstäderna och fabrikena är helt annorlunda nu, och för att komma i takt måste man förstå sin plats i de övergripande samhällsförhållandena. För att på ett riktigt sätt orientera sig i frågan om löner – huruvida man under de nuvarande förhållandena ska höja dem eller ej, eller i frågan om arbetsproduktivitet – för att hitta rätt bland alla dessa frågor måste arbetarna lära känna sig själva i sin samhällsställning, det vill säga tänka igenom konsekvenserna av det faktum att de är den härskande klassen.

Sammanfattningsvis är alltså utgångspunkten för en arbetares utveckling i ett borgerligt land fabriken, verkstaden, arbetsplatsen, och de utgår därifrån, via flera mellanliggande led, och når fram till en inställning till samhället. Men hos oss måste arbetarna skaffa sig en förståelse av sin ställning i samhället för att inte gå vilse på fabriksnivå. Det är en oerhörd skillnad! Den innebär att man måste närma sig kulturen och skolningen på olika sätt, som härrör ur skillnaderna i de enskildas villkor och klassens utveckling. De generaliseringar som räckte för arbetarna i det kapitalistiska samhället kunde åtminstone till en början vara ganska begränsade. För att hitta rätt idag behöver arbetarna ha mycket bredare och mer komplicerade övergripande idéer. Men det uppvägs av att deras erfarenheter idag också är mycket mer varierade och komplicerade. Men erfarenheterna är lösryckta, de behöver samlas, tänkas igenom, diskuteras, uttalas och formuleras. Arbetarnas livserfarenheter – deras erfarenheter på fabrikena, hemma, som medlemmar i kooperativ, eller som soldater i Röda armén – allt detta måste samlas ihop till en enda enhet.

När dessa skiftande erfarenheter på ett kritiskt sätt sammanförs i arbetarnas huvuden, så börjar de genast hitta rätt i samhället, och följaktligen även på fabriken, i de kommunala bostäderna, på kooperativen, och så vidare. Här utgör klubbarna en av de viktigaste föreningspunkterna, där alla dessa trådar av skiftande och lösryckta erfarenheter korsas och smälter samman i en enda helhet.

Klubbens plats i skolningsarbetet

I vårt land sköts skolningen av kommunistpartiet. Men för detta syfte har partiet en komplicerad samling hävstänger och reglage till sitt förfogande. Det arbetar via regeringen, som det sitter i ledningen för, och via fackföreningarna, vars ledning likaså ligger i partiets händer, och via klubbarna, vars betydelse är ödesbestämd att bara öka. Klubbarna fungerar som ett ytterst viktigt organ för att hjälpa arbetarklassen att gemensamt smälta och tillgodogöra sig sina lösryckta erfarenheter, just på grund av att klubben bara är *en del av utbildningssystemet och inte en del av administrationen*.

Partiet är ett kollektivt organ som är inriktat på handling – och i vårt land är det dessutom en kollektivt härskande grupp – och det drar en skiljelinje mellan sig själv och de obildade eller oskolade elementen. Givetvis inte i den meningen att det avskärmar sig från att komma i kontakt med sådana element, utan snarare i den betydelsen att det inte låter de oskolade elementen få ett inflytande över omröstningar om partiets beslut. Partiet har satt upp strikta regler för anslutning, kontrollerar noggrant upp de som ansöker, och så vidare. Allt detta är utan tvekan nödvändigt. Partiet har ansvar för regeringen. Det kan inte vänta på att de underutvecklade elementen utvecklas så långt att de förstår de aktuella händelserna, ty imorgon kommer dagens händelser att vara morgondagens, och morgondagens händelser kommer att vara dagens. Partiet kan inte vänta. Det måste ge ett aktivt svar på dagens händelser. Det för fram paroller och formuleringar, som partimedlemmarna och de arbetare som noggrant följer partiets ledning ser är fyllda av hela det förgångnas livserfarenheter. Men för de mer underutvecklade massorna verkar formuleringarna uppstå högt i det blå, och de tar dem ofta med överraskning. För att betrakta dem som sina egna måste massorna närma sig dem steg för steg via sina egna erfarenheter. Och här är arbetarklubbarna – eller de borde åtminstone vara – en av de viktigaste broarna mellan arbetarnas ofullständiga, delvisa, otillräckliga och ännu inte genomtänkta erfarenheter (inte arbetare i allmänhet utan bestämda levande arbetare eller grupper av arbetare),

mellan detta och partiets politiska formuleringar, instruktioner och direktiv. Det är deras grundläggande betydelse. Allt härrör ur detta.

Peter den Store tillskrivs äran av att vara upphovsman till en fras som jag tror (men inte har kontrollerat) att han lånade från tidigare militära författare. ”Vapnens instruktionsböcker”, sa Peter, ”beskriver tillvägagångssätt, men inte det speciella med tidpunkten eller tillfället.” Det vill säga, när en oerfaren soldat läser fältmanualen, så kommer de övergripande reglerna för vad han ska göra i olika situationer att låta som abstrakta order som hänger i luften – precis som en uppenbarad sanning som han ska knäböja för. För att förstå saker och ting måste man utföra det och göra sina egna erfarenheter. Som Peter säger finns det inte ”det speciella med tidpunkten eller tillfället” i instruktionsböckerna, alltså inga konkreta villkor eller specifikationer eller omständigheter för att tillämpa de allmänna reglerna. Den militära utbildningens grundläggande uppgift är att kombinera reglementet med konkreta tidpunkter och tillfällen. Klubbarnas sociala och bildningsinriktning går åt rakt motsatt håll, från ”det speciella med tidpunkten och tillfället” - det vill säga från de enskilda arbetarnas, arbetargruppernas, hela fabrikers, eller hela regioners konkreta omständigheter och speciella erfarenheter – till reglementet i böckerna, det vill säga de övergripande lärdomar, uppträdande och agerande som åligger klassen i sin helhet.

Klubbarna har naturligtvis ingen egen politik, och inte heller drar de några egna allmänna slutsatser. Det får de från partiet, och klubbarna ger näring åt partiets skapande arbete genom sina egna oprövade erfarenheter. Klubbarna hjälper arbetarna som de drar till sig att tänka igenom sina erfarenheter och införliva dem på ett kritiskt sätt. Vid ungdomsförbundets tredje kongress sa Lenin: ”kommunismen förvandlas till en tom fras, till en ren skylt, och kommunisten blir helt enkelt en vanlig skrävare, om han inte i sitt medvetande bearbetar alla de erhållna kunskaperna.”¹ Men hur ska man smälta allting? På grundval av sina egna personliga erfarenheter och erfarenheterna hos gruppen kring sig, och klassen i sin helhet. Klubben är en bro från de arbetande männens och kvinnornas vardagsliv till medborgarens liv, det vill säga medvetna deltagare i statens, partiets eller sin yrkesgrupps konstruktiva arbete. Men klubbarna stöter inte bort de arbetare som redan har anslutit sig till fackföreningarnas, sovjeternas eller partiets gemensamma arbete. De hjälper dessa redan uppväckta personer att bättra på sina medborgerliga och revolutionära egenskaper ännu mer. Om man kan kalla klubben en skola, så är det en skola i medborgerligt medvetande, en skola för att öka sina egna kvalifikationer som medborgare.

Men inte bara medborgerliga kvalifikationer. Det går inte att tänka sig att höja kulturen utan att höja våra arbetares utbildning i tekniska färdigheter, utan att inpräglade en längtan att skaffa sig bättre kunskaper, utan att utveckla en yrkesstolthet. Just därför att kommunismen inte är någon abstrakt princip - ”Ner på knä, det räcker!” - utan en metod för att bygga en ny värld som på ett praktiskt sätt utgår från den befintliga världen som grundval – just därför kan man inte på allvar tala om socialismen om man inte samtidigt försöker uppnå socialismens grundläggande förutsättning, nämligen att öka landets arbetsproduktivitet.

Vi behöver inte blunda för verkligheten – de utländska arbetarkommunisternas kommentarer om produktionen i vårt land är inte alltid trösterika, långt därifrån: vi arbetar fortfarande valhänt, slarvigt, långsamt, och så vidare. Samtidigt som vi bevarar 8-timmarsdagen som en stabil grund för att utveckla proletariatet kulturellt, så måste vi uppnå en högre produktivitet. Det är en av arbetarklubbarnas uppgifter att inpränta en önskan att bli en skicklig, produktiv arbetare. Och i detta arbete ska de arbeta i nära samarbete med fackföreningarna. Inriktningen mot att utveckla bra, högt kvalificerade, revolutionära medborgare är alltså oupplösligt bunden till vår linje att utveckla bra, högkvalificerade produktiva arbetare.

¹ Lenin, *Valda verk i 10 band*, bd 10, s 93. Ur talet ”Ungdomsföreningarnas uppgifter”, 2 oktober 1920.

Ni känner till att en del av de högt kvalificerade arbetarna i Västeuropa (och det gällde delvis även för oss här) – och i vissa länder en ganska avsevärd del – har en tendens att se sig själva som en aristokrati. De fjärrar sig från resten av sin klass och fungerar som en stödjepunkt för socialdemokraterna, mensjektiverna och i USA till och med element ännu längre åt höger. Om vi skulle föreställa oss att något sådant skulle vara möjligt i vårt land, då skulle det peka på ett katastrofalt slarv i fråga om att skola arbetarklassen. Ty för oss betyder att arbetare är högt kvalificerade att de bör vara det på alla områden, alltså inte bara produktivt utan också politiskt, och att den sortens kvalifikationer borde vara högprioriterade i arbetet att höja arbetarklassens kvalifikationer i sin helhet, och inte bara dess översta skikt. Av den orsaken är frågan om att utveckla en önskan bland arbetarklassens utvecklade delar att öka sin produktivitet, öka sin förståelse av ekonomin i sin helhet och behärska yrkeskunskaperna i sitt eget arbete – det är en av klubbarnas viktigaste uppgifter.

Och denna uppgift kan självklart inte genomföras genom att moralisera. Den metoden leder överhuvudtaget ingen vart. Problemet går att lösa, eller mer exakt det kan bli möjligt att lösa, genom att dra in de högt kvalificerade arbetarna i diskussioner på klubbarna, arbetare som på samma gång är högkvalificerade kommunister. Och genom att väcka känslor hos dem av yrkesstolthet och stolthet över att vara produktiva, så kommer det att leda direkt till frågan om framgångar för hela den socialistiska ekonomin.

Jag har sagt – och det är elementärt för alla oss – att leninismen inte är en samling sanningar som man måste lyda på ett rituellt sätt, utan ett sätt att tänka som kräver att man ständigt tillämpar det i praktiken. Men det innebär givetvis inte att det går att lära sig leninismen enbart med hjälp av erfarenheter, utan teori eller böcker. Vi behöver böcker och klubbarna måste ha böcker för att studera leninismen. En resolution från partiets trettonde kongress talar om det: ”En framträdande plats i klubbarnas allmänna arbete måste vara att propagera leninismen. Ett av verktygen för vår propaganda måste vara klubbarnas bibliotek, där det måste finnas ett lämpligt urval av böcker.”

Låt mig utan att skräda på orden att urval måste förstås i betydelsen att *välja ut*, ty det har kommit ut ett oräkneligt antal böcker om leninismen, och de är inte alla lika värdefulla. Det är inte lätt att skriva om leninismen... Många av de hastigt nedskrivna små böckerna kan kastas åt sidan som värdelösa, medan de mer värdefulla fortfarande behöver omarbetas i framtiden. Ett strikt urval av sådana böcker för att användas i klubbarna är en avgörande fråga, som bara kan lösas med hjälp av gemensamma ansträngningar mellan klubbarnas arbetare och arbetarna på biblioteken.

Jag vill här för övrigt varna mot ett ganska utbrett misstag, nämligen en felaktig inställning till det som kallas en boks *folkliga* kvalitéer. Man ska givetvis skriva så enkelt som möjligt, men inte så att det skadar ämnets kärnfrågor, inte genom att på ett konstgjort sätt förenkla sitt tema, inte genom att med tystnad förbigå viktiga aspekter på det. Framställningen ska svara mot ämnets innehåll. Eftersom vi både vill höja de avancerade arbetarnas teoretiska och andra kvalifikationer med hjälp av klubbarnas arbete, så måste vi även inviga dem i ytterst komplicerade ideologiska frågor. Och där är det nödvändigt att studera! Det finns böcker som man kan konsumera lika lätt som att dricka vatten, men då lämnar de en lika lätt som vatten också – utan att stanna i ens medvetande. Det är ett hårt arbete att studera leninismen, och man kan inte närma sig den på ett ytligt och lättsinnigt sätt. Istället måste man arbeta sig in i leninismen genom att använda hacka och spade. Alla böcker är naturligtvis inte användbara för alla. Det måste finnas något samband mellan läsarens personliga erfarenheter, övergripande utvecklingsnivå och förmåga, å ena sidan, och hur uttömmande boken täcker leninismen å den andra. Men man kan inte ha inställningen att leninismen kan presenteras i en form som alla utan svårighet kan begripa. Det som går att begripa med lätthet är i allmänhet oanvändbart, oavsett vilket ämne det handlar om. Givetvis är en folklig stil ett av de viktigaste kraven vi ska ställa på de som skriver för arbetarklassen, men det vore naivt att tro att sättet att

presentera saker kan övervinna alla de svårigheter som finns inneboende i frågan.

Vad är en sund popularisering? En där framställningen motsvarar temat. **Kapitalet** går inte att skriva på ett mer folkligt sätt än vad Marx gjorde, om ämnet ska behandlas i all sin bredd. Lenins filosofiska arbeten om empiriomonismen går heller inte att utveckla på ett mer folkligt sätt än vad Lenin gjorde. Hur löser man det? Genom att ta sig igenom dessa böcker stegvis via mellanliggande steg. Det är det enda sättet att kunna förstå dem, det finns inte och kan inte finnas något annat sätt. Under sina sista år kämpade Engels mot en fördom som har med detta att göra, den ganska utbredda fördomen mot främmande ord.

Det är naturligtvis en helt onödig tillgjordhet att trava det ena främmande ordet på det andra, i synnerhet om de sällan används. Men ännu värre är egentillverkade helt obegripliga ord, som exempelvis vissa tre- och fyrstaviga sovjetiska ord som helt i onödan belamrar texten i våra tidningar och som inte går att återfinna i några utländska ordböcker. Förkortningar är godtagbara när de är kända och går att förstå. Det finns också förkortningar och sammansatta ord som passar på ett ambassadkansli eller regeringskontor, men i tidningar och vanliga böcker hamnar de helt enkelt i vägen. Och tvärtom finns det utländska ord, vetenskapliga termer, som är nödvändiga för arbetarna. Det måste finnas en ordbok på klubben, och den som leder klubben måste vara en kvalificerad arbetare. Han måste själv utvecklas, studera, och dra med de andra. Men det går inte att skapa en litteratur bara för arbetare som med en kinesisk mur skulle skiljas från all annan litteratur – den sort som använder en viss terminologi som innehåller främmande ord. Arbetarna måste utvidga sitt ordförråd, ty ordförrådet är ett verktyg för tänkandet. Att utvidga arbetarnas aktiva ordförråd är också en av klubbarnas uppgifter.

Närvaro på klubben

Nu är vi framme vid frågan om närvarofrekvens. Som jag har sagt är klubbarnas viktigaste uppgift att fungera som en bro mellan de egna lösryckta livserfarenheterna, vare sig det gäller arbetet, familjen eller något annat, och leninismens allmängiltiga idéer, det vill säga kommunistpartiets paroller och direktiv. Det är bara möjligt om dessa uppsplittrade livserfarenheter samlas ihop i en enda enhet på klubben, och det kan i sin tur bara komma till stånd om det överhuvudtaget sker några samlingar på klubben, det vill säga om folk kommer dit. [*Skratt.*]

Det är en helt oundgänglig förutsättning, och som ni känner till blir den inte alltid verklighet. Jag fick några mycket värdefulla dokument och annat material från kamrater som arbetar på klubbområdet – i Glavpolitprosvet – i synnerhet lite statistik angående klubbarbetet. Den är ofullständig, precis som all vår sovjetiska statistik för närvarande, men ger några intressanta antydningar. Det finns omkring 2.500 klubbar i Sovjetunionen. Av dessa har 561 skickat in rapporter om närvarofrekvensen. Jag tror inte vi har fel om vi uttrycker misstanken att det inte är de klubbar som har gjort ifrån sig sämst som har skickat in rapporter, utan de som inte, ska vi säga, var alltför generade för att nämna närvaron.

Den samlade statistiken visar att om det totala antalet besök delas med 561 – antalet klubbar som har skickat in rapport – så blir det i medeltal 13 besök per dag. Ja, allt som allt har ni 13 personer per dag! Om vi nu antar att resten av klubbarna inte har gjort sämre ifrån sig – och jag upprepar att det är ett alltför generöst antagande, eftersom de klubbar som skickade in rapporter troligen var de som hade bäst närvarosiffror – och om vi överför vårt medeltal till alla 2.500 klubbar, så får vi en totalsiffra på omkring 33.000 personer per dag, eller 1 miljon besök i månaden, eller 12 miljoner besök per år. Vi multiplicerar inte längre, till större tidsenheter.

Detta antal besök – 12 miljoner – kan vid ett första påseende verka glädjande, men vi är egentligen

intresserade av det antal personer som hamnar inom klubbarnas räckvidd. Om vi antar att vi har 12 miljoner personer, så skulle det naturligtvis betyda att var och en bara besöker klubben en gång per år. Och den som går dit en gång var tolfte månad besöker i själva verket den inte alls. Låt oss anta att varje person i medeltal gör ett besök per månad – det är inte särskilt ofta! - då upptäcker vi att alla klubbar sammanlagt omfattar totalt 1 miljon personer!

I verkligheten ser det annorlunda ut. Troligen är det 3-400.000 som ofta går till klubbarna, två eller tre gånger i veckan. Sedan finns det 2-300.000 som går i medeltal en gång per vecka. Och slutligen ett antal som slinker förbi klubben någon gång i månaden. Och det torde finnas ett ganska stort antal som tittar in på klubben då och då, av en slump, tillsammans med någon de känner och så vidare. Men det blir ändå i medeltal en miljon personer, vilket blir ett besök per person i månaden.

Det är naturligtvis en mycket låg siffra, skrämmande låg! Vi ska inte glömma denna siffra – givetvis inte för att klandra de som jobbar på klubbarna, inte alls – utan för att visa hur ytterst begränsat vårt kulturella arbete fortfarande är. Det är statistik av samma sort som den som skildrar läskunnigheten i vårt land, eller antalet barn som inte kan utbildas på grund av brist på skolor, och andra sorgliga siffror.

Dessa siffror visar att vi har mycket, mycket mer att göra än vad vi hittills har gjort. Frågan om att öka klubbarnas utbredning, öka deras dragningskraft på massorna, hänger nära samman med hela vårt kulturella arbete.

Men jag tror att det finns ett villkor som måste betraktas som speciellt viktigt. Om vi inte ställer denna fråga på rätt sätt kommer vi inte ens att återfinna de andra aspekterna på frågan om att öka klubbarnas inflytande. Det handlar om klubbarbetets frivilliga karaktär.

Inte ens en antydning om tvång

Angående detta ämne sa den trettonde partikongressen: ”Klubben ska organiseras på grundval av ett frivilligt medlemskap, som i största möjliga mån garanterar ett aktivt och intresserat deltagande från medlemmarna.” Det existerar naturligtvis inget tvång på detta område, åtminstone inget uppenbart eller öppet tvång. Men det kan uppstå oavsiktliga, indirekta, dolda former av tvång. Och i den situation vi står inför är detta problem nyckeln till alla de andra.

Kamrater, arbetarklassen har framför sig staten, partiet, fackföreningarna, kooperativen, liksom klubbarna och så vidare. Genom själva sin natur är staten en våldsapparat, och i tider av revolution, i synnerhet under svåra perioder, är det en apparat för mycket strängt våld. Vi har inte glömt att vi gick igenom krigskommunismen. Och om det blir frågan om att skydda republiken från yttre fiender under besvärliga förhållanden, så kan vi inte lova att vi aldrig kommer att återvända till krigskommunismen.

Staten är en våldsapparat. Det kan inte vara på annat sätt. Till skillnad från staten är partiet en frivillig sammanslutning av likasinnade. Men vårt parti sitter i ledningen för staten, dess öde är nära knutet till statens öde. Därför finns det oundvikligen vissa element av tvång även i vårt partis roll och verksamhet.

De fackliga organisationerna omfattar bredare grupper än partiet. De ställer inga andra villkor på medlemmarna än allmän lojalitet mot klassen. Men även fackföreningarna är direkt, och utifrån en ledande ställning, indragna i att reglera arbetarnas materiella villkor. Via fabrikskommittéerna spelar fackföreningarna i praktiken en mycket viktig roll i fabriakens liv. Även för fackföreningarna gäller ett visst element av maktutövning – om än inte i form av direkt ordergivning. Huruvida detta element av maktutövning känns lättsamt eller hårt beror på fabrikskommittéernas och fackföreningarnas skicklighet, taktisinne och rätta inriktning i sin helhet. Men ändå existerar detta element

och det går inte att undvika.

För klubbarna är situationen en helt annan. Här kan det inte finnas och får det inte under några omständigheter finnas någon maktutövning eller ordergivning. Här återkommer vi till det jag började med: leninismen är inte en princip som tvingas på utifrån, som om man skulle säga: ”Här är sanningen – knäböj inför den.” Nej, sådan är inte leninismen. Alla arbetare – och i detta fall alla medlemmar i klubben – måste få chansen att utgår från sina egna erfarenheter och arbeta sig fram till leninismen.

Klubbarna är inte organisationer för att ge order, och ännu mindre är de organisationer för att göra anspråk på makt, inte alls. Varje antydan om detta i klubben eller via den skulle krossa den. Skolan är obligatorisk men klubben är frivillig. Det måste råda en princip om fullständig och ovillkorlig frivillighet i klubbarna. Om arbetarna märker den minsta domderande attityd hos klubbens ordförande eller hos administrationen, så är det ett allvarligt och farligt misstag som måste rättas till.

Inte det minsta tvång! Inte ens en antydan till tvång! Inga order! Inte ens antydan till ordergivning!

Det måste sägas öppet att om arbetare som har kommit till klubben från fabriken upplever ens de minsta administrativa påtryckningar, så kommer de vid första bästa tillfälle att lämna den och gå till krogen – och det med rätta! Och även bara delvis medvetna arbetare vet att det är nödvändigt med järndisciplin i ett revolutionärt land som omges av fiender på alla sidor. De är beredda att göra militära uppoffringar och arbeta när det behövs gemensamma ansträngningar för att försvara landet. Men när de kommer till klubben – för att utbyta erfarenheter – då ska de kunna känna att de befinner sig bland likar, att saker och ting förklaras på ett vänligt sätt, och att man tar hänsyn till deras bristande kunskaper på ett artigt men enkelt och försynt sätt, att ingen ger order, ingen driver med dem, att det inte finns ens en antydan om tryck utifrån, att de kan känna sig hemma och andas fritt.

Det finns eller håller på att organiseras många sammanslutningar som organiseras på frivillig basis idag: Ner med analfabetism-organisationen, en förening för hemlösa barn, en för hjälp till världsrevolutionens offer, Vozduchoflot [en frivilligorganisation för att gynna uppbygget av ett flygvapen], Dobrochim [en frivilligorganisation för att understödja den kemiska industrin och det kemiska arbetet inom militären]. Det talas också om en förening för att främja biografer, en förening för nya villkor i vardagslivet, och så vidare.

Långt ifrån alltid följer man principen om att bara använda frivilliga. Ofta innebär det i själva verket att man ganska formellt väljer ut eller faktiskt utser en grupp arbetare till ett nytt jobb. Detta är inte tillrådligt och borde inte få ske. Om vi vill att sådana föreningar verkligen ska ha en skolande funktion, så ska de oförbehållsamt befrias från allt tvång, vare sig direkt eller indirekt – inte därför att sådant tvång är betungande utan snarare för att det kanske inte beaktas.

Tag Dobrochim till exempel. Jag väljer denna organisation medvetet, eftersom den är ny och mer specialiserad. Jag diskuterade denna fråga med flera klubbordförande vid en konferens och var helt överens med dem. Som vi snart ska se är inte diskussionen om Dobrochim åtskilt från diskussionen om klubarbetet. De hänger intimt samman. Vi har bildat Dobrochim som en förening för att främja den kemiska industrin och det kemiska arbetet inom militären. Hur bör den bildas? Om vi slår in på en väg att tilldela fabriken vissa delar, och utse ”frivilliga” till detta arbete, så kommer det inte att leda någon vart. Man kan givetvis välja några personer vid ett allmänt möte, på en motion från fabrikskommittén eller particellen, och kalla dem en kärna till Dobrochim. I statistiken ser allt bra ut, men vad kommer de att göra? Jag vet inte, ni vet inte, och ibland vet de inte ens själva. [Skratt.]

Det avgörande är att hitta folk på fabriken som verkligen är intresserade av dessa frågor och få med dem i arbetet. Varje fabrik och verkstad innehåller säkert en hel massa olika personligheter. Vilken sort siktar vi främst på? I första hand den revolutionära arbetaren eller administratören. Det kravet

ställs av den tidsålder vi lever i, av vår tids säregenheter, de uppgifter som partiet, fackföreningarna och regeringen står inför.

Men bland arbetarmassorna finns det många element som är värdefulla i sig själva, men som politiskt är mindre aktiva än andra. Det finns arbetare som är fullt upptagna med produktionen som sådan, som är upptagna av sin specialitet, som vill utvecklas sitt arbete, bättra på sina kvalifikationer och som läser och studerar sina respektive arbetsområden. Det finns arbetare som är mycket intresserade av vetenskap och teknik, inklusive kemi. Det är dessa vi behöver hitta och dra in i arbetet.

Låt oss säga att vi är på en fabrik med 5.000 arbetare. Låt oss till att börja med hitta tre arbetare som själva är intresserade av kemi. Det är ojämförligt mycket bättre än om ett allmänt möte, på en motion från fabrikskommittén, föreslår att flera populära arbetare som redan är överhopade med arbete ska bli experter på kemi. Det leder ingenstans, de som blir utsedda på detta sätt glömmer det efter en månad eller ett halvår, och platserna blir inte fyllda.

Men om en arbetare är mycket intresserad av kemi – och sådana finns det på varje fabrik – då kommer saker och ting att ha en stabil grund. Hur ska man hitta dem? Genom klubben och biblioteket: det är bara där som deras individuella intressen visar sig – i den sorts böcker de väljer, i deras samtal, i vilka föreläsningar de går och lyssnar på.

Allt eftersom de offentliga angelägenheterna blir alltmer komplicerade och specialiserade behövs det ett noggrant individuellt urval av arbetare, för både små och stora jobb. Bara på så sätt kan fabriken ur sin krets välja de som ska vara aktiva i de olika offentliga organisationerna. Denna sorts individuella urval av arbetare och utvecklingen av deras kvalifikationer utifrån vilka intressen de har, och utifrån deras intellektuella förmåga, kan bara komma till stånd under partiets och fackföreningarnas överinseende med hjälp av ordentligt och brett fungerande klubbar. Alla dessa föreningar ska i sin tur knytas samman via klubbarna, utbyta erfarenheter i klubbarna och därmed utvidga både sina medborgerliga och andra meriter.

Klubbarna och krogen

Kamrater, jag har antytt att arbetarna, om de känner av ens ett indirekt tvång istället kommer att gå till krogen. Men det händer också ibland att krogen kommer till klubben. [*Skratt.*]

Jag vet att detta bara är en del av en stor och svår fråga, och jag tänker inte ta upp frågan om alkoholismen och kampen mot den och alla dess följder här – även om jag tror att vi snart måste ta itu med denna fråga ordentligt, ty den hänger mycket nära samman med hur det ska gå för vårt ekonomiska och kulturella arbete.

Men jag ska bara beröra den del av problemet som hänger samman med klubbarna, och först av allt ska jag återge en liten händelse som verkligen chockade mig, och som jag anser att vi måste offentliggöra för att på ett mer exakt sätt närma oss sanningen.

Händelsen gällde en klubb som hette Lenins Arbetarpalats, och rörde frågan om en matsservering. Det här berättade kamrat Sjagajev – jag har skrivit ner hans berättelse ord för ord: tillståndet till matsservering har tilldelats en privatperson! Varför? Därför att kooperativet och Narpit¹ *vägrade inrätta en servering om den inte sålde öl.*

Klubben visste hur den skulle försvara sina intressen och anlitate en privatperson för att starta serveringen. Denna person tar samma priser som MSPO [= konsumentkooperativ], ger 20% rabatt till klubbmedlemmar, och betalar 70 rubel i månaden i hyra till klubben. Det är en liten men oerhörd

¹ **Narpit** var förkortning för *Narodnos pitanja* (Mat till folket), som var en speciell organisation för att främja offentliga matställen, speciellt vid fabriker. Den fick stöd från fackföreningar, kooperativ och från regeringen.

viktig händelse!

En arbetarklubb vill starta en matservering. Till vem vänder de sig? Till kooperativet och Narpit, det vill säga offentliga organisationer. Och vad säger kooperativet? Vi gör det inte utan öl, det är inte lönsamt. Vad säger Narpit? Vi tar oss inte an den om det inte finns öl: vi kommer att förlora pengar. Vad gör klubben? Den ger verksamheten till en privatperson, som säljer till klubbmedlemmarna till ett pris som är 20% lägre än de regeringskontrollerade priserna, betalar 70 rubel i månadshyra, och gör, får vi anta, ändå en vinst.

Kamrater, det är en stor skam och skandal att kooperativet och Narpit, eller de företrädare som var inblandade i detta fall, på ett så otillåtet sätt valde att följa minsta motståndets lag, och pressa klubben i riktning mot att förvandlas till en krog. Om klubben bara kan locka till sig folk genom att erbjuda öl, då behöver vi inte oro oss över något annat. Kroka bara fast arbetaren med öl. (Jag vet inte om man egentligen kan tala en "krok av öl" eftersom öl är flytande, men ändå fungerar öl lika bra som någon annan krok) – fånga honom och hala in honom. Vad är då klubben till för? Det placerar klubben helt vid sidan av. Vilken är kooperativets uppgift? Att lära sig att driva en lunchmatsal med låga priser, att göra en liten vinst och stöda klubben. Men nej, de säger till oss: varför anstränga sig och göra livet svårt för sig själv (det vore som att agera som en ynkelig privat handelsman!)? Varför finns det överhuvudtaget öl? Låt oss sälja öl så har vi garanterat vår verksamhet utan en massa problem. Det är minsta motståndets lag, som är lika otillåtelig för klubben och kooperativet, eftersom det komprometterar hela verksamheten och är fullständigt nedbrytande.

Detta exempel är särskilt slående, eftersom den privata affärsmannen visade att det gick att klara sig helt utan öl.

För övrigt vet jag inte hur stor andel av de 12 miljoner besöken som kan tillskrivas besök för öl. Hursomhelst är det uppenbart att en matservering med öl förvisso kan förbättra statistiken över besöksfrekvensen. [*Skratt.*]

Det finns de som säger: Nåja, det är trots allt inte så fruktansvärt. Det finns en regel för att hantera sådana situationer – låt bara varje person få dricka två flaskor öl i matsalen. En klok regel – vem skulle kunna förneka det? - men jag vet inte hur man skulle säkerställa att den följs. Troligen skulle man bli tvungen att kontrollera varenda medlem med en manometer för att mäta trycket från lukten av öl. [*Skratt.*] Men en manometer är en ganska dyr leksak och ligger knappast inom räckhåll för vår klubb. Dessutom misstänker jag att klubbordförandena skulle få alltför mycket besvär att se till att två-flaskors-regeln efterlevs, och de har redan problem så det räcker.

Det går naturligtvis att dra massorna till klubben genom att erbjuda öl, men att locka bort dem från krogen med hjälp av öl är samma sak som att driva ut djävulen med hjälp av hin håle. [*Skratt.*] Det kommer inte att leda till särskilt många kulturella framsteg, och dessutom döljer det bara det faktum att klubben inte kan dra till sig massorna av egen kraft, och det är inte det värsta. Det är inte av abstrakta moraliska skäl vi måste kämpa mot att grunda våra klubbar på öl, utan just på grund av att vi först och främst måste ge klubbarna inspiration att locka till sig massorna med hjälp av sina egna individuella kvalitéer och inte med hjälp av den substans som Tolstoj tänkte på när han sa, "Från den kan man få alla möjliga kvalitéer."

Jubileumskampanjer och vardagslivets problem

Folk dras till klubben om det finns liv i den, och liv betyder att systematisera de största och viktigaste dagliga erfarenheterna. Utifrån denna synvinkel kan man bara hälsa den senaste partikongressens resolution med tillfredsställelse, det vill säga den resolution som avlägsnade eller åtminstone förändrade en av klubbarbetets byråkratiska sidor – de oräkneliga kampanjerna för att fira olika

datum i kalendern.

Så här sa kongressresolutionen i denna fråga: ”När man minskar på antalet kampanjer, och begränsar dem till bara de allra viktigaste, måste man ständigt och outtröttligt belysa de viktigaste internationella och inhemska politiska händelserna som en del av det pågående arbetet.”

Kamrat Suchanov, som leder en av det största klubbarna i Moskva, har faktiskt visat mig en lista över vilka datum som antas firas med kampanjer, och det går inte att låta bli att säga: här över-skuggas de levande av de döda, och det förflutna tynger ner förmågan att svara på det nuvarande.

Det visar sig särskilt tydligt i ett fall, som jag ska återropa för att påvisa behovet att göra en del förändringar i klubbarnas jubileumskalender. Som ni vet upptas en stor del av klubbarnas liv av Pariskommunen. Det var naturligtvis en händelse av stor historisk betydelse. Men allting är relativt: Pariskommunen figurerade mycket mer i historien före Oktober än efter. Dessutom har det sedan Oktober ägt rum ytterst viktiga händelser som vi har bortsett ifrån. I Italien hade den sin egen italienska Kommun i september 1920, som slutade med ett nederlag och seger för fascismen.¹ I mars 1921 skedde ett heroiskt uppror i Tyskland.² Slutligen uppstod det i Tyskland förra året en mäktig revolutionär rörelse, som slutade med grymmaste av alla nederlag, ett nederlag utan kamp.³

Vi i den äldre generationen skolade oss i viss mån inför Oktober på grundval av Kommunens historia. Varenda revolutionär som är det minsta skolad och varenda ung arbetare som studerar idag måste givetvis ha en uppfattning om Pariskommunen. Men det är ojämförligt mycket viktigare för dagens kommunister och unga arbetare som lär upp sig till kommunist att känna till och förstå varför det italienska proletariats revolutionära uppror i september 1920 led nederlag, varför det tyska proletariats revolutionära uppror i mars 1921 led nederlag, och slutligen varför det tyska proletariats enorma, aldrig tidigare skådade revolutionära rörelse 1923 led nederlag. Och om det handlar om att välja mellan Pariskommunen och det tyska proletariats revolutionära rörelse förra året, så måste man rösta på förra året med båda händerna. Varför? Därför att det ger en levande vägledning i dagens händelser. Om de unga arbetarna har oktoberrevolutionen, det italienska upproret, och marsupproret i Tyskland och förra årets revolutionära rörelse i Tyskland som vägvisare så kommer de att få ett perspektiv på dagens världsrörelse, de kommer att känna händelsernas rytm, de kommer att betrakta revolutionens fortsatta utveckling mer beslutsamt, tillitsfullt och förnuftigt, och de kommer att inse de villkor under vilka den kan segra eller bli besegrad.

Men det räcker inte att bara föra klubbarnas jubileumskalender *närmare* vår tid. Man måste gå i takt med dagens händelser och behov. Här kommer vi till frågor om det dagliga livet. Efter vad jag

¹ Efter Första världskriget växte den revolutionära rörelsen i Italien, och i september 1920 tog arbetarna över fabriker och industrier. Det skrämde socialdemokratien som slog till reträtt varvid proletariatet blev utan ledare. I november hölls den första större fascistiska demonstrationen. De socialdemokratiska ledarna hoppades att de skulle återvinna borgarklassens förtroende mot fascisterna, och hindrade arbetarna från att bekämpa Mussolinis band. Men borgarna anslöt sig till fascisterna. I sista minuten utlyste socialdemokraterna en generalstrejk, men de demoraliserade och förvirrade arbetarna svarade inte och fascisterna kunde stärka sitt grepp. Denna utveckling analyseras av Trotskij i kapitlet ”Lärdomarna från Italien” i *Vad härnäst? Det tyska proletariats ödesfrågor*, i [Kampen mot nazismen i Tyskland](#), på marxistarkiv.se

² I mars 1921 uppmanade det tyska kommunistpartiet till väpnat uppror för att gripa makten. Uppmaningen kom under kampen mot den socialdemokratiska reaktionen i gruvdistrikten i centrala Tyskland. Aktionen krossades efter två veckor. Komintern fördömdeaktionen och ultravänsteristernas teori om att ”sporra” arbetarna.

³ 1923 ledde den svåra ekonomiska krisen och Frankrikes invasion av Ruhr till att det uppstod en revolutionär situation i Tyskland. Större delen av arbetarklassen vände sig till kommunistpartiet för stöd, men partiledningen vacklade och missade ett ytterst gynnsamt tillfälle att kämpa om makten, vilket gjorde det möjligt för de tyska kapitalisterna att återta initiativet. Kremls ansvar för att missa denna möjlighet var en av anledningarna till den tyska Vänsteroppositionens bildande i slutet av 1923.

förstår ska kamrat Pletnov hålla en rapport om detta ämne.¹ Jag ska därför bara säga några få ord utan att gå in på det i djupet, så kan jag polemisera mot honom senare, på ett teoretiskt och principiellt plan.

Kamrater, på vardagsproblemens område har vi två ytterlighetsuppfattningar, som jag tänker mig kommer att övervinnas med tiden. De är, å ena sidan, *likgiltighet inför frågor om det dagliga livet*, som döljs bakom diverse argument och ibland till och med framträder öppet, och å den andra *att fantisera om det dagliga livet*. Ibland går dessa ytterligheter väldigt bra ihop. Som jag sa försöker man ibland rättfärdiga likgiltighet inför det dagliga livets problem teoretiskt ungefär så här: varför ska vi bry oss om vardagslivets problem? Vardagens vanor och seder tillhör ju trots allt överbyggnaden, men grunden består av den ekonomiska produktionen. När ekonomin förändras, så kommer allt annat att ändras automatiskt... Det låter väldigt marxistiskt. Men i själva verket är det bara väldigt okunnigt. [Skratt.]

Alla överbyggnader reser sig på ekonomiska grundvalar, och om man resonerar på det sättet finns det ingen anledning att studera politik, ty politiken reser sig också på produktionens grundvalar. Men poängen är att grunden inte kan förändras utan politik, ty det är politiken som är verktyget för att förändra den ekonomiska grunden. Samma sak gäller vardagslivet: vanor och seder formas på grundval av speciella produktionsformer, men de kännetecknas av att de sackar efter förändringar i ekonomin, och man måste driva dem framåt med hjälp av den revolutionära piskan. Och om revolutionen sitter vid makten, så kan den göra det med hjälp av organiserade påtryckningar, med hjälp av exempelns makt, genom propaganda, etc.

Vi kan naturligtvis inte hoppa över våra ekonomiska grundvalar och skapa någon sorts utopiska samhällen i vårt nuvarande fattiga tillstånd, utan att ha byggt de ekonomiska förutsättningarna för sådana kommuner. Just det är uppgiften. Den motsatta ytterligheten, att fantisera om vardagsproblemen, är detsamma som att antingen försöka springa förbi det som är ekonomiskt möjligt eller att falla in i allmänna abstraktioner, att vända sig från de verkliga ekonomiska möjligheterna och ersätta det gemensamma samhällseliga arbetet att omvandla dagens liv med individuellt moraliserande, det vill säga att pumpa de enskilda individerna fulla med exakta principer om hur man ska bli en bättre människa, en metod som sällan visar sig vara till nytta.

Jag känner till tre försök att upprätta en Förening för vänner till ett Nytt liv... Enligt min uppfattning är själva namnet olyckligt. Det kan få folk att tänka i fel banor. Det vore mycket mer anspråkslöst att säga Förening för att förbättra proletariats levnadsvanor. Då skulle inte namnet peka så mycket i riktning mot att skapa en "proletär kultur".

Som jag sa, känner jag till tre försök: ett i Moskva var helt dödfött. Det utfärdades en proklamation men den mötte inget gensvar, och det var inte mer än rätt, för vad fanns det att svara på? [Skratt.] För det andra fick jag ett brev från Charkov om en Förening för vänner till ett Nytt liv, uppenbarligen från några unga kamrater som har inspirerats av de allra bästa föresatser, men som jag är rädd gör sig skyldig till idealistiska fantasier. Härom dagen fick jag så ett liknande brev från Kazan, också det från unga kamrater.

I Charkov ställde man sig uppgiften att inplantera en kommunistisk etik, estetik, etc. Allt ställdes på ett alltför allmänt sätt, på ett alltför omfattande och idealistiskt sätt. När jag började läsa programmet, visade det sig att de med kommunistisk etik menade kampen mot fylleri, slarv, fult språk, etc. Det är de allra mest vällovliga mål, men beteckningen "kommunistisk etik" är alltför svepande. Till

¹ **Valerian F Pletnov** (1886-1942) gick med i bolsjevikpartiet 1904. Från december 1920 till 1932 var han ordförande för Proletkults centralkommitté. Utsågs i februari 1921 till ledare för Glavpolitprovets konstavdelning. Både Krupskaja och Lunatjarskij angrep Pletnovs artiklar i *Pravda*.

och med en kulturell borgare skulle ju kunna hamna under den rubriken, en som inte gillar smuts, som knappt blir berusad någon gång eller svär högt, åtminstone inte offentligt. [*Skratt.*]

I Kazan har de unga kamraterna ställt sig uppgiften att ”organisera livet på ett vetenskapligt sätt”. Således var deras organisations initialer NOZj [*Nautjnaja Organizatsia Zjizni*], det vill säga ordet för kniv. Kamrater, jag är rädd för att det inte är en särskilt bra idé att denna sorts NOZj skulle hamna i oerfarna händer. [*Skratt och applåder.*] Med det vill jag inte fördöma kamraternas initiativ i Charkov och Kazan, inte alls. Men man önskar att initiativen skulle styras in i mer realistiska och praktiska kanaler.

Redan när jag för första gången hade tillfälle att skriva om detta ämne, i min bok om vardagslivets problem, uttryckte jag allvarliga farhågor: å ena sidan, sa jag, vore det en frestande tanke att organisera ett samhälle som tar itu med vardagslivet, men å andra sidan fanns faran att ett sådant samhälle inte skulle ha fast grund under fötterna, och glida iväg i riktning mot visionära fantasier. Och det ser ut som om det är precis vad som händer.

Med vilka medel kan samhället egentligen revolutionariseras? Genom att agera direkt mot dess beståndsdelar. Via Narpit, som inrättar offentliga matinrättningar. Via huskooperativ, som ska omvandla grunderna för det dagliga livet i hushållet. Via organisering av daghem. Via klubbar. Via bibliotek. Via frivilligorganisationer som tar upp kulturella uppgifter, som en förening för filmens vänner, om vi verkligen vill bilda något som kommer att få biograferna ur sitt dödläge. Med andra ord räcker det inte att organisera sig kring den abstrakta idén om ”det nya livet”. Istället behövs det en hel rad organisationer som ställer sig själv klara praktiska uppgifter på det dagliga livets område. Bara på det sättet kan vi revolutionariserat livet.

Dessa praktiska organisationer med ett enda ändamål passar inte för visionära fantasier. Ett sådant arbete har ingen hjälp av pratkvartar. Om ni är Narpit, så måste ni tillhandahålla mat, inrätta offentliga matinrättningar, och efteråt kommer vi att kontrollera hur många som kommer till matsalarna och hur nöjda de är med det ni serverar. Om ni är Narpit, och Leninpalatset ber er inrätta en matservering för dem, så ge dem inget ultimatum om öl, för i så fall har ni inget med oss att göra. Samma sak gäller kooperativet.

Vi har redan de första verktygen för att påverka vardagslivet och omvandla det. Dessa verktyg är fortfarande svaga, de behöver stärkas, utvecklas, ställas under offentlig kontroll, och det behöver skapas nya speciella organ jämsides med dem för att påverka andra delar av vardagslivet. För att föra samman de angivna organisationernas lösryckta erfarenheter måste vi jämte detta, *på den befintliga grundvalen*, organisera ett samhälle för att förbättra livet, och kanske till och med ett samhälle för ”det nya livet”, men inte som en tom abstraktion utan med kooperativen, Narpit, de kommunala bostäderna, etc som grund. Och en sådan organisation skulle bestå av ledare, delegater och medlemmar från de existerande organisationerna och institutionerna.

Under arbetet att tillgodogöra sig de olika ”vardagslivs”-organisationernas erfarenheter borde arbetarklubbarna få en mycket viktig plats. Innanför sina fyra väggar kommer klubben att samla personer som arbetar på det dagliga livets olika områden, vare sig det är på fabriks-, distrikts- eller stadsnivå. Den kommer att föra samman dem för att diskutera och utbyta åsikter om de problem de står inför. Här kommer den allmänna opinionen att formas, och utgöra ett sätt att kontrollera och tygla alla de institutioner och företag som är inblandade i samhällets vardagsliv.

Enligt min uppfattning är detta det enda realistiska sättet att omorganisera vardagslivet. Längs dessa linjer kommer vi att övervinna både likgiltighet och fantasier.

Antireligiös propaganda

Låt oss än en gång stanna vid frågan om den antireligiösa propagandan, som en av de viktigaste uppgifterna på vardagslivets område. Även här citerar jag ur den trettonde kongressens resolution. Det är kort: ”Betydande uppmärksamhet ska riktas på propaganda för att främja naturvetenskaperna (antireligiös propaganda).” Jag minns inte om denna formulering har använts tidigare, att sätta antireligiös propaganda i parentes efter ”propaganda för att främja naturvetenskaperna”. Även om så är fallet, så har det här bekräftats på ett myndigt sätt. Det är ett krav att närma sig ett gammalt problem på ett nytt och annorlunda sätt.

Under gynnsam inverkan av den stimulans som er kongress har skapat, bara själva det faktum att den sammankallas, har jag blivit tvungen att titta igenom en hel del publicerat material som jag vanligtvis inte skulle haft tid att gå igenom, i synnerhet den satiriska tidningen *Bezbozjnik* (Den Gudlöse), som innehåller en hel del teckningar, varav en del riktigt effektfulla, av några av våra bästa tecknare, en tidskrift som säkert har en positiv roll att spela inom vissa kretsar, speciellt i städerna, men som trots det knappast är inne på rätt spår i kampen mot de religiösa vidskepligheterna. I nummer efter nummer pågår på sidorna en outtröttlig duell mellan Jehova, Kristus och Allah, en kamp man mot man mellan den talangfulle konstnären Moor¹ och Gud. Vi står alla givetvis helt och hållet på Moors sida. Men om det vore allt vi gör, eller om det var vårt huvudsakliga arbete, då är jag rädd för att duellen blir oavgjord...

Hursomhelst står det helt klart och utom allt tvivel att vi för närvarande inte kan hålla vår anti-religiösa propaganda på en nivå av direkt kamp mot Gud. Det räcker inte för oss. Vi ersätter mysticismen med materialism, utvidgar först av allt massornas kollektiva erfarenheter, ökar deras aktiva inflytande över samhället, vidgar horisonten för deras faktiska kunskaper, och med det som grund slår vi när det så behövs mot de religiösa fördomarna.

Frågan om religionen har en oerhörd betydelse och är nära knuten till det kulturella arbetet och uppbygget av socialismen. I sin ungdom sa Marx: ”Kritiken av religionen är grunden för all annan kritik.” I vilken mening? I den meningen att religionen är en sorts påhittad kunskap om universum. Detta påhitt har två källor: människans svaghet inför naturen, och de sociala relationernas brist på sammanhang. Människan fruktade naturen eller ignorerade den, kunde analysera de sociala relationerna eller ignorera dem, och försökte tillfredsställa sina behov genom att skapa fantastiska bilder, begåva dem med en inbillad verklighet och knäböja inför sina egna skapelser. Grunden till detta påhitt är människans praktiska behov att kunna orientera sig, ett behov som i sin tur uppstår ur de villkor hon lever under i sin kamp för existensen.

Religionen är ett försök att anpassa sig till den omgivande miljön för att kunna klara av kampen för tillvaron. Denna anpassning har praktiska regler som passar den. Men det hela hör ihop med myter, fantasier, vidskepelse, överklig kunskap.

Precis på samma sätt som kulturen är insamlade av kunskap och färdigheter, så är kritiken av religionen grunden till all annan kritik. För att röja vägen för en riktig och verklig kunskap måste man avlägsna all påhittad kunskap. Men det stämmer bara om man ser på frågan i sin helhet. Historiskt hör den faktiska kunskapen, i olika form och proportioner, inte bara hos individen utan också under utvecklingen av hela klasser, ihop med religiösa fördomar. Kampen mot en speciell religion eller mot religionen i allmänhet, och mot all sorts mytologi och vidskeplighet, är i allmänhet bara framgångsrik när den religiösa ideologin krockar med en speciell klass' behov i en ny samhällelig

¹ **Moor** var en pseudonym för Dimitrij S Orlov (1883-1946), en framstående karikatyrtecknare och skämttecknare. Han arbetade sedan oktoberrevolutionen för det statliga förlaget. Tecknade 1920 affischer för Röda armén och den hösta politiska ledningen. 1921 gjorde han affischer för att bekämpa svälten. Blev efter 1922 vanlig skämttecknare för *Pravda*.

omgivning. Med andra ord när samlandet av kunskap och behovet av kunskap inte passar med religionens sanningar, då kan ett slag med en kritisk kniv ibland räcka för att religionens skal ska falla av.

Framgångarna för de senaste årens antireligiösa tryck beror på att de avancerade skikt inom arbetarklassen som gick igenom revolutionens skola, det vill säga skaffade sig en aktiv inställning till regeringen och samhällets institutioner, att dessa skikt med lätthet har skakat av sig skalet av religiösa fördomar som hade undergrävts av den tidigare utvecklingen. Men situationen förändras avsevärt när den antireligiösa propagandan utvidgas till mindre aktiva befolkningsskikt, inte bara i byarna utan också i städerna. Den faktiska kunskap som de har skaffat sig är så begränsad och fragmentarisk att den kan finnas jämsides med religiösa fördomar. Om inte den öppna kritiken av dessa fördomar har något stöd i personliga och gemensamma erfarenheter så leder den inte till några resultat. Man måste alltså angripa dem från en annan vinkel och utvidga de sociala erfarenheterna och den verklighetstroga kunskapen.

Medlen för detta varierar. Offentliga matsalar och daghem kan ge en revolutionär sporre till en hemmafrus medvetande och kan skynda på hennes brytning med religionen enormt. För bonden kan samma roll spelas av kemisk besprutning för att avlägsna ohyra. Själva det faktum att arbetande män och kvinnor deltar i klubbarnas liv och lämnar familjebostädernas trånga lilla bur med sina ikoner och lampor med avgudabilder, öppnar en väg till frihet från religiösa fördomar. Och så vidare. Klubbarna kan och måste på rätt sätt bedöma hur hårdnackade de religiösa fördomarna är, och hitta indirekta sätt att komma runt dem genom ökade erfarenheter och kunskaper. Så även under den antireligiösa kampen omväxlar perioder av frontalangrepp med perioder av blockader, undergrävande arbete och kringgående manövrar. Allmänt sett har vi just gått in i en sådan period, men det innebär inte att vi i framtiden inte på nytt kommer att gå till direkt angrepp. Vi måste bara förbereda oss.

Har vårt angrepp på religionen varit legitimt eller orättfärdigt? Legitimt. Har det lett till några resultat? Det har det. Vilka har det dragit till oss? De som genom tidigare erfarenheter har varit beredda att helt frigöra sig från de religiösa fördomarna. Och hur går vi vidare? Det finns fortfarande de som inte ens de mäktiga erfarenheterna från Oktober kunde frigöra från religionen. Och här kan inte antireligiös kritik, satir, karikatyrer och liknande åstadkomma så mycket. Och om man pressar på alltför hårt kan de till och med leda till motsatta resultat. Man måste borra i berget – och gudarna ska veta att berget är hårt nog! - packa i dynamitgubbar, dra ledningar till tändhattarna, och... efter ett tag smäller det igen och ytterligare en bit faller bort, det vill säga ett nytt skikt av personer rycks loss från de breda massorna... Resolutionen från partikongressen säger att vi på detta område för närvarande måste gå från explosioner och angrepp till det mer långdragna undergrävande arbetet, först och främst genom att främja naturvetenskaperna.

För att visa hur ett oförberett frontalangrepp ibland kan ge helt oväntade resultat, ska jag berätta om ett mycket intressant exempel, som hände nyligen, och som jag bara känner till muntligen, eftersom det tyvärr inte har blivit belyst i pressen ännu. Det härrör från det norska kommunistpartiets erfarenheter. Som ni troligen kommer ihåg splittrades detta parti 1923 i en opportunistisk majoritet under ledning av Tranmael,¹ och en revolutionär minoritet som var troget den Kommunistiska internationalen. Jag frågade en kamrat som bodde i Norge hur Tranmael lyckades erövra majoriteten – givetvis bara tillfälligt. Som ett av huvudskälen åberopade han de norska fiskarnas religiösa bakgrund. Som ni känner till har det kommersiella fisket en låg teknologisk nivå, och styrs helt av naturen. Det

¹ **Martin Tranmael** (1879-1967) ledde det norska Arbeiderpartiet och var redaktör för dess största tidning. Han gick emot Kominterns exekutivkommittés krav att utesluta vissa av partiets politiskt oliktankande medlemmar och bröt senare helt med internationalen. Verkade sedan för och hjälpte till att ansluta Arbeiderpartiet till den socialdemokratiska Andra internationalen.

är grunden till fördomar och vidskepelse. Och kamraten som berättade om denna händelse sa skämtsamt, att religionen för de norska fiskarna är något av en sorts skyddskläder.

I Skandinavien fanns det också intellektuella och akademiker som flirtade med religionen. De fick helt berättigat stryk med marxismens skoningslösa piska. De norska opportunisterna utnyttjade på ett skickligt sätt detta för att få fiskarna att gå mot den Kommunistiska internationalen. Fiskaren, en revolutionär som i sitt hjärta känner stark sympati för Sovjetrepubliken, sa till sig själv: ”I grund och botten handlar det om detta. Antingen måste jag vara för Kommunistiska internationalen, och gå utan Gud och fisk [*skratt*], eller så måste jag med tungt hjärta bryta med internationalen.” Och bröt gjorde han... Det illustrerar hur religionen ibland kan skära djupt till och med inom den revolutionära politiken.

Det gäller naturligtvis i ännu högre grad för våra bönder, vars traditionellt religiösa bakgrund hänger nära samman med villkoren för vårt efterblivna jordbruk. Vi kommer att kunna besegra de djupt rotade religiösa fördomarna bara genom att ge bönderna och jordbruket elektricitet och kemi. Det betyder givetvis inte att vi inte ska dra fördel av varje teknisk förbättring och överhuvudtaget varje socialt fransteg för den antireligiösa propagandan, för att uppnå en delvis brytning med det religiösa tänkandet. Nej, allt detta är lika obligatoriskt som tidigare, men vi måste ha ett riktigt övergripande perspektiv. Man kan inte nå några avgörande framgångar genom att helt enkelt stänga kyrkor, som man har gjort på vissa ställen, och med hjälp av andra administrativa överdrifter, utan det bereder tvärtom vägen för en starkare återgång till religionen.

Om det stämmer att kritiken mot religionen är grunden för all annan kritik, så är det under vår epok lika sant att elektrifieringen av jordbruket är grunden för att rensa undan böndernas vidskeplighet. Jag skulle vilja citera några anmärkningsvärda ord av Engels, som tills helt nyligen var okända, och som handlar om vikten av att elektrifiera jordbruket.

För inte länge sedan publicerade kamrat Rjazanov för första gången Engels brevväxling med Bernstein och Kautsky – utomordentligt intressanta brev.¹ Ju mer material av den gamle Engels som når dagens ljus, desto mer fascinerande visar han sig vara, både ur ideologisk synvinkel och som person. Jag ska nu citera honom direkt när han talar om frågan om elektrifiering och hur man ska övervinna klyftan mellan stad och land.

Brevet skrevs av Engels till Bernstein 1883. Ni minns att den franska ingenjören Deprez 1882 upptäckte ett sätt att överföra elektrisk energi genom en ledning. Och om jag inte missminner mig visade han vid en utställning i München – hursomhelst någonstans i Tyskland – hur man kunde överföra elektrisk energi på en eller två hästkrafter i omkring 50 kilometer. Det gjorde ett enormt intryck på Engels, som var oerhört känslig för uppfinningar på det naturvetenskapliga, tekniska, etc området. Han skrev till Bernstein: ”Deprez' senaste uppfinning... befriar industrin från alla lokala begräns-

¹ **Friedrich Engels** (1820-1895) var Marx närmaste medarbetare och grundade tillsammans med honom den moderna vetenskapliga socialismen. Hans brev gavs 1924 ut på engelska av Marx-Engelsinstitutet (*Marx and Engels Archive*, vol I).

Breven redigerades av **David B Rjazanov** (1870-1938), en historiker och filosof som anslöt sig till bolsjevikerna 1917. Han organiserade Marx-Engelsinstitutet men drog sig senare tillbaka från det politiska livet. Hans noggranna inställning till partihistorien gjorde honom dock misshaglig för Stalin. Han kom därför att hamna bland de svarande vid rättegången mot det s.k. ”mensjevnikiska centrat” 1931, som anklagades för att smida ränker för att återupprätta kapitalismen. Rjazanov blev landsförvisad.

Eduard Bernstein (1850-1932) var den tyska socialdemokratins första ”revisionistiska” teoretiker. I sin *Evolutionary Socialism* skrev han att man kunde uppnå socialismen genom att successivt demokratisera kapitalismen och att arbetarrörelsen måste överge klasskampen till förmån för klassarbete med den ”progressiva” borgarklassen.

Karl Kautsky (1854-1938) ansågs före första världskriget vara marxismens främste teoretiker. Under kriget övergav han dock internationalismen och gick senare mot den ryska revolutionen.

ningar, och gör det möjligt att använda även den mest avlägset belägna vattenkraft. Och även om den till en början bara kommer att användas av städerna, så måste den till slut bli *en ytterst mäktig hävstång för att avskaffa motsättningen mellan stad och landsbygd.*”

Vladimir Iljitj kände inte till dessa rader. Denna brevväxling har nyligen publicerats. Den hade hållits dold i Tyskland, i Bernsteins ägo, tills dess kamrat Rjazanov lyckades få tag på den. Jag vet inte om ni kamrater inser med vilket sträng uppmärksamhet, och ändå stor ömhet, Lenin noggrant brukade studera sina läromästares, Marx’ och Engels’, verk och hela tiden hittade nya bevis på deras insikt och skarpsinne, deras tänkandes allmängiltighet, deras förmåga att se långt förbi sin tid. Jag tvivlar inte på att detta citat – där Engels samma dag som man har visat en metod för att överföra elektricitet över långa avstånd, tittar över huvudet på industrin och ser byn och säger att denna nya uppfinning är en kraftfull hävstång för att avskaffa motsättningen mellan stad och land – jag tvivlar inte på att Lenin skulle ha gjort detta citat till vardagsmat i partiets tänkande. När man läser detta citat är det nästan som om den gamle Engels samtalar med Lenin från havsbotten (Engels kremerades och askan spreds i enlighet med hans önskan i havet)...

Kamrater! Processen att utrota religionen är dialektisk. Under processen finns det perioder med olika tempo, som beror på kulturens övergripande tillstånd. Alla klubbar måste vara observationspunkter. De måste hjälpa partiet att orientera sig under denna uppgift, hjälpa det att hitta det rätta ögonblicket och hålla rätt takt.

Religionen kommer att kunna avskaffas helt och hållet först när vi har byggt upp ett fullt utvecklat socialistiskt system, med andra ord en teknologi som befriar människan från allt förnedrande beroende av naturen. Det går bara att uppnå under samhällsförhållanden som är fria från hemlighetsmakeri, som är helt igenom överskådliga och inte förtrycker människor. Religionen översätter naturens och samhällsförhållandenas kaos till ett språk av orimliga bilder. Bara genom att avskaffa kaoset på jorden kan man för evigt avskaffa dess religiösa återspeglning. En medveten, förnuftig, planerad ledning av samhällslivets alla aspekter kommer för all tid att avskaffa all mysticism och annat djävulskap.

Kulturellt arbete och ”proletär kultur”

Kamrater! Jag har redan sagt viktigaste som jag hade skrivit upp att säga om klubbarna. Utöver det vill jag bara ställa detta arbete i ett visst perspektiv, som enligt min uppfattning på bästa sätt kan framställas om vi intar en kritisk hållning till frågan om klubbarna som ”den proletära klasskulturens smedjor”.

Jag tar upp kamrat Pletnovs formulering. Jag tänker inte polemisera med honom därför att jag inte värderar hans kulturella arbete, som jag precis som ni tvärtom ger den allra största betydelse, utan därför att jag tycker att det finns vissa faror i hans sätt att ställa frågan teoretiskt. I 1923 års upplaga av sitt arbete om klubbarbetet säger Pletnov: ”Som sådan ska klubben för alla sina medlemmar bli en smedja där den proletära klasskulturen skapas. Vi måste så kraftfullt som möjligt betona att skapandet av den proletära kulturen är en process av klasskamp, en logisk fas i proletariatets kamp (jag upprepar, kamp!) mot den borgerliga makten.” I en artikel från i år upprepas samma formulering, men med en intressant förändring: ”Klubben är centrum för att utveckla proletariatets samhälleliga medvetenhet, där proletariatet skapar *element* till den proletära klasskulturen.” Tidigare sa han ”proletär klasskultur”, men här säger han ”*element* till en proletär klasskultur”, han framställer det alltså något mer försiktigt.

Kamrater, det är inte på grund av principrytteri eller kinkighet, utan av principiella och praktiska skäl, som jag tvingas påpeka att detta är fel sätt att ställa frågan. I den redan citerade artikeln, disku-

terar kamrat Pletnov med en fackföreningsmedlem (jag har inte läst dennes artikel) och ger en enligt min uppfattning helt riktig allmän beskrivning av klubbarbetet, men han avslutar med en teoretisk formulering som halvt om halvt raserar artikelns grundläggande tes.

Hur ska klubbarna egentligen kunna skapa en ny proletär klasskultur? Vad betyder det? I en av sina sista artiklar, "Dagboksblad",¹ skrev kamrat Lenin om den proletära kulturen. Dessa rader har citerats ett flertal gånger, ofta för att dölja tankegångar som står i direkt motsättning till citatet – en teknik som man bara alltför ofta stöter på. Så här sa Lenin: "Medan vi pratar om den proletära kulturen och dess förhållande till den borgerliga kulturen", så visar det sig att vi är kulturella dumhuvuden i fråga om skolor, och så vidare. "Det visar hur mycket viktigt grovarbete vi ännu måste utföra för att nå upp till en vanlig civiliserad västeuropeisk stats nivå."

Hos Lenin ligger betoningen här på "vanlig civiliserad", det vill säga *borgerlig*. Det är alltså den nivå vi först av allt måste uppnå! I sin artikel "Om Kooperationen"² säger Lenin: "idag förskjuts [tyngdpunkten] till det fredliga organisatoriska 'kulturella' arbetet." Och längre fram: "Men lämnar man [de internationella förhållandena och den internationella kampen] åsido och begränsar sig till de inre ekonomiska förhållandena, så förflyttar sig nu tyngdpunkten i vårt arbete faktiskt till upplysningsverksamheten." Men kamrat Pletnov använder alltid ordet "kulturbärare" (det vill säga att kultivera) föraktfullt och ställer det mot att "skapa en proletär kultur".

Hur ska man förstå termen "proletär kultur"? På vilket sätt kan klubbarna bli den proletära kulturens smedja? Hur? Ty även om klubben är en mycket viktig och livsavgörande del av vår samhällsstruktur så är den bara en del, som av sig själv absolut inte kan skapa något som på ett kvalitativt sätt skiljer sig från det som samhället i sin helhet ger upphov till. Så i vilken mening kan klubben bli en smedja för den proletära klasskulturen? Och återigen måste man före allt annat besvara frågan: hur ska man förstå ordet "proletär kultur"?

Vi använder alla medel, inklusive klubbarna, för att bygga upp en socialistisk ekonomi, ett socialistiskt samhälle, och följaktligen en socialistisk, klasslös kultur. Men innan vi har uppnått det återstår fortfarande en långvarig övergångsperiod, som också kommer att ha en egen sorts kultur, som under en tid kommer att vara mycket dåligt utformad och motsägelsefull. Jag vill tro att det är just denna övergångsperiod som ni vill benämna "proletär kultur". Ord kan naturligtvis användas på olika sätt, och vi ska inte gräla om ord. Men för att nå frågans kärnpunkt utan misstag måste vi slå fast vad orden betyder.

Låt mig för att jämföra ta en annan, liknande term. Vi rör oss framåt mot en socialistisk ekonomi via en övergångsperiod. Vad ska man kalla ekonomin under denna övergångsperiod? Vi kallar den NEP. Är det en vetenskaplig term? Inte på minsta sätt. Det är en vedertagen beteckning i brist på bättre. Ofta talade Vladimir Iljitj om vår övergångsregim som statskapitalism, men när han gjorde det lade han alltid till orden "inom citationstecken", eller så kallade han det "statskapitalism av en mycket, mycket speciell sort". Många personer förstår inte detta förbehåll, och säger *statskapitalism* oförbehållsamt, och kallar till och med våra statliga företag och karteller för "statskapitalistiska organ", vilket givetvis är alldeles fel, vilket Vladimir Iljitj förklarade i sin artikel "Om Kooperationen".

Således föreslog Lenin en högst villkorlig term (inom citationstecken!), "statskapitalism", för systemet under övergången till socialismen. Om ni så önskar kan vi kalla denna ekonomiska övergångsperiod för "att skapa en proletär ekonomi". Jag tycker inte om termen eftersom den inte uttrycker frågans kärnpunkt (att hela innehållet befinner sig i ett övergående tillstånd), men om de

¹ Lenin, *Valda verk i 10 band*, bd 10, s 528-33. - öa.

² Lenin, *ibid*, bd 10, s 534-41. - öa.

propsar på det och erbjuder sig att använda citationstecken, eller ännu hellre dubbla citationstecken, så är jag nästan beredd att säga, ”OK, vad ska man göra? Om det skulle få kamrat Pletnov att må bättre.” [*Pletnov från sin plats: ”Aldrig!” Skratt.*] Desto bättre.

Men det finns verkligen en fullständig parallell här: om termen proletär kultur ska tas på allvar, så borde den ha en grundval i form av en proletär ekonomi – i synnerhet som kulturen har en tendens att sacka efter den ekonomiska grunden lite. Men om ni (med full rätt!) vägrar att kalla vår övergångsekonomi för en ”proletär klassekonomi”, då har ni likaså undergrävt det abstrakta begreppet proletär kultur.

Vad kännetecknar vår ekonomi? I sin bok om naturaskatten förklarade Lenin att vår övergångsekonomi innehåller rester av ett patriarkaliskt samhälle, ett oräkneligt antal inslag av småvaruproduktion, privatkapitalistiska inslag, statskapitalistiska inslag, och slutligen inslag av en socialistisk ekonomi. Tillsammans utgör detta övergångsperiodens ekonomi, som kan kallas ”statskapitalism” (inom citationstecken!) eller – som någon har föreslagit – en ”socialistisk marknadsekonomi”.

Det går att komma överens om terminologin, men man måste helt och hållet förstå begreppen det handlar om. Och vad består övergångsperiodens kultur av? Av fortfarande mycket mäktiga rester av den aristokratiska periodens kultur – och allt är inte värdelöst. Vi ska inte kasta ut Puskjin och Tolstoj. Vi behöver dem. Den består också av inslag av borgerlig kultur, först och främst borgerligt tekniskt kunnande som vi behöver ännu mer. Vi lever fortfarande på grundval av borgerligt tekniskt kunnande och i avsevärd del på basis av borgerliga specialister. För tillfället har vi ännu inte byggt några egna fabriker, utan arbetar i dem som vi tog ur borgarklassens händer. Övergångsperiodens kultur består vidare av en överväldigande småborgerlig, det vill säga i första hand bonde-, brist på kultur.

Vår kultur består också av vårt partis och vår regerings ansträngningar att höja proletariatets, och därefter böndernas, kulturella nivå – om så bara till ”en vanlig civiliserad nations” nivå. Den består också av vårt socialistiska uppbygge, och slutligen av vårt kommunistiska ideal som vägleder allt vårt uppbyggnadsarbete.

Där har ni de komplicerade och motsägelsefulla element som finns i övergångsperiodens kultur (och brist på kultur). Hur ska då klubbarna kunna skapa en proletär klasskultur? För mig är det helt obegripligt! Genom att koppla samman och smälta samman arbetarnas lösryckta erfarenheter, hjälper klubbarna dem att omvandla sina erfarenheter till politikens, litteraturens och konstens språk, och höjer på så sätt den kulturella nivån hos vissa skikt inom proletariatet och underlättar det socialistiska uppbygget för dem – det är odiskutabelt. Men på vilket sätt kan klubben som sådan skapa en proletariatets klasskultur? Det innebär faktiskt att man gör betydande eftergifter till en laboratorieuppfattning av kulturen. Man kan naturligtvis plocka ut dussintals kunniga unga arbetare, och med hjälp av laboriemetoder lära dem att skriva vers, måla och skriva drama. Är det användbart? Ytterst användbart. Men de måste på ett realistiskt sätt inse sin plats och roll i landets övergripande ekonomiska och kulturella utveckling. Och att ge dem perspektivet att skapa en proletär kultur med hjälp av klubbarna är att leda in dem på en väg som kan få dem att vända ryggen åt massorna, det vill säga från det verkliga arbetet att skapa en socialistisk kultur, och försöka ställa de små cirkelnas ”rena” arbete mot detta arbete, vilket redan har försökts. Det är möjligt med sådana återfall. Men det är uppenbart att skapandet av någon sorts proletär kultur med hjälp av Bogdanovs laboriemetoder inte har något gemensamt med leninismen.¹

¹ **Alexander A Bogdanov**, (1873-1928) blev bolsjevik 1903. 1908 ledde han en ”bojkottendens” som menade att partiets måste arbeta med strängt illegala organisationer under den pågående reaktionsperioden. Blev 1909 utesluten ur bolsjevikpartiet. Efter oktoberrevolutionen organiserade och ledde han *Proletkult*. Efter 1921 sysslade han med vetenskapligt och medicinskt arbete.

Det är sant att även Lenin ibland använde begreppet ”proletär kultur”, men man bör notera att han bara använde det 1919 och 1920, och såvitt jag minns slutade han använda det just därför att han var rädd för att han om än indirekt, alltså genom att använda en term som inte var tillräckligt exakt, skulle kunna ge stöd åt en felaktig ståndpunkt. Men i vilken mening talade Lenin då om proletär kultur? I sitt tal till den ungdomsförbundets tredje allryska kongress 1920,¹ sa han: ”Proletär kultur måste vara *den logiska utvecklingen av de förråd av kunskaper* som mänskligheten skapat under det kapitalistiska samhällets, godsägarsamhällets, ämbetsmannasamhällets förtryck.” Lägg märket till att han sa ”logisk utveckling”, och inte antydde något om att ”kämpa” eller ”skapa” kultur i klubbarna. En planerad, regelbunden utveckling inom ekonomin, i skolorna, i regeringen, i allt vårt arbete, under allt vårt uppbygge mot socialismen. Alltså använde Lenin bara termen ”proletär kultur” för att bekämpa Bogdanovs idealistiska, laboratorieinriktade, schematiska tolkning av den. Framförallt behöver vi läskunnighet – vanlig läskunnighet, politisk läskunnighet, läskunnighet under det dagliga arbetet, hygienisk läskunnighet, läskunnighet på litteraturens område, på underhållningens område... Ur en läskunnighet på alla dessa områden kommer det att uppstå en allmän *kulturell läskunnighet*.

Märk väl att de kommer att säga att detta låter som ett klasslöst begrepp. Inte alls! Proletariatet är den härskande klassen hos oss – och det är just det diskussionen handlar om – det är just proletariatet som ska skilja ut de viktigaste, mest trängande och grundläggande sakerna ur de kulturella förråd som de andra klasserna har samlat ihop. För närvarande måste proletariatet tillägna sig kulturens första delar: allmän läskunnighet och de fyra räknesätten. Om hela landet kunde läsa och kände till de fyra räknesätten, så skulle vi praktiskt taget leva under socialismen, ty som vi har hört är socialismen inget annat än ett samhälle bestående av kultiverade, det vill säga först och främst läskunniga, samverkande producenter.

Proletariatet vid makten härskar över staten. Det är det vi talar om, om att höja proletariatets kulturella nivå. Här har vi det grundläggande klasskriteriet, inte bara subjektivt utan också objektivt. Men vi kan inte ta klubben och säga till den, ”Skapa en proletär klasskultur!”, ty då skulle den vända ryggen åt proletariatet och utestänga sig själv. Nej, vi säger till klubben, ”Höj de icke läskunniga, de knappt läskunniga och de halvt läskunniga arbetarnas kulturella och medborgerliga nivå, och lägg på så sätt grunden till en socialistisk kultur.” [*Applåder.*]

Det är det rätta sättet att ställa frågan. Och det var därför Lenin inte var rädd för ordet ”kultivera”. Innan vi tog makten var det naturligt att vi använde det ordet på ett hånfullt sätt, ty ”kultiverarna” insåg inte de viktigaste förutsättningarna för ett kulturellt arbete i större historisk skala – behovet att störta borgarklassen och att proletariatet erövrade makten. Men när proletariatet väl hade erövrat makten blev kultivera den viktigaste delen av arbetet att bygga socialismen. Idag kan vi inte ha en hånfull inställning till detta ord. Idag har ordet *kultivera* för oss revolutionärer, för sovjetrepublikens kommunister, fullständigt förlorat den innebörd det hade tidigare.

På grundval av den nationaliserade industrin, under proletariatets diktatur, i ett land som skyddas av monopolet över utrikeshandeln och försvaras av Röda armén, består den viktigaste uppgiften under uppbygget av socialismen av att steg för steg fylla denna nya form med ett kulturellt innehåll. För oss är det kultiverande arbetet en grundläggande revolutionär uppgift.

Men det säger sig självt att vi inte kan stänga in oss innanför Sovjetstatens gränser som skyddas av Röda armén. Frågan om världsrevolutionen står fortfarande framför oss i all sin omfattning. I de flesta staterna och nationerna handlar huvudfrågan inte om att kultivera utan om att erövra makten. Och av den orsaken sa Lenin i den artikel jag citerade ur, att nio tiondelar av vårt arbete inskränker sig till att kultivera – om man lämnar frågor om den internationella politiken och revolutionen åt

¹ Lenin, *Valda verk i 10 band*, bd 10, s 88-105. - öa.

sidan.

Men vi kan bara åsidosätta dessa frågor som en del av ett argument, för att klargöra frågan. Vi kan inte göra det politiskt. Därför ska vårt kulturella och kultiverande arbete i klubbarna och genom klubbarna i största möjliga utsträckning knytas samman med vårt internationella revolutionära arbete. Det ska finnas transmissionsremmar från de triviala, personliga angelägenheternas små remskivor till världsrevolutionens enorma svänghjul. Det är just därför jag har pekat på frågor som händelserna i Italien och Tyskland. De är milstolpar i den revolutionära utvecklingen som vi behöver studera så att varje arbetare kan orientera sig i den internationella situationen.

Allting – från minsta fråga på fabriks- och verkstadsgolvet till världsrevolutionens grundläggande problem – bör gå via klubben. Men för att kunna göra det måste klubbarna stärkas, förbättras, ledarnas kunskaper måste utvidgas, och klubbarnas och personalens materiella situation måste förbättras, med alla medel.

Lenin skrev att vi borde höja lärarna till en nivå som de aldrig tidigare haft i världen. Denna tanke gäller också helt och fullt klubbarnas personal. Det kanske vore lämpligt att i den närmaste framtiden genomföra ett experiment, och ge första klassens arbetare ansvaret för ett antal klubbar – ett experiment för att se vad man kan uppnå med våra resurser, med det mänskliga material som vi har och genom att ta initiativ och tillämpa ett brett perspektiv. Klubben är inte en smedja för att skapa en proletär kultur, utan en av de mest värdefulla länkarna i vårt system för att påverka arbetarmassorna och skapa en ny, socialistisk kultur. I den mån vi kan dra in allt större delar av massorna i de offentliga angelägenheterna, så bör klubbarnas mål vara att leda dem till leninismen, inte som till en respektinjagande sanning som överlämnas uppifrån och där man kräver ”Ner på knä inför mig”, utan som en generalisering av deras egna osammanhängande och lösryckta erfarenheter, som klubbarna samlar ihop, partiet ger allmän giltighet åt, och som försvaras och stärks av statens makt.

Och om vi kan använda arbetarklubbarna för att lära alla arbetande män och kvinnor att härleda den nya världens grundvalar ur den nuvarande världens grundvalar, då kommer vi inte bara att göra det möjligt för dem att förstå denna värld utan också att omvandla den, göra den till en rikare, mer vidsträckt och lyckligare värld att leva i. [*Stormande applåder.*]

Partiet på konstens och filosofins område

(16 juni 1933)¹

Kära kamrater.

Ert brev ställer mycket viktiga frågor, som dock enligt min uppfattning inte alltid tillåter allmänna och ovillkorliga lösningar som passar för alla fall.

Som organisation är vår utgångspunkt inte vissa speciella politiska teorier, utan också vissa filosofiska och vetenskapliga metoder. Vi grundar oss på den dialektiska materialismen, utifrån vilken vi inte bara drar slutsatser om politiken och vetenskapen, utan även om konsten. Men det är

¹ Svar till de amerikanska kamraterna Glee, Ross och Morris. Trotskij skrev brevet mot slutet av sin 4½ år långa exil i Turkiet.

en enorm skillnad i hur vi förhåller oss till dessa slutsatser. Genom konstens själva karaktär kan vi inte utöva samma hårda kontroll över den som över politiken. Partiet måste tillåta en mycket stor frihet på konstens område, och bara skoningslöst rensa undan det som riktar sig mot proletariatets revolutionära uppgifter. Å andra sidan kan inte partiet anta ett omedelbart och direkt ansvar för olika medlemmars uttalanden på konstens område, inte ens när de talar från partiets talarstolar. Det är särskilt nödvändigt att upprätthålla dessa två regler – att försvara den frihet som är nödvändig för det individuella skapandet, och att partiet inte tar ansvar alla dess olika vägar – i de fall där det inte handlar om teorier på konstens område, utan om konstnärerna själva: målare, skribenter, etc.

Dessutom måste partiet klart kunna urskilja den gräns där generaliseringar på konstens område övergår till politikens område. Partiet kan inte göra några principiella eftergifter där, men måste i fallet med konstnärer inskränka sig till bestämda men taktiska rättelser av felaktiga politiska slutsatser som de drar av sina konstnärliga uppfattningar.

Marx uttryckte denna tanke i en skämtsam fras om Freiligrath: ”Poeter är konstiga figurer” (*”Die Dichter sind sonderbare Kauze”*). Lenin tillämpade olika kriterier på teoretikern och yrkespolitikern Bogdanov, och konstnären Gorkij, trots det faktum att Bogdanov och Gorkij under en period var politiskt nära förbundna. Lenin utgick från ståndpunkten att Gorkij genom sin konstnärliga aktivitet och popularitet kunde ge revolutionens sak fördelar som klart översteg den skada som hans felaktiga uttalanden och aktioner gjorde, vilka partiet dessutom alltid kunde rätta till i god tid och på ett taktfullt sätt.

Utifrån denna synvinkel ligger det filosofiska arbetet mellan konsten och politiken, närmare politiken än konsten. Inom filosofin intar partiet en bestämt kampvillig ställning, vilket inte är fallet – åtminstone inte i samma utsträckning – på konstens område. Invändningar som att partiet, genom att ”dogmatisera” och ”helgonförklara” den dialektiska materialismen, förhindrar en fri utveckling av det filosofiska och vetenskapliga tänkandet förtjänar inte att bemötas seriöst. En fabrik kan inte arbeta utan att grunda sig på en bestämd teknologisk lära. Ett sjukhus kan inte behandla sina patienter om inte läkarna grundar sig på patologins fastslagna lära. Det vore rent vansinne att låta okunniga personer att experimentera fritt på fabriken eller sjukhuset, med förevändningen att de anser sig vara ”nyskapare”. Nyskapande personer måste först visa att de har rätt genom att påverka den praktiskt verksamma teknologin och medicinen.

Partiet måste vara särskilt vaksam mot de ”nyskapare” som bara värmer upp överblivna rätter, eller mot de som fortfarande håller på med analyser med osäkra resultat. Men dettabytyder minst av allt att partiet på filosofins område kan agera som om alla frågor redan är lösta, och att det inte kan vänta sig någon fortsatt utveckling av det vetenskapliga tänkandet. Det är inte lätt att hitta den rätta politiska linjen på detta område. Det kan man bara uppnå med hjälp av erfarenhet och ett flexibelt ledarskap. Precis som när det handlar om artillerield, träffas målet av en rad skott som först går för långt och sedan för kort.

Det är inte nödvändigt att påpeka att frågan, ”Hur återspeglas en viss persons eller grups filosofiska uppfattning på politikens område och inom partiet?”, alltid är oerhört viktig för att i detalj utforma en korrekt kontroll från partiets sida. Lenin kämpade således skoningslöst mot Gorkij 1917, när behovet av ett revolutionärt störtande var viktigare än alla andra överväganden. Å andra sidan måste det anses vara en av den stalinistiska byråkratins allra värsta vanära att ha förvandlat *romanförfattaren* Barbusse till en ledande *politisk* figur, trots att det är just inom politiken som Barbusse går hand i hand med Renner, Vandervelde, Monnet och Paul Louis.¹

¹ **Henri Barbusse** (1873-1935) var en pacifistisk romanförfattare som anslöt sig till det franska kommunistpartiet. Han skrev biografier om Kristus och Stalin och stödde kongresser som var allmänt mot kriget och antifascistiska. **Karl Renner** (1870-1950) var en av den österrikiska socialdemokratins ledare. Stödde Första världskriget. Var

Jag är väldigt rädd för att jag inte har givit något tillfredsställande svar på de praktiska frågor som ni har ställt till mig. Men jag hoppas att det jag har sagt förklarar varför jag inte kan ge ett sådant svar, som kräver en konkret kunskap om situationen och de personliga förhållandena. Hursomhelst kommer dessa korta överväganden åtminstone delvis hjälpa till att utarbeta en riktig politik på detta komplicerade och ansvarsfulla område.

Med kommunistiska hälsningar,
L Trotskij

österrikisk president mellan 1931-33 och från 1945 fram till sin död. Skrev böcker om ekonomi, lag och socialism.

Emile Vandervelde (1866-1938) var en belgisk socialdemokrat och ledare för Andra internationalen 1929-36.

Georges Monnet (1898-1980) var jordbruksminister i Leon Blums första regering 1936-37, och andra regering 1938.

Paul Louis (1872-1948) var en fransk journalist och skrev böcker om arbetarhistoria, och satt i centralkommittén för den lilla centristiska gruppen Proletära enhetspartiet.

Den materialistiska dialektikens ABC

(15 december 1939)¹

Det är nödvändigt att nämna saker vid deras rätta namn. När nu de båda fraktionernas positioner i kampen fullständigt klarlagts, måste det sägas att nationalkommitténs minoritet leder en typiskt småborgerlig tendens. Liksom varje småborgerlig grupp inom den socialistiska rörelsen, karaktäriseras den nuvarande oppositionen av följande egenskaper: en föraktfull attityd till teori och en benägenhet till eklekticism; respektlöshet inför deras egen organisations tradition; omsorg om personlig "självständighet" på bekostnad av omsorg om objektiv sanning; nervositet istället för fasthet; beredvillighet att hoppa från den ena positionen till den andra; brist på förståelse för revolutionär centralism och fientlighet mot den; och slutligen, en benägenhet att ersätta partidisciplin med kotteribindningar och personliga relationer. Inte alla av oppositionens medlemmar uppvisar dessa egenskaper med samma styrka. Icke desto mindre, som alltid är fallet i en brokig samling, ges prägeln av dem som avlägsnat sig längst från marxism och proletär politik. Vi har uppenbarligen en långvarig och allvarlig kamp framför oss. Jag gör inget försök att uttömma problemet i denna artikel, men jag kommer att försöka ta fram de allmänna dragen.

Teoretisk skepticism och eklekticism

I januarinumret av *New International* från 1939 publicerades en lång artikel av kamraterna Burnham och Shachtman,² "Intellektuella på reträtt". Samtidigt som artikeln rymmer många riktiga idéer och träffande politiska karakteriseringar, fördärvas den av en fundamental brist om inte fel. Samtidigt som den polemiserar mot opponenter som framför allt – utan tillräckliga skäl – betraktar sig själva som förfäktare av "teori", lyfter artikeln medvetet inte problemet till en teoretisk höjd. Det blev absolut nödvändigt att förklara varför amerikanska "radikala" intellektuella godtar marxismen utan dialektiken (en klocka utan drivfjäder). Hemligheten är enkel. I inget annat land har man så förkastat klasskampen som i landet med "obegränsade möjligheter". Förnekandet av sociala motsättningar som den drivande kraften i utvecklingen ledde till förnekandet av dialektiken som motsättningarnas logik på det teoretiska tänkandets domän. Liksom det ansågs möjligt för alla att på politikens område övertygas om riktigheten av ett "rättfärdigt" program med hjälp av välfunna syllogismer, och att samhället kunde rekonstrueras genom "rationella" åtgärder, så hölls det på teorins område för bevisat att den aristoteliska logiken, sänkt till det "sunda" förnuftets nivå, var tillräcklig för att lösa alla frågor.

Pragmatismen – en blandning av rationalism och empiricism – blev Förenta Staternas

¹ I den ursprungliga upplagan av **Problems of Everyday Life** fanns bara en del av denna artikel återgiven (den publicerades ursprungligen i **Till marxismens försvar**, med titeln "En småborgerlig opposition inom Socialist Workers Party"). Vi har här valt att ta med hela artikeln. - redaktionens anmärkn.

² **James Burnham** (1905-1987) var på 1930-talet en av ledarna för Socialist Workers Party i USA. Han bröt med SWP 1940 och kom senare att stödja McCarthy och andra högerextrema rörelser. Var redaktör för högertidningen *National Review*.

Max Shachtman (1903-1972) satt i ledningen för det amerikanska kommunistpartiet, och tillhörde en av grundarna och ledarna för den trotskistiska rörelsen. Bröt med SWP 1940 på grund av motsättningar i frågan om försvaret av Sovjetunionen. Anslöt sig 1958 till Socialistpartiet.

nationalfilosofi. Max Eastmans¹ teoretiska metodologi skiljer sig i grund och botten inte från Henry Fords metodologi – båda betraktar det levande samhället utifrån en "ingenjörsk" infallsvinkel (Eastman –platoniskt). Historiskt sett förklaras dagens föraktfulla inställning till dialektiken helt enkelt av det faktum, att Max Eastmans farfäder och mormorsmödrar inte var i behov av dialektiken för att erövra landet och göra sig rika. Men tiderna förändras och pragmatismens filosofi har trätt in i bankruttens tidevarv, liksom den amerikanska kapitalismen.

Artikelförfattarna visade inte, kunde inte och brydde sig inte om att visa detta inre sammanhang mellan filosofi och samhällets materiella utveckling, och de förklarade helt framt varför.

"De två författarna skiljer sig grundligt åt i synen på den allmänna teorin om dialektisk materialism; en av dem accepterar den och den andre förkastar den ... Det finns inget abnormt i en sådan situation. Ehuru teorin utan tvekan alltid på ett eller annat sätt är relaterad till praktiken, är inte relationen oföränderligt direkt eller omedelbar; och som vi förut haft tillfälle att påpeka, så handlar mänskliga varelser ofta inkonsekvent. Utifrån vardera författares utgångspunkt finns det hos den andre en viss dylik inkonsekvens mellan "filosofisk teori" och politisk praktik, vilken vid vissa tillfällen kan leda till avgörande konkreta politiska meningsskiljaktigheter. Men den drabbar nu inte, och ingen har heller påvisat att enighet eller oenighet om de mer abstrakta doktrinerna i den dialektiska materialismen nödvändigtvis skulle drabba dagens och morgondagens konkreta politiska frågor – och politiska partier, program och strider är baserade på sådana konkreta frågor. Vi får alla hoppas, att när vi går vidare eller har mer tid, så kan enighet också uppnås i de mer abstrakta frågorna. Under tiden har vi fascism och krig och arbetslöshet."

Vad är innebörden i detta ytterst förbluffande resonemang? Eftersom *några* människor genom en dålig metod *ibland* drar riktiga slutsatser, och eftersom *några* människor genom en riktig metod *inte sällan* drar oriktiga slutsatser, så är därför ... metoden inte av så stor betydelse. Vi ska fundera över metoder någon gång när vi får tillfälle, men nu har vi annat att göra. Före-ställ er hur en arbetare skulle reagera, när han klagar hos sin förman över att hans verktyg är dåliga och får svaret: Med dåliga verktyg är det möjligt att göra ett gott arbete och med bra verktyg slösar många människor bara med material. Jag är rädd att en sådan arbetare, särskilt om han har ackordsarbete, skulle ge sin förman ett något oakademiskt svar. En arbetare ställs inför ett motspänstigt material, vilket därför tvingar honom att sätta värde på fina verktyg, medan en småborgerlig intellektuell – ack! – som sina "verktyg" använder flyktiga iakttagelser och ytliga generaliseringar – tills stora händelser bankar honom i skallen.

Att begära att varje partimedlem skulle syssla med dialektikens filosofi vore naturligtvis ett själlöst pedanteri. Men en arbetare som genomgått klasskampens skola vinner ur sin egen erfarenhet en fallenhet för dialektiskt tänkande. Även om han är omedveten om detta begrepp, godtar han beredvilligt själva metoden och dennas slutsatser. Med en småborgare blir det värre. Det finns naturligtvis småborgerliga element som organiskt länkats till arbetarna, som övergår till den proletära ståndpunkten utan en inre revolution. Men dessa utgör en obetydlig minoritet. Saken är helt annorlunda med den akademiskt tränade småbourgeoisin. Deras teoretiska fördomar har redan getts en slutgiltig form i skolbänken. Eftersom de lyckats vinna en hel del kunskap som var både nyttig och onyttig utan dialektikens hjälp, tror de att de utan vidare kan fortsätta hela livet ut utan den. I verkligheten undvarar de dialektiken bara i den mån de misslyckas att gå igenom, slipa, och teoretiskt skärpa sina tankeverktyg, och i den mån de misslyckas att i praktiken bryta sig ur de

¹ **Max Eastman** (1883-1969) var redan tidigt anhängare till Vänsteroppositionen, men anslöt sig aldrig till något parti. Översatte flera av Trotskij's böcker, och var den första som publicerade de frågor som låg bakom kampen mellan Trotskij och Stalin. Övergav i mitten av 1930-talet marxismen, och avsvor sig 1940 socialismen helt och hållet. Blev antikommunist och senare redaktör för *Det Bästa*.

dagliga förhållandenas trånga cirkel. När de ställs inför stora händelser förlorar de lätt sig själva och faller återigen in i de småborgerliga tankebanorna.

Att åberopa "inkonsekvens" som ett rättfärdigande av ett principlöst teoretiskt block, innebär att man ger sig själv dåliga kreditiv som marxist. Inkonsekvens är ingen tillfällighet, och i politiken uppträder den inte enbart som ett individuellt symptom. Inkonsekvens tjänar vanligen en social funktion. Det finns sociala grupperingar som inte kan vara konsekventa. Småborgerliga element, som inte befriat sig själva från förlegade småborgerliga tendenser, är inom ett arbetarparti systematiskt nödgade att göra teoretiska kompromisser med sitt eget samvete.

Kamrat Shachtmans inställning till den dialektiska metoden, som den manifesterats i den ovan citerade argumentationen, kan inte kallas annat än eklektisk skepticism. Det är uppenbart att Shachtman inte smittats av denna inställning i Marx' skola utan bland de småborgerliga intellektuella för vilka alla former av skepticism duger.

Varning och verifiering

Artikeln förbluffade mig till den grad att jag omedelbart skrev till kamrat Shachtman: "Jag har just läst den artikel du och Burnham skrev om de intellektuella. Många delar är utmärkta. Delen om dialektiken är emellertid det hårdaste slag som du personligen, som redaktör för *New International*, kunde ha riktat mot den marxistiska teorin. Kamrat Burnham säger: 'Jag erkänner inte dialektiken.' Det är klart uttryckt och det måste alla erkänna. Men du säger: 'Jag erkänner dialektiken, men det spelar ingen roll, den har ändå inte den minsta betydelse.' Läs åter om vad du skrev. Denna del av fruktansvärt vilseledande för läsarna av *New International* och den bästa gåva alla slags Eastmans någonsin kunnat få. Gott! Vi ska tala offentligt om saken."

Mitt brev skrevs den 20 januari, några månader före dagens diskussion. Shachtman svarade inte förrän den 5 mars, och han svarade då i huvudsak att han inte kunde förstå varför jag gjorde sådant väsen av saken. Den 9 mars svarade jag Shachtman med följande ord: "Jag förkastade inte på minsta vis möjligheten av samarbete med antidialektiker utan endast det välbetänkta i att skriva en artikel tillsammans med sådana, när frågan om dialektiken spelar, eller borde spela, en mycket viktig roll. Polemiken utvecklas på två plan: det politiska och det teoretiska. Din politiska kritik är OK. Din teoretiska kritik är otillräcklig; den stannar vid den punkt där den just borde bli aggressiv. Uppgiften består nämligen i att påvisa att deras misstag (så långt det är *teoretiska* misstag) är produkter av deras oförmåga att tänka sig igenom sakerna dialektiskt. Denna uppgift skulle kunna genomföras med mycket betydande pedagogisk framgång. Istället deklarerar du att dialektiken är en privatsak och att man kan vara en mycket bra kompis utan att tänka dialektiskt." Genom att i *denna* fråga förena sig med anti-dialektikern Burnham berövar sig Shachtman möjligheten att påvisa varför Eastman, Hook och många andra började med en filosofisk kamp mot dialektiken men slutade med en politisk kamp mot den socialistiska revolutionen. Det är dock detta frågan gäller.

Den nuvarande politiska diskussionen inom partiet har bekräftat mina farhågor och varningar i en ojämförligt skarpare form än jag skulle ha väntat, eller rättare, fruktat. Shachtmans metodologiska skepticism bar sina bedrövliga frukter i frågan om sovjetstatens natur. Burnham började för någon tid sedan att på grundval av sina omedelbara förnimmelser rent empiriskt konstruera en icke-proletär och icke-borgerlig stat, och likviderade i förbigående den marxistiska teorin om staten som organ för klasstyre. Shachtman intog oväntat en undvikande position: "Ni förstår att frågan är föremål för fortsatt övervägande" ; därtill har inte den sociologiska definitionen av SSSR någon direkt omedelbar betydelse för våra "politiska uppgifter", i vilka Shachtman fullständigt instämmer med Burnham. Låt vår läsare åter hänvisa till vad dessa kamrater skrev om dialektiken. Burnham förkastar dialektiken. Shachtman tycks acceptera den, men ... "inkonsekvensens" gudomliga gåva

tillåter dem att mötas i gemensamma politiska slutsatser. *Inställningen hos var och en av dem till sovjetstatens natur reproducerar punkt för punkt deras inställning till dialektiken.*

I båda fallen påtar sig Burnham den ledande rollen. Detta förvånar inte: han är i *besittning* av en metod – pragmatismen. Shachtman har ingen metod. Han anpassar sig till Burnham. Utan att påta sig fullständigt ansvar för de antimarxistiska uppfattningarna hos Burnham, försvarar han tillsammans med Burnham sina hopade aggressioner mot de marxistiska begreppen såväl inom filosofins som sociologins sfär. I båda fallen framträder Burnham som pragmatiker och Shachtman som eklektiker. Detta exempel har den ovärderliga fördelen, att den fullständiga parallellen mellan Burnhams och Shachtmans positioner på två olika tankeplan och i två frågor av primär betydelse kommer att sticka i ögonen på t.o.m. de kamrater som inte haft någon erfarenhet av rent teoretiskt tänkande. Tankemetoden kan vara dialektisk eller vulgär, medveten eller omedveten, men den existerar och ger sig till känna.

I januari hörde vi från våra författare "Men det gör det nu inte, och inte heller har någon ännu påvisat att enighet eller oenighet i den dialektiska materialismens mer abstrakta doktriner nödvändigtvis skulle påverka dagens eller morgondagens konkreta politiska frågeställningar ..." Inte heller har någon ännu påvisat! Det hann inte gå mer än några månader innan Burnham och Shachtman själva påvisade hur deras inställning till en sådan "abstraktion" som dialektisk materialism fick ett bestämt uttryck i deras inställning till sovjetstaten.

Det är utan tvivel nödvändigt att nämna att skillnaden mellan de båda exemplen är tämligen viktig, men den är av politisk och inte teoretisk karaktär. I båda fallen bildade Burnham och Shachtman ett block på grundval av ett förkastande och ett halvt förkastande av dialektiken. Men i det första exemplet riktades blocket mot opponenter av det proletära partiet. I det andra exemplet ingicks blocket mot den marxistiska falangen i deras eget parti. Fronten för de militära operationerna har s.a.s. ändrats, men vapnen förblir desamma.

Folk är i och för sig ofta inkonsekventa. Det mänskliga medvetandet strävar icke desto mindre mot en viss homogenitet. Filosofi och logik är tvungna att förlita sig på denna homogenitet i det mänskliga medvetandet och inte på vad som brister i denna homogenitet, dvs. inkonsekvens. Burnham erkänner inte dialektiken, men dialektiken erkänner Burnham, dvs. utsträcker sitt inflytande över honom. Shachtman tror att dialektiken inte har någon betydelse i politiska slutsatser, men i Shachtmans egna politiska slutsatser finner vi de sorgliga frukterna av hans föraktfulla inställning till dialektiken. Vi borde ta med detta exempel i läroböckerna om dialektisk materialism.

Förra året fick jag besök av en ung brittisk professor i politisk ekonomi, en sympatisör till Fjärde Internationalen. Under vårt samtal om sätten och medlen att förverkliga socialismen, uttryckte han plötsligt den brittiska utilitarismens strävanden i Keynes och andras anda: "Det är nödvändigt att bestämma ett klart ekonomiskt mål för att kunna välja de mest förnuftiga medlen för dettas förverkligande," etc. Jag anmärkte: "Jag förstår att du är motståndare till dialektiken." Han svarade, något förvånat: "Javisst, jag ser ingen mening med den." "Dock", svarade jag, "gjorde dialektiken det möjligt för mig att på grundval av några av dina iakttagelser om ekonomiska problem bestämma vilken kategori av filosofiskt tänkande du tillhör – bara detta visar att det finns ett väsentligt värde i dialektiken." Fastän jag inte hört ett enda ord om min besökare sedan dess, tvivlar jag inte på att denne antidialektiske professor hyser åsikten att SSSR inte är en arbetarstat, att villkorslöst försvar av SSSR är en "förlegad" åsikt, att våra organisationsmetoder är dåliga etc. Om det är möjligt att fastställa en given persons allmänna tankesätt på grundval av hans förhållande till konkreta praktiska problem, är det också möjligt att i huvudsak förutsäga, om man känner hans allmänna tankesätt, hur en given individ kommer att angripa ett eller annat praktiskt problem. Detta är det utomordentligt pedagogiska värdet med den dialektiska tankemetoden.

Den materialistiska dialektikens ABC

Anfrätta skeptiker som Souvarine¹ tror att "ingen vet" vad dialektiken är. Och det finns "marxister" som vördnadsfullt knäfaller inför Souvarine och hoppas lära sig något av honom. Och dessa marxister gömmer sig inte bara i *Modern Monthly*.² En souvarinistisk strömning existerar olyckligtvis inom den nuvarande oppositionen i SWP. Och här är det nödvändigt att varna unga kamrater: Akta er för denna elakartade infektion!

Dialektiken är varken en fiktion eller en mysticism, utan en vetenskap om vårt tänkandes former i den mån det inte är begränsat till livets vardagsproblem utan försöker uppnå en förståelse av mer komplicerade och utdragna processer. Den dialektiska och formella logiken står i ett liknande förhållande till varandra som den högre och lägre matematiken.

Jag skall här försöka att skissera problemets kärna i en mycket koncis form. Den aristoteliska logiken om den enkla syllogismen utgår från påståendet att "A" är lika med "A". Detta postulat accepteras som ett axiom för en mängd praktiska mänskliga handlingar och elementära generaliseringar. Men i verkligheten är "A" inte lika med "A". Detta är lätt att bevisa genom att undersöka dessa två bokstäver i ett mikroskop – de är helt olika varandra. Men, invänder man nu, det är inte fråga om bokstävernas form eller storlek, eftersom de bara är symboler för lika kvantiteter, t.ex. ett kilo socker. Invändningen träffar inte målet. I verkligheten är ett kilo socker aldrig lika med ett kilo socker – en känsligare våg avslöjar alltid en skillnad. Men, kan man då invända: ett kilo socker är lika med sig självt. Men inte heller detta är sant – alla kroppar förändras oavbrutet ifråga om storlek, vikt färg etc. De är aldrig lika med sig själva. En sofist kan då svara att ett kilo socker är lika med sig självt i "ett givet ögonblick". Förutom det mycket tvivelaktiga praktiska värdet i detta "axiom" tål det inte heller en teoretisk kritik. Hur bör vi egentligen förstå ordet "ögonblick"? Om det är ett oändligt litet tidsintervall, då är vårt kilo socker offer för oundvikliga förändringar under detta "ögonblick". Eller är "ögonblicket" en rent matematisk abstraktion, dvs. tidens nollpunkt? Men allting existerar i tiden och själva existensen är en oavbruten process av förändringar. Tiden är följaktligen ett fundamentalt element i existensen. Sålunda innebär axiomat "A" är lika med "A" att ett ting är lika med sig självt om det inte förändras, dvs. om det inte existerar.

Vid första ögonkastet kan det tyckas att dessa "subtiliteter" är meningslösa. Men i själva verket är de av avgörande betydelse. Axiomet "A" är lika med "A" är å ena sidan utgångspunkten för all vår kunskap, och å andra sidan utgångspunkten för alla misstag i vår kunskap. Att strafflöst använda axiomat "A" är lika med "A" är endast möjligt inom vissa gränser. När kvantitativa förändringar i "A" är betydelselösa för den uppgift vi har för handen, då kan vi förmoda att "A" är lika med "A". Det är exempelvis så en köpare och en säljare betraktar ett kilo socker. Vi betraktar solens temperatur likadant. Tills helt nyligen såg vi på samma sätt på dollarns köpkraft. Men kvantitativa förändringar som går utanför vissa gränser förvandlas till kvalitativa. Ett kilo socker som är underkastat vattnets eller fotogenets inverkan upphör att vara ett kilo socker. När presidenten tar hand om dollarn upphör den att vara en dollar. Att i rätta ögonblicket avgöra när den kritiska punkten nåtts då kvantitet övergår till kvalitet är en av de viktigaste och svåraste uppgifterna inom

¹ **Boris Souvarine** (1895-1984) grundade det franska kommunistpartiet. En av de första som skrev en seriös biografi över Stalin (*Stalin. En kritisk studie över bolsjevismen*, på marxistarkiv.se). Under det ryska kommunistpartiets 13:e kongress var han den enda utländska delegaten som försvarade Trotskij mot stalinisternas förtal. Uteslöts strax därefter ur det franska partiet. Bröt med leninismen på 1930-talet. Trotskij betraktade honom som urtypen för den cynism och defaitism som kännetecknade de som bröt med bolsjevismen.

² **Modern Monthly** var en oberoende radikal tidskrift i USA på 1920-40-talen. Den innehöll politiska kommentarer, samt litteraturkritik och skönlitteratur. Trotskij skrev för den i början av 1930-talet, men tog senare avstånd från den eftersom han ansåg att den inte tog tillräckligt starkt avstånd från Moskvarättegångarna.

alla kunskapsområden, inklusive sociologin.

Varje arbetare vet att det är omöjligt att göra två helt likvärdiga föremål. När man tillverkar konlager tillåts en viss avvikelse för konerna, vilken emellertid inte får gå utanför vissa gränser (detta kallas "toleransen"). Om toleransnormerna uppfylls anses konerna vara likvärdiga ("A" är lika med "A"). När toleransen överskrids förvandlas kvantiteten till kvalitet. Med andra ord: konlagren blir sekunda eller totalt värdelösa.

Vårt vetenskapliga tänkande är bara en del av vår allmänna praktik, inklusive tekniken. För begreppen existerar det också en "tolerans", vilken inte upprättas av den formella logiken som hävdar axiomet "A" är lika med "A", utan av den dialektiska logiken som utgår från axiomet att allting alltid förändras. "Det sunda förnuftet" karakteriseras av det faktum att det systematiskt överskrider den dialektiska "toleransen".

Det vulgära tänkandet opererar med sådana begrepp som kapitalism, moral, frihet, arbetarstat etc., som bestämda abstraktioner, vilket förutsätter att kapitalism är lika med kapitalism, moral är lika med moral etc. Det dialektiska tänkandet analyserar alla ting och alla fenomen i deras ständiga förändring, samtidigt som det under dessa förändringars materiella förhållande bestämmer den kritiska punkt där "A" upphör att vara "A", en arbetarstat upphör att vara en arbetarstat. Den fundamentala bristen i det vulgära tänkandet ligger i det faktum att det vill nöja sig med orörliga bilder i en verklighet som består av en ständig rörelse. Det dialektiska tänkandet ger genom sina noggrannare approximationer, rättelser, konkretiseringar, begreppen en rikedom i innehåll och flexibilitet; jag skulle till och med vilja säga, en saft som i viss mån nästan gör dem till levande fenomen. Inte kapitalismen i allmänhet, utan en given kapitalism i ett givet stadium av dess utveckling. Inte en arbetarstat i allmänhet, utan en given arbetarstat i ett efterblivet land i en imperialistisk omgivning etc.

Dialektiskt tänkande förhåller sig till vulgärt tänkande på samma sätt som en spelfilm till ett fotografi. Spelfilmen utesluter inte fotografiet utan kombinerar en serie av dem enligt rörelse-lagen. Dialektiken förnekar inte syllogismen, utan lär oss att kombinera syllogismer på ett sådant sätt att den för vårt förstående närmare den ständigt föränderliga verkligheten. I sin *Logik* (1812-16) upprättade Hegel en serie lagar: kvantitetens förvandling till kvalitet, utveckling genom motsättningar, konflikt mellan innehåll och form, kontinuitetens avbrytande, förvandlingen av möjlighet till oundviklighet etc., vilka är lika viktiga för det teoretiska tänkandet som den enkla syllogismen för mer elementära uppgifter. Hegel verkade före Darwin och Marx. Tack vare den kraftiga impuls som den franska revolutionen hade givit till tänkandet, föregrep Hegel vetenskapens allmänna utveckling. Men just därför att det bara var ett *föregripande*, om än ett genialt sådant, fick det av Hegel en idealistisk karaktär. Hegel opererade med de ideologiska skuggorna som den slutliga verkligheten. Marx visade att dessa ideologiska skuggors rörelse inte var någonting annat än reflexer av de materiella kropparnas rörelse.

Vi kallar vår dialektik materialistisk därför att dess rötter varken finns i himlen eller i den "fria viljans" djup utan i den objektiva verkligheten, i naturen. Medvetandet växte fram ur det omedvetna, psykologin ur fysiologin, den organiska världen ur den oorganiska, solsystemet ur nebulosorna. Vid alla steg på denna utvecklingsstege, förvandlades de kvantitativa förändringarna till kvalitativa. Vårt tänkande, inklusive det dialektiska tänkandet, är bara en av uttrycksformerna för en föränderlig verklighet. Det finns i detta system ingen plats vare sig för Gud eller Djävulen eller den odödliga själen eller lagens och moralens eviga normer. Tänkandets dialektik som har vuxit fram ur naturens dialektik, äger följaktligen en helt igenom materialistisk karaktär. Darwinismen, som förklarade arternas utveckling genom kvantitativa förändringar till kvalitativa, var dialektikens största triumf på det organiska området. En annan stor triumf var upptäckten av de kemiska elementens

atomviktstabell, och vidare, förvandlingen av ett element till ett annat.

Nära sammanbunden med dessa förändringar (arter, element etc.) är frågan om klassificering, lika viktig inom naturvetenskapen som inom samhällsvetenskaperna. Linnés system (1700-talet) hade arternas oföränderlighet som sin utgångspunkt och begränsades därför till en beskrivning och klassificering av växterna enligt deras yttre karakteristika. Botanikens barndom är analog till logikens barndom, ty formerna för vårt tänkande utvecklas liksom allting som lever. Endast ett bestämt förnekande av tanken om de bestämda arterna, bara ett stadium av växternas utvecklingshistoria och deras anatomi förberedde basen för en verkligt vetenskaplig klassificering.

Marx, som till skillnad från Darwin var en medveten dialektiker, upptäckte en bas för den vetenskapliga klassificeringen av de mänskliga samhällena i utvecklingen av deras produktiv-krafter och strukturen i äganderättsförhållandena, vilka konstituerar samhällets anatomi. Marxismen ersätter den vulgära, beskrivande klassificeringen av samhällen och stater, vilken fortfarande florerar vid universiteten, med en materialistisk dialektisk klassificering. Endast genom att använda Marx' metod är det möjligt att korrekt bestämma både begreppen för en arbetarstat och ögonblicket för dess förfall.

Allt detta innehåller, som vi ser, ingenting "metafysiskt" eller "skolastiskt" som inbiliska diletanter påstår. Den dialektiska logiken uttrycker rörelselagen i det samtida vetenskapliga tänkandet. Kampen emot den materialistiska dialektiken uttrycker tvärtom ett avlägset förflutet, småbourgeoisins konservatism, universitetsrutinisternas självbedrägeri och ... en glimt av hopp om ett liv efter detta.

SSSR:s natur

Den definition av SSSR som gjorts av kamrat Burnham, "en icke-arbetar och en icke-borgerlig stat", är helt och hållet negativ, bortsliten från den historiska utvecklingens kedja, dinglande i luften, tömd på den minsta sociologiska partikel och representerar helt enkelt en teoretisk kapitulation av pragmatismen inför ett *motsägelsefullt* historiskt fenomen.

Om Burnham vore en dialektisk materialist, skulle han grundligt ha undersökt följande tre frågor: 1) Vilket är SSSR:s historiska ursprung? 2) Vilka förändringar har denna stat genomgått under sin tillvaro? 3) Övergick dessa förändringar från det kvantitativa stadiet till det kvalitativa? Dvs., skapade de ett historiskt nödvändigt herravälde av en ny utsugande klass? För att kunna svara på dessa tre frågor skulle Burnham ha tvingats dra den enda möjliga slutsatsen – att SSSR fortfarande är en degenererad arbetarstat.

Dialektiken är ingen magisk nyckel till alla frågor. Den ersätter inte konkret vetenskaplig analys. Men den leder analysen längs den rätta vägen, och skyddar den mot ofruktbara vandringar i subjektivitetens och skolastikens öken.

Bruno R. sätter både Sovjet och fascistregimerna under kategorin "byråkratisk kollektivism", eftersom SSSR, Italien och Tyskland alla styrs av byråkratier; både här och där finns planeringsprinciperna; i ett fall likvideras den privata egendomen, i det andra begränsas den, etc. På grundval av den *relativa* likheten mellan vissa yttre karakteristika av *olika* ursprung, av *olika* specifik vikt, av *olik* klassinnehörd, konstrueras en grundläggande *identitet* mellan sociala regimer, helt i andan av borgerliga professorer som konstruerar kategorier som "kontrollerad ekonomi", "centraliserad stat", utan att överhuvudtaget reflektera över den ena eller andras klasskaraktär. Bruno R. och hans anhängare, eller semianhängare som Burnham, stannar i bästa fall på den sociala klassifikationens område på Linnés nivå, till vars försvar emellertid ska sägas att han levde före Hegel, Darwin och Marx.

Kanske än värre och farligare är de eklektiker som framför idén att sovjetstatens klasskaraktär "inte spelar någon roll", och att inriktningen av vår politik bestäms av "krigets karaktär". Som om kriget vore en självständig översocial substans; som om krigets karaktär inte bestämdes av den härskande klassens karaktär, dvs av samma sociala faktor som också bestämmer statens karaktär. Förbluffande hur lätt vissa kamrater glömmer marxismens ABC under händelsernas dråpslag!

Det förvånar inte att oppositionens teoretiker, som förkastar det dialektiska tänkandet, ömkligen kapitulerar inför SSSR:s motsägelsefyllda natur. Motsättningen mellan den sociala grundval som lagts av revolutionen och karaktären av den kast som växte fram ur revolutionens degeneration är emellertid inte bara ett ovedersägligt historiskt faktum utan också en drivande kraft. I vår kamp för att störta byråkratin baserar vi oss själva på denna motsättning. Under tiden har några ultravänstermänniskor redan nått det absurda slutpunkt genom att tillkänna, att det är nödvändigt att offra den sociala strukturen i SSSR för att störta den bonapartistiska oligarkin! Den misstanken har aldrig föresvävat dem att SSSR minus den sociala struktur som byggts av oktoberrevolutionen skulle vara en fascistregim.

Evolution och dialektik

Kamrat Burnham kommer antagligen att protestera över att han som evolutionist inte är mindre intresserad av samhälls- och statsformers utveckling än vi dialektiker. Vi ska inte tvista om detta. Varje bildad person efter Darwin har gett sig själv epitetet "evolutionist". Men en verklig evolutionist måste även tillämpa evolutionsidén på sitt eget tänkesätt. Elementär logik, som grundlagts under den tid när själva evolutionsidén ännu inte existerade, räcker uppenbarligen inte till för att analysera evolutionära processer. Hegels logik är evolutionens logik. Man får bara inte glömma att själva begreppet "evolution" fullständigt har korrumperats av universitetsprofessorer och liberala skribenter till att betyda fredligt "framåtskridande". Var och en som kommer till insikt att evolution fortskrider genom en kamp mellan antagonistiska krafter; att en långsam ackumulation av förändringar i ett visst ögonblick spränger det gamla skalet och framkallar en katastrof, revolution; var och en som slutligen lärt sig att tillämpa evolutionens allmänna lagar på själva tänkandet, han är en dialektiker, till skillnad från vulgärevolutionister. En dialektisk träning av sinnet, vilket är lika nödvändigt för en revolutionär kämpe som fingerövningar för en pianist, kräver att man nalkas alla problem som *processer* och inte som *orörliga kategorier*. Medan vulgärevolutionister, som i allmänhet begränsar sig till att erkänna evolution inom enbart vissa sfärer, i alla övriga frågor låter sig nöja med det "sunda förnuftets" banaliteter.

Den amerikanske liberalen, som försonat sig med existensen av SSSR, eller exaktare, med Moskvabyråkratin, tror, eller trodde åtminstone fram till den tysk-sovjetiska pakten, att sovjetregimen på det hela taget är en "progressiv sak", att de stötande dragen hos byråkratin ("Ja, naturligtvis finns dom!") med tiden kommer att falla av och att fredligt och smärtfritt "framsteg" därmed säkras.

En vulgär småborgerlig radikal liknar en "progressiv" liberal i att han tar SSSR som en helhet, och misslyckas att förstå dess inre motsättningar och dynamik. När Stalin ingick allians med Hitler, invaderade Polen, och nu Finland, triumferade vulgärradikalerna; identiteten mellan stalinismens och fascismens metoder hade bevisats! De fann sig emellertid i knipa när de nya auktoriteterna inbjöd befolkningen att expropriera landägarna och kapitalisterna – de hade inte förutsett denna möjlighet överhuvudtaget! Under tiden kom de revolutionära åtgärder, som genomfördes med byråkratiska militära medel, att inte bara misslyckas med att rubba vår, dialektiska, definition av SSSR som en degenererad arbetarstat, utan gav den mest obestridliga bekräftelse. I stället för att utnyttja denna triumf för den marxistiska analysen för en ihärdig agitation, började de småborgerliga

oppositionella att med kriminell tanklöshet skrika, att händelserna hade vederlagt vår förutsägelse, att våra gamla formler inte längre var tillämpbara, att det behövdes nya ord. Vilka ord? De har ännu inte bestämt sig.

Försvaret av SSSR

Vi började med filosofi och övergick sedan till sociologi. Det blev klart att av oppositionens två ledande personligheter på dessa båda områden, hade en intagit en antimarxistisk, den andre en eklektisk position. Om vi nu tar politiken i betraktande, särskilt frågan om försvaret av SSSR, kommer vi att finna att lika stora överraskningar väntar.

Oppositionen upptäckte att vår formel om "villkorlös försvar av SSSR", vårt programs formel, är "vag, abstrakt och föråldrad (!?)". Olyckligtvis förklarar de inte under vilka framtida "betingelser" de är redo att försvara revolutionens erövringar. För att åtminstone ge ett uns vett åt sin nya formel försöker oppositionen framställa saken som om vi till dags dato "villkorlös" försvarat Kremregeringens internationella politik med dess Röda Armé och GPU. Allt har ställts på huvudet! I verkligheten har vi inte sedan lång tid tillbaka försvarat Kremles internationella politik, inte ens villkorligt, särskilt från den dag vi öppet proklamerade nödvändigheten av att krossa Kremregeringen genom uppror! En felaktig politik vanställer inte bara de dagliga uppgifterna utan tvingar en också att framställa sitt eget förflutna i ett falskt ljus.

I den ovan citerade artikeln i *New International*, gav Burnham och Shachtman begåvat gruppen av desillusionerade intellektuella etiketten "Förbundet övergivna förhoppningar", och frågade envetet hur detta sorgliga förbund skulle ställa sig i händelse av militär konflikt mellan ett kapitalistiskt land och Sovjetunionen. "Vi tar därför tillfället i akt," skrev de, "att kräva *otvetydiga* deklARATIONER från Hook, Eastman och Lyons i frågan om Sovjetunionens försvar mot anfall av Hitler eller Japan – eller England för den delen ..." Burnham och Shachtman uppställde inga "villkor" de specificerade inga "konkreta" omständigheter, och på samma gång krävde de ett "otvetydigt" svar. " ...Skulle Förbundet (övergivna förhoppningar) också avstå från att ta ställning eller skulle det förklara sig neutralt?" fortsatte de; "Kort sagt, är de för försvaret av Sovjetunionen mot imperialistiska attacker, *utan hänsyn till och trots den stalinistiska regimen?*" (Min kursivering.) Ett citat att förundra sig över! Och detta är exakt vad vårt program deklarerar. Burnham och Shachtman ställde sig bakom ett villkorlös försvar av Sovjetunionen och definierade betydelsen av villkorlös försvar helt korrekt som "utan hänsyn till och trots den stalinistiska regimen." Och ändå skrevs denna artikel när erfarenheten av den spanska revolutionen redan uttömts till fullo. Kamrat Cannon har helt rätt, när han säger att stalinismens roll i Spanien var ojämförligt mer kriminell än i Polen och Finland. I det första fallet kvävde byråkratin med bödelmetoder en socialistisk revolution. I det andra fallet ger den en impuls till den socialistiska revolutionen genom byråkratiska metoder. Varför? Vi kan inte betrakta Shachtmans överabstrakta hänvisningar till "händelsernas konkretion" som en förklaring. Kremles deltagande i det republikanska lägret i Spanien stöddes av de borgerliga demokraterna världen över. Stalins arbete i Polen och Finland möts med ett ursinnigt fördömande från samma demokrater. Trots alla sina högljudda recept råkar oppositionen vara en återspeglning inom Socialist Workers Party av stämningarna hos "vänster"-småbourgeoisin. Detta faktum är olyckligtvis obestridligt.

"Våra objekt", skrev Burnham och Shachtman om Förbundet övergivna förhoppningar, "stoltserar med att tro att de bidrar med någonting 'fräsch', att de gör en 'omvärdering i ljuset av nya erfarenheter', att de är 'icke-dogmatiker' ('konservativa'? – L.T.) som vägrar att ompröva sina 'grundläggande antaganden', etc. Vilket patetiskt självbedrägeri! Ingen av dem har dragit fram några nya fakta i dagen, bidragit med någon ny förståelse av samtiden eller framtiden." Ett förbluffande

citat! Borde vi inte lägga ett nytt kapitel till deras artikel "Intellektuella på reträtt"? Jag erbjuder kamrat Shachtman mitt samarbete ...

Hur kommer det sig att framstående individer som Burnham och Shachtman, som obetingat hängett sig åt proletariats sak, kunde skrämmas så av de inte alltför skräckinjagande herrarna i Förbundet övergivna förhoppningar! På det rent teoretiska planet beror det för Burnhams del på hans felaktiga metod, för Shachtmans del på hans likgiltighet inför metod. En riktig metod underlättar inte bara uppnåendet av en riktig slutsats, utan fäster också slutsatserna i minnet genom att förbinda varje ny slutsats med de föregående slutsatserna i en konsekutiv kedja. Om politiska slutsatser dras empiriskt, om inkonsekvens proklamerats som en slags fördel, så kommer det marxistiska politiska systemet att undantagslöst ersättas av impressionism – vilken på så många sätt utmärker småborgerliga intellektuella. Varje ny vändning i händelseutvecklingen tar empiricist-impressionisten på sängen, tvingar honom att glömma vad han själv skrev dagen innan, och framkallar en brinnande önskan om nya formler innan nya idéer trängt fram i hans huvud.

Det sovjet-finska kriget

Oppositionens resolution i frågan om det sovjet-finska kriget är ett dokument som kunde undertecknas, måhända med smärre ändringar, av bordagisterna, Vereecken, Sneevliet, Fenner Brockway, Marceau Pivert och dylika, men under inga förhållanden av bolsjevik-leninister. Uteslutande baserad på sovjetbyråkratins egenskaper och på det blotta faktumet "invasionen", är resolutionen helt tom på det minsta sociala innehåll. Den ställer Finland och SSSR på samma nivå och "fördömer, förkastar och opponerar sig mot *båda* regeringarna och deras arméer". När man emellertid märkte att något var galet, kom resolutionen oväntat och utan något som helst samband med texten att tillägga: "Vid tillämpningen (!) av detta perspektiv kommer Fjärde Internationalen naturligtvis (hur förunderligt är inte detta "naturligtvis") att ta i beräkningen (!) de skilda ekonomiska förhållandena i Finland och Ryssland." Varje ord är en pärla. Med "konkreta" omständigheter menar våra älskare av det "konkreta" den militära situationen, stämningarna bland massorna och i tredje hand de motsatta ekonomiska regimerna. Hur nu dessa tre "konkreta" omständigheter kommer att "tas i beräkningen", ger inte resolutionen den minsta vink om. Om oppositionen på ett likvärdigt sätt motsätter sig "båda regeringarna och deras arméer" i relation till detta krig, hur kommer den då att "ta i beräkningen" skillnaderna i den militära situationen och de sociala regimerna? Definitivt ingenting av detta är begripligt.

För att straffa stalinisterna för de brott de obestriddligen begått, nämner resolutionen, i alla skiftande småborgerliga demokraters efterföljd, inte så mycket som ett ord om att Röda armén exproprierar stora jordägare och inför arbetarkontroll, medan den förbereder expropriationen av kapitalisterna.

I morgon kommer stalinisterna att kväva de finska arbetarna. Men nu ger de – därtill tvingade – en enastående impuls till klasskampen i dess skarpaste form. Oppositionens ledare bygger inte sin politik på den "konkreta" process som äger rum i Finland, utan på demokratiska abstraktioner och ädla känslor.

Det sovjet-finska kriget börjar uppenbarligen att utökas med ett inbördeskrig, i vilket Röda Armén på detta stadium finner sig själv i samma läger som de finska småbönderna och arbetarna, medan den finska armén åtnjuter stödet från de härskande klasserna, den konservativa arbetarbyråkratin och de anglosaxiska imperialisterna. De förhoppningar som den Röda Armén väcker bland de finska fattiga kommer, om inte en internationell revolution kommer emellan, att visa sig vara en illusion; Röda Arméns samarbete med de fattiga kommer bara att bli temporärt; Kreml kommer snart att rikta sina vapen mot de finska arbetarna och bönderna. Vi vet allt detta nu, och vi säger det öppet som en varning. Men i detta "konkreta" inbördeskrig som äger rum på finländskt territorium,

vilken "konkret" position måste Fjärde Internationalens partisaner inta? Om de i Spanien kämpade i det republikanska lägret, trots det faktum att stalinisterna höll på att kväva den socialistiska revolutionen, så mycket viktigare blir det att delta i Finland i det läger där stalinisterna är tvingade att ge sitt stöd åt expropriationen av kapitalisterna.

Våra innovatörer täcker luckorna i sin position med våldsamma fraser. De stämplar SSSR:s politik som "imperialistisk". Ett ofantligt berikande av vetenskapen! Från och med nu kommer både finanskapitalets utrikespolitik och politiken att tillintetgöras finanskapitalet att kallas imperialism. Detta kommer att vara en betydelsefull hjälp för arbetarnas medvetandegörande och klasskolning! Men samtidigt – kommer, låt oss säga, den mycket häftiga Stanley att skrika – så stöder Kreml finanskapitalets politik i Tyskland! Denna invändning grundas på det ena problemets ersättande med det andra, i upplösandet av det konkreta i det abstrakta (vulgärtänkandets vanliga misstag).

Om Hitler imorgon tvangs sända vapen till de upproriska indierna, måste de revolutionära tyska arbetarna då motsätta sig denna konkreta aktion genom strejker eller sabotage? Tvärtom, de måste försäkra sig om att de upproriska får vapen så snabbt som möjligt. Vi hoppas att *detta* står klart för Stanley. Men exemplet är rent hypotetiskt. Vi använde det för att visa att t.o.m. en finanskapitalets fascistregering under vissa betingelser skulle vara tvingad att stödja en *nationell* revolutionär rörelse (för att nästa dag försöka kväva den). Hitler skulle aldrig under några som helst omständigheter stödja en proletär revolution i t.ex. Frankrike. För Kremels del gäller att det för närvarande är tvingat – och detta är ingen hypotetisk utan en verklig situation – att framkalla en social revolutionär rörelse i Finland (för att imorgon kunna kväva den politiskt). Att innefatta en given social revolutionär rörelse under den allomfattande termen imperialism, bara därför att den framkallats, vanställts och samtidigt kvävts av Kreml vittnar blott och bart om ens teoretiska och politisk torftighet.

Det är nödvändigt att tillägga att uttänjandet av begreppet "imperialism" t.o.m. saknar nyhetens behag. För närvarande beskriver inte bara "demokraterna" utan också bourgeoisin i de demokratiska länderna den sovjetiska politiken som imperialistisk. Bourgeoisins mål skiner klart igenom – att utplåna de sociala motsättningarna mellan kapitalistisk och sovjetisk expansion, att dölja egendomsfrågan, att på detta vis bistå den äkta imperialismen. Vilket är målet för Shachtman och andra? Det vet de inte själva. Deras terminologiska nymodighet leder dem objektivt sett bort från Fjärde Internationalens marxistiska terminologi och för dem närmare "demokraternas" terminologi. Denna omständighet vittnar tyvärr återigen om oppositionens extrema känslighet för trycket från den småborgerliga allmänna opinionen.

"Den organisatoriska frågan"

Från oppositionens led hörs allt oftare: "Den ryska frågan har inte någon avgörande betydelse i och för sig; den viktigaste uppgiften är att förändra partiregimen." Man måste ha klart för sig att en regimförändring innebär en förändring i ledarskapet, eller rättare, avlägsnandet av Cannon och hans närmaste medarbetare från styrande poster. Dessa larmande röster demonstrerar att tendensen till en kamp mot "Cannons fraktion" föregick den "händelsernas konkretion" som Shachtman och andra refererar till, när de förklarade sin ändrade inställning. På samma gång minner dessa röster oss om en hel radda gamla oppositionella grupper som tog upp en strid vid skilda tillfällen; och vilka, när den principiella grunden började falla sönder under deras fötter, övergick till den s.k. "organisatoriska frågan" – det var samma sak med Molinier, Sneevliet, Vereecken och många andra. Hur obehagliga alla dessa föregångare än må synas, är det omöjligt att förbigå dem.

Det skulle emellertid vara oriktigt att tro, att kampens överflyttning till den "organisatoriska frågan" utgör en enkel "manöver" i fraktionsstriden. Nej, oppositionens inre aningar talar sannerligen om för dem, om än något förvirrat, att frågan inte bara gäller det "ryska problemet", utan snarare hela

inställningen till politiska problem i allmänhet, däribland också metoderna för partibygget. Och i en viss mening är detta riktigt.

Vi har också ovan försökt påvisa att frågeställningen inte bara gäller det ryska problemet utan fastmer oppositionens tankemetod, vilken har sina sociala rötter. Oppositionen står under inflytande av småborgerliga strömningar och tendenser. Det är vad hela saken gäller.

Vi såg helt klart den ideologiska influensen från en annan klass i fallen Burnham (pragmatism) och Shachtman (eklekticism). Vi tog aldrig upp andra ledare som kamrat Abern, eftersom han i allmänhet inte deltar i principiella diskussioner, utan begränsar sig till den "organisatoriska frågans" nivå. Detta innebär emellertid inte att Abern är utan betydelse. Tvärtom, det är möjligt att påstå att Burnham och Shachtman är oppositionens amatörer, medan Abern är den obestridligt professionelle. Abern, och endast han, har sin egen traditionella grupp, vilken växte fram ur det gamla Kommunistpartiet och svetsades samman under den första perioden av "Vänsteroppositionens" självständiga existens. Alla de övriga som har olika skäl för kritik och missnöje tyr sig till denna grupp.

Varje allvarlig fraktionsstrid i ett parti är alltid i sista hand en återspeglings av klasskampen. Majoritetsfraktionen fastslog från början oppositionens ideologiska beroende av den småborgerliga demokratin. Oppositionen gör tvärtom, just p.g.a. sin småborgerliga prägel, inte ens några försök att leta efter det motsatta lägrets sociala rötter.

Oppositionen tog upp en häftig fraktionsstrid som nu paralyserar partiet vid ett mycket kritiskt ögonblick. För att en sådan strid skall kunna rättfärdigas och inte skoningslöst fördömas, borde den gå tillbaka på mycket allvarliga och djupgående anledningar. För en marxist kan sådana anledningar bara ha *klass*karaktär. Innan de började sin bittra strid, borde oppositionens ledare ha ställt sig denna fråga: Vilket icke-proletärt klassinflytande återspeglas i nationalkommitténs majoritet? Men oppositionen har inte gjort det minsta försök till en sådan klassvärdering av meningsskiljaktigheterna. Den ser bara "konservatism", "fel", "dåliga metoder" och liknande psykologiska, intellektuella och tekniska ofullkomligheter. Oppositionen är inte intresserad av oppositionsfraktionens klasskaraktär, liksom den inte är intresserad av SSSR:s klasskaraktär. Detta faktum är i sig tillräckligt för att påvisa oppositionens småborgerliga karaktär, med dess bismak av akademiskt pedanteri och journalistisk impressionism.

För att förstå vilka klasser eller strata som återspeglas i fraktionsstriden, är det nödvändigt att studera båda fraktionernas strid historiskt. De av oppositionens medlemmar som försäkrar att den nuvarande striden inte har "någonting gemensamt" med de gamla fraktionsstriderna, demonstrerar återigen sin ytliga inställning till det egna partiets liv. Den inre kärnan i oppositionen är densamma som för tre år sedan sammanslöt sig kring Muste och Spector. Den inre kärnan i majoriteten är densamma som sammanslöt sig kring Cannon. Av de ledande gestalterna har bara Shachtman och Burnham övergått från det ena lägret till det andra. Men hur intressanta dessa personliga övergångar än må vara, förändrar de inte de båda gruppernas allmänna karaktär. Jag ämnar inte gå in på fraktionsstridens historiska ordningsföljd, utan hänvisar läsaren till den i alla avseenden utmärkta artikeln av Joseph Hansen, "Organisatoriska metoder och politiska principer."

Om vi drar ifrån allt oavsiktligt, personligt och episodiskt, om vi reducerar de nuvarande grupperingarna till deras grundläggande politiska typer, så har otvivelaktigt kamrat Aberns kamp mot kamrat Cannon varit den mest konsekventa. I denna strid representerar Abern en propagandistisk grupp, småborgerlig till sin sociala sammansättning, och sammanhållen av gamla personliga band vilket nästan ger den familjekaraktär. Cannon representerar det proletära partiet i utvecklingsprocess. Den historiska rätten i denna kamp – oberoende av vilka fel och misstag som

begåtts – vilar helt på Cannons sida.

När oppositionens representanter utgöt sig över att "ledarskapet än bankrutt", "förutsägelseerna visade sig inte vara riktiga", "händelserna tog oss på sängen", "det är nödvändigt att ändra våra paroller", allt utan minsta försök att på allvar tänka igenom frågorna, uppträdde de i grund som partidefaitister. Denna bedrövlige attityd förklaras av den gamla propaganda-kretsens irritation och rädsla inför de nya uppgifterna och de nya partiförhållandena. De personliga bindningarnas sentimentalitet vill inte underkasta sig sinnet för plikt och disciplin. Den uppgift som partiet står inför är att bryta sönder de gamla smågruppsbanden och upplösa de bästa elementen från det propagandistiska förgångna i det proletära partiet. Det är nödvändigt att utveckla en sådan känsla av partipatriotism, att ingen vågar säga: "Problemet är inte så mycket den ryska frågan, som att vi känner oss mer obesvärade och förnöjda under Aberns ledarskap än under Cannons."

Personligen kom jag inte fram till denna slutsats igår. Jag har faktiskt råkat uttrycka det hundratals gånger i samtal med medlemmar av Aberns grupp. Jag har ständigt betonat den småborgerliga sammansättningen av denna grupp. Jag har enträget och upprepade gånger föreslagit att sådan småborgerlig barlast, som visat sig oförmögna att rekrytera arbetare till partiet, överförs från medlemskap till kandidatur. Privatbrev, samtal och förmaningar har som de senare händelserna visat inte lett till någonting – folk lär sig sällan av andras erfarenheter. Antagonismen mellan de två partiskikten och de två perioderna i dess utveckling steg upp till ytan och antog karaktären av en bitter fraktionsstrid. Det återstår inget annat än att klart och en gång för alla uttala min åsikt till den amerikanska sektionen och hela internationalen. "Vänskap är vänskap men plikt är plikt" – säger ett ryskt ordspråk.

Man kan ställa följande fråga: Om oppositionen är en småborgerlig tendens, innebär det att enighet i fortsättningen är en omöjlighet? Hur ska man då förlika den småborgerliga tendensen med den proletära? Att ställa frågan på det sättet innebär att man gör en ensidig, odialektisk och därmed felaktig bedömning. Oppositionen har i den nuvarande diskussionen klart uttryckt sina småborgerliga drag. Men detta innebär inte att oppositionen inte skulle ha andra drag. Majoriteten av medlemmarna i oppositionen är dubbelt hängiven proletariats sak och förmår att lära. Om de idag är bundna till en småborgerlig miljö kan de imorgon binda sig till proletariats. De inkonsekventa kan under erfarenhetens inflytande bli mer konsekventa. När partiet omfattar tusentals arbetare kan även de professionella fraktionisterna omskola sig själva i den proletära disciplinens anda. Det är nödvändigt att ge dem tid till det. Detta förklarar varför kamrat Cannons förslag att hålla diskussionen fri från varje hot om splittring, uteslutningar, etc, var helt riktigt och på sin plats.

Det förblir inte desto mindre troligt, att om partiet som helhet skulle slå in på oppositionens väg, skulle det kunna råka ut för en total tillintetgörande. Den nuvarande oppositionen förmår inte ge partiet en marxistisk ledning. Den nuvarande nationalkommitténs majoritet uttrycker mer konsekvent, seriöst och genomgripande partiets proletära uppgifter än minoriteten. Just p.g.a. detta kan majoriteten inte ha något intresse av att inrikta kampen på en splittring – de riktiga idéerna kommer att segra. Inte heller kan oppositionens friskare element önska en splittring – erfarenheten påvisar sedan gammalt mycket klart att alla de olika slags improviserade grupper som avskiljer sig från Fjärde Internationalen dömde sig själva till ofruktbarhet och upplösning. Det är anledningen till att det är möjligt att se fram emot nästa partikongress utan fruktan. Den kommer att förkasta oppositionens antimarxistiska nymodigheter och garantera partiets enhet.

(Översättning: Jan-Christer Hamberg och Bengt E R Johansson.)